ตอนที่ ๒

วิชาแปลมคธเป็นไทย

พ.ศ.๒๕๑๐ - ๒๕๕๕

๔๕ ปี

ประโยค ๑ – ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๐

แปล โดยพยัญชนะ

มาคนฺทิยา ยมหำ กโรมิ ตำ ตถา อหุตฺวา อญฺญถา ว โหติ กินฺนุ โข กริสฺสามีติ จินฺเตตฺวา อตฺเถโส อุปาโยติ รญฺเญ อุยฺยานกีฬำ คจฺฉนฺเต จูฬปีตุ สาสนำ ปหิณิ สามาวติยา ปาสาทำ คนฺตฺวา ทุสฺสโกฏฺฐาคารเตลโกฏฺฐาคารานิ วิวราเปตฺวา ทุสฺสานิ เตลจาฏีสุ เตเมตฺวา ถมฺเภ เวฐตฺวา ตา สพฺพา เอกโต กตฺวา ทฺวารำ ปิทหิตฺวา พหิยนฺตกำ ทตฺวา ทณฺฑทีปกาหิ เคเห อคฺคึ ททมาโน โอตริตฺวา คจฺฉตูติ ฯ โส ปาสาทำ อภิรุยฺห โกฏฺฐาคารานิ วิวราเปตฺวา วตฺถานิ เตลจาฏีสุ เตเมตฺวา ถมฺเภ เวเฐตฺวารภิ ฯ อถ นำ สามาวตีปมุขา อิตฺถิโย กึ เอตำ จูฬปีตาติ วทนฺติโย อุปสงฺกมึสุ ฯ อมฺมา ราชา ทฬฺหีกมฺมตฺถาย อิเม ถมฺเภ เตลปีโลติกาหิ เวฐาเปติ ราชเคเห นาม สุยุตฺตทุยุตฺตำ ทุชฺชานำ มา เม สนฺติเก โหถ อมฺมาติ เอวำ วตฺวา ตา อาคตา คพฺเภ ปเวเสตฺวา ทฺวารานิ ปิทหิตฺวา พหิ ยนฺตกำ ทตฺวา อาทิโต ปฏฺฐาย อคฺคึ ททนฺโต โอตริ ฯ สามาวตี ตาสำ โอวาทำ อทาสิ อมฺหากำ อนมตคฺเค สำสาเร วิจรนฺตีนำ เอวำ อคฺคินา ฌายมานานำ อตฺตภาวานำ พุทฺธญาเณนปิ ปริจฺเฉโท น สุกโร อปฺปมตฺตา โหถาติ ฯ ตา เคเห ฌายนฺเต เวทนา ปริคฺคหกมฺมฏฺฐานำ มนสิกโรนฺติโย กาจิ ทุติยผลำ กาจิ ตติยผลำ ปาปุณึสุ เตน วุตฺตำ อถโข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปจฺฉาภตฺตำ ปิณฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทึสุ เอกมนฺตำ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตำ เอตทโวจุำ อิธ ภนฺเต รญฺโญ อุเทนสฺส อุยฺยานคตสฺส อนฺเตปุรำ ททฺทฬฺหำ ปญฺจ อิตฺถีสตานิ กาลกตานิ สามาวตีปมุขานิ ตาสำ ภนฺเต อุปาสิกานำ กา คติ โก อภิสมฺปราโยติ ฯ

แปล โดยอรรถ

สนฺเตตฺถ ภิกฺขเว อุปาสิกาโย โสตาปนฺนา สนฺติ สกทาคามินิโย สนฺติ อนาคามินิโย สพฺพา ตา ภิกฺขเว อุปาสิกาโย อนิปฺผลา กาลกตาติ ฯ อถโข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

โมหสมฺพนฺธโน โลโก ภพฺพรูโปว ทิสฺสติ
อุปธิพนฺธโน พาโล ตมสา ปริวาริโต
สสฺสตี วิย ขายติ ปสฺสโต นตฺถิ กิญฺจนนฺติ ฯ

เอวญฺจ ปน วตฺวา ภิกฺขเว สตฺตา นาม วฏฺเฏ วิจรนฺตา นิจฺจกาลํ อปฺปมตฺตา หุตฺวา ปุญฺญกมฺมเมว กโรนฺติ ปมาทิโน หุตฺวา ปาปกมฺมมฺปิ กโรนฺติ ตสฺมา วฏฺเฏ วิจรนฺตา สุขมฺปิ ทุกฺขมฺปิ อนุภวนฺตีติ ธมฺมํ เทเสสิ ฯ ราชา สามาวติยา เคหํ กิร ฌายตีติ สุตฺวา เวเค นาคจฺฉนฺโตปิ อทฑฺฒํ สมฺปาปุณิตุ นาสกฺขิ อาคนฺตฺวา จ ปน เคหํ นิพฺพาเปตฺวา อุปฺปนฺนพลวโทมนสฺโส อมจฺจคณปริวุโต นิสีทิตฺวา สามาวติยา คุเณ อนุสฺสรนฺโต กสฺส นุ โข อิทํ กมฺมนฺติ จินฺเตตฺวา มาคนฺทิยาย การิตํ ภวิสฺสตีติ ญตฺวา ตาเสตฺวา ปุจฺฉิยามานา น กเถสฺสติ สณิกํ อุปาเยน ปุจฺฉิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา อมจฺเจ อาห อมฺโภ อหํ อิโต ปุพฺเพ อุฏฺฐาย สมุฏฺฐาย อาสงฺกิตปริสงฺกิโต ว โหมิ สามาวตี เม นิจฺจํ โอตารเมว คเวสติ สา กาลกตา อิทานิ ปน เม จิตฺตํ นิพฺพุตํ ภวิสฺสติ สุเขน วสิตุ ลภิสฺสามีติ ฯ เกน นุ โข เทว อิทํ กมฺมํ กตนฺติ ฯ มยิ สิเนเหน เกนจิ กตํ ภวิสฺสตีติ ฯ มาคนฺทิยา สมีเป ฐิตา ตํ สุตฺวา อญฺโญ โกจิ กาตุ น สกฺขิสฺสติ มยา กตํ เทว อหํ จูฬปิตรํ อาณาเปตฺวา การาเปนฺติ อาห ฯ ราชา ตํ ฆาเปตฺวา อญฺโญ มยิ สิเนหสตฺโต นาม นตฺถิ ปสนฺโนสฺมิ วรํ เต ทมฺมิ เทวิ ตฺวํ อตฺตโน ญาติคณํ ปกฺโกสาปหีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

ประโยค ๑ – ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๑๐

แปล โดยพยัญชนะ

อิธ โสจติ เปจฺจ โสจตีติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต จุนฺทสูกริกํ นาม ปุริสํ อารพฺภ กเถสิ ฯ

โส กิร ปญฺจปณฺณาสวสฺสานิ สูกเร วธิตฺวา ขาทนฺโต จ วิกฺกีณนฺโต จ ชีวิตํ กปฺเปสิ ฯ ฉาตกกาเล สกเฏน วีหี อาทาย ชนปทํ คนฺตฺวา เอกนาฬิกฺวินาฬิมตฺเตน คามสูกรโปตเก กีณิตฺวา สกฏํ ปูเรตฺวา อาคนฺตฺวา ปจฺฉานิเวสเน วชํ วิย เอกฏฺฐานํ ปริกฺขิปิตฺวา ตตฺเถว เตสํ นิวาปํ โรเปตฺวา เตสุ นานาคจฺเฉ จ สรีรวลญฺชญฺจ ขาทิตฺวา วฑฺฒิเตสุ ยํ ยํ มาเรตุกาโม โหติ ตํ ตํ อาฬาหเน นิจฺจลํ พนฺธิตฺวา สรีรมํสสฺส อุทฺธุมายิตฺวา พหลภาวตฺถํ จตุรสฺสมุคฺคเรน โปเถตฺวา พหลมโล ชาโตติ ญตฺวา มุขํ วิวริตฺวา ทนฺตนฺตเร ทณฺฑกํ ทตฺวา โลหนาฬิยา ปกฺกุฏฺฐิตํ อุณฺโหทกํ มุเข อาสิญฺจติ ฯ ตํ กุจฺฉิยํ ปวิสิตฺวา ปกฺกุฏฺฐิตํ กรีสํ อาทาย อโธภาเคน นิกฺขมิตฺวา ยาว โถกํ กรีสํ อตฺถิ ตาว อาวิลํ หุตฺวา นิกฺขมติ สุทฺธเ อุทเร อจฺฉ อนาวิลํ นิกฺขมติ ฯ อถสฺส อวเสสํ อุทกํ ปิฏฺฐิยํ อาสิญฺจติ ฯ ตํ กาฬจมฺมํ อุปฺปาเตตฺวา คจฺฉติ ฯ ตโต ติณฺหกฺกาย โลมานิ ฉาเปตฺวา ติณฺเหน อสินา สีสํ ฉินฺทติ ฯ ปคฺฆรนฺตํ โลหิตํ ภาชเนน ปฏิคฺคเหตฺวา มํสโลหิเตน มทฺทิตฺวา ปจิตฺวา ปุตฺตทารมชฺเฌ นิสินฺโน ขาทิตฺวา เสสํ วิกฺกีณาติ ฯ ตสฺส อิมินา นิยาเมเนว ชีวิตํ กปฺเปนฺตสฺส ปญฺจปณฺณาสวสฺสานิ อติกฺกนฺตานิ ฯ ตถาคเต ธุรวิหาเร วสนฺเต เอกทิวสมฺปิ ปุปฺผมุฏฺฐิมตฺเตน ปูชา วา กฏจฺฉุมตฺตภิกฺขาทานํ วา อญฺญํ วา กิญฺจิ ปุญฺญํ นาม นาโหสิ ฯ อถสฺส สรีเร โรโค อุปฺปชฺชิ ฯ ชีวนฺตสฺเสว อวีจิมหานิรยสนฺตาโป อุปฏฺฐหิ ฯ

แปล โดยอรรถ

อวีจิสนฺตาโป นาม โยชนสเต ฐตฺวา โอโลเกนฺตสฺส อกฺขีนิ ภินฺทนสมตฺโถ ปริฬาโห โหติ ฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ สมนฺตา โยชนสตํ ผริตฺวา ติฏฺฐติ สพฺพทาติ ฯ° นาคเสนตฺเถเรน ปนสฺส ปากติกอคฺคิสนฺตาปโต อธิมตฺตตาย อยมุปมา วุตฺตา ยถา มหาราช กูฏาคารมตฺโต ปาสาโณปิ นิรยอคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺโต ขเณน วิลยํ คจฺฉติ นิพฺพตฺตสตฺตา ปเนตฺถ กมฺมพเลน มาตุกุจฺฉิคตา วิย น วิลียนฺตีติ ฯ ตสฺส ตสฺมึ สนฺตาเป อุปฏฺฐิเต กมฺมสริกฺขโก อากาโร อุปฺปชฺชิ ฯ เคหมชฺเฌเยว สูกรรวํ รวิตฺวา ชนนฺเกหิ วิจรนฺโต ปุรตฺถมวตฺถุมฺปิ ปจฺฉิมาวตฺถุมฺปิ คจฺฉติ ฯ อถสฺส เคหมานุสกา ตํ ทฬฺหํ คเหตฺวา มุขํ ปิทหนฺติ ฯ กมฺมวิปาโก นาม น สกฺกา เกนจิ ปฏิพาหิตุํ ฯ โส วิรวนฺโต อิโตจิโต จ วิจรติ ฯ สมนฺตา สตฺตสุ ฆเรสุ มนุสฺสา นิทฺทํ น ลภนฺติ ฯ มรณภเยน ตชฺชิตสฺส ปนสฺส พหิ นิกฺขมนํ นิวาเรตุํ อสกฺโกนฺโต สพฺโพ เคหชโน ยถา อนฺโต ธิโต พหิ วิจริตุํ น สกฺโกติ ตถา เคหทฺวารานิ ปิทหิตฺวา พหิเคหํ ปริวาเรตฺวา รกฺขนฺโต อจฺฉติ ฯ อิตโรปิ อนฺโตเคเหเยว นิรยสนฺตาเปน วิรวนฺโต อิโตจิโต จ วิจรติ ฯ เอวํ สตฺต ทิวสานิ วิจริตฺวา อฏฺฐเม ทิวเส กาลํ กตฺวา อวีจิมหานิรเย นิพฺพตฺติ ฯ อวีจิมหานิรโย เทวทูตสุตฺตนฺเตน วณฺเณตพฺโพ ฯ ภิกฺขู ตสฺส ฆรทฺวาเรน คจฺฉนฺตา ตํ สทฺทํ สุตฺวา สูกรสทฺโทติ สญฺญิโน หุตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา สตฺถุ สนฺติเก นิสินฺนา เอวมาหํสุ ภนฺเต จุนฺทสูกริกสฺส เคหทฺวารํ ปิทหิตฺวา สูกรานํ มาริยมานานํ อชฺช สตฺตโม ทิวโส เคเห กาจิ มงฺคลกิริยา ภวิสฺสติ มญฺเญ เอตฺตเก นาม ภนฺเต สูกเร มาเรนฺตสฺส เอกมฺปิ เมตฺตจิตฺตํ วา การุญฺญํ วา นตฺถิ น จ วต โน เอวรูโป กกฺขโฬ ผรุโส สตฺโต ทิฏฺฐปุพฺโพติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกากับ ๑๕ นาที

---

๑. ม. อุป. ๑๔/๓๔๑ โส โข ปน ภิกฺขเว มหานิรโย จตุกฺกณฺโณ จตุทฺวาโร วิภตฺโต ภาคโส มิโต อโยปาการปริยนฺโต อยสา ปฏิกุชฺชิโต ฯ ตสฺส อโยมยา ภูมิ ชลิตา เตชลา ยุตฺตา สมนฺตา โยชนสตํ ผริตฺวา ติฏฺฐติ สพฺพทา ฯ

ประโยค ๑ – ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๒๓ กัมภาพันธ์ ๒๕๑๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา ทีฆายุโก โหหีติ อาห ปชาปาติยา วนฺทนกาเลปิ ตสฺสา ตเถว วตฺวา ปุตฺตสฺส วนฺทาปนกาเล ตุณฺหี อโหสิ ฯ โส ปุริมนเยเนว สตฺถารํ ปุจฺฉิ ฯ สตฺถาปิสฺส ตเถว พฺยากาสิ ฯ โส กิร พฺราหฺมโณ สพฺพญฺญุตญฺญาณํ อปฺปฏิวิชฺฌิตฺวา อตฺตโน มนฺตํ สพฺพญฺญุตญฺญาเณน สํสนฺเทสิ ปฏิพาหนุปายํ ปน น ชานาติ ฯ พฺราหฺมโณ สตฺถารํ ปุจฺฉิ อตฺถิ ปน ภนฺเต ปฏิพาหนุปาโยติ ฯ ภเวยฺย พฺราหฺมณาติ ฯ กึ ภเวยฺยาติ ฯ สเจ ตฺวํ อตฺตโน เคหทฺวาเร มณฑฺปํ กตฺวา ตสฺส มชฺเช ปีฐกํ กาเรตฺวา ตํ ปริกฺขิปนฺโต อฏฺฐ วา โสฬส วา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา เตสุ มม สาวเก นิสีทาเปตฺวา สตฺตาหํ นิรนฺตรํ ปริตฺตํ กาเรตุํ สกฺกุเณยฺยาสิ เอวมสฺส อนฺตราโย วินสฺเสยฺยาติ ฯ โภ โคตม มยา มณฑปาทีนิ สกฺกา กาตุํ ตุมฺหากํ ปน สาวเก กถํ ลจฺฉามีติ ฯ ตยา เอตฺตเก กเต อหํ มม สาวเก ปหิณิสฺสามีติ ฯ สาธุ โภ โคตมาติ โส อตฺตโน เคหทฺวาเร สพฺพนฺตํ กิจฺจํ นิฏฺฐาเปตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ อคมาสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พหุมฺปิ เจ สหิตํ ภาสมาโน
น ตกฺกโร โหติ นโร ปมตฺโต
โคโปว คาโว คณยํ ปเรสํ
น ภาควา สามญฺญสฺส โหติ ฯ
อปฺปมฺปิ เจ สหิตํ ภาสมาโน
ธมฺมสฺส โหติ อนุธมฺมจารี

ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ
สมฺมปฺปชาโน สุวิมุตฺตจิตฺโต
อนุปาทิยาโน อิธ วา หุรํ วา
ส ภาควา สามญฺญสฺส โหตีติ ฯ

ตตฺถ สหิตนฺติ เตปิฏกสฺส พุทฺธวจนสฺเสตํ นามํ ตํ อาจริเย อุปสงฺกมิตฺวา อุคฺคณฺหิตฺวา พหุมฺปิ ปเรสํ ภาสมาโน วาเจนฺโต กเถนฺโต ตํ ธมฺมํ สุตฺวา ยํ การเกน ปุคฺคเลน กตฺตพฺพํ ตกฺกโร น โหติ กุกฺกุฏสฺส ปกฺขปหรณมตฺตมฺปิ อนิจฺจาทิวเสน มนสิการํ นปฺปวตฺเตสิ เอโส ยถา นาม ทิวเส ภติยา คาโว รกฺขนฺโต โคโป ปาโตว สมฺปฏิจฺฉิตฺวา สายํ คเณตฺวา สามิกานํ นิยฺยาเทตฺวา ทิวสภติมตฺตํ คณฺหาติ ยถารุจิยา ปน ปญฺจโครเส ปริภุญฺชิตุํ น ลภติ เอวเมว เกวลํ อนฺเตวาสิกานํ สนฺติกา วตฺตปฏิวตฺตกรณมตฺตสฺส ภาคี โหติ สามญฺญสฺส ปน ภาคี น โหติ ฯ ยถา ปน โคปาลเกน นิยฺยาทิตานํ คุนฺนํ ปญฺจโครสํ โคสามิกา ว ปริภุญฺชนฺติ ตถา เตน กถิตํ ธมฺมํ สุตฺวา การกปุคฺคลา ยถานุสิฏฺฐิ ปฏิปชฺชิตฺวา เกจิ ปฐมชฺฌานาทีนิ ปาปุณนฺติ เกจิ วิปสฺสนํ วฑฺเฒตฺวา มคฺคผลานิ ปาปุณนฺติ โคสามิกา โครสสฺเสว สามญฺญสฺส ภาคิโน โหนฺติ ฯ อิติ สตฺถา สีลสมฺปนฺนสฺส พหุสฺสุตสฺส ปมาทวิหาริโน อนิจฺจาทิวเสน โยนิโสมนสิกาเร อปฺปวตฺตสฺส ภิกฺขุโน วเสน ปฐมํ คาถํ กเถสิ น ทุสฺสีลสฺส ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ – ๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า “อ. ท่าน จงเป็นผู้มีอายุยืน จงเป็น” ดังนี้ ตรัสแล้วอย่างนั้นนั่นเทียว แก่ปชาบดีนั้น แม้ในกาลเป็นที่ไหว้ของปชาบดี เป็นผู้ทรงนิ่ง ได้เป็นแล้ว ในกาลเป็นที่ยังบุตรให้ไหว้ ฯ อ. พราหมณ์นั้น ทูลถามแล้ว ซึ่งพระศาสดา โดยนัยอันมีในก่อนนั้นเทียว ฯ แม้ อ. พระศาสดา ได้ทรงกระทำให้แจ้งแล้ว อย่างนั้น นั่นเทียว แก่พราหมณ์ นั้น ฯ ได้ยินว่า อ. พราหมณ์นั้น ไม่แทงตลอดแล้ว ซึ่งพระสัพพัญญุตญาณ เทียบเคียงแล้ว ซึ่งมนต์ของตน ด้วยพระสัพพัญญุตญาณ แต่ว่า ย่อมไม่รู้ซึ่งอุบายเป็นเครื่องป้องกัน ฯ อ. พราหมณ์ทูลถามแล้ว ซึ่งพระศาสดาว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ อ. อุบายเป็นเครื่องป้องกัน มีอยู่หรือ” ดังนั้น ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า “ดูกรพราหมณ์ อ. อุบายเป็นเครื่องป้องกัน พึงมี” ดังนี้ ฯ อ. พราหมณ์ ทูลถามแล้วว่า “อ. อุบายเป็นเครื่องป้องกัน พึงมี อย่างไร” ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า “ถ้าว่า อ. ท่านพึงอาจเพื่ออันกระทำแล้ว ซึ่งมณฑป ใกล้ประตูแห่งเรือนของตน ยังชนให้กระทำแล้ว ซึ่งตั่งน้อย ในท่ามกลางแห่งมณฑปนั้น ปูลาดแล้ว ซึ่งที่เป็นที่นั่ง ท. แปด หรือ หรือว่าสิบหก แวดล้อมอยู่ ซึ่งตั่งน้อยนั้น ยังสาวก ท.ของเรา ให้นั่งแล้ว เหนือที่เป็นที่นั่ง ท. เหล่านั้น ยังสาวก ท. ของเราให้กระทำซึ่งพระปริตร ตลอดวัน ๗ มีระหว่างออกแล้วโซรั้ว อ. อันตรายของบุตรนั้น พึงพินาศ ด้วยอุบายเป็นเครื่องป้องกัน อย่างนี้” ดังนี้ ฯ อ. พราหมณ์กราบทูลแล้วว่า “ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อ. กิจ ท. มี (อันกระทำซึ่ง) มณฑปเป็นต้น อันข้าพระองค์อาจเพื่ออันกระทำ แต่ว่า อ. ข้าพระองค์ จักได้ ซึ่งพระสาวก ท. ของพระองค์อย่างไร” ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ครั้นเมื่อกิจมีประมาณเท่านี้ อันท่านกระทำแล้ว อ. เรา จักส่งไป ซึ่งสาวก ท. ของเรา” ดังนี้ ฯ อ. พราหมณ์นั้น รับพร้อมเฉพาะแล้วว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อ. ดีละ” ดังนี้ ยังกิจนั้นทั้งปวง ให้สำเร็จลงแล้วใกล้ประตูแห่งเรือนของตน ได้ไปแล้ว สู่สำนักของพระศาสดาฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดาได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ความว่า หากนรชนกล่าวพระพุทธพจน์ อันมีประโยชน์ถึงจะมากมาย (แต่) เป็นผู้ประมาทเสีย ไม่กระทำตามพระพุทธพจน์นั้นไซร้ ผู้นั้นย่อมไม่มีส่วนแห่งคุณเครื่องความเป็นสมณะ คุจคนเลี้ยงโคได้แต่นับโคทั้งหลายของคนอื่น ๆ (ไม่มีส่วนแห่งปัญจโครส) ฉะนั้น ฯ

หากนรชนกล่าวพระพุทธพจน์อันมีประโยชน์แม้น้อย (แต่) เป็นผู้มีปกติประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมไซร้ ผู้นั้นละราคะ โทสะ และโมหะแล้ว รู้ตัวอยู่โดยชอบ มีจิตหลุดพ้นดีแล้ว ไม่ยึดมั่นในโลกนี้หรือโลกอื่น ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งคุณเครื่องความเป็นสมณะ ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า "สหิต" นี้ เป็นชื่อแห่งพระพุทธพจน์ คือ พระไตรปิฎก นรชนเข้าไปหาอาจารย์ทั้งหลาย เล่าเรียนพระพุทธพจน์นั้นแล้ว กล่าวคือ บอกได้แก่แสดงพระพุทธพจน์แม้มากแก่ชนเหล่าอื่น (แต่) ไม่กระทำกิจที่การกบุคคลได้ฟังธรรมนั้นแล้วพึงกระทำ คือ ไม่ให้การทำในใจด้วยอำนาจไตรลักษณ์ มีอนิจจลักษณะเป็นต้น เป็นไปแม้เพียงชั่วขณะไก่ปรบปีก นรชนผู้นี้ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งผลเพียงการทำวัตรปฏิบัติจากสำนักของพวกอันเตวาสิกอย่างเดียว แต่หาเป็นผู้มีส่วนแห่งคุณเครื่องความเป็นสมณะไม่ เช่นเดียวกับคนรักษาโคทั้งหลายเพื่อค่าจ้างประจำวัน ชื่อว่าคนเลี้ยงโค เวลาเช้าตรู่ก็รับไป เวลาเย็นก็นับแล้วมอบคืนให้แก่พวกเจ้าของไป รับเพียงค่าจ้างรายวัน แต่ย่อมไม่ได้บริโภคปัญจโครส ตามความชอบใจฉันนั้นเหมือนกัน ฯ เหมือนอย่างว่า พวกเจ้าของโคเท่านั้น ย่อมบริโภคปัญจโครสแห่งโคทั้งหลายที่คนเลี้ยงโคมอบให้ฉันใด พวกการกบุคคลฟังธรรมที่นรชนนั้นกล่าวแล้ว ปฏิบัติตามอย่างที่พร่ำสอนแล้ว, บางพวกก็บรรลุปฐมฌานเป็นต้น, บางพวกก็เจริญวิปัสสนาแล้วบรรลุมรรคและผล ย่อมเป็นผู้ส่วนแห่งคุณเครื่องความเป็นสมณะ ดุจพวกเจ้าของโคมีส่วนแห่งโครสฉันนั้นเหมือนกัน ฯ พระศาสดาตรัสพระคาถาที่ ๑ ด้วยสามารถแห่งภิกษุผู้มีศีลสมบูรณ์เป็นพหูสูต (แต่) มีปกติอยู่ด้วยความประมาท ไม่ประพฤติในการกระทำในใจด้วยอุบายอันแยบคาย

ด้วยอำนาจไตรลักษณ์มีอนิจจลักษณะเป็นต้น, มิได้ตรัสด้วยสามารถแห่งภิกษุผู้ทุศีล ด้วยประการฉะนี้

พระราชวิสุทธิเวที วัดเบญจมบพิตร แปล,
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้,

ประโยค ๑ – ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส (ภิกฺขุ) วิเสเสตฺวา กมฺมฏฺฐานํ กถาเปสฺสามีติ ตโต นิกฺขมิตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ อาคจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค มหนฺตํ ทาวคฺคึ อุฏฺฐิตํ ทิสฺวา เวเคน เอกํ มุณฺฑปพฺพตมตฺถกํ อภิรุยฺห นิสินฺโน อรญฺญํ ฑยฺหมานํ อคฺคึ ทิสฺวา อารมฺมณํ คณฺหิ ยถา อยํ อคฺคิ มหนฺตานิ จ ขุทฺทกานิ จ อุปาทานานิ ฑหนฺโต ว คจฺฉติ เอวํ อริยมคฺคญาณคฺคินาปิ มหนฺตานิ จ ขุทฺทกานิ จ สญฺโญชนานิ ฑหนฺเตน คนฺตพฺพํ ภวิสฺสตีติ ฯ สตฺถา คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโน ว ตสฺส จิตฺตวารํ ญตฺวา เอวเมว ภิกฺขุ มหนฺตานิปิ ขุทฺทกานิปิ อุปาทานานิ วิย อิเมสํ สตฺตานํ อพฺภนฺตเร อุปฺปชฺชมานานิ อณฺฑูลานิ สญฺโญชนานิ ตานิ ญาณคฺคินา ฌาเปตฺวา อภพฺพุปฺปตฺติกานิ กาตุํ วฏฺฏตีติ วตฺวา โอภาสํ วิสฺสชฺเชตฺวา ตสฺส ภิกฺขุโน อภิมุเข นิสินฺโน วิย ปญฺญายมาโน อิมं คาถมาห

อปฺปมาทรโต ภิกฺขุ ปมาเท ภยทสฺสิ วา
สญฺโญชนํ อณฺฑูลํ ฑหํ อคฺคีว คจฺฉตีติ ฯ

ตตฺถ อปฺปมาทรโตติ อปฺปมาเท รโต อภิรโต อปฺปมาเทน วีตินาเมนฺโตติ อตฺโถ ฯ ปมาเท ภยทสฺสิ วาติ นิรยุปปตฺติอาทิกํ ปมาเท ภยं ปสฺสนฺโต ตาสं วา อุปปตฺตีนํ มูลตฺตา ปมาทं ภยโต ปสฺสนฺโต ฯ สญฺโญชนนฺติ วฏฺฏทุกฺเขน สทฺธึ โยชนํ พนฺธนํ วฏฺเฏ โอสีทาปน-สมตฺถํ ทสวิธं สญฺโญชนํ ฯ อณฺฑูลนฺติ มหานฺตญฺจ ขุทฺทกญฺจ ฯ ฑหํ อคฺคีว คจฺฉตีติ ยถา อยं อคฺคิ ตं มหนฺตญฺจ ขุทฺทกญฺจ อุปาทานํ ฑหนฺโต ว คจฺฉติ เอวเมว โส อปฺปมาทรโต ภิกฺขุ อปฺปมาทาธิคเตน ญาณคฺคินา เอตं สญฺโญชนํ ฑหนฺโต อภพฺพุปฺปตฺติกํ กโรนฺโต คจฺฉตีติ อตฺโถ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา อนุโมทนํ กโรนฺโต อิเม สตฺตา ปญฺญาจกฺขุโน อภาเวเนว มม สาวกานํ พุทฺธสาสนสฺส จ คุณํ น ชานนฺติ ปญฺญาจกฺขุวิรหิตา อนฺธา นาม ปญฺญวนฺโต สจกฺขุกา นามาติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

ยถา สงฺการฏฺฐานสฺมึ อุชฺฌิตสฺมึ มหาปเถ
ปทุมํ – ตตฺถ ชาเยถ สุจิคนฺธํ มโนรมํ
เอวํ สงฺการภูเตสุ อนฺธภูเต ปุถุชฺชเน
อติโรจติ ปญฺญาย สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโกติ ฯ

ตตฺถ สงฺการธานสฺมินฺติ สงฺการฏฺฐานสฺมึ กจวรราสิมฺหีติ อตฺโถ ฯ อุชฺฌิตสฺมึ มหาปเถติ มหามคฺเค ฉฑฺฑิตสฺมึ ฯ สุจิคนฺธนฺติ สุรภิคนฺธํ ฯ มโนรมนฺติ มโน เอตฺถ รมตีติ มโนรมํ ฯ สงฺการภูเตสูติ สงฺการมิวภูเตสุ ฯปุถุชฺชเนติ ปุถูนํ กิเลสานํ ชนนฺโต เอวํลทฺธนาเม โลกิยมหาชเน ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ยถา นาม มหาปเถ ฉฑฺฑิเต สงฺการธานสฺมึ อสุจิเชคุจฺฉ-ปฏิกูลเปิ สุจิคนฺธํ ปทุมํ ชาเยถ ตํ ราชราชมหามตฺตาทีนํ มโนรมํ ปิยํ มนาปํ อุปริมตฺถเก ปติฏฺฐานารหเมว ภเวยฺย เอวเมว สงฺการภูเตสุปิ ปุถุชฺชเนสุ ชาเตสุ นิปฺปญฺญสฺส มหาชนสฺส อจกฺขุกสฺส อนฺตเร นิพฺพตฺโตปิ อตฺตโน ปญฺญาพเลน กาเมสุ อาทีนวํ เนกฺขมฺเม จ อานิสสํ ทิสฺวา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิโต ปพฺพชฺชามตฺเตนปิ ตโต อุตฺตรึ สีลสมาธิปญฺญาวิมุตฺติญาณทสฺสนานิ อาโรเปตฺวาปิ สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก ขีณาสโว ภิกฺขุ อนฺธภูเต ปุถุชฺชเน อติกฺกมิตฺวา วิโรจติ โสภตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. ภิกษุนั้น คิดแล้วว่า “อ. เราจักยังพระศาสดาให้ตรัสบอก ซึ่งกัมมัฏฐาน ให้วิเศษ” ดังนี้ ออกไปแล้ว จากป่านั้น เดินมาอยู่ สู่สำนัก ของพระศาสดา เห็นแล้ว ซึ่งไฟไหม้ป่า อันใหญ่ อันตั้งขึ้นแล้ว ในระหว่างแห่งหนทาง ขึ้นเฉพาะแล้ว สู่ยอดแห่งภูเขาอันโล้นลูกหนึ่ง โดยเร็ว นั่งแล้ว เห็นแล้ว ซึ่งไฟ อันไหม้อยู่ ซึ่งป่า ถือเอาแล้ว (ซึ่งไฟนั้น) กระทำให้เป็นอารมณ์ว่า “อ. ไฟนี้ ย่อมเผาไปอยู่ ซึ่งธรรมชาต เป็นเครื่องอันไฟเข้าถือเอา ท. อันใหญ่ด้วย อันน้อยด้วย เทียว ฉันใด แม้ อ. อัน ๆ ไฟคืออริยมรรคญาณ พึงเผาไปอยู่ ซึ่งสังโยชน์ ท. อันใหญ่ด้วย อันน้อยด้วย จักมี ฉันนั้น” ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ประทับนั่งแล้ว ในพระคันธกุฎีเทียว ทรงทราบแล้ว ซึ่งวาระแห่งจิต ของภิกษุนั้น ตรัสแล้วว่า “ดูกรภิกษุ อ. อย่างนั้น นั่นเทียว อ. สังโยชน์ ท. ทั้งละเอียด ทั้งหยาบ อันเกิดขึ้นอยู่ ในภายในของสัตว์ ท. เหล่านี้ ราวกะ อ. ธรรมชาตเป็นเครื่องอันไฟเข้าถือเอา ท. อันใหญ่บ้าง อันน้อยบ้าง อ. อัน ๆ บุคคลเผาแล้ว ซึ่งสังโยชน์ ท. เหล่านั้น ด้วยไฟคือญาณ กระทำให้เป็นธรรมชาตไม่ควรเพื่ออันเกิดขึ้นย่อมควร” ดังนี้ ทรงเปล่งแล้ว ซึ่งพระรัศมี ทรงปรากฏอยู่ แก่ภิกษุนั้น ราวกะว่าผู้ประทับนั่งแล้วในที่มีหน้าเฉพาะ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

> “อ. ภิกษุ ผู้ยินดีแล้วในความไม่ประมาทหรือ หรือว่าผู้มีปกติเห็น
> ซึ่งภัยในความประมาท ย่อมเผาไปอยู่ซึ่งสังโยชน์ ทั้งละเอียด
> ทั้งหยาบ เพียงดัง อ. ไฟเผาไปอยู่ ซึ่งธรรมชาตเป็นเครื่องอันไฟ
> เข้าถือเอา ทั้งน้อยทั้งใหญ่” ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า “ผู้ยินดีแล้ว คือว่า ผู้ยินดียิ่งแล้ว ในความไม่ประมาท” ดังนี้ ในบท ท. เหล่านั้นหนา แห่งบทว่า “อปฺปมาทรโต” ดังนี้ ฯ อ. อธิบายว่า “ผู้ยังกาลให้น้อมล่วงไปวิเศษอยู่

ด้วยความไม่ประมาท” ดังนี้ อันบัณฑิต พึงทราบ ฯ อ. อรรถว่า “ผู้เห็นอยู่ซึ่งภัย ในความประมาท อันมีการเข้าถึงซึ่งนรก เป็นต้น หรือว่าผู้เห็นอยู่ ซึ่งความประมาท โดยความเป็นสภาพอันบุคคลพึงกลัว เพราะความที่แห่งความประมาทนั้น เป็นมูล แห่งการเข้าถึง ท. เหล่านั้น” ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า “ปมาเท ภยทสฺสิ วา” ดังนี้ ฯ อ. อรรถ “ซึ่งกิเลสอันเป็นเครื่องประกอบ คือว่า อันเป็นเครื่องผูกพัน ซึ่งสัตว์ ท. กับด้วยทุกข์ในวัฏฏะ ชื่อว่าซึ่งสังโยชน์ อันมีอย่างสิบ อันสามารถในการยังสัตว์ ท. ให้จมลงในวัฏฏะ” ดังนี้ แห่งบทว่า “สณฺโญชนำ” ดังนี้ ฯ อ อรรถว่า “อันใหญ่ด้วย อันน้อยด้วย” ดังนี้ แห่งบทว่า “อณุถูลำ” ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า“อ. ไฟนี้ ย่อมเผาไปอยู่ ซึ่งธรรมชาตเป็นเครื่องอันไฟเข้าถือเอา อันใหญ่ด้วย อันน้อยด้วย นั่นเทียว ฉันใด อ. ภิกษุ ผู้ยินดีแล้ว ในความไม่ประมาทนั้น ย่อมเผาอยู่ ซึ่งสังโยชน์นั่น คือว่า การะทำอยู่ ซึ่งสังโยชน์นั่น ให้เป็นธรรมชาตไม่ควรเพื่ออันเกิดขึ้นไปด้วยไฟคือ ญาณอัน ๆ ตนถึงทับแล้ว ด้วยความไม่ประมาท ฉันนั้นนั่นเทียว” ดังนี้ แห่งบทแห่งพระคาถาว่า “ฑหำ อคฺคีว คจฺฉติ” ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา เมื่อจะทรงกระทำอนุโมทนา ตรัสว่า “สัตว์เหล่านี้ ไม่รู้คุณแห่งหมู่พระสาวกของเราและแห่งพระพุทธศาสนา เพราะไม่มีจักษุคือปัญญานั่นเอง เหล่าสัตว์ผู้ปราศจากจักษุคือปัญญา ซึ่งว่าเป็นผู้บอด เหล่าสัตว์ผู้ปัญญา ชื่อว่าเป็นผู้มีจักษุ” ดังนี้ แล้วได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

“ดอกปทุมมีกลิ่นหอม พึงเกิด ณ สถานที่ทิ้งหยากเยื่อ ที่บุคคล
ทิ้งไว้แล้ว ใกล้หนทางใหญ่ ดอกปทุมนั้น พึงเป็นของน่ารื่นรมย์ใจ
ฉันใด เมื่อเหล่าปุถุชนผู้เป็นประดุจหยากเยื่อ พระสาวกของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมรุ่งเรืองล่วงพ้นเหล่าปุถุชนที่ยังเป็น
ผู้บอดด้วยปัญญา ฉันนั้น” ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “สงฺการฏฐานสฺมึ” ได้แก่ ณ สถานที่ทิ้งหยากเยื่อ อธิบายว่า ในกองขยะ ฯ บาทพระคาถาว่า “อุชฺฌิตสฺมึ มหาปเถ” ได้แก่ อันบุคคลทิ้งไว้แล้ว

ใกล้หนทางใหญ่ ฯ บทว่า “สุจิคนฺธ” ได้แก่ มีกลิ่นหอม ฯ ในบทว่า “มโนรมฺ” นี้ มีวิเคราะห์ว่า ใจย่อมรื่นรมย์ ในดอกปทุมนี้ เหตุนั้น ดอกปทุมนั่น ชื่อว่า เป็นที่รื่นรมย์แห่งใจ ดังนี้ ฯ บทว่า “สงฺการภูเตสุ” ได้แก่ ผู้เป็นประดุจหยากเยื่อ ฯ บทว่า “ปุถุชฺชเน” ความว่า ซึ่งเหล่าโลกกิยมหาชน ผู้ได้นามอย่างนั้น เพราะยังกิเลสทั้งหลายที่หนาแน่นให้เกิด ฯ มีคำที่ท่านกล่าวอธิบายความไว้ดังนี้ว่า “ดอกปทุมอันมีกลิ่นหอมพึงเกิด ณ สถานที่ทิ้งอยากเยื่อ ที่บุคคลทิ้งไว้แล้ว ใกล้หนทางใหญ่ แม้ปฏิกูลด้วยของไม่สะอาดและน่ารังเกียจ ดอกปทุมนั้น ก็พึงเป็นของที่น่ารื่นรมย์ใจ คือ เป็นของที่น่ารัก น่าพอใจ แห่งอิสรชนมีพระราชาและราชมหาอำมาตย์เป็นต้น ได้แก่ เป็นของสมควรประดิษฐานไว้ ณ เบื้องบนกระหม่อม ของเหล่าอิสรชนมีพระราชาและราชมหาอำมาตย์เป็นต้น ฉันใด เมื่อเหล่าปุถุชนแม้เกิดเป็นประดุจหยากเยื่อแล้ว พระสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือภิกษุผู้ขีณาสพ แม้ผู้บังเกิดแล้วในระหว่างมหาชนผู้ปราศจากปัญญา ผู้หาจักษุมิได้ ก็ย่อมรุ่งเรือง คือ งดงามล่วงพ้นเหล่าปุถุชนผู้เป็นคนบอดได้ด้วยกำลังปัญญาของตน ผู้มองเห็นโทษในกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในการออกบวชแล้วจึงออกบวช ย่อมรุ่งเรือง คืองดงามล่วงพ้นเหล่าปุถุชนผู้เป็นคนบอดได้ด้วยคุณเพียงการบวชบ้าง, ผู้ยกตนขึ้นสู่ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ ยิ่งกว่าคุณเพียงการบวชนั้นแล้ว ย่อมรุ่งเรือง คืองดงาม ล่วงพ้น เหล่าปุถุชนผู้เป็นคนบอดบ้าง ฉันนั้น” ดังนี้ ฯ

พระราชวิสุทธิเวที วัดเบญจมบพิตร แปล

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้

ประโยค ๑ – ๒

และเปรียญตรี ปีที่ ๑ – ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๑๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส (สิริคุตฺโต) ตสฺมึ ทฺวินฺนํ เคหานํ อนฺตเร อุภโต ทีฆํ อาวาฏฺ ขนาเปตฺวา คูถกลลสฺส ปูราเปสิ พหิอาวาเฏ ทฺวีสุ ปริยนฺเตสุ ขานุเก โกฏฺฏาเปตฺวา เตสุ รชฺชุโย พนฺธาเปตฺวา อาสนานํ อุปริมปาเท อาวาฏสฺส ปุริมปสฺส ฐปาเปตฺวา ปจฺฉิมปาเท รชฺชุเกสุ ฐปาเปสิ เอวํ นิสินฺนกาเลเยว อวสิรา ปติสฺสนฺตีติ มญฺญมาโน ยถา อาวาโฏ น ปญฺญายติ เอวํ อาสนานํ อุปริ ปจฺจตฺถรณานิ ทาเปสิ มหนฺตมหนฺตา จาฏิโย โธวาเปตฺวา กทลิปณฺเณหิ จ ปิโลติกาหิ จ มุขานิ พนฺธาเปตฺวา ตา ตุจฺฉาเอว เคหสฺส ปจฺฉาภาเค พหิยาคุภตฺตสิตฺถสปฺปิ ผาณิตปูวจุณฺณมกฺขิตา กตฺวา ฐปาเปสิ ฯ ครหทินฺโน ปาโตว ตสฺส ฆรํ เวเคน คนฺตฺวา อยฺยานํ สกฺกาโร สชฺชิโตติ ปจฺฉิ ฯ อาม สมฺม สชฺชิโตติ ฯ กหํ ปเนโสติ ฯ เอตาสุ เอตฺตกาสุ จาฏีสุ ยาคุ เอตฺตกาสุ ภตฺตํ เอตฺตกาสุ สปฺปิผาณิตปูวาทีนิ อาสนานิ ปญฺญตฺตานีติ ฯ โส สาธูติ วตฺวา คโต ฯ ตสฺส คตกาเล ปญฺจสตา นิคฺคณฺฐา อาคมึสุ ฯ สิริคุตฺโต เคหา นิกฺขมิตฺวา ปญฺจปฺปติฏฺ ฐิเตน นิคฺคณฺเฐ วนฺทิตฺวา เตสํ ปุรโต อญฺชลึ ปคฺคยฺห ฐิโต จินฺเตสิ ตุมฺเห กิร อตีตาทิเภทํ สพฺพํ ชานาถ เอวํ ตุมฺหากํ อุปฏฺฐาเกน มยฺหํ กถิตํ สเจ สพฺพํ ตุมฺเห ชานาถ มยฺหํ เคหํ มา ปวิสถ มม เคหํ ปวิฏฺฐานํ หิ โว เนว ยาคุ อตฺถิ น ภตฺตาทีนิ สเจ อชานิตฺวา ปวิสิสฺสถ คูถอาวาเฏ โว ปาเตตฺวา โปเถสฺสามีติ เอวํ จินฺเตตฺวา ปุริสานํ สญฺญํ อทาสิ เอเตสํ นิสีทนภาวํ ญตฺวา ปจฺฉิมปสฺเส ฐตฺวา อาสนานิ อุปริ ปจฺจตฺถรณานิ อปเนยฺยาถ มา ตานิ อสุจินา มกฺขิสูยึติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๑. สตฺถา ตํ กถํ สุตฺวา ภิกฺขเว กึ กเถถาติ ปุจฺฉิตฺวา อิทนฺนาม อิทนฺนาม ภนฺเตติ วุตฺเต น ภิกฺขเว สกฺกา สารีปุตฺตสทิสานํ โกปิ วา โทสํ วา อุปฺปาเทตุ์ มหาปถวีสทิสํ ภิกฺขเว อินฺทขีลสทิสํ ปสนฺนอุทกรหทสทิสญฺจ สารีปุตฺตสฺส จิตฺตนฺติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

ปถวีสโม โน วิรุชฺฌติ
อินฺทขีลูปโม ตาทิ สุพฺพโต
รหโท ว อเปตกทฺทโม
สํสารา น ภวนฺติ ตาทิโนติ ฯ

ตสฺสตฺโถ ภิกฺขเว ยถา ปถวิยํ สุจีนิ คนฺธมาลาทีนิปิ นิกฺขิปนฺติ อสุจีนิ มุตฺตกรีสาทีนิปิ นิกฺขิปนฺติ ตถา นครทฺวาเร นิขาตํ อินฺทขีลํ ทารกาทโย อุมฺมิหนฺติปิ อูหทนฺติปิ ฯ อปเร ปน ตํ คนฺธมาลาทีหิ สกฺกโรนฺติ ตตฺถ ปถวิยา วา อินฺทขีลสฺส วา เนว อนุโรโธ อุปฺปชฺชติ น วิโรโธ เอวเมว ขฺวายํ ขีณาสโว ภิกฺขุ อฏฺฐหิ โลกธมฺเมหิ อกมฺปิยภาเวน ตาทิ วตฺตานํ สุนฺทรตาย สุพฺพโต โส อิเม มํ จตูหิ ปจฺจเยหิ สกฺกโรนฺติ อิเม ปน น สกฺกโรนฺตีติ สกฺการญฺจ อสกฺการญฺจ กโรนฺเตสุ เนว อนุรุชฺฌติ น วิรุชฺฌติ อถโข ปฐวีสโม จ อินฺทขีลูปโมเอว จ โหติ ฯ ยถา จ อปคตกทฺทโม รหโท ปสนฺโนทโก โหติ เอวํ อปคตกิเลสตาย ราคกทฺทมาทีหิ อปคตกทฺทโม วิปฺปสนฺโนว โหติ ฯ ตาทิโนติ ตสฺส ปน เอวรูปสฺส สุคติทุคฺคตีสุ สํสรณวเสน สํสารา นาม น โหนฺตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. นายสิริคุตนั้น ยังบุคคลให้ขุดแล้ว ซึ่งหลุมอันยาวโดยข้างทั้งสอง ในระหว่างแห่งเรือน ท. สอง ในที่เป็นที่อยู่นั้น ยังหลุมให้เต็มแล้ว ด้วยเปือกตมอันระคนแล้วด้วยคูถ ยังบุคคลให้ตอกแล้ว ซึ่งหลัก ท. ณ ที่สุด ท. สอง ในภายนอกแห่งหลุ่ม ยังบุคคลให้ผูกแล้ว ซึ่งเชือก ท. ที่หลัก ท. เหล่านั้น ยังบุคคลให้ตั้งไว้แล้ว ซึ่งเท้าอันมีในเบื้องหน้า ท. แห่งอาสนะ ท. ที่ข้างอันมีในเบื้องหน้าแห่งหลุม ยังบุคคลให้ตั้งไว้แล้ว ซึ่งเท้าอันมีในเบื้องหลัง ท. แห่งอาสนะ ท. บนเชือก ท. สำคัญอยู่ว่า “อ. นิครนถ์ ท. เป็นผู้มีหัวลง จักตกไป ในกาลแห่งตนนั่งแล้วอย่างนี้ นั่นเทียว” ดังนี้ ยังบุคคลให้ให้แล้ว ซึ่งเครื่องปูลาด ท. เบื้องบนแห่งอาสนะ ท. โดย – อ. หลุม ย่อมไม่ปรากฏโดยประการใด ประการนั้น ยังบุคคลให้ล้างแล้ว ซึ่งตุ่ม ท. ทั้งใหญ่ ๆ ยังบุคคลให้ผูกแล้ว ซึ่งปาก (ตุ่ม)ท. ด้วยใบแห่งกล้วย ท. ด้วย ด้วยผ้าเก่า ท. ด้วย ยังบุคคลให้ตั้งไว้แล้ว ซึ่งตุ่ม ท. เหล่านั้น อันเปล่านั่นเทียว ที่ส่วนภายหลังแห่งเรือน กระทำให้เป็นตุ่มอันอันข้าวยาคูและเมล็ดแห่งภัตและเนยใสและน้ำอ้อยและจุณขนมเปื้อนแล้ว ในภายนอก ฯ อ. นายครหทิน ไปแล้ว สู่เรือน ของนายสิริคุตนั้น โดยเร็ว แต่เช้าเทียว ถามแล้วว่า “อ. สักการะอันท่านตระเตรียมแล้ว เพื่อพระผู้เป็นเจ้า ท. หรือ” ดังนี้ ฯ อ. นายสิริคุต กล่าวแล้วว่า “แน่ะสหาย เออ อ. สักการะ อันเราตระเตรียมแล้ว เพื่อพระผู้เป็นเจ้า ท.” ดังนี้ ฯ อ. นายครหทิน ถามแล้วว่า “ก็ อ. สักการะนั่น อันท่านตระเตรียมไว้แล้ว ณ ที่ไหน” ดังนี้ ฯ อ. นายสิริคุต กล่าวแล้วว่า “อ. ข้าวยาคู อันเรา ตระเตรียมไว้แล้ว ในตุ่ม ท. มีประมาณเท่านี้ เหล่านี้ อ. ภัตอันเราตระเตรียมไว้แล้วในตุ่ม ท. มีประมาณเท่านี้ อ. วัตถุ อ. มีเนยใสและน้ำอ้อย ขนมเป็นต้น อันเราตระเตรียมไว้แล้ว ในตุ่ม ท. มีประมาณเท่านี้ อ. อาสนะ ท. อันเราปูลาดแล้ว ดังนี้” ฯ อ. นายครหทิน กล่าวแล้วว่า “อ. ดีละ” ดังนี้ ไปแล้ว ฯ. อ. นิครนถ์ ท. มีร้อยห้าเป็นประมาณ

มาแล้ว ในกาลแห่งนายครหทินนั้นไปแล้ว ฯ อ. นายสิริคุต ออกแล้ว จากเรือน ไหว้แล้ว ซึ่งนิครนถ์ ท. ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะแห่งองค์ห้า ยืนประคองแล้ว ซึ่งอัญชลี ข้างหน้าแห่งนิครนถ์ ท. เหล่านั้น คิดแล้วว่า "ได้ยินว่า อ. ท่าน ท. ย่อมรู้ ซึ่งสิ่งทั้งปวง อันต่างด้วยเรื่องมีเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้วเป็นต้น อ. คำอย่างนี้ อันอุปัฏฐาก ของท่าน ท. กล่าวแล้ว แก่เรา ถ้าว่า อ. ท่าน ท. ย่อมรู้ ซึ่งสิ่งทั้งปวงไซร์ อ. ท่าน ท. จงอย่าเข้าไปสู่เรือนของเรา เพราะว่า อ. ข้าวยาคู ย่อมไม่มีนั่นเทียว เพื่อท่าน ท. ผู้เข้าไปแล้ว สู่เรือนของเรา อ. วัตถุ ท. มีภัตเป็นต้น ย่อมไม่มี เพื่อท่านผู้เข้าไปแล้ว สู่เรือนของเรา อ. วัตถุ ท. มีภัตเป็นต้น ย่อมไม่มี เพื่อท่านผู้เข้าไปแล้ว สู่เรือน ของเรา ถ้าว่า อ. ท่าน ท. ไม่รู้แล้ว จักเข้าไปไซร้ อ. เรา ยังท่าน ท. จักให้ตกไปแล้ว ในหลุมแห่งคูถ จักโบย" ดังนี้ ครั้นคิดแล้วอย่างนี้ ได้ให้แล้วซึ่งสัญญามีอันให้รู้ว่า "อ. ท่าน ท. พึงรู้ ซึ่งความเป็นคืออันนั่งแห่งนิครนถ์ ท. เหล่านั้น แล้วยืนที่ข้างอันมีในเบื้องหลัง แล้วพึงนำออก แล้วพึงนำออก ซึ่งเครื่องปูลาด ท. ในเบื้องบนแห่งอาสนะ ท. อ. เครื่องปูลาด ท. เหล่านั้น อย่าเปื้อนแล้วด้วยของไม่สะอาด" ดังนี้ เป็นเหตุ แก่บุรุษ ท. ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ยังทรงสดับคำนั้นแล้ว จึงตรัสถามว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายกำลังพูดอะไรกัน" ดังนี้ เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า "เรื่องชื่อนี้ พระเจ้าข้า" ดังนี้ จึงตรัสว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใคร ๆ ไม่อาจให้ความโกรธหรือความประทุษร้ายเกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้เช่นกับสารีบุตรได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตของสารีบุตร เช่นกับมหาปฐพี เช่นกับเสาเขื่อน และเช่นกับห้วงน้ำใส" ดังนี้ เมื่อจะทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ ว่า

"ภิกษุใด เป็นผู้เสมอด้วยแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเขื่อน
ผู้คงที่ ผู้มีวัตรอันงาม ผู้มีกิเลสเพียงดังเปือกตมไปปราศแล้ว
เหมือนห้วงน้ำที่มีเปือกตมไปปราศแล้ว ฉะนั้น ย่อมไม่ยินร้าย
สงสารทั้งหลาย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้เช่นนั้น" ดังนี้ ฯ

เนื้อความแห่งคำเป็นพระคาถานั้นว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชนทั้งหลายย่อมทิ้งวัตถุมีของหอมและมาลัยเป็นต้น อันสะอาดบ้าง ย่อมทิ้งมูตรและกรีสเป็นต้น อันไม่สะอาดบ้าง ลงที่แผ่นดิน อนึ่ง เด็กทารกเป็นต้น ย่อมถ่ายปัสสาวะบ้าง ถ่ายอุจจาระบ้างรดเสาเขื่อน ที่เขาฝังไว้ที่ประตูพระนคร ฯ แต่ว่าชนเหล่าอื่น ย่อมสักการะเสาเขื่อนนั้น ด้วยของหมอและมาลัยเป็นต้น ในเพราะกรรมคือการทิ้งของสะอาดเป็นต้นนั้น ความยินดี ความยินร้าย ย่อมไม่เกิดขึ้นแก่แผ่นดิน หรือแก่เสาเขื่อน ฉันใด ภิกษุขีณาสพนั้น ก็ฉันนั้นนั่นแล ชื่อว่าเป็นผู้คงที่ เพราะความไม่หวั่นไหว ด้วยโลกธรรมทั้งหลายแปด ชื่อว่าผู้มีวัตรอันงาม เพราะวัตรทั้งหลายงาม เมื่อชนทั้งหลายกระทำสักการะและมิใช่สักการะอยู่ ย่อมไม่ยินดี ไม่ยินร้าย ด้วยคิดว่า “ชนเหล่านี้ย่อมสักการะเราด้วยปัจจัยสี่ ส่วนชนเหล่านี้ ย่อมไม่สักการะเรา” ดังนี้ โดยที่แท้ (ภิกษุผู้ขีณาสพ) ย่อมเป็นผู้เสมอด้วยแผ่นดิน และเป็นผู้เปรียบด้วยเสาเขื่อน ที่เดียว ฯ อนึ่ง ห้วงน้ำที่ปราศจากตม ย่อมมีน้ำใส ฉันใด ภิกษุผู้ขีณาสพ ชื่อว่าผู้มีกิเลสเพียงดังเปือกตมไปปราศแล้วด้วยเปือกตมคือราคะ เป็นต้น เพราะความเป็นผู้มีกิเลสไปปราศแล้ว ย่อมเป็นผู้ผ่องใสแท้ ฉันนั้น ฯ บทว่า “ตาทิโน” ความว่า ก็ชื่อว่า สงสารทั้งหลาย ด้วยอำนาจการท่องเที่ยวไปในสุคติและทุคติทั้งหลาย ย่อมไม่มี แก่ภิกษุผู้มีอย่างนี้เป็นรูปนั้น ดังนี้”

พระมหาทวี เขมนนฺโท ป. ๗ วัดสามพระยา แปล.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. จูฬปนฺถโกปิ สุริยํ โอโลเกนฺโต ตํ ปีโลติกํ รโชหรณํ รโชหรณนฺติ ปริมชฺชนฺโต นิสีทิ ฯ ตสฺส ตํ ปีโลติกขณฺฑํ ปริมชฺชนฺตสฺส กิลิฏฺฐํ อโหสิ ฯ ตโต จินฺเตสิ อิทํ ปีโลติกขณฺฑํ อติวิย ปริสุทฺธํ อิมํ ปน อตฺตภาวํ นิสฺสาย ปุริมปกติ ชหิตฺวา เอวํ กิลิฏฺฐํ ชาตํ อนิจฺจา วต สงฺขาราติ ขยวยํ ปฏฺฐเปนฺโต วิปสฺสนํ วฑฺเฒสิ ฯ สตฺถา จูฬปนฺถกสฺส จิตฺตํ วิปสฺสนํ อารุฬฺหนฺติ ญตฺวา จูฬปนฺถก ตฺวํ เอตํ ปีโลติกขณฺฑเมว สงฺกิลิฏฺฐํ รชรณฺชิตนฺติ มา สญฺญํ กริ อพฺภนฺตเร ปน เต ราครชาทโย อตฺถิ เต หราหีติ วตฺวา โอภาสํ วิสฺสชฺเชตฺวา ปุรโต นิสินฺโน วิย ปญฺญายมานรูโป หุตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

ราโค รโช น จ ปน เรณุ วุจฺจติ
ราคสฺเสตํ อธิวจนํ รโชติ
เอตํ รชํ วิปฺปชหิตฺวา ภิกฺขโว
วิหรนฺติ เต วิคตรชสฺส สาสเน ...ติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๑. สตฺถา มหาชนสฺส ปริวิตกฺกํ ญตฺวา ชมฺพุก ตว อุปฏฺฐากานํ กงฺขํ ฉินฺทาหีติ อาห ฯ โส อหมฺปิ ภนฺเต เอตฺตกเมว ปจฺจาสึสามีติ วตฺวา จตุตฺถชฺฌานํ สมาปชฺชิตฺวา อุฏฺฐาย ตาลปฺปมาณํ เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา สตฺถา เม ภนฺเต ภควา สาวโกหมสฺมีต วตฺวา โอรุยฺห วนฺทิตฺวา ปุน ทฺวิตาลมตฺตํ ติตาลมตฺตนฺติ เอวํ สตฺตตาลมตฺตํ เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา โอรุยฺห อตฺตโน สาวกภาวํ ชานาเปสิ ฯ ตํ ทิสฺวา มหาชโน อโห พุทฺธา นาม อจฺฉริยา อโนมคุณาติ

จินฺเตสิ ฯ สตฺถา มหาชเนน สทฺธึ กเถนฺโต เอวมาห อยํ เอตฺตกํ กาลํ ตุมฺเหหิ อาภตสกฺการํ กุสคฺเคน ชิวฺหคฺเค ฐเปตฺวา ตปจรณํ ปูเรมีติ อิธ นิวุตฺโถ สเจ อิมินา อุปาเยน วสฺสสตํ ตปจรณํ ปูเรยฺย ยา จ อสฺส อิทานิ กุลํ วา ภตฺตํ วา กุกฺกุจฺจายิตฺวา อภุญชนฺตสฺส ภตฺตจฺเฉทน-กุสลเจตนา ตสฺสา ตํ ตปจรณํ โสพสึปิ กลํ นาคฺฆตีติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

มาเส มาเส กุสคฺเคน พาโล ภุญฺเชถ โภชนํ
น โส สงฺขาตธมฺมานํ กลํ อคฺฆติ โสพสินฺติ ฯ

ตสฺสตฺโถ สเจ พาโล อปริญฺญาตธมฺโม สีลาทิคุณา ปริพาหิโร ติตฺถายตเน ปพฺพชิโต ตปจรณํ ปูเรสฺสามีติ มาเส มาเส สมฺปตฺเต กุสคฺเคน โภชนํ ภุญฺชนฺโต วสฺสสตํ ภุญฺเชถ โภชนํ ฯ น โส สงฺขาตธมฺมานํ กลํ อคฺฆติ โสพสินฺติ สงฺขาตธมฺมา วุจฺจนฺติ ญาตธมฺมา ตูลิตธมฺมา เตสุ เหฏฺฐิมโกฏิยา โสตาปนฺโน สงฺขาตธมฺโม อุปริมโกฏิยา ขีณาสโว อิเมสํ สงฺขาตธมฺมานํ โส พาโล กลํ นาคฺฆติ โสพสินฺติ ปุคฺคลาธิฏฺฐานา เทสนา ฯ อยํ ปเนตฺถ อตฺโถ ยา จ ตสฺส ตถา ตปจรณํ ปูเรนฺตสฺส วสฺสสตํ เจตนา ยา จ สงฺขาตธมฺมานํ กุลํ วา ภตฺตํ วา กุกฺกุจฺจายิตฺวา อภุญชนฺตานํ เอกา ภตฺตจฺเฉทนกุสลเจตนา, ตสฺสา เจตนาย สา ตาว ทีฆรตฺตํ ปวตฺตเจตนา โสพสึ กลํ นาคฺฆติ ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ยํ ตสฺสา สงฺขาตธมฺมานํ เจตนาย ผลํ ตํ โสพสโกฏฺฐาเส กตฺวา ตโต เอเกกํ ปุน โสพสโกฏฺฐาเส กตฺวา ตโต เอกสฺส โกฏฺฐาสสฺส ยํ ผลํ ตเทว ตสฺส พาลสฺส ตปจรณโต มหนฺตตรนฺติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑, แม้ อ, ภิกษุชื่อว่า จุฬปันถกะ แลดูอยู่ ซึ่งพระอาทิตย์ นั่งลูบคลำอยู่แล้ว ซึ่งผ้าเก่าผืนนั้น ด้วยบริกรรมว่า รโชหรณ์ รโชหรณ์ ดังนี้ ฯ เมื่อภิกษุชื่อว่าจูฬปันถกะนั้น ลูบคลำอยู่ซึ่งท่อนแห่งผ้าเก่าผืนนั้น อ, ท่อนแห่งผ้าเก่า เป็นของเศร้าหมองแล้ว ได้เป็นแล้ว ฯ ลำดับนั้น อ, ภิกษุชื่อว่าจูฬปันถกะ คิดแล้วว่า อ, ท่อนแห่งผ้าเก่านี้ เป็นของหมดจดรอบแล้วเกินเปรียบย่อมเป็น แต่ว่า อ, ท่อนแห่งผ้าเก่า อาศัยแล้ว ซึ่งภาวะคือตนนี้ละแล้ว ซึ่งปกติอันมีในก่อนเป็นผ้าเศร้าหมองอย่างนี้ เกิดแล้ว อ, สังขาร ท, ไม่เที่ยงหนอ ดังนี้ เริ่มตั้งอยู่ ซึ่งความสิ้นไปและความเสื่อมไป ยังวิปัสสนาให้เจริญแล้ว ฯ อ, พระศาสดา ทรงทราบแล้วว่า อ, จิตของภิกษุชื่อว่าจูฬปันถกะ ขึ้นแล้ว สู่วิปัสสนา ดังนี้ ตรัสแล้วว่า ดูก่อนจูฬปันถกะ อ, เธอ อย่ากระทำแล้ว ซึ่งความหมายรู้ว่า อ, ท่อนแห่งผ้าเก่านี้นั่นเทียว, เป็นผ้าเศร้าหมองแล้ว เป็นแผ่นผ้าอันธุลีย้อมแล้ว ย่อมเป็น ดังนี้ ก็ อ, ธุลี ท, มีธุลีคือราคะเป็นต้น มีอยู่ ในภายใน ของเธอ อ, เธอจงนำไป ซึ่งธุลี ท, มีธุลีคือราคะเป็นต้น เหล่านั้น ดังนี้ ทรงเปล่งแล้ว ซึ่งพระรัศมี เป็นผู้มีพระรูปปรากฏอยู่ ราวกะว่าประทับนั่งแล้วข้างหน้า เป็น ได้ทรงภาษิตแล้ว ซึ่งพระคาถาทั้งหลายเหล่านี้ว่า

> อ, ราคะ อันเราย่อม เรียกว่าธุลี ก็แต่ว่า อ, ราคะ อันเรา
> ย่อมไม่เรียกว่าละออง อ, คำนี้ว่า ธุลี ดังนี้ เป็นชื่อของราคะ
> ย่อมเป็น อ, ภิกษุ ท, เหล่านั้น ละขาดแล้ว ซึ่งธุลีคือราคะนั่น
> ย่อมอยู่ในพระศาสนา ของพระพุทธเจ้า ผู้มีธุลีคือราคะไปปราศ
> แล้ว ... ด้วยนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ทรงทราบความปริวิตกของมหาชนแล้ว จึงตรัสว่า ชัมพุกะ เธอจงตัดความสงสัยของพวกอุปัฏฐากของเธอเสีย ฯ ชัมพุกะนั้น กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ ก็หวังเฉพาะเหตุมีประมาณเท่านี้เหมือนกัน ดังนี้ แล้วเข้าจตุตถฌานลุกขึ้นเหาะไปสู่เวหาสมีประมาณชั่วลำตาล กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวก ดังนี้ แล้วลงมาถวายบังคม เหาะขึ้นสู่เวหาสมีประมาณ ๗ ชั่วลำตาล อย่างนี้ ๒ ชั่วลำตาล ๓ ชั่วลำตาลเป็นต้น แล้วลงมายังมหาชนให้ทราบว่าตนเป็นสาวกอีก ฯ มหาชนเห็นเหตุนั้นแล้ว คิดว่า โอ! ธรรมดาพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นบุคคลอัศจรรย์ มีพระคุณไม่ทราม ฯ

พระศาสดา เมื่อตรัสกับมหาชน ตรัสอย่างนี้ว่า ชัมพุกะนี้ ใช้ปลายหญ้าคาจิ้มสักการะที่พวกท่านนำมาแตะที่ปลายลิ้น อยู่ประจำในที่นี้ ด้วยคิดว่า เราจะบำเพ็ญการประพฤติตบะ ตลอดกาลเท่านี้ ถ้าเธอพึงบำเพ็ญการประพฤติตบะตลอดร้อยปีด้วยอุบายนี้ไซร้ ก็การประพฤติตบะนั้นจะไม่ถึงเสี้ยวแม้ที่ ๑๖ แห่งกุศลเจตนาเป็นเครื่องตัดภัตของเธอ ผู้ประพฤติรังเกียจสกุลหรือภัตแล้วไม่บริโภคอยู่ในบัดนี้ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม ตรัสพระคาถานี้ว่า

คนพาล พึงบริโภคโภชนะ ด้วยปลายหญ้าคา ทุก ๆ เดือน
เขาย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งท่าน ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว ฯ

พึงทราบเนื้อความแห่งคำอันเป็นพระคาถานั้นว่า

ถ้าคนพาล คือ ผู้มีธรรมอันยังไม่กำหนดรู้ ผู้เหินห่างจากคุณมีศีลเป็นต้น บวชในลัทธิเดียรถีร์ บริโภคโภชนะ ด้วยปลายหญ้าคาทุก ๆ เดือนที่ครบรอบแล้ว ด้วยคิดว่าเราจักบำเพ็ญการประพฤติตบะ ชื่อว่า พึงบริโภคโภชนะตลอดร้อยปี ฯ

ในสองบาทพระคาถาว่า น โส สงฺขาตธมฺมานํ กลํ อคฺฆติ โสพสึ มีเทศนาเป็นบุคคลาธิษฐานว่า ท่านผู้มีธรรมอันรู้แล้ว คือผู้มีธรรมอันชั่งได้แล้ว ตรัสเรียกว่า ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว บรรดาท่านผู้มีธรรมอันกำหนดแล้วเหล่านั้น โดยที่สุดชั้นต่ำพระโสดาบัน ชื่อว่า

ผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว โดยที่สุดชั้นสูง พระขีณาสพ ชื่อว่าผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว ชนพาลนั้น ย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งท่านผู้มีธรรมอันกำหนดแล้วเหล่านี้ ฯ

ส่วนเนื้อความในสองบาทพระคาถานี้ มีดังต่อไปนี้

ก็เจตนาของชนพาลนั้น ผู้บำเพ็ญการประพฤติตบะอยู่อย่างนั้น ตลอดร้อยปี เป็นไปสิ้นราตรีนานเพียงนั้น ย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งกุศลเจตนาเครื่องตัดภัตดวงหนึ่ง ของท่านผู้มีธรรมอันกำหนดแล้ว ประพฤติรังเกียจสกุลหรือภัตแล้วไม่บริโภค ฯ ข้อนี้มี พระพุทธาธิบายว่า ผลแห่งส่วนหนึ่งจากส่วนที่ ๑๖ ซึ่งแบ่งผลแห่งเจตนาของท่านผู้มีธรรม อันกำหนดแล้วนั้นให้เป็น ๑๖ ส่วน แล้วทำแต่ละส่วน ๆ จาก ๑๖ ส่วนนั้นให้เป็น ๑๖ ส่วนอีก นั่นแล ยังมากกว่าการประพฤติตบะของชนพาลนั้น ฯ

พระมหาทวี เขมนนฺโท ป.๗ วัดสามพระยา แปล,
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้,

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

แปล โดยพยัญชนะ

๑. (โส จุนฺทสูกริโก) ฉาตกกาเล สกเฏน วีหี อาทาย ชนปทำ คนฺตฺวา เอกนาฬิ-ทฺวินาฬิมตฺเตน กามสูกรโปตเก กีณิตฺวา สกฏำ ปูเรตฺวา อาคนฺตฺวา ปจฺฉานิเวสเน วชำ วิย เอกฏฺฐานำ ปริกฺขิปิตฺวา ตตฺเถว เตสำ นิวาปำ โรเปตฺวา เตสุ นานาคจฺเฉ จ สริรวลญฺชญฺจ ขาทิตฺวา วฑฺฒิเตสุ ยำ ยำ มาตุกาโม โหติ ตำ ตำ อาหาเน นิจฺจลำ พนฺธิตฺวา สรีรมำสสฺส อุทฺธุมายิตฺวา พหลภาวตฺถำ จตุรสฺสมุคฺคเรน โปเถตฺวา พหลมำโส ชาโตติ ญตฺวา มุขำ วิวริตฺวา ทนฺตนฺตเร ทณฺฑกำ ทตฺวา โลหนาฬิยา ปกฺกุฏฺฐิตำ อุณฺโหทกำ มุเข อาสิญฺจติ ฯ ตำ กุจฺฉิยำ ปวิสิตฺวา ปกฺกุฏฺฐิตำ กรีสำ อาทาย อโธภาเคน นิกฺขมิตฺวา ยาว โถกำ กรีสำ อตฺถิ ตาว อาวิลำ หุตฺวา นิกฺขมติ สุทฺเธ อุทเร อจฺฉำ อนาวิลำ นิกฺขมติ ฯ อถสฺส อวเสสำ อุทกำ ปิฏฺฐิยำ อาสิญฺจติ ฯ ตำ กาฬจมฺมำ อุปฺปาเตตฺวา คจฺฉติ ฯ ตโต ติณฺหกฺกาย โลมานิ ฌาเปตฺวา ติณฺเหน อสินา สีสำ ฉินฺทติ ฯ ปคฺฆรนฺตำ โลหิตำ ภาชเนน ปฏิคฺคเหตฺวา มำสำ โลหิเตน มทฺทิตฺวา ปจิตฺวา ปุตฺตทารมชฺเฌ นิสินฺโน ขาทิตฺวา เสสำ วิกฺกีณาติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา ตสฺส วจนำ สุตฺวา ปฏาจาเร มา จินฺตยิ ตว ตาณำ สรณำ อวสฺสโย ภวิตุำ สมตฺถสฺเสว สนฺติกำ อาคตาสิ ยถา หิ ตว อิทานิ เอโก ปุตฺโต เสเนน คหิโต เอโก อุทเกน วุหฺโห ปนฺเถ ปติ มโต มาตาปิตโร เจว ภาตา จ เคเหน อวตฺถฏา เอวเมว อิมสฺมึ สำสาเร ปุตฺตาทีนำ มตกาเลเยว ตว โรทนฺติยา ปคฺฆริตอสฺสุ จตุนฺนำ มหาสมุทฺทานำ อุทกโต พหุตรนฺติ วตฺวา อิมำ คาถมาห

จตูสุ สมฺทฺเทสุ ชลํ ปริตฺตกํ
ตโต พหุ๎ อสฺสุชลํ อนปฺปกํ
ทุกฺเขน ผฏฺฐสฺส นรสฺส โสจโต
กึการณา อมฺม ตฺวํ ปมชฺชสีติ ฯ

เอวํ สตฺถริ อนมตคฺคปริยายํ กเถนฺเต ตสฺสา สรีเร โสโก ตนุตฺตมคมาสิ ฯ อถ นํ ตนุภูตโสกํ ญตฺวา ปุน สตฺถา อามนฺเตตฺวา ปฏาจาเร ปุตฺตาทโย นาม ปรโลกํ คจฺฉนฺตสฺส ตาณํ วา สรณํ วา เลนํ วา ภวิตุ๎ ํ น สกฺโกนฺติ ตสฺมา วิชฺชมานาปี เต น สนฺตีเยว ปณฺฑิเตน ปน สีลํ วิโสเธตฺวา อตฺตโน นิพฺพานคามิมคฺคเมว โสเธตุ๎ ํ วฏฺฏตีติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

น สนฺติ ปุตฺตา ตาณาย น ปิตา นปิ พนฺธวา
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ญาตีสุ ตาณตา
อตมตฺถวสํ ญตฺวา ปณฺฑิโต สีลสำวุโต
นิพฺพานคมนํ มคฺคํ ขิปฺปเมว วิโสธเยติ ฯ

สา เอกทิวสํ กุเฏน อุทกํ อาทาย ปาเท โธวนฺตี อุทกํ อาสิญฺจิ ฯ ตํ โถกํ คนฺตฺวา ปจฺฉิชฺชิ ฯ ทุติยวาเร อาสิตฺตํ ตโต ทูรตรํ อคมาสิ ฯ ตติยวาเร อาสิตฺตํ ตโตปิ ทูรตรนฺติ ฯ สา ตเทว อารมฺมณํ คเหตฺวา ตโย วเย ปริจฺฉินฺทิตฺวา มยา ปฐมํ อาสิตฺตํ อุทกํ วิย อิเม สตฺตา ปฐมวเยปิ มรนฺติ ฯ โต ทูรตรํ คตํ ทุติยวาเร อาสิตฺตํ อุทกํ วิย มชฺฌิมวเยปิ มรนฺติ ตโตปิ ทูรตรํ คตํ ตติยวาเร อาสิตฺตํ อุทกํ วิย ปจฺฉิมวเยปิ มรนฺติเยวาติ จินฺเตสิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. นายจุนทสูกริกนั้น ถือเอาแล้ว ซึ่งข้าวเปลือก ท. ด้วยเกวียน ในกาลแห่งบุคคลหิวแล้ว ไปแล้ว สู่ชนบท ซื้อแล้ว ซึ่งสุกรตัวลูกน้อย ของชาวบ้าน ท. ด้วยข้าวเปลือกมีทะนานหนึ่งหรือทะนานสองเป็นประมาณ ยังเกวียนให้เต็มแล้ว มาแล้ว ล้อมแล้ว ซึ่งที่หนึ่งราวกะว่าคอก ในภายหลังแห่งที่เป็นที่อยู่ ปลูกแล้ว ซึ่งผัก ในที่นั้นนั่นเทียว เพื่อสุกรตัวลูกน้อย ท. เหล่านั้น, ครั้นเมื่อสุกรตัวลูกน้อย ท. เหล่านั้น เคี้ยวกินแล้ว ซึ่งกอผักต่าง ๆ ท. ด้วย ซึ่งคูถแห่งสรีระด้วย ถึงแล้วซึ่งความเจริญ, ผูกแล้ว ซึ่ง – อ. ตนเป็นผู้ใคร่เพื่ออันยังสุกรตัวใด ๆ ให้ตาย ย่อมเป็น สุกรตัวนั้น ๆ ในที่เป็นที่นำมาฆ่า กระทำให้มีความไหวออกแล้ว ทุบแล้ว ด้วยค้อนอันมีเหลี่ยมสี่ เพื่อความที่แห่งเนื้อ แห่งสรีระเป็นธรรมชาติพองหนาขึ้น ทราบแล้วว่า อ. สุกรนี้เป็นสัตว์มีเนื้อหนา เกิดแล้ว ดังนี้ เปิดแล้ว ซึ่งปาก ให้แล้ว ซึ่งท่อนไม้ ในระหว่างแห่งฟัน ย่อมกรอก ซึ่งน้ำอันร้อนอันเดือดพล่านแล้ว ในปาก ด้วยทะนานอันเป็นวิการแห่งโลหะ ฯ อ. น้ำอันร้อนนั้น เข้าไปแล้ว ในท้อง เดือดพล่านแล้ว พาเอาแล้วซึ่งคูถ ออกไปแล้ว โดยส่วนในเบื้องต่ำ เป็นธรรมชาติขุ่น เป็น อ. คูถหน่อยหนึ่ง มีอยู่ เพียงใด, ย่อมไหลออกไป เพียงนั้น, ครั้นเมื่อท้องสะอาดแล้ว อ. น้ำอันร้อนนั้น เป็นธรรมชาติใส ไม่ขุ่น เป็น ย่อมไหลออกไป ฯ ครั้นนั้น อ. นายจุนทสูกริกนั้น ย่อมราดซึ่งน้ำ อันเหลือ บนหลัง แห่งสุกรนั้น ฯ อ. น้ำนั้น ยังหนังอันดำ ให้ลอกแล้ว ย่อมไหลไป ฯ ในลำดับนั้น อ. นายจุนทสูกริกนั้น เผาแล้ว ซึ่งขน ท. ด้วยคบเพลิงอันเป็นวิการแห่งหญ้า ย่อมตัด ซึ่งศีรษะด้วยดาบ อันคม ฯ อ. นายจุนทสุกริกนั้น ถือเอาเฉพาะแล้ว ซึ่งเลือด อันไหลออกอยู่ ด้วยภาชนะ ขยำแล้ว ซึ่งเนื้อด้วยเลือด ปิ้งแล้ว นั่งแล้ว ในท่ามกลางแห่งลูกและเมีย เคี้ยวกินแล้ว ย่อมขายซึ่งเนื้ออันเหลือ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ทรงสดับคำของนางปฏาจารานั้นแล้ว จึงตรัสว่า ดูก่อนปฏาจารา เธออย่าคิดเลย เธอมาสู่สำนักของบุคคลผู้สามารถ เพื่อจะเป็นที่ต้านทาน เป็นที่พึ่ง เป็นที่อาศัยของเธอได้ทีเดียว เหมือนอย่างว่า น้ำตาที่ไหลออกของเธอผู้ร้องให้อยู่ในการแห่งปิยชนมีบุตรเป็นต้น ตายแล้ว ในสงสารนี้ เหมือนในบัดนี้ ลูกคนหนึ่งของเธอถูกเหยี่ยวเฉี่ยวไป คนหนึ่งถูกน้ำพัดไป ผัวตายแล้วที่หนทางเปลี่ยว บิดา มารดา และพี่ชาย ถูกเรือนทับ ฉะนั้น นั่นแล มากกว่าน้ำแห่งมหาสมุทร ๔ ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

น้ำในมหาสมุทร ๔ มีประมาณน้อย น้ำตาของนรชน
ผู้อันความทุกข์ถูกต้องแล้ว เศร้าโศกอยู่ ไม่ใช่น้อย
มากกว่าน้ำในมหาสมุทร ๔ นั้น แม่ เพราะเหตุไร
เธอจึงประมาทอยู่เล่า ดังนี้ ฯ

เมื่อพระศาสดา ตรัสบรรยายสงสารอันมีเบื้องต้นและที่สุด อันบุคคลไปตามอยู่รู้ไม่ได้แล้วอยู่อย่างนั้น ความเศร้าโศก ในสรีระของนางก็ได้ถึงความเบาบาง ฯ

ลำดับนั้น พระศาสดา ทรงทราบนางผู้มีความเศร้าโศกเบาบางแล้ว ตรัสเรียกมา ตรัสอีกว่า ดูก่อนปฏาจารา ธรรมดาว่า ปิยชนมีบุตรเป็นต้น ไม่อาจ เพื่อเป็นที่ต้านทาน เป็นที่พึ่ง หรือเป็นที่หลีกเร้นของบุคคลผู้จะไปสู่ปรโลก เพราะฉะนั้น ปิยชนมีบุตรเป็นต้นเหล่านั้น ถึงจะมีอยู่ ก็ไม่มีนั่นเทียว ส่วนว่า การที่บัณฑิตชำระศีลให้หมดจดแล้ว ชำระทางที่จะยังสัตว์ให้ถึงพระนิพพานของตนนั่นแหละ ย่อมสมควร ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงแสดงธรรม ได้ภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

บุตรทั้งหลาย ย่อมไม่มี เพื่อต้านทาน บิดาก็ไม่มี
เพื่อต้านทาน ถึงพวกพ้อง ก็ไม่มี เพื่อต้านทาน
เพราะว่า เมื่อบุคคลถูกความตายครอบงำแล้ว
ความต้านทาน ในเพราะญาติทั้งหลาย ย่อมไม่มี
บัณฑิต ทราบอำนาจแห่งเนื้อความนี้แล้ว สำรวม
แล้วในศีล พึงชำระทางเป็นที่ไปสู่พระนิพพาน

ให้หมดจด โดยพลันทีเดียว ดังนี้ ฯ

วันหนึ่ง นางเอาหม้อตักน้ำล้างเท้าอยู่ ราดน้ำแล้ว ฯ น้ำนั้นไหลไปหน่อยหนึ่งก็ขาดสาย ฯ น้ำที่นางราดแล้ว ในครั้งที่ ๒ ได้ไหลไปไกลว่านั้น ฯ น้ำที่นางราดแล้วในครั้งที่ ๓ ได้ไหลไปไกลแม้กว่านั้น ดังนี้แล ฯ นางถือเอาน้ำนั้นนั่นแหละเป็นอารมณ์กำหนดวัย ๓ ได้แล้ว คิดว่า สัตว์เหล่านี้ ย่อมตายในปฐมวัยบ้าง เหมือนน้ำ ที่เราราดแล้วครั้งแรก ย่อมตายในมัชฌิมวัยบ้าง เหมือนน้ำที่เราราดแล้ว ในครั้งที่ ๒ ไหลไปไกลกว่านั้น ย่อมตายในปัจฉิมวัยทีเดียวบ้าง เหมือนน้ำที่เราราดแล้วในครั้งที่ ๓ ไหลไปไกลแม้กว่านั้น ดังนี้ ฯ

พระมหาวงศ์ อาภากโร ป. ๙ วัดชนะสงคราม แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒

และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถ นำ พฺราหฺมโณ อาห โภติ ตฺวำ อุทกจาฏิยำ กุมฺภิเล วิย เคหมชฺเฌ วสนโจเร วิย มนฺเต ปสฺสนสีลา ตุณฺหี โหหีติ ฯ พฺราหฺมณ ยำ อิจฺฉสิ ตำ วเทหิ นยิทำ ปญฺจกามคุณเสวิโน ปทนฺติ ฯ อิโต จิโต จ โอโลเกนฺโต สตฺถารำ ทิสฺวา อยำ โส ปุริโสติ วตฺวา พฺราหฺมโณ คนฺตฺวา สมณ ธีตรำ เต โปสาวนตฺถาย ทมฺมีติ อาห ฯ สตฺถา ธีตรา เต มยฺหำ อตฺโถ อตฺถิ วา นตฺถิ วาติ อวตฺวา ว พฺราหฺมณ เอกนฺเต การณำ กเถมีติ วตฺวา กเถหิ สมณาตี วุตฺเต มหาภินิกฺขมนโต ปฏฺฐาย ยาว อชปาลนิโคฺรธมูลา มาเรน อนุพนฺธภาวำ อชปาลนิโคฺรธมูเล จ อตีโตทานิ เม เอส วิสยนฺติ ตสฺส โสกาตุรสฺส โสกวูปสมนตฺถำ อาคตาหิ มารธีตาหิ กุมาริกวณฺณาทิวเสน ปโยชิตปโลภนำ อาจิกฺขิตฺวา

ทิสฺวาน ตณฺหำ อรติญฺจ ราคำ
นาโหสิ ฉนฺโท อปิ เมถุนสฺมึ
กิเมวิทำ มุตฺตกรีสปุณฺณำ
ปาทาปิมำ สมฺผุสิตุำ น อิจฺเฉติ

อิมำ คาถมาห ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา เอตสฺมึ นิทาเน อายตึ สนฺนิธิการํ ปริวชฺชนตฺถาย ภิกฺขูนํ สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปตฺวาปิ เถเรน ปน อปฺปญฺญตฺเต สิกฺขาปเท อปฺปิจฺฉตํ นิสฺสาย กตตฺตา ตสฺส โทสาภาวํ ปกาเสนฺโต อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

เยสํ สนฺนิจโย นตฺถิ เย ปริญฺญาตโภชนา
สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ วิโมกฺโข เยส โคจโร
อากาเสว สกุนฺตานํ คติ เตสํ ทุรนฺวยาติ ฯ

ตตฺถ สนฺนิจโยติ เทฺว สนฺนิจยา กมฺมสนฺนิจโย จ ปจฺจยสนฺนิจโย จ เตสุ กุสลา-กุสลกมฺมํ กมฺมสนฺนิจโย นาม จตฺตาโร ปจฺจยา ปจฺจยสนฺนิจโย นาม ฯ ตตฺถ วิหาเร วสนฺตสฺส ภิกฺขุโน เอกํ คุพฺภปิณฺฑกํ จตุพฺภาคมตฺตํ สปฺปึ เอกญฺจ ตณฺฑุลนาฬึ ธเปนฺตสฺส ปจฺจยสนฺนิจโย นตฺถิ ตโต อุตฺตรึ โหติ เยสํ อยํ ทุวิโธ สนฺนิจโย นตฺถิ ฯ ปริญฺญาตโภชนาติ ตีหิ ปริญฺญาหิ ปริญฺญาตโภชนา ฯ ยาคุอาทีนํ หิ ยาคุภาวาทิชานนํ ญาตปริญฺญา อาหาเร ปฏิกูลสญฺญาวเสน ปน โภชนสฺส ปริชานนํ ตีรณปริญฺญา กวฬิงฺการาหาเร ฉนฺทราคปกฑฺฒนญาณํ ปหานปริญฺญา อิมาหิ ตีหิ ปริญฺญาหิ เย ปริญฺญาตโภชนา ฯ สุญฺญโต อนิมิตฺโต จาติ เอตฺถ อปฺปณิหิตวิโมกฺโขปิ คหิโตเยว ฯ (ตีณิปิ เหตานิ นิพฺพานสฺเสว นามานิ นิพฺพานํ หิ ราคโทสโมหานํ อภาเวน สุญฺญํ เตหิ จ วิมุตฺตนฺติ สุญฺญโต วิโมกฺโข ตํ ราคาทินิมิตฺตานํ อภาเวน อนิมิตฺตํ เตหิ จ วิมุตฺตนฺติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข ราคาทิปฺปณิธีนํ ปน อภาเวน อปฺปณิหิตํ เตหิ จ วิมุตฺตนฺติ อปฺปณิหิโต วิโมกฺโขติ วุจฺจติ ผลสมาปตฺติวเสน ตํ อารมฺมณํ กตฺวา วิหรนฺตานํ อยं ติวิโธ วิโมกฺโข เยสํ โคจโร) ฯ คติ เตสํ ทุรนฺวยาติ ยถา นาม อากาเสน คตานํ สกุณานํ ปทนกฺเขปสฺส อทสฺสเนน คติ ทุรนฺวยา น สกฺกา ญาตุํ เอวเมว เยสํ อยํ ทุวิโธ สนฺนิจโย นตฺถิ อิมาหิ จ ตีหิ ปริญฺญาหิ ปริญฺญาตโภชนา เยสญฺจ อยं วุตฺตปฺปกาโร วิโมกฺโข โคจโร เตสํ ตโย ภวา จตสฺโส โยนิโย ปญฺจคติโย สตฺต วิญฺญาณฏฺฐิติโย นว สตฺตาวาสาติ อิเมสุ ปญฺจสุ โกฏฺฐาเสสุ อิมินา นาม คตาติ คมนสฺส อปฺปญฺญายนโต คติ ทุรนฺวยา น สกฺกา ปญฺญาเปตุนฺติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ. พราหมณ์ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนนางผู้เจริญ อ. เธอ เป็นผู้มีการเห็นซึ่งมนต์ ท. ราวกะว่า จระเข้ ในตุ่มแห่งน้ำ ราวกะว่า โจรผู้อยู่ในทามกลางแห่งเรือนเป็นปกติ ย่อมเป็น อ. เธอ เป็นผู้นิ่ง จงเป็น ดังนี้ กะนางพราหมณีนั้น ฯ อ. นางพราหมณีกล่าวแล้วว่า ดูก่อนพราหมณ์ อ. ท่าน ย่อมปรารถนา เพื่ออันกล่าว ซึ่งคำใด อ. ท่าน จงกล่าว ซึ่งคำนั้น อ. รอยเท้านี้ เป็นรอยเท้า ของบุคคล ผู้เสพซึ่งกามคุณห้า โดยปกติ ย่อมเป็น หามิได้ ดังนี้ ฯ อ. พราหมณ์ แลดูอยู่ ข้างนี้ด้วย ข้างนี้ด้วย เห็นแล้ว ซึ่งพระศาสดา กล่าวแล้วว่า อ. สมณะนี้ คือ อ. บุรุษนั้น ดังนี้ ไปแล้ว กล่าวแล้วว่า ดูก่อนสมณะ อ. ข้าพเจ้า จะให้ซึ่งธิดา แก่ท่าน เพื่อประโยชน์แก่การพอกเลี้ยง ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ไม่ตรัสแล้วว่า อ. ความต้องการ ด้วยธิดาของท่าน มีอยู่ แก่เราหรือ หรือว่า อ. ความต้องการ ด้วยธิดาของท่าน ย่อมไม่มี แก่เรา ดังนี้เทียว (ไม่ตรัสว่า อ. ความต้องการ ด้วยธิดา ของท่าน มีอยู่ แก่เรา ดังนี้หรือ หรือว่า อ. ความต้องการ ด้วยธิดา ของท่าน ย่อมไม่มี แก่เรา ดังนี้ เทียว) ตรัสแล้วว่า ดูก่อนพราหมณ์ อ. เราจะกล่าว ซึ่งเหตุหนึ่ง แก่ท่าน ดังนี้ ครั้น เมื่อคำว่า ดูก่อนสมณะ อ. ท่าน จงกล่าวดังนี้ อันพราหมณ์ กล่าวแล้ว ตรัสบอกแล้ว ซึ่งความที่แห่งพระองค์ เป็นผู้อันมารติดตาม จำเดิมแต่การเสด็จออกเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่ เพียงไร แต่โคนแห่งต้นอปาลนิโครธด้วย ซึ่งการประเล้าประโลม อัน ๆ ธิดาแห่งมาร ท. ผู้มาแล้ว เพื่ออันยังความโศกของมารนั้นผู้กระสับกระส่ายเพราะความโศกว่า อ. พระสมณะ ผู้โคดมนี้ ไปล่วงแล้ว ซึ่งวิสัย ของเรา ในกาลนี้ ดังนี้ ให้เข้าไปสงบ ประกอบแล้ว ด้วยสามารถแห่งเพศมีเพศแห่งกุมาริกาเป็นต้นที่โคนแห่งต้นอชปาลนิโครธด้วย ตรัสแล้วซึ่งพระคาถานี้ว่า

แม้ อ. ความพอใจ ในเมถุน ไม่ได้มีแล้ว แก่เรา เพราะเห็น
ซึ่งนางตัณหาด้วย ซึ่งนางอรดีด้วย ซึ่งนางราคาด้วย
แม้อ. ความพอใจ ในเมถุน จักมีอย่างไรนั้นเทียว แก่เรา
เพราะเห็นซึ่งสรีระแห่งธิดา ของท่านนั้น อันเต็มแล้ว ด้วยมูตร
และกรีส อ. เรา ย่อมไม่ปรารถนา เพื่ออันถูกต้อง ซึ่งสรีระ
แห่งธิดา ของท่านนี้ แม้ด้วยเท้า ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา แม้ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อประโยชน์แก่การเว้น การกระทำ การสั่งสมต่อไป ในเพราะเหตุนั้นแล้ว ก็แต่ว่า เมื่อจะทรงประกาศว่าพระเถระนั้นไม่มีโทษ เพราะการกระทำการสั่งสมการเก็บอาหารนั้น พระเถระ อาศัยความเป็นผู้มักน้อย กระทำแล้ว ในเมื่อยังไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ เมื่อจะทรงสืบต่ออนุสนธิ แสดงธรรม ตรัสพระคาถานี้ว่า

ชนเหล่าใด ไม่มีการสั่งสม มีโภชนะอันกำหนดรู้แล้ว มีสุญญต-
วิโมกข์ และอนิมิตตวิโมกข์เป็นอารมณ์ คติ ของชนเหล่านั้น
ไปตามได้ยาก เหมือนคติของฝูงนก ในอากาศ ฉะนั้น ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สนฺนิจโย ความว่า การสั่งสมมี ๒ อย่าง คือ การสั่งสมกรรม ๑ การสั่งสมปัจจัย ๑ ในการสั่งสม ๒ อย่างนั้น กรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ชื่อว่าการสั่งสมกรรม ปัจจัย ๔ ชื่อว่าการสั่งสมปัจจัย ฯ ในการสั่งสม ๒ อย่างนั้น การสั่งสมปัจจัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้อยู่ในวิหาร เก็บก้อนน้ำอ้อยไว้ก้อนหนึ่ง เนยใส ประมาณ ๔ ส่วน และข้าวสารทะนานหนึ่ง เกินกว่านั้นไป จึงเป็นการสั่งสมปัจจัย ชนเหล่าใด ไม่มีการสั่งสม ๒ อย่างนี้ ฯ บทว่า ปริญฺญาตโภชนา คือ ผู้มีโภชนะอันกำหนดรู้แล้ว ด้วยปัญญา ๓ ฯ ก็การรู้โภชนะมีข้าวต้มเป็นต้น โดยความเป็นโภชนะมีข้าวต้ม ชื่อว่า ญาตปริญญา ส่วนการกำหนดรู้โภชนะ ด้วยอำนาจความสำคัญในอาหารว่าเป็นของปฏิกูล ชื่อว่า ตีรณปริญญา ญาณอันเป็น

เครื่องพรากออกซึ่งความกำหนดัด้วยอำนาจความพอใจในกวฬิงการาหาร ชื่อว่า ปหานปริญญา ชนเหล่าใด มีโภชนะอันกำหนดรู้แล้วด้วยปริญญา ๓ เหล่านี้ ฯ แม้อัปปณิหิตวิโมกข์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถือเอาแล้วเหมือนกัน ในบาทพระคาถานี้ว่า สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ ดังนี้ ฯ (เพราะว่า บทเหล่านั้น แม้ทั้ง ๓ ก็เป็นชื่อแห่งพระนิพพานนั่นแหละ จริงอยู่ พระนิพพาน ชื่อว่า เป็นธรรมชาตว่าง เพราะไม่มีราคะโทสะและโมหะ และพ้นแล้วจากราคะโทสะและโมหะเหล่านี้ เพราะเหตุนั้น พระนิพพานนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า สุญญตวิโมกข์ พระนิพพาน ชื่อว่า เป็นธรรมชาตหานิมิตไม่ได้ เพราะไม่มีนิมิตมีราคะเป็นต้น และพ้นแล้วจากนิมิตมีราคะเป็นต้น เหล่านั้น เพราะเหตุนั้น พระนิพพานนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า อนิมิตตวิโมกข์ อนึ่ง พระนิพพาน ชื่อว่าไม่มีกิเลสเป็นเครื่องตั้งอยู่ เพราะไม่มีกิเลสเป็นเครื่องตั้งอยู่มีราคะเป็นต้น และพ้นจากกิเลสเป็นเครื่องตั้งอยู่มีราคะเป็นต้นเหล่านั้น เพราะเหตุนั้น พระนิพพานนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า อัปปณิหิตวิโมกข์ วิโมกข์ ๓ อย่างนี้ เป็นอารมณ์ของชนเหล่าใด ผู้กระทำพระนิพพานนั้น ให้เป็นอารมณ์อยู่ ด้วยสามารถแห่งผลสมาบัติ ฯ) บาทพระคาถาว่า คติ เตสํ ทุรนฺวยา ความว่า คติ ของฝูงนก ตัวไปแล้ว ทางอากาศไปตามได้ยาก คือ ใคร ๆ ไม่อาจจะรู้ได้ เพราะไม่เห็นที่ทิ้งรอยเท้าไว้ ชื่อฉันใด ชนเหล่าใด ไม่มีการสั่งสม ๒ อย่างนี้ ผู้มีโภชนะอันกำหนดรู้แล้ว ด้วยปริญญา ๓ อย่างเหล่านี้และผู้มีวิโมกข์ มีประการอันกล่าวแล้วนี้เป็นอารมณ์ คติของชนเหล่านั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกันไปตามได้ยาก คือใคร ๆ ไม่อาจกำหนดได้ เพราะไม่ปรากฏการไปว่า ชนเหล่านั้นไปแล้วโดยส่วนชื่อนี้ บรรดาส่วนทั้ง ๕ คือ ภพ ๓ กำเนิน ๔ คติ ๕ วิญญาณฐิติ ๗ สัตตาวาส ๙ ดังนี้ ฯ

พระกวีวงศ์ วัดชนะสงคราม แปล,

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้,

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถสฺส (อุปติสฺสปริพฺพาชกสฺส) เอตทโหสิ อกาโล โข อิมํ ภิกฺขุ ปญฺหํ ปุจฺฉิตุํ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ ปิณฺฑาย จริต ยนฺนูนาหํ อิมํ ภิกฺขํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺเธยฺยํ อตฺถิเกหิ อุปฌาตํ มคฺคนฺติ ฯ โส เถรํ ลทฺธปิณฺฑปาตํ อญฺญตรํ โอกาสํ คจฺฉนฺตํ ทิสฺวา นิสีทิตุกามตญฺจสฺส ญตฺวา อตฺตโน ปริพฺพาชกปีฐกํ ปญฺญาเปตฺวา อทาสิ ฯ ภตฺตกิจฺจปริโยสาเนปิสฺส อตฺตโน กุณฺฑิกาย อุทกํ อทาสิ ฯ เอวํ อาจริยวตฺตํ กตฺวา กตภตฺตกิจฺเจน เถเรน สทฺธึ มธุรปฏิสนฺถารํ กตฺวา เอวมาห วิปฺปสนฺนานิ โข เต อาวุโส อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโต กสิ ตฺวํ อาวุโส อุทฺทิสฺส ปพฺพชิโต โก วา เต สตฺถา กสฺส วา ตฺวํ ธมฺมํ โรเจสีติ ปุจฺฉิ ฯ เถโร จินฺเตสิ อิเม ปริพฺพาชกา นาม สาสนสฺส ปฏิปกฺขภูตา อิมสฺส สาสเน คมฺภีรตํ ทสฺเสสฺสามีติ อตฺตโน นวกภาวํ ทสฺเสนฺโต อาห อหํ โข อาวุโส นโว อจิรปพฺพชิโต อธุนาคโต อิมํ ธมฺมวินยํ น ตาว สกฺขิสฺสามิ วิตฺถาเรน ธมฺมํ เทเสตุนฺติ ฯ ปริพฺพาชโก อหํ อุปติสฺโส นาม ตฺวํ ยถาสตฺติยา อปฺปํ วา พหุๆ วา วท เอตํ นยสเตน นยสหสฺเสน ปฏิวิชฺฌิตุมยฺหํ ภาโรติ วตฺวา อาห

อปฺปํ วา พหุๆ วา ภาสสฺสุ อตฺถญฺเญว เม พฺรูหิ
อตฺเถเนว เม อตฺโถ กึ กาหสิ พยญฺชนํ พหุนฺติ

เอวํ วุตฺเต เถโร

เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา เตสํ เหตุๆ ตถาคโต
เตสญฺจ โย นิโรโธ จ เอวฺวาที มหาสมโณติ

คาถมาห ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา คนฺธกุฏิยํ ฐิโต ว ตํ เถรํ ทิสฺวา เอวเมว ภิกฺขุ เอวรูโปวายํ อตฺตภาโว เผณปิณฺโฑ วิย มรีจิ วิย อุปฺปชฺชนภิชฺชนสภาโว เอวาติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

เผณูปมํ กายมิมํ วิทิตฺวา
มรีจิธมฺมํ อภิสมฺพุธาโน
เฉตฺวาน มารสฺส ปปุปฺผกานิ
อทสฺสนํ มจฺจุราชสฺส คจฺเฉติ ฯ

ตตฺถ เผณูปมนฺติ อิมํ เกสาทิสมุหสงฺขาตํ กายํ อพลทุพฺพลอนฏฺฐนิยตาวกาลิกตฺเถน เผณปิณฺฑสริกฺขโกติ วิทิตฺวา มรีจิธมฺมนฺติ ยถา มรีจิ ทูเร ฐิตานํ รูปคตํ วิย คยฺหูปคา วิย โหติ สนฺติเก อุปคจฺฉนฺตานํ ริตฺตา ตุจฺฉา อคยฺหูปคา สมฺปชฺชติ เอวํ ขณิกอิตฺตรปจฺจุปฏฺฐานตฺเถน อยํ กาโยปิ มรีจิธมฺโมติ อภิสมฺพุธาโน พุชฺฌนฺโต ชานนฺโตติ อตฺโถ ฯ มารสฺส ปปุปฺผานีติ มารสฺส ปปุปฺผกสงฺขาตานิ เตภูมิกานิ วฏฺฏานิ อริยมคฺเคน ฉินฺทิตฺวา ขีณาสโว ภิกฺขุ มจฺจุราชสฺส อทสฺสนํ อวิสยํ อมตํ มหานิพฺพานํ คจฺเฉยฺยาติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ.ความปริวิตกนี้ว่า อ. กาลนี้ เป็นสมัยมิใช่กาลแล เพื่ออันถาม ซึ่งปัญหา กะภิกษุนี้ ย่อมเป็น อ. ภิกษุนี้ เข้าไปแล้ว สู่ระหว่างแห่งเรือน ย่อมเที่ยวไป เพื่อบิณฑะ กระไรหนอ อ. เรา แสวงหาอยู่ ซึ่งธรรมอันเป็นเหตุพ้น อันอันชน ท. ผู้มีความต้องการ เข้าไปรู้แล้ว พึงติดตาม ซึ่งภิกษุนี้ ข้างหลัง ข้างหลัง ดังนี้ ได้มีแล้ว แก่ปริพพาชก ชื่อว่าอุปติสสะนั้น ฯ อ. ปริพพาชก ชื่อว่าอุปติสสะนั้น เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระ ผู้มีบิณฑบาต อันได้แล้ว ผู้ไปอยู่ สู่โอกาส โอกาสใดโอกาสหนึ่งด้วย ทราบแล้วซึ่งความที่แห่งพระเถระนั้น เป็นผู้ใคร่เพื่ออันนั่งด้วย ได้ตั้ง ซึ่งตั่งแห่งปริพพาชก ของตน ถวายแล้ว ฯ อ. ปริพพาชก ชื่อว่าอุปติสสะนั้น ได้ถวายแล้ว ซึ่งน้ำ ในลักจั่น ของตน แก่พระเถระนั้น แม้ในกาลอันเป็นที่สุดลงรอบแห่งกิจด้วยภัต ฯ อ. ปริพพาชก ชื่อว่าอุปติสสะนั้น ครั้นกระทำแล้ว ซึ่งวัตร เพื่ออาจารย์ อย่างนี้ กระทำแล้ว ซึ่งการต้อนรับอันมีรสหวาน(อันจับใจ) กับด้วยพระเถระ ผู้มีกิจด้วยภัตอันกระทำแล้ว กล่าวแล้วอย่างนี้ ถามแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้มีอายุ อ. อินทรีย์ ท. ของท่าน ผ่องใสแล้วแล อ. สีแห่งผิว หมดจดรอบแล้ว ผุดผ่องรอบแล้ว ข้าแต่ท่านผู้มีอายุ อ. ท่าน เป็นผู้บวชแล้ว เจาะจง ซึ่งใคร ย่อมเป็น อ. ใคร เป็นครู ของท่าน ย่อมเป็นหรือ หรือว่า อ. ท่าน ย่อมชอบใจ ซึ่งธรรมของใคร ดังนี้ ฯ อ. พระเถระ คิดแล้วว่า ชื่อ อ. ปริพพาชก ท. เหล่านี้ เป็นปฏิปักษ์ ต่อพระศาสนาเป็นแล้ว ย่อมเป็น อ. เรา จักแสดง ซึ่งความที่แห่งธรรมในพระศาสนาเป็นสภาพลึกแก่ปริพพาชกนี้ ดังนี้ เมื่อจะแสดง ซึ่งความที่แห่งตนเป็นผู้ใหม่ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้มีอายุ อ. เราแล เป็นผู้ใหม่ เป็นผู้บวชแล้วสิ้นกาลไม่นาน เป็นผู้มาแล้วสู่พระธรรมและพระวินัยนี้ โดยกาลไม่นาน ย่อมเป็น อ. เรา จักไม่อาจ เพื่ออันแสดง ซึ่งธรรม โดยพิสดาร ก่อน ดังนี้ ฯ อ. ปริพพาชก กล่าวแล้วว่า อ. เรา เป็นผู้ชื่อว่าอุปติสสะ

ย่อมเป็น อ. ท่าน จงกล่าว ซึ่งธรรม อันน้อยหรือ หรือว่า อันมากตามความสามารถอย่างไร อ. อันแทงตลอด ซึ่งธรรมนั่น ด้วยร้อยแห่งนัย ด้วยพันแห่งนัย เป็นภาระ ของเรา ย่อมเป็นดังนี้ กล่าวแล้วว่า

อ. ท่าน จงกล่าว ซึ่งธรรม อันน้อยหรือ หรือว่าอันมาก
อ. ท่านจงกล่าว ซึ่งเนื้อความนั่นเทียว แก่เรา อ. ความ
ต้องการด้วยเนื้อความนั่นเทียว ย่อมมีแก่เรา อ. ท่าน
จักกระทำ ซึ่งพยัญชนะ ให้เป็นคำมาก ทำไม ดังนี้ ฯ

ครั้นเมื่อคำอย่างนี้ อันปริพพาชกนั้น กล่าวแล้ว อ. พระเถระ กล่าวแล้วซึ่งคาถาว่า

อ. พระตถาคต ตรัสแล้ว ซึ่งเหตุแห่ง – อ. ธรรม ท.
เหล่าใดเป็นสภาพมีเหตุเป็นแดนเกิดก่อน ย่อมเป็น – ธรรม ท.
เหล่านั้นด้วย ซึ่งเหตุแห่ง – อ. ความดับแห่งธรรม ท.
เหล่านั้น ใด – ความดับนั้นด้วย อ. พระมหาสมณะเป็นผู้มีอันตรัส
อย่างนี้เป็นปกติ ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ประทับยืนอยู่ที่ พระคันธกุฎีนั่นแล ทอดพระเนตรเห็นพระเถระนั้น จึงตรัสว่า อย่างนั้นแหละ ภิกษุ อัตภาพนี้ มีรูปอย่างนั้นแหละ มีการเกิดขึ้นและสลายไป เป็นสภาพแน่แท้ เหมือนก้อนฟองน้ำ เหมือนพยับแดด ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

ภิกษุ รู้แจ้งกายนี้ว่า เปรียบเหมือนฟองน้ำ ทราบชัดอยู่
ซึ่งกายนี้ว่า มีธรรมดาเหมือนพยับแดด ตัดช่อดอกไม้
ทั้งหลายของมารแล้ว พึงถึงสถานที่มัจจุราชเห็นไม่ได้ ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เผณูปมำ เป็นต้น ความว่า รู้แจ้งกายนี้ คือที่นับว่าประชุมอาการมีผมเป็นต้นว่า เป็นสภาพชื่อว่าเห็นสมด้วยก้อนฟองน้ำ เพราะอรรถว่าไม่มีกำลัง มีกำลังทราม ตั้งอยู่ได้ไม่นาน

และเป็นของชั่วคราว ฯ บทว่า มรีจิธมฺมํ เป็นต้น ความว่า ทราบชัดอยู่ คือเข้าใจอยู่ ได้แก่รู้อยู่ว่า พยับแดด เป็นดุจมีรูปร่างเป็นดุจเข้าถึงความเป็นของทีควรถือเอาได้ แก่ชนทั้งหลาย ผู้อยู่ในที่ไกล เมื่อชนทั้งหลาย เข้าไปใกล้ เป็นของว่างเปล่า ถือเอาไม่ได้ ย่อมถึงพร้อม ฉันใด แม้กายนี้ ก็ฉันนั้น ชื่อว่า มีธรรมดาเหมือนพยับแดด เพราะอรรถว่า เป็นไปชั่วขณะ และปรากฏชั่วประเดี๋ยวเดียว ฯ สองบทว่า มารสฺส ปปุปฺผกานิ เป็นต้น ความว่า ภิกษุ ตัดวัฏฏะอันเป็นไปในภูมิ ๓ กล่าวคือช่อดอกไม้ ของมาร ด้วยอริยมรรคแล้ว เป็นพระขีณาสพ พึงถึงสถานที่ มัจจุราชเห็นไม่ได้ คือ สถานที่อันมิใช่วิสัย ของมัจจุราชได้แก่ อมตมหานิพพาน ดังนี้ ฯ

พระกวีวงศ์ วัดชนะสงคราม แปล.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถ นं (เถรं) สตฺถา ปฏิสนฺถารं กตฺวา อาห สุวโจ นุ โข เต สารีปุตฺต อนฺเตวาสิโกติ ฯ อาม ภนฺเต อติวิย สุวโจ กิสฺมิญฺจิ โทเส วุจฺจมาเนปี น กุทฺธปุพฺโพติ ฯ สารีปุตฺต เอวรูเป สทฺธิวิหาริเก ลภมาโน กิตฺตเก คณฺเหยฺยาสีติ ฯ ภนฺเต พหุเกปิ คณฺเหยฺยาเมวาติ ฯ

อเถกทิวสं ธมฺมสภายं ภิกฺขู กถं สมุฏฺฐาเปสุ สารีปุตฺตตฺเถโร กิร กตญฺญู กตเวที กฏจฺฉุภิกฺขามตฺตं อุปการं สริตฺวา ทุคฺคตพฺราหฺมณํ ปพฺพาเชสิ ราธตฺเถโรปิ โอวาทกฺขโม โอวาทกฺขมเมว ลภีติ ฯ สตฺถา เตสं กถं สุตฺวา น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพปี สารีปุตฺโต กตญฺญู กตเวทีเยวาติ วตฺวา ตมตฺถं ปกาเสตุं

อลีนจิตฺตं นิสฺสาย ปหฏฺฐา มหตี จมู
โกสลํ เสนาสนฺตุฏฺฐิ ชีวคฺคาหं อคาหยิ
เอวं นิสฺสยสมฺปนฺโน ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย
ภาวยं กุสลํ ธมฺมํ โยคกฺเขมสฺส ปตฺติยา
ปาปุเณ อนุปุพฺเพน สพฺพสโยชนกฺขยนฺติ

อิมสฺมึ ทุกนิปาเต อลีนจิตฺตชาตกं วิตฺถาเรตฺวา กเถสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา เชตวเน นิสินฺนโก ว เกน นุ โข วิหาเรน อชฺช มม ปุตฺโต กสฺสโป วิหรตีติ ทิพฺเพน จกฺขุนา อุปธาเรนฺโต สตฺตานํ จุตูปปาตํ โอโลเกนฺโต วิหรตีติ ญตฺวา สตฺตานํ จุตูปปโต นาม พุทฺธญาเณนาปิ อปริจฺฉินฺโน มาตุกุจฺฉิยํ ปฏิสนฺธึ คเหตฺวา มาตาปิตโร อชานาเปตฺวา จวนกสตฺตานํ ปริจฺเฉทํ กาตุ ๆ น สกฺกา เต ชานิตุ ตว อวิสโย อปฺปมตฺตโก ตว วิสโย สพฺพโส ปน จวนฺเต จ อุปปชฺชนฺเต จ ชานิตุ ปสฺสิตุ พุทฺธานเมว วิสโยติ วตฺวา โอภาสํ ผริตฺวา สมฺมุเข นิสินฺโน วิย หุตฺวา อิมํ คาถมาห

ปมาทํ อปฺปมาเทน ยทา นุทติ ปณฺฑิโต
ปญฺญาปาสารทมารุยฺห อโสโก โสกินึ ปชํ
ปพฺพตฏฺโฐ ว ภุมฺมฏฺเฐ ธีโร พาเล อเวกฺขตีติ ฯ

ตตฺถ นุทตีต ยถา นาม โปกฺขรณึ ปวิสนฺตํ นโวทกํ ปุราโณทกํ สงฺโขเภตฺวา ตสฺโสกาสํ อทตฺวา อตฺตโน มตฺถเกน ปลายนฺตํ นุทติ นีหรติ เอวเมว ปณฺฑิโต อปฺปมาทลกฺขณํ พฺรูหนฺโต ปมาทสฺโสกาสํ อทตฺวา ยทา อปฺปมาทเวเคน ตํ นุทติ นีหรติ อถ โส ปนุนฺนปมาโท อจฺจุคฺคตตฺเถน ปริสุทฺธํ ทิพฺพจกฺขุสงฺขาตํ ปญฺญาปาสาทํ ตสฺส อนุจฺฉวิกึ ปฏิปทึ ปูเรนฺโต ตาย ปฏิปทาย นิสฺเสณิยา ปาสาทึ วิย อารุยฺห ปหีนโสกสลฺลตาย อโสโก อปฺปหีนโสกสลฺลตาย โส กินึ ปชึ สตฺตนิกายึ จวมานญฺจ อุปปชฺชมานญฺจ ทิพฺพจกฺขุนา อเวกฺขติ ปสฺสติฯ ยถา กึ ฯ ปพฺพตฏฺโฐว ภุมฺมฏฺเฐติ ปพฺพตมุทฺธนิฏฺฐิโต ภูมิยึ ฐิเต อุปริปาสาเท วา ฐิโต ปาสารทปริเวเณ ฐิเต อกิจฺเฉน อเวกฺขติ ตถา โสปี ธีโร ปณฺฑิโต มหาขีณาสโว อสมุจฺฉินฺนวฏฺฏพีเช พาเล จวนฺเต จ อุปฺปชฺชนฺเต จ อกิจฺเฉน อเวกฺขตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑, ครั้งนั้น อ, พระศาสดา ทรงกระทำแล้ว ซึ่งปฏิสันถาร ตรัสแล้วว่า ดูก่อน สารีบุตร อ, อันเตวาสิก ของเธอ เป็นผู้อันบุคคลพึงว่าได้โดยง่ายหรือหนอแล ย่อมเป็น ดังนี้ กะพระเถระนั้น ฯ อ, พระเถระนั้น กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า อ, อันเตวาสิก ของข้าพระองค์ เป็นผู้อันบุคคลพึงว่าได้โดยง่าย เกินเปรียบ ย่อมเป็น ครั้นเมื่อโทษอะไร ๆ แม้อันข้าพระองค์ กล่าวอยู่ อ, อันเตวาสิกนั้นเป็นผู้เคยโกรธแล้ว ย่อมเป็น หามิได้ ดังนี้ฯ อ, พระศาสดา ตรัสถามแล้วว่า ดูก่อนสารีบุตร อ, เธอ เมื่อได้ซึ่งสัทธิวิหาริก ท, ผู้มีรูปอย่างนี้ พึงรับ ซึ่งสัทธิวิหาริก ท, มีประมาณเท่าไร ดังนี้ ฯ อ, พระเถระ กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ, ข้าพระองค์ พึงรับ ซึ่งสัทธิวิหาริก ท, แม้มากนั่นเทียว ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง อ, ภิกษุ ท, ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าวว่า ได้ยินว่า อ, พระเถระผู้มีชื่อว่าสารีบุตร เป็นผู้กตัญญู เป็นผู้กตเวที เป็น ระลึกแล้ว ซึ่งอุปการะ อันมีภิกษาทัพพีหนึ่งเป็นประมาณ ยังพราหมณ์ ผู้ถึงแล้วซึ่งยาก ให้บวชแล้ว แม้ อ, พระเถระผู้ชื่อว่าราธะ เป็นผู้อดทนต่อโอวาท เป็น ได้แล้ว ซึ่งอาจารย์ผู้อดทนต่อโอวาทนั่นเทียว ดังนี้ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในโรงเป็นที่กล่าวกับเป็นที่แสดงซึ่งธรรม ฯ อ, พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวของภิกษุ ท, เหล่านั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท, อ, สารีบุตร เป็นผู้กตัญญู เป็นผู้กตเวที ย่อมเป็น ในกาลนี้นั่นเทียว หามิได้ อ, สารีบุตร เป็นผู้กตัญญู เป็นผู้กตเวที นั่นเทียว ได้เป็นแล้ว แม้ในกาลก่อน ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งชาดกอันบัณฑิตกำหนดด้วยพระราชกุมาร พระนามว่าอลีนจิตตะ ในทุกนิบาตนี้ว่า

อ, เสนา หมู่ใหญ่ ร่าเริงทั่วแล้ว เพราะอาศัยซึ่งพระราชกุมาร พระนาม ว่าอลีนจิตตะ ได้ยังช้างให้จับแล้ว ซึ่งพระราชาทรงพระนามว่าโกศล

ผู้ไม่ทรงยินดีพร้อมแล้ว ด้วยความเป็นแห่งพระราชาอันเป็นของพระองค์
ให้จับเป็น อ. ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมแล้ว ด้วยนิสสัย อย่างนี้ ผู้มีความเพียร
อันปรารภแล้ว ยังธรรมอันเป็นกุศล ให้เจริญอยู่ เพื่อการบรรลุ ซึ่งธรรม
อันเป็นแดนเกษมจากโยคะ พึงบรรลุ ซึ่งธรรมอันเป็นที่สิ้นไป
แห่งสังโยชน์ทั้งปวงโดยลำดับ ดังนี้
ให้พิสดาร เพื่ออันประกาศ ซึ่งเนื้อความนั้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ประทับนั่ง ในพระเชตวันมหาวิหารนั่นแหละ ทรงใคร่ครวญด้วยทิพยจักษุญาณว่า วันนี้ กัสสปะบุตรของเราอยู่ด้วยวิหารธรรม อะไรหนอแล ทรงทราบว่ากัสสปะบุตรของเรากำลังตรวจดู การตายและการเกิด ของเหล่าสัตว์อยู่ แล้วตรัสว่า ธรรมดาว่าการตายและการเกิด ของเหล่าสัตว์ แม้พุทธญาณ ก็ไม่กำหนดไว้ ใคร ๆ ไม่อาจจะทำการกำหนด เหล่าสัตว์ผู้ถือปฏิสนธิในท้องมารดาแล้วตายไป ไม่ให้มารดาบิดารู้การรู้ถึงสัตว์เหล่านั้นไม่ใช่วิสัยของเธอ วิสัยของเธอมีประมาณน้อย แต่ว่าการรู้การเห็นเหล่าสัตว์ ผู้ตายอยู่และผู้เกิดอยู่ โดยประการทั้งปวงเป็นวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเท่านั้น ทรงแผ่พระโอภาสไปเป็นประหนึ่งประทับนั่ง ณ ที่ตรงหน้า ตรัสพระคาถานี้ว่า

เมื่อใด บัณฑิต บรรเทา ความประมาทด้วยความไม่ประมาท
เมื่อนั้น บัณฑิตนั้นขึ้นสู่ปัญญาเพียงดังปราสาท เป็นผู้ไม่เศร้าโศก
ย่อมพิจารณาเห็น หมู่สัตว์ ผู้มีความเศร้าโศก นักปราชญ์
ย่อมพิจารณาเห็น พวกชนพาลเหมือนชนอยู่บนภูเขา มองเห็น
พวกชนผู้อยู่บนภาคพื้น ฉะนั้น ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นุทติ เป็นต้น ความว่า น้ำใหม่ที่ไหลเข้าสู่สระโบกขรณี ให้น้ำเก่ากระฉอกกระฉ่อน ไม่ให้โอกาส น้ำเก่านั้น ย่อมขับ คือ ย่อมไล่ น้ำเก่านั้น ให้ไหลไปโดยที่สุดของตน ฉันใด บัณฑิต พอกพูน ลักษณะความไม่ประมาทอยู่ ไม่ให้โอกาสความ

ประมาท ซึ่งว่าย่อมบรรเทา คือย่อมนำออก ซึ่งความประมาทนั้นด้วยกำลังความไม่ประมาท ฉันนั้นนั่นเทียว ในกาลใด ในกาลนั้น บัณฑิต บรรเทาความประมาทได้แล้ว บำเพ็ญปฏิปทา อันเหมาะสมแก่ปัญญาเพียงดังปราสาทนั้นอยู่ ชื่อว่า ขึ้นสู่ปัญญาเพียงดังปราสาท กล่าวคือ ทิพยจักษุญาณ อันชื่อว่าบริสุทธิ์ เพราะอรรถสูงยิ่งด้วยปฏิปทานั้นเหมือนบุคคล ขึ้นสู่ปราสาท ด้วยบันได ฉะนั้น เป็นผู้ชื่อว่าไม่เศร้าโศก เพราะละลูกศรคือความเศร้าโศกได้แล้ว ย่อพิจารณาเห็น คือ ย่อมองเห็น ซึ่งหมู่สัตว์ คือ สัตตนิกายผู้ชื่อว่ามีความเศร้าโศก เพราะยังละลูกศรคือความเศร้าโศกไม่ได้ ผู้ตายอยู่และเกิดอยู่ ด้วยทิพยจักษุญาณ ฯ ถามว่า เปรียบเหมือนอะไร ฯ ตอบว่า เปรียบเหมือนชนอยู่บนภูเขามองเห็นพวกชนอยู่บนภาคพื้น ฯ อธิบายว่า บุคคล ผู้อยู่บนยอดภูเขา ย่อมมองเห็น พวกชนผู้อยู่บนภาคพื้นโดยไม่ยาก หรือบุคคลที่อยู่ที่ปราสาทชั้นบน ย่อมมองเห็นพวกชนซึ่งอยู่ที่บริเวณปราสาท โดยไม่ยาก ฉันใด นักปราชญ์ คือ บัณฑิต ได้แก่ พระมหาขีณาสพแม้นั้น ก็ย่อม พิจารณาเห็น พวกชนที่ถอนพืชแห่งวัฏฏะยังไม่ได้ ชื่อว่าพวกชนพาลผู้ตายอยู่และผู้เกิดอยู่ โดย ไม่ยาก ฉันนั้น ดังนี้ ฯ

พระกวีวงศ์ วัดชนะสงคราม แปล.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถ นํ (โจรํ) สา (เสฏฺฐิธีตา) ติกฺขตฺตุ ปทกฺขิณํ กตฺวา จตูสุ ฐาเนสุ วนฺทิตฺวา สามิ อิทํ เม ปจฺฉิมทสฺสนํ อิทานิ ตุยฺหํ วา มม ทสฺสนํ มยฺหํ วา ตว ทสฺสนํ นตฺถีติ ปุรโต จ ปจฺฉโต จ อาลิงฺคิตฺวา ปมตฺตํ หุตฺวา ปพฺพตนฺเต ฐิตํ ปิฏฺฐิปสฺเส ธตฺวา เอเกน หตฺเถน ขนฺเธ คเหตฺวา เอเกน ปิฏฺฐิกจฺฉาย คเหตฺวา ปพฺพตปปาเต ขิปิ ฯ โส ปพฺพตกุจฺฉิยํ ปฏิหโต ขณฺฑาขณฺฑํ หุตฺวา ภูมิยํ ปติ ฯ โจรปปาตมตฺถเก อธิวตฺถา เทวตา เตสํ ทฺวินฺนมฺปิ กิริยํ ทิสฺวา ตสฺสา อิตฺถิยา สาธุการํ ทตฺวา อิมํ คาถมาห

น โส สพฺเพสุ ฐาเนสุ ปุริโส โหติ ปณฺฑิโต
อิตฺถีปิ ปณฺฑิตา โหติ ตตฺถ ตตฺถ วิจกฺขณาติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. โสปิ ปุริโส ตตฺเถว นิสินฺโน ตํ กถํ สุตฺวา ลทฺโธ เม พลวปฺปจฺจโยติ สตฺถารํ อาห ภนฺเต รณฺญา ตาว อชฺช รตฺติยา ทีฆภาโว ญาโต อหํ ปน หีโย สยเมว โยชนสฺส ทีฆภาวํ อญฺญาสินฺติ ฯ สตฺถา ทฺวินฺนมฺปิ กถํ สมนฺเนตฺวา เอกจฺจสฺส รตฺติ ทีฆา โหติ เอกจฺจสฺส โยชนํ ทีฆํ โหติ พาลสฺส ปน สมาโร ทีโฆติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

ทีฆา ชาครโร รตฺติ ทีฆํ สนฺตสฺส โยชนํ
ทีโฆ พาลาน สมาโร สทฺธมฺมํ อวิชานตนฺติ ฯ

ตตฺถ ทีฆาติ รตฺติ นาเมสา ติยามมตฺตาว ชาครนฺตสฺส ปน ทีฆา โหติ ทิคุณติคุณา วิย หุตฺวา ขายติ ตสฺสา ทีฆภาวํ อตฺตานํ มงฺกุณสงฺฆสฺส ภตฺตํ กตฺวา ยาว สุริยุคฺคมนา

สมฺปริวตฺตกํ เสมาโน มหาสุสีโตปิ สุโภชนํ ภุญฺชิตฺวา สิริสยเน สยมาโน กามโภคีปิ น ชานาติ สพฺพรตฺตึ ปน ปธานํ ปทหนฺโต โยคาวจโร จ ธมฺมกถํ กเถนฺโต ธมฺมกถิโก จ อาสนสมีเป นิสีทิตฺวา ธมฺมํ สุณนฺโต จ สีสโรคาทีหิ ผุฏฺโฐ วา หตฺถปาทจฺเฉทาทีนิ ปตฺโต วา เวทนาภิภูโต จ รตฺตึ มคฺคปฏิปนฺโน อทฺธิโก จ ชานาติ ฯ โยชนนฺติ โยชนมฺปิ จตุคฺคาวุตมตฺตเมว สนฺตสฺส ปน กิลนฺตสฺส ทีฆํ โหติ ทฺวิคุณํ ติคุณํ วิย ขายติ ฯ สกลทิวสํ หิ มคฺคํ คนฺตฺวา กิลนฺโต ปฏิปถํ อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา ปุรโต คาโม กีวทูโรติ ปุจฺฉิตฺวา โยชนนฺติ วุตฺเต โถกํ คนฺตฺวา อปรมฺปิ ปุจฺฉิตฺวา เตนาปิ โยชนนฺติ วุตฺเต ปุน โถกํ คนฺตฺวา อปรัปิ ปุจฺฉติ โสปิ โยชนนฺติ วทติ เต ปุจฺฉิตปุจฺฉิตา โยชนนฺติ วทนฺติ ทีฆํ วติทฺทํ โยชนนฺติ เอกํ โยชนํ เทฺว ตีณิ โยชนานิ วิย มญฺญติ ฯ พาลานนฺติ อิธโลกปรโลกตฺถํ ปน อชานนฺตานํ พาลานํ สสารวฏฺฏสฺส ปริยนฺตกาตุ อสกฺโกนฺตานํ ยํ สตฺตตฺตึสโพธิปกฺขิกาทิเภทํ สทฺธมฺมํ ญตฺวา สสารสฺส อนฺตกโรนฺติ ตํ สทฺธมฺมํ อวิชานตฺ สสโร ทีโฆ นาม โหติ ฯ โส หิ อตฺตโน ธมฺมตายเอว ทีโฆ นาม ฯ วุตฺตมฺปิ เจตฺ อนมตคฺโคยฺ ภิกฺขเว สสาโร ปุพฺพา โกฏิ น ปญฺญายตีติ ฯ พาลานํ ปน ปริยนฺตกาตุ อสกฺโกนฺตานํ อติทีโฆเอวาติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
และเปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ. ธิดาแห่งเศรษฐีนั้น กระทำแล้ว ซึ่งโจรนั้น ให้เป็น ประทักษิณ สามครั้ง ไหว้แล้ว ในที่ ท. สี่ กล่าวแล้วว่า ข้าแต่นาย อ. การเห็นนี้ เป็นการเห็นอันมีในภายหลัง ของดิฉัน ย่อมเป็น อ. การเห็น ซึ่งดิฉัน ของท่านหรือ หรือว่า อ. การเห็นซึ่งท่าน ของดิฉัน ย่อมไม่มี ในกาลนี้ ดังนี้ สวมกอดแล้ว ข้างหน้าด้วย ข้างหลังด้วย ยืนอยู่แล้ว ที่ข้างแห่งหลัง จับแล้ว ซึ่งโจรนั้น ผู้เป็นผู้ประมาทแล้ว เป็นผู้ยืนอยู่แล้วที่ ๆ สุดแห่งภูเขา ที่คอด้วยมือข้างหนึ่ง จับแล้ว ที่รักแร้ข้างหลัง ด้วยมือข้างหนึ่ง ผลักไปแล้ว ในเหวแห่งภูเขา ฯ อ. โจรนั้น กระทบแล้ว ที่ท้องแห่งภูเขา เป็นท่อนและ ท่อนอันเจริญ เป็นตกแล้ว ที่พื้นดิน ฯ อ. เทวดา ผู้อยู่ทับแล้ว บนยอดแห่งภูเขาอันเป็นที่ยังโจรให้ตกไป เห็นแล้วซึ่งกิริยา ของชน ท. แม้สอง เหล่านั้น ให้แล้วซึ่งอันกระทำ ซึ่งเสียงว่าสาธุ แก่หญิงนั้น กล่าวแล้ว ซึ่งคาถานี้ว่า

อ. บุรุษนั้น เป็นบัณฑิต ย่อมเป็น ในที่ ท. ทั้งปวง
หามิได้ แม้ อ. หญิง ผู้มีปัญญาเป็นเครื่องเห็นแจ้ง
เป็นบัณฑิต ย่อมเป็น ในที่ ท. เหล่านั้น ๆ ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๑. แม้บุรุษนั้น นั่งอยู่ตรงนั้นนั่นแหละ ฟังถ้อยคำนั้นแล้ว ก็คิดว่า เราได้ปัจจัยสำคัญแล้ว จึงกราบทูลพระศาสดา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้ พระราชาทรงทราบว่า ราตรียาวนานก่อน, ส่วนข้าพระองค์ได้ทราบว่า โยชน์ยืดยาวเองที่เดียว เมื่อวานนี้ ฯ พระศาสดาทรงเทียบเคียงถ้อยคำของคนทั้ง ๒ แล้ว จึงตรัสว่า สำหรับบางคนราตรีเป็นเวลายาวนาน สำหรับ

บางคน โยชน์เป็นระยะยืดยาว แต่สำหรับคนพาล สงสารเป็นสภาพยืดเยื้อ เมื่อทรงแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

สำหรับคนผู้ตื่นอยู่ ราตรี ยาวนาน สำหรับคนผู้
เมื่อยล้า โยชน์ยืดยาว สำหรับพวกคนพาล ผู้ไม่รู้แจ้ง
พระสัทธรรม สงสาร ยืดเยื้อ ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทีฆา เป็นต้น ความว่า ธรรมดาว่า ราตรีนี้ ก็มีเพียง ๓ ยาม เท่านั้น แต่สำหรับคนผู้ตื่นอยู่ ราตรี เป็นเวลายาวนาน คือ ปรากฏ เป็นเหมือน ๒ เท่า ๓ เท่า, คนผู้เกียจคร้านมาก ผู้นอนพลิกกลับไปกลับมา ทำตัวให้เป็นเหยื่อของหมู่เรือดจนพระอาทิตย์ ขึ้นก็ดี คนผู้มักบริโภคกาม บริโภคโภชนะอย่างดีแล้ว นอนบนที่นอนอันมีสิริก็ดี ย่อมไม่รู้ว่าราตรีนั้นยาวนาน ฝ่ายพระโยคาวจร ผู้ตั้งความเพียร ตลอดคืนยังรุ่งก็ดี พระธรรมกถึกผู้กล่าวธรรมกถาตลอดคืนยังรุ่งก็ดี คนผู้นั่งฟังธรรม อยู่ที่ใกล้อาสนะ ตลอดคืนยังรุ่งก็ดี คนผู้ถูกเวทนาครอบงำ คือผู้ถูกโรคมีโรคในศีรษะ เป็นต้น ถูกต้อง หรือผู้ต้องกรรมกรมีตัดมือและเท้าเป็นต้นก็ดี (คนผู้ถูกโรค มีโรคในศีรษะเป็นต้นถูกต้อง หรือคนผู้ต้องกรรมกรมีตัดมือและเท้าเป็นต้น ชื่อว่าผู้ถูกเวทนาครอบงำก็ดี) คนเดินทางไกล ผู้เดินทางตลอดคืน ก็ดี ย่อมรู้ว่าราตรีนั้นยาวนาน ฯ บทว่า โยชนำ เป็นต้น ความว่า แม้โยชน์ก็มีเพียง ๔ คาวุตเท่านั้น แต่สำหรับผู้เมื่อยล้า คือผู้เหน็ดเหนื่อยแล้ว เป็นระยะยืดยาว คือ ปรากฏเป็นเหมือน ๒ เท่า ๓ เท่า ฯ จริงอยู่ คนเดินทางตลอดทั้งวัน เหน็ดเหนื่อยแล้ว เห็นคนเดินสวนทางมา จึงถามว่า หมู่บ้านข้างหน้าไกลเท่าไรเมื่อเขาบอกว่า โยชน์หนึ่ง เดินไปได้หน่อยหนึ่ง ก็ถามแม้คนอื่นอีก แม้เมื่อคนนั้นบอกว่า โยชน์หนึ่ง เดินไปอีกหน่อยหนึ่ง ก็ถามแม้คนอื่นอีกถึงคนที่ถูกถามนั้น ก็บอกว่าโยชน์หนึ่ง, คนที่ถูกถามแล้ว ๆ เหล่านั้น ต่างก็บอกว่าโยชน์หนึ่ง, คนที่เหน็ดเหนื่อยแล้วนั้นคิดว่าโยชน์นี้ ยืดยาวจริงหนอ ย่อมสำคัญ โยชน์หนึ่ง เหมือน ๒–๓ โยชน์ฯ บทว่า พาลานำ เป็นต้น ความว่า แต่สำหรับพวกคนพาลผู้ไม่รู้ประโยชน์ในโลกนี้ และประโยชน์ในโลกหน้า คือ ผู้ไม่อาจกระทำที่สุดแห่งสังสารวัฏชื่อว่าผู้ไม่รู้พระสัทธรรม อันต่างด้วยธรรมมีโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ เป็นต้น ที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย รู้แล้วกระทำที่สุดแห่งสงสารได้, สงสาร ย่อมชื่อว่าเป็นสภาพยืดเยื้อ ฯ จริงอยู่ สงสารนั้น ชื่อว่ายืดเยื้อ ตามธรรมดาของตนนั่นเอง ฯ

สมจริงดังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้ มีที่สุดเบื้องต้นที่ใคร ๆ ตามรู้ไม่ได้ ที่สุดอันเป็นเบื้องต้น ย่อมไม่ปรากฏ ดังนี้ ฯ แต่สำหรับพวกคนพาลผู้ไม่อาจกระทำที่สุดได้ สงสาร เป็นสภาพยืดเยื้อยิ่งนักแล ฯ

พระกวีวงศ์ วัดชนะสงคราม แปล,
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้,

ประโยค ๑ - ๒
และ เปรียญตรี ปีที่ ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา มา ภิกฺขเว เอวํ อวจุตฺถ จุลฺลกาโล อุฏฺฐาย สมุฏฺฐาย สุภารมฺมณพหุโล วิหรติ ปปาตตเฏ ธิตทุพฺพลรุกฺขสทิโส มยฺหํ ปน ปุตฺโต มหากาโล อสุภานุปสฺสี วิหรติ ฆนเสลปพฺพโต วิย อจโล วาติ วตฺวา อิมา คาถาโย อภาสิ

สุภานุปสฺสึ วิหรนฺตํ อินฺทฺริเยสุ อสංวุตํ
โภชนมฺหิ อมตฺตญฺญุ กุสีตํ หีนวีริยํ
ตํ เว ปสหติ มาโร วาโต รุกฺขว ทุพฺพลํ
อสุภานุปสฺสึ วิหรนฺตํ อินฺทฺริเยสุ สุสංวุตํ
โภชนมฺหิ จ มตฺตญฺญุ สทฺธํ อารทฺธวีริยํ
ตํ เว นปฺปสหติ มาโร วาโต เสลว ปพฺพตนฺติ ฯ

ตตฺถ สุภานุปสฺสินฺติ สุภं อนุปสฺสนฺตํ อิฏฺฐารมฺมเณ มานสं วิสฺสชฺเชตฺวา วิหรนฺตนฺติ อตฺโถ ฯ โย หิ ปุคฺคโล นิมิตฺตคฺคาหํ อนุพฺยญฺชนคฺคาหํ คณฺหนฺโต วณฺโณ สุโภ สณฺฐานํ สุภนฺติ คณฺหาติ อยं สุภานุปสฺสี นาม ตํ เอวํ สุภานุปสฺสึ วิหรนฺตํ ฯ อินฺทฺริเยสูติ จกฺขาทีสุ ฉสุ อินฺทริเยสุ ฯ อสංวุตนฺติ จกฺขุทฺวาราทีนิ อรกฺขนฺตํ ฯ อมตฺตญฺญุนฺติ ปริเยสนมตฺตา ปฏิคฺคหณมตฺตา ปริโภคมตฺตาติ อิมิสฺสา มตฺตาย อชานนฺโต โภชนมฺหิ อมตฺตญฺญุ ฯ กุสีตนฺติ กามพฺยาปาทวิหึสา-วิตกฺกวสิกตาย กุสีตํ ฯ หีนวีริยนฺติ นิพฺพีริยं จตูสุ อิริยาปเถสุ วิริยกรณวิรหิตं ฯ

แปลโดยอรรถ

๒. ปสหตีติ อภิภวติ อชฺโฌตฺถรติ ฯ วาโต รุกฺขํว ทุพฺพลนฺติ พลววาโต ฉินฺนตเฏ ชาตํ ทุพฺพลรุกฺขํ วิย ยถา หิ โส วาโต ตสฺส รุกฺขสฺส ปุปฺผผลปลฺลวาทีนิปิ ปาเตติ ขุทฺทกสาขาปิ ภญฺชติ มหาสาขาปิ ภญฺชติ สมูลมฺปิ ตํ รุกฺขํ อุพฺพตฺเตตฺวา อุทฺธมูลํ อโธสาขํ กตฺวา คจฺฉติ เอวเมว เอวรูปิ ปุคฺคลํ อนฺโต อุปฺปนฺโน กิเลสมาโร ปสหติ พลววาโต ทุพฺพลรุกฺขสฺส ปุปฺผผลปลฺลวาทิปาตนํ วิย ขุทฺทานุขุทฺทกาปตฺติอาปชฺชนมฺปิ กโรติ ขุทฺทกสาขาภญฺชนํ วิย นิสฺสคฺคิยาทิอาปตฺติอาปชฺชนมฺปิ กโรติ มหาสาขาภญฺชนํ วิย เตรสสงฺฆาทิเสสาปชฺชนมฺปิ กโรติ อุพฺพตฺเตตฺวา อุทฺธมูลํ เหฏฺฐาสาขํ กตฺวา ปาตนํ วิย ปาราชิกาปตฺติอาปชฺชนมฺปิ กโรติ สฺวากฺขาตสาสนา นีหริตฺวา กติปาเหเนว คิหิภาวํ ปาเปติ เอวรูปิ ปุคฺคลํ กิเลสมาโร อตฺตโน วเส วตฺเตตีติ อตฺโถ ฯ

อสุภานุปสฺสินฺติ ทสสุ อสุเภสุ อญฺญตรํ อสุภํ ปสฺสนฺตํ ปฏิกูลมนสิกาเร ยุตฺตํ เกเส อสุภโต ปสฺสนฺตํ โลเม นเข ทนฺเต ตจํ วณฺณํ สณฺฐานํ อสุภโต ปสฺสนฺตํ ฯ อินฺทฺริเยสูติ ฉสุ อินฺทฺริเยสุ ฯ สุสංวุตนฺติ นิมิตฺตคฺคาหาทิวิรหิตํ ปิหิตทฺวารํ ฯ อมตฺตญฺญุตาปฏิปกฺเขน โภชนมฺหิ จ มตฺตญฺญุ ฯ สทฺธนฺติ กมฺมสฺส เจว ผลสฺส จ สทฺทหนลกฺขณาย โลกิยสทฺธาย เจว ตีสุ วตฺถูสุ อเวจฺจปฺปสาทสงฺขาตาย โลกุตฺตรสทฺธาย จ สมนฺนาคตํ ฯ อารทฺธวิริยนฺติ ปคฺคหิตวิริยํ ปริปุณฺณวีริยํ ฯ ตํ เวติ ตํ เอวรูปิ ปุคฺคลํ ฯ ยถา ทุพฺพลวาโต สณิกํ ปหรนฺโต เอกฆนํ เสลํ จาเลตุ น สกฺโกติ ตถา อพฺภนฺตเร อุปฺปชฺชมาโนปิ ทุพฺพลกิเลสมาโร นปฺปสหติ โขเภตุ กมฺเปตุ จาเลตุ น สกฺโกตีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลยประโยค ๑ - ๒
และ เปรียญตรี ปีที่ ๑ · ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. อ. เธอ ท. อย่าได้กล่าวแล้ว อย่างนี้ อ. ภิกษุชื่อว่าจุลกาล ลุกขึ้นแล้ว ลุกขึ้นพร้อมแล้ว เป็นผู้มากด้วยอารมณ์ว่างาม เป็น ย่อมอยู่, อ. ภิกษุชื่อว่าจุลกาลนั้น เป็นผู้เช่นกับด้วยต้นไม้มีกำลังอันโทษประทุษร้าย อันตั้งอยู่แล้วที่ริมแห่งเหว ย่อมเป็น, ส่วนว่า อ. ภิกษุชื่อว่ามหากาล ผู้เป็นบุตรของเรา เป็นผู้ตามเห็นซึ่งอารมณ์ว่าไม่งามโดยปกติ เป็น ย่อมอยู่, อ. ภิกษุชื่อว่ามหากาลนั้น เป็นผู้มีความหวั่นไหวหามิได้เทียว ย่อมเป็น, ราวกะ อ. ภูเขาอันประกอบแล้วด้วยศิลาเป็นแท่งทึบ ดังนี้ ได้ตรัสแล้วซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า

อ. มาร ย่อมรังควาน ซึ่งบุคคลนั้นแล ผู้ตามเห็นซึ่งอารมณ์
ว่างามโดยปกติ อยู่อยู่ ผู้ไม่สำรวมแล้วในอินทรีย์ ท. ผู้ไม่รู้
ซึ่งประมาณ ในโภชนะ ผู้เกียจคร้านแล้ว ผู้มีความเพียร
อันทราม เพียงดัง อ. ลม รังควานอยู่ ซึ่งต้นไม้อันมีกำลังอันโทษ
ประทุษร้ายแล้ว อ.มาร ย่อมไม่รังควาน ซึ่งบุคคลนั้นแล
ผู้ตามเห็นซึ่งอารมณ์ว่าไม่งามโดยปกติอยู่อยู่ด้วย ผู้สำรวมดีแล้ว
ในอินทรีย์ ท. ด้วย ผู้รู้ซึ่งประมาณในโภชนะด้วย ผู้มีศรัทธาด้วย
ผู้มีความเพียรอันปรารภแล้วด้วย เพียงดัง อ. ลม ไม่รังความอยู่
ซึ่งภูเขาอันประกอบแล้วด้วยศิลา ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า ผู้ตามเห็นอยู่ ซึ่งอารมณ์ว่างาม ดังนี้ ในบท ท. เหล่านั้นหนา แห่งบทว่า สุภานุปสฺสึ ดังนี้ อ.อธิบายว่า ผู้สละแล้วซึ่งใจ ในอารมณ์อันบุคคลปรารถนา

แล้ว อยู่อยู่ ดังนี้ ฯ จริงอยู่ อ.บุคคลใด เมื่อถือ ถือโดยนิมิต ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมถือว่า อ. วรรณะ เป็นของงาม ย่อมเป็น ดังนี้ ย่อมถือว่า อ.ทรวดทรง เป็นของงาม ย่อมเป็น ดังนี้ อ.บุคคลนี้ ชื่อว่า เป็นผู้ตามเห็นซึ่งอารมณ์ว่างามโดยปกติ ย่อมเป็น, ซึ่งบุคคลนั้น ผู้ตามเห็นซึ่งอารมณ์ว่างามโดยปกติ อยู่อยู่ อย่างนี้ ฯ อ.อรรถว่า ในอินทรีย์ ท. หก มีจักษุเป็นต้น ดังนี้ แห่งบทว่า อินฺทฺริเยสุ ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ผู้ไม่รักษาอยู่ซึ่งทวาร ท. มีทวารคือจักษุเป็นต้น ดังนี้ แห่งบทว่า อสංวุตๆ ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า ชื่อว่าผู้ไม่รู้ซึ่งประมาณ ในโภชนะ เพราะความไม่รู้ซึ่งประมาณนี้ คือ อ. ประมาณในการแสวงหา อ. ประมาณในการรับ อ. ประมาณในการบริโภค ดังนี้ แห่งบทว่า อมตฺตญฺญุ ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า ชื่อว่าผู้เกียจคร้านแล้ว เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้เป็นไปแล้วในอำนาจแห่งกามวิตกและพยาบาทวิตกและวิหิงสาวิตก ดังนี้ แห่งบทว่า กุสีตๆ ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า ผู้มีความเพียรอันออกแล้ว คือว่า ผู้เว้นแล้วจากการกระทำซึ่งความเพียรในอิริยาบถ ท. สี่ ดังนี้ แห่งบทว่า หีนวีริยๆ ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. บทว่า ปสหติ ได้แก่ ครอบงำ คือ ย่ำยี ฯ บาทพระคาถาว่า วาโต รุกฺขๆ ทุพฺพลๆ ความว่า เหมือนลมมีกำลังแรงพัดต้นไม้ที่มีกำลังไม่แข็งแรงซึ่งเกิดอยู่ที่ริมเหวชัน, อธิบายว่า เหมือนอย่างว่า ลมนั้น พัดดอกผลและใบอ่อนเป็นต้น ของต้นไม้นั้น ให้ร่วงลงบ้าง หักกิ่งเล็ก ๆ บ้าง หักกิ่งใหญ่ ๆ บ้าง พัดถอนต้นไม้นั้นพร้อมทั้งรากขึ้น ทำให้รากอยู่ข้างบน ให้กิ่งอยู่ข้างล่างไปบ้าง ฉันใด กิเลสมารที่เกิดขึ้นภายใน ย่อมรังควานบุคคลเห็นปานนั้น ฉันนั้นเหมือนกัน คือ ทำให้ต้องอาบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ เหมือนลมมีกำลังแรงพัดดอกผลและใบอ่อนเป็นต้น ของต้นไม้ที่ไม่แข็งแรง ให้ร่วงลงบ้าง ทำให้ต้องอาบัตินิสสัคคิยะเป็นต้น เหมือนลมมีกำลังแรงพัดกิ่งไม้เล็ก ๆ หักบ้าง, ทำให้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ๑๓ เหมือนลมมีกำลังแรง พัดกิ่งไม้ใหญ่ ๆ หักบ้าง, ทำให้ต้องอาบัติปาราชิก นำออกจากพระศาสนาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ทำให้ถึงความเป็นคฤหัสถ์โดย ๒ - ๓ วันเท่านั้น เหมือนลมมีกำลังแรง พัดถอนต้นไม้ให้โค่นลงทำให้รากอยู่ข้างบน ให้กิ่งอยู่ข้างล่างบ้าง, กิเลสมาร ยังบุคคลเห็นปานนั้น ให้เป็นไปในอำนาจของตน ดังนี้ ฯ

บทว่า อสุภานุปสฺสึ ความว่า ผู้เห็นอารมณ์ว่าไม่งามอย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาอารมณ์ไม่งาม ๑๐ อย่าง คือ ประกอบในการกระทำไว้ในใจโดยความเป็นของน่าเกลียด ได้แก่ เห็นผม โดยความเป็นของไม่งาม เห็นขน เล็บ ฟัน หนัง วรรณะ ทรวดทรง โดยความเป็นของไม่งาม ฯ บทว่า อินฺทฺริเยสุ ได้แก่ ในอินทรีย์ ๖ ฯ บทว่า สุสංวุตं ได้แก่ ผู้เว้นจากการถือโดยนิมิตเป็นต้น คือ ผู้ปิดทวารแล้ว ฯ และผู้รู้จักประมาณในโภชนะ โดยตรงกันข้ามกับความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณ ฯ บทว่า สทฺธ ความว่า ผู้ประกอบด้วยโลกิยศรัทธา มีการเชื่อกรรมและผลของกรรมเป็นลักษณะ และด้วยโลกุตตรศรัทธา กล่าวคือ ความเลื่อมใสอันดิ่งลงในพระรัตนตรัย ฯ บทว่า อารทฺธวีริยं ได้แก่ ผู้ประคองความเพียร คือ ผู้มีความเพียรเต็มที่ ฯ บทว่า ตं เว ได้แก่ บุคคลนั้น คือ ผู้เห็นปานนั้น ฯ อธิบายว่า ลมมีกำลังอ่อน พัดเบา ๆ ย่อมไม่อาจจะให้ภูเขาหินอันเป็นแท่งทึบ หวั่นไหวได้ ฉันใด กิเลสมาร ที่มีกำลังทราม แม้เกิดขึ้นในภายใน ย่อมรังควานบุคคลนั้นไม่ได้ คือ ไม่อาจให้หวั่นไหว สะเทือน คลอนแคลนได้ ฉันนั้น ดังนี้ฯ

พระกวีวงศ์ อาภากโร วัดชนะสงคราม แปล,

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้,

ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๒๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. วิฑูฑโภ มยฺหํ อยฺยโก อิทานิ อาคมิสฺสตีติ อาคมยมาโนว นิสีทิ ตสฺมึ อติจิรายนฺเต สเร วิจินาเปตฺวา ทีปาโลเกน ปุริสพฺภนฺตรานิปิ โอโลเกตฺวา อทิสฺวา คโต ภวิสฺสตีติ ปกฺกามิ ฯ โส รตฺติภาเค อจิรวตึ ปตฺวา ขนฺธาวารํ นิเวเสสิ ฯ เอกจฺเจ อนฺโตนทิยํ วาลิกาปุลิเน นิปชฺชึสุ เอกจฺเจ พหิ ถเล อนฺโต นิปนฺเนสุปิ ปุพฺเพ อกตปาปกมฺมา อตฺถิ พหิ นิปนฺเนสุปิ ปุพฺเพ กตปาปกมฺมา อตฺถิ เตสํ นิปนฺนฏฺฐาเนสุ กิปิลฺลิกา อุฏฺฐหึสุ ฯ เต มยฺหํ นิปนฺนฏฺฐาเน กิปิลฺลิกา มยฺหํ นิปนฺนฏฺฐาเน กิปิลฺลิกาติ อุฏฺฐหิตฺวา อกตปาปกมฺมา อุตฺตริตฺวา ถเล นิปชฺชึสุ กตปาปกมฺมา โอตริตฺวา วาลิกาปุลิเน นิปชฺชึสุ ฯ ตสฺมึ ขเณ มหาเมโฆ อุฏฺฐหิตฺวา ฆนกรกวสฺสํ วสฺสิ ฯ นทิยา โอโฆ อาคนฺตฺวา วิฑูฑภึ สทฺธึ ปริสาย สมุทฺทเมว ปาเปสิ ฯ สพฺเพ ตตฺถ มจฺฉกจฺฉปภกฺขา อเหสุ ฯ

มหาชโน กถํ สมุฏฺฐาเปสิ สากิยานํ มรณํ อยุตฺตํ เอวนฺนาม โกฏฺเฐตฺวา โกฏฺเฐตฺวา สากิยา มาเรตพฺพาติ อนุจฺฉวิกเมตนฺติ ฯ สตฺถา ตํ กถํ สุตฺวา ภิกฺขเว อิมสฺมึ อตฺตภาเว กิญฺจาปิ สากิยานํ เอวํ มรณํ อยุตฺตํ ปุพฺเพ กตปาปกมฺมวเสน ปน ยุตฺตเมว เอเตหิ ลทฺธนฺติ อาห ฯ กึ ปน ภนฺเต เอเต ปุพฺเพ อกํสูติ ฯ ปุพฺเพ เอกโต หุตฺวา นทิยํ วิสํ ปกฺขิปึสูติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว อิเมสํ สตฺตานํ มโนรเถ มตฺถกํ อปฺปตฺเตเอว มจฺจุราชา สุตฺตํ คามํ อชฺโฌตฺถรนฺโต มโหโฆ วิย ชีวิตินฺทฺริยํ ฉินฺทิตฺวา จตุราปายสมุทฺเท นิมุชฺชาเปตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ปุปฺผานิ เหว ปจินนฺตํ พฺยาสตฺตมนสํ นรํ
สุตฺตํ คามํ มโหโฆว มจฺจุ อาทาย คจฺฉตีติ ฯ

ตตฺถ พฺยาสตฺตมนสํ นรนฺติ สมฺปตฺเต วา อสมฺปตฺเต วา ลคฺคมานสํ ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ยถา มาลากาโร ปุปฺผารามํ ปวิสิตฺวา ปุปฺผานิ ปจินิสฺสามีติ ตโต ปุปฺผานิ อคฺคเหตฺวา อญฺญมญฺญํ วา คจฺฉนฺโต สกเล ปุปฺผารามे มนํ เปเสสิ อิโต จ ปุปฺผานิ ปจินิสฺสามีติ ตโต ปุปฺผานิ อคฺคเหตฺวา อญฺญตฺถ มนํ เปเสติ ตเมว คจฺฉนฺโต ปมาทं อาปชฺชติ เอวเมว เอกจฺโจ ปุปฺผารามสทิสं ปญฺจกามาคุณมชฺฌ โอตริตฺวา มโนรมํ รูปี ลภิตฺวา มโนรมานํ สทฺทคนฺธรสโผฏฺฐพฺพานํ อญฺญตรं ปฏิเสติ เตสุ วา อญฺญตรं ลภิตฺวา อญฺญตรं ปฏิเสติ รูปเมว วา ลภิตฺวา อญฺญตรं ปฏิเสนฺโต ตเมว อสฺสาเทติ สทฺทาทีสุ วา อญฺญตรं ฯ เอเสว นโย โคมหิสทาสีทาสเขตฺตวตฺถุคามนิคมชนปทาทีสุ ปพฺพชิตานมฺปิ ปริเวณวิหารปตฺตจีวราทีสูติ เอวं ปญฺจกามคุณสงฺขาตานิ ปุปฺผานิเอว ปจินนฺตํ สมฺปตฺเต วา อสมฺปตฺเต วา กามคุเณ พฺยาสตฺตมนสํ นรํ ฯ

สุตฺตํ คามนฺติ คามสฺส เคหภิตฺติอาทีนํ สุปนวเสน สุปนํ นาม นตฺถิ สตฺตานํ ปน สุตฺตปฺปมตฺตํ อุปาทาย สุตฺโต นาม โหติ เอวं สุตฺตं คามं เทฺว ตีณิ โยชนานิ อายตคมฺภีโร มโหโฆว มจฺจุ อาทาย คจฺฉติ ยถา โส มโหโฆ อิตฺถีปุริสโคมหิสกุกฺกุฏาทีสุ กญฺจิ อนวเสเสตฺวา สพฺพนฺตํ คามं สมุทฺทं ปาเปตฺวา มจฺฉกจฺฉปภกฺขं กโรติ เอวเมว พฺยาสตฺตมนสं นรं มรณมจฺจุ อาทาย ชีวิตินฺทฺริยมสฺส ฉินฺทิตฺวา จตุราปายสมุทฺเท นิมุชฺชาเปตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธไทย

สอบ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๒๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระวิฑูฑภะ ประทับนั่งแล้ว ยังกาลให้มาอยู่เทียว ด้วยทรงดำริว่า อ.พระเจ้าตา ของเรา จักเสด็จมา ในกาลนี้ ดังนี้ ครั้นเมื่อเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามนั้น ประพฤติช้าเกินอยู่ ยังราชบุรุษ ท. ให้ค้นแล้ว ในสระ ตรวจดูแล้ว แม้ซึ่งภายใน แห่งบุรุษ ท. ด้วยแสงสว่างแห่งประทีป ไม่ทรงเห็นแล้ว เสด็จหลีกไปแล้ว ด้วยทรงดำริว่า อ. พระเจ้าตา ของเรา จักเป็นผู้เสด็จไปแล้ว จักเป็น ดังนี้ ฯ อ.พระเจ้าวิฑูฑภะนั้น เสด็จถึงแล้วซึ่งแม่น้ำ ชื่อว่าอจิรวดี ในกาลอันเป็นส่วนแห่งราตรี ยังราชบุรุษ ท. ให้ตั้งแล้ว ซึ่งสถานที่เป็นที่กั้น ด้วยท่อนไม้ ฯ อ. ชน ท. บางพวก นอนแล้วบนเนินแห่งทราย ในภายในแห่งแม่น้ำ, อ.ชน ท. บางพวก นอนแล้วบนบก ในภายนอก, ในชน ท. แม้ผู้นอนแล้วในภายในหนา อ.ชน ท. ผู้มีกรรมอันเป็นบาปอันไม่กระทำแล้ว ในกาลก่อน มีอยู่, ในชน ท. แม้ผู้นอนแล้วในภายนอกหนา อ. ชน ท. ผู้มีกรรมอันเป็นบาปอันกระทำแล้ว ในกาลก่อน มีอยู่ , อ. มดแดง ท. ตั้งขึ้นแล้ว ในที่แห่งชน ท. เหล่านั้น นอนแล้ว ท. ฯ อ.ชน ท. เหล่านั้น กล่าวแล้วว่า อ.มดแดง ท. ตั้งขึ้นแล้ว ในที่แห่งเรานอนแล้ว อ. มดแดง ท. ตั้งขึ้นแล้ว ในที่แห่งเรานอนแล้ว ดังนี้ ลุกขึ้นแล้ว, อ.ชน ท. ผู้มีกรรมอันเป็นบาปอันไม่กระทำแล้ว ข้ามขึ้นแล้ว นอนแล้ว บนบก, อ. ชน ท. ผู้มีกรรมอันเป็นบาปอันกระทำแล้ว ข้ามลงแล้ว นอนแล้วบนเนินแห่งทราย ฯ ในขณะนั้น อ. เมฆใหญ่ ตั้งขึ้นแล้ว ยังฝนอันบุคคลพึงจับได้ด้วยมืออันกระทำโดยความเป็นก้อน ให้ตกแล้ว ฯ อ. ห้วงน้ำ แห่งแม่น้ำ ไหลมาแล้ว ยังพระเจ้าวิฑูฑภะ กับด้วยบริษัท ให้ถึงแล้ว ซึ่งสมุทรนั่นเทียว ฯ อ. ชน ท. ทั้งปวง เป็นเหยื่อของปลาและเต่า ในสมุทรนั้น ได้เป็นแล้ว ฯ

อ. มหาชน ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าวว่า อ.ความตาย แห่งเจ้าศากยะ ท. ไม่สมควร แล้ว, อ.เจ้าศากยะ ท. อันพระเจ้าวิฑูฑภะ ยังราชบุรุษ ท. ให้ทุบแล้ว ให้ทุบแล้ว พึงให้ตาย

ชื่ออย่างนี้ เพราะเหตุนั้น อ. ความตาย นั่น เป็นความตายสมควร ย่อมเป็น ดังนี้ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ฯ อ. พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวนั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. อ. ความตายอย่างนี้แห่งเจ้าศากยะ ท. ไม่สมควรแล้ว ในอัตตภาพนี้ แม้โดยแท้ ถึงอย่างนี้ อ. ความตาย อันสมควรแล้ว ด้วยสามารถแห่งกรรมอันเป็นบาปอันเจ้าศากยะ ท. กระทำแล้ว ในกาลก่อนนั่นเทียว อันเจ้าศากยะ ท. เหล่านี้ ได้แล้ว ดังนี้ ฯ อ. ภิกษุ ท. ทูลถามแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ อ. เจ้าศากยะ ท. เหล่านั้น ได้กระทำแล้ว ซึ่งกรรมอะไร ในกาลก่อน ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า อ. เจ้าศากยะ ท. เหล่านั้น เป็น โดยความเป็นอันเดียวกัน ใส่แล้ว ซึ่งยาพิษในแม่น้ำ ในกาลก่อน ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา เสด็จมา ตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งประชุมกันด้วยเรื่องอะไรหนอ ? เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ด้วยเรื่องชื่อนี้ จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมโนรถของสัตว์เหล่านี้ ยังไม่ถึงที่สุดนั่นเทียว มัจจุราชตัดชีวิตินทรีย์ แล้วให้จมลงในสมุทร คืออบาย ๔ คล้ายห้วงน้ำใหญ่ท่วมทับบ้านที่หลับแล้ว ฉะนั้น ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

มัจจุราช ย่อมพานรชน ผู้เลือกเก็บดอกไม้ทั้งหลายนั่นเทียว
ผู้มีใจข้องแล้วในอารมณ์ต่าง ๆ ไป คล้ายห้วงน้ำใหญ่พัดพาบ้าน
ที่หลับแล้วไป ฉะนั้น ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บาทพระคาถาว่า พฺยาสตฺตมนสํ นรํ ความว่า ผู้มีใจข้องแล้วในอารมณ์อันถึงพร้อมแล้ว หรือ อันไม่ถึงพร้อมแล้ว ฯ มีพระราชดำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดังนี้ว่า นายมาลาการ เข้าไปสวนดอกไม้ คิดว่า เราจักเก็บดอกไม้ แล้วไม่เก็บเอาดอกไม้ จากสวนดอกไม้นั้น หรือว่า ปรารถนากออื่น ๆ อยู่ ชื่อว่าส่งใจไปในสวนดอกไม้ทั้งสิ้น อนึ่ง คิดว่า เราจักเก็บดอกไม้ จากกอนี้ แล้วไม่เก็บดอกไม้ จากกอนั้น ส่งใจไปในกออื่นอยู่ กำลังเลือกเก็บกอไม้นั้นนั่นเอง ชื่อว่า ย่อมถึงความประมาท ฉันใด, นรชนบางคน ก็ฉันนั้นเหมือนกัน หยั่งลงสู่ท่ามกลางกามคุณ ๕ เช่นกับสวนดอกไม้ ได้รูปอันน่ารื่นรมย์ใจแล้ว ก็ยังปรารถนา บรรดาเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันน่ารื่นรมย์ใจอย่างใดอย่างหนึ่ง, หรือได้บรรดา

อารมณ์มีเสียงเป็นต้นเหล่านั้น อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ยังปรารถนาอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือได้รูปนั่นแหละ แล้วยังปรารถนารูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ย่อมชอบใจรูปที่ได้แล้วนั้นนั่นแล หรือได้บรรดาอารมณ์มีเสียงเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วยังปรารถนาอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ย่อมชอบใจที่ได้แล้วนั้นนั่นแล ฯ ในสวิญญาณกทรัพย์และอวิญญาณก-ทรัพย์ มีโค กระบือ ทาสี ทาส นา สวน หมู่บ้าน นิคม และชนบทเป็นต้น ก็นัยนั้นเหมือนกัน, ในบริเวณวิหารและบริขารมีบาตรและจีวรเป็นต้น แม้ของบรรพชิต ก็นัยนั้นเหมือนกัน, มัจจุ ย่อมพานรชน ผู้กำลังเลือก เก็บดอกไม้คือกามคุณ ๕ เทียว ผู้มีใจข้องแล้ว ในกามคุณอันถึงพร้อมแล้ว หรืออันไม่ถึงพร้อมแล้ว อย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

สองบทว่า สุตฺตํ คามํ ความว่า ชื่อว่าความหลับ แห่งบ้านด้วยสามารถแห่งความหลับของทัพพสัมภาระทั้งหลายมีฝาเรือนเป็นต้น ย่อมไม่มี, แต่บ้าน ชื่อว่า หลับแล้ว ก็เพราะเทียบเคียงความประมาทเพียงดังความหลับของเหล่าสัตว์, มัจจุ ย่อมพานรชนไปคล้ายห้วงน้ำใหญ่ ทั้งกว้าง ทั้งลึก ๒–๓ โยชน์ พัดพาบ้านที่หลับแล้วด้วยอาการอย่างนั้น ไปอยู่ คือ ห้วงน้ำใหญ่นั้น ยังบ้านนั้นทั้งหมด ไม่ให้สัตว์อะไร ๆ ในบรรดาผู้หญิง ผู้ชาย โค กระบือ และไก่เป็นต้นเหลือไว้ ให้ถึงสมุทรแล้ว กระทำให้เป็นเหยื่อของปลาและเต่า ฉันใด มัจจุคือความตายก็ฉันนั้นเหมือนกัน พานรชน ผู้มีใจข้องแล้วในอารมณ์ต่าง ๆ คือ ตัดชีวิตินทรีย์ ของนรชนนั้นแล้ว ให้จมลงในสมุทรคืออบาย ๔ ดังนี้ ฯ

พระกวีวงศ์ อาภากโร วัดชนะสงคราม แปล.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตํ สุตฺวา เสฏฺ‌ฐี ปสนฺนมานโส จินฺเตสิ อโห อิมินา ทุกฺกรํ กตํ อหํ ทุคฺคโตติ ตุณฺหีภาวํ อนาปชฺชิตฺวา ภตึ กตฺวา เอกํ ภิกฺขุ โภเชสฺสามีติ วทตีติ ฯ เสฏฺ‌ฐิภริยาปิ ตสฺส ภริยํ ทิสฺวา อมฺม กึ กมฺมํ กริสฺสสีติ ปุจฺฉิตฺวา ยํ ตุมฺเห กาเรถาติ วุตฺเต อุทุกฺขลสาลํ ปเวเสตฺวา สุปฺปมุสลาทีนิ ทาเปสิ ฯ สา นจฺจนฺตี วิย ตุฏฺ‌ฐหฏฺ‌ฐา วีหึ โกฏฺเฏติ เจว โอผุนาติ จ ฯ อถ นํ เสฏฺ‌ฐิภริยา ปุจฺฉิ อมฺม อติวิย ตุฏฺ‌ฐหฏฺ‌ฐา กมฺมํ กโรสิ กินฺนุ โข การณนฺติ ฯ อยฺเย อิมํ ภตึ กตฺวา มยีปิ เอกํ ภิกฺขุ โภเชสฺสามาติ ฯ ตํ สุตฺวา เสฏฺ‌ฐิภริยาปิ ตสฺสํ อโห อยํ ทุกฺกรการิกาติ ปสีทิ ฯ เสฏฺ‌ฐี มหาทุคฺคตสฺส ทารูนํ ผาลิตกาเล อยนฺเต ภตีติ สาลึ จตสฺโส นาฬิโย ทาเปตฺวา อยนฺเต ตุฏฺ‌ฐิทาโยติ อปราปิ จตสฺโส นาฬิโย ทาเปสิ ฯ โส เคหํ คนฺตฺวา ภริยํ อาห มยา ภตึ กตฺวา สาลิ ลทฺโธ อยํ นิวาโป ภวิสฺสติ ตยา ลทฺธาย ภติยา ทธิเตลกฏุกภณฺฑานิ คณฺหาหีติ ฯ เสฏฺ‌ฐิภริยา ปน ตสฺสา เอกํ สปฺปิกรณฺฑกญฺเจว ทธิภาชนญฺจ กฏุกภณฺฑญฺจ สุทฺธสาลิตณฺฑุลนาฬิญฺจ ทาเปสิ ฯ อิติ อุภินฺนมฺปิ ปญฺจ ตณฺฑุลนาฬิโย อเหสุ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. โส กิร พฺราหฺมโณ กึ นุ โข สมฺมาสมฺพุทฺโธ อตฺถเมว ชานาติ อุทาหุ อนตฺถมฺปิ ปุจฺฉิสฺสามิ นนฺติ สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิ ภนฺเต ตุมฺเห อตฺถเมว ชานาถ มญฺเญ โน อนตฺถนฺติ ฯ อตฺถญฺจาหํ พฺราหฺมณ ชานามิ อนตฺถญฺจาติ ฯ เตนหิ เม อนตฺถํ กเถถาติ ฯ อถสฺส สตฺถา อิมํ คาถมาห

อุสฺสูรเสยฺยํ อาลสฺยํ จณฺฑิกฺกึ ทีฆโสตฺติยํ
เอกสฺสทฺธานคมนึ ปรทารูปเสวนึ
เอตํ พฺราหฺมณ เสวสฺสุ อนตฺถํ เต ภวิสฺสตีติ ฯ

ตำ สุตฺวา พฺราหฺมโณ สาธุการมทาสิ สาธุ สาธุ คณาจริย คณเชฏฺฐก ตุมฺเหว อตฺถญฺจ ชานาถ อนตฺถญฺจาติ ฯ เอวำ พฺราหฺมณ อตฺถานตฺถชานนโก นาม มยา สทิโส นตฺถีติ ฯ อถสฺส สตฺถา อชฺฌาสยำ อุปธาเรตฺวา พฺราหฺมณ เกน กมฺเมน ชีวสีติ ปุจฺฉิ ฯ ชูตกมฺเมน โภ โคตมาติ ฯ กึ ปน เต ชโย โหติ ปราชโยติ ฯ ชโยปี ปราชโยปีติ วุตฺเต พฺราหฺมณ อปฺปมตฺตโก เอส ปรำ ชินนฺตสฺส ชโย นาม น เสยฺโย โย ปน กิเลสชเยน อตฺตานำ ชินาติ ตสฺส ชโย เสยฺโย น หิ ตำ ชยำ โกจิ ปราชยำ กาตุำ สกฺโกตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมำ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

อตฺตา หเว ชิตำ เสยฺโย ยา จายำ อิตรา ปชา□□
อตฺตทนฺตสฺส โปสสฺส นิจจำ สญฺญตจาริโน
เนว เทโว น คนฺธพฺโพ น มาโร สห พฺรหฺมุนา
ชิตำ อปชิตำ กยิรา ตถารูปสฺส ชนฺตุโนติ ฯ

ตตฺถ หเวติ นิปาโต ฯ ชิตนฺติ ลิงฺควิปลฺลาโส ฯ อตฺตโน กิเลสชเยน อตฺตา ชิโต เสยฺโยติ อตฺโถ ฯ ยา จายำ อิตรา ปชาติ ยา ปนายำ อวเสสา ปชา ชูเตน วา ธนหรเณน วา สงฺคาเม พลาภิภเวน วา ชิตา ภเวยฺย ตำ ชินนฺเตน ยำ ชิตำ น ตำ เสยฺโยติ อตฺโถ ฯ กสฺมา ปน ตเทว ชิตำ เสยฺโย อิทำ น เสยฺโยติ ฯ ยสฺมา อตฺตทนฺตสฺส ฯ เป ฯ ตถารูปสฺส ชนฺตุโนติ ฯ อิทำ วุตฺตำ โหติ ยสฺมา หิ ยฺวายำ นิกฺกิเลสตาย อตฺตทนฺโต โปโส ตสฺส อนงฺคณสฺส กายาทีหิ นิจจำ สญฺญตจาริโน เอวรูปสฺส อิเมหิ กายสญฺญมาทีหิ สญฺญตสฺส ชนฺตุโน เทโว วา คนฺธพฺโพ วา มาโร วา ปน พฺรหฺมุนา สห อุฏฺฐหิตฺวา อหมสฺส ชิตำ อปชิตำ กริสฺสามิ มคฺคภาวนาย ปหีเน กิเลเส ปุน อุปฺปาเทสฺสามีติ ฆเฏนฺโตปี ยถา ธนาทีหิ ปราชิโต ปกฺขนฺตโร หุตฺวา อีตเรน ชิตำ ปุน ชินนฺโต อปชิตำ กาเรยฺย เอวำ อปชิตำ กาตุำ เนว สกฺกุเณยฺยาติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑.อ. เศรษฐี ฟังแล้ว ซึ่งคำนั้น เป็นผู้มีใจเลื่อมใสแล้ว เป็น คิดแล้วว่า โอ อ. กรรมอันบุคคลกระทำได้โดยยาก อันบุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากใหญ่นี้ กระทำแล้ว อ.บุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากใหญ่นี้ ไม่ถึงทั่วแล้ว ซึ่งความเป็นผู้นิ่งว่า อ. เราเป็นผู้ถึงแล้วซึ่งยาก ย่อมเป็น ดังนี้ ย่อมกล่าวว่า อ. เรา กระทำแล้ว ซึ่งการจ้าง ยังภิกษุรูปหนึ่ง จักให้ฉัน ดังนี้ ดังนี้ ฯ แม้ อ.ภรรยาของเศรษ ฐี เห็นแล้ว ซึ่งภรรยาของบุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากใหญ่นั้น ถามแล้วว่า ดูก่อนแม่ อ.ท่าน จักกระทำ ซึ่งกรรมอะไร ? ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า อ. ดิฉัน จักกระทำซึ่ง-อ. ท่าน จะยังดิฉันให้กระทำ ซึ่งกรรมใด – กรรมนั้น ดังนี้ อันภรรยาของบุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากใหญ่นั้น กล่าวแล้วให้เข้าไปแล้ว สู่โรงแห่งครกกระเดื่อง ยังบุคคลให้ให้แล้ว ซึ่งวัตถุ ท. มีกระด้งและสากเป็นต้น ฯ อ. ภรรยาของบุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากใหญ่นั้น เป็นผู้ทั้งยินดีแล้ว ทั้งร่าเริงแล้ว เป็น ย่อมซ้อมซึ่งข้าวเปลือก ท. ด้วยนั่นเทียว ย่อมฝัดซึ่งข้าวเปลือก ท. ด้วย ราวกะ อ. หญิงผู้ฟ้อนอยู่ ฯ ครั้งนั้น อ. ภรรยาของเศรษฐี ถามแล้ว ซึ่งภรรยาของบุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากใหญ่นั้นว่า ดูก่อนแม่ อ. ท่าน เป็นผู้ทั้งยินดีแล้ว ทั้งร่าเริงแล้ว เกินเปรียบ เป็น ย่อมกระทำ ซึ่งการงาน อ.เหตุอะไร หนอแล ดังนี้ ฯ อ. ภรรยาของบุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากใหญ่นั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่แม่เจ้า แม้ อ. ดิฉัน ท. กระทำแล้ว ซึ่งการจ้างนี้ ยังภิกษุรูปหนึ่ง จักให้ฉัน ดังนี้ ฯ แม้ อ.ภรรยาของเศรษฐี ฟังแล้ว ซึ่งคำนั้น เลื่อมใสแล้วในภรรยาของบุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากใหญ่นั้นว่า โอ อ. หญิงนี้เป็นผู้กระทำซึ่งกรรมอันบุคคลกระทำได้โดยยาก ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. เศรษฐี ยังบุคคลให้แล้ว ซึ่งทะนาน ท. สี่ แห่งข้าวสาลี ท.ด้วยคำว่า อ.ส่วนนี้ เป็นค่าจ้างของท่าน ย่อมเป็น ดังนี้ ยังบุคคลให้ให้แล้ว ซึ่งทะนาน ท. แห่งข้าวสาลี ท.สี่ แม้อื่นอีก ด้วยคำว่า อ. ส่วนนี้ เป็นรางวัลแห่งความยินดี แก่ท่าน ย่อมเป็น ดังนี้ ในกาลแห่งฟืน ท. อันบุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากใหญ่ผ่าแล้ว ฯ อ. บุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากใหญ่นั้น ไปแล้ว สู่เรือน กล่าวแล้ว กะภรรยาว่า อ.ข้าวสาลี อันเรา กระทำ

แล้ว ซึ่งการจ้าง ได้แล้ว อ.ข้าวสาลีนี้ จักเป็นกับข้าว จักเป็น อ. ท่าน จงถือเอา ซึ่งนมส้มและน้ำมันและของเผ็ดร้อน ท. ด้วยค่าจ้าง อัน ๆ ท่าน ได้แล้ว ดังนี้ ฯ ส่วนว่า อ. ภรรยาของเศรษฐี ยังบุคคลให้ให้แล้ว ซึ่งขวดอันเต็มแล้ว ด้วยเนยใสขวดหนึ่งด้วยนั่นเทียว ซึ่งภาชนะอันเต็มแล้วด้วยนมส้มภาชนะหนึ่งด้วย ซึ่งของเผ็ดร้อนส่วนหนึ่งด้วย ซึ่งทะนานแห่งข้าวสารแห่งข้าวสาลีอันหมดจดแล้วทะนานหนึ่งด้วย แก่ภรรยาของบุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากใหญ่ นั้น ฯ อ. ทะนานแห่งข้าวสาร ท. ห้า ได้มีแล้วแก่เมียและผัว ท. แม้ทั้งสองด้วยประการฉะนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ดังได้สดับมาว่า พราหมณ์นั้น คิดว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบสิ่งที่เป็นประโยชน์เท่านั้นหรือหนอแล หรือว่า ทรงทราบ แม้สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เราจักทูลถามพระองค์ท่าน ดังนี้แล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ทูลถามว่า พระพุทธเจ้า ข้าพระองค์ เห็นจะทรงทราบสิ่งที่เป็นประโยชน์เท่านั้น เห็นจะไม่ทรงทราบสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ฯ พระศาสดาตรัสว่า พราหมณ์ เราทราบทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทั้งสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ฯ พราหมณ์กราบทูลว่า ถ้าเช่นนั้น ขอพระองค์ จงตรัสบอกสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ข้าพระองค์เถิด ฯ ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสพระคาถานี้ แก่พราหมณ์นั้นว่า

ความเป็นผู้นอนตื่นสาย ความเป็นผู้เกียจคร้าน ความเป็น
ผู้ดุร้าย ความเป็นผู้หลับนาน การเดินทางไกลผู้เดียว
การส้องเสพภรรยาของผู้อื่น พราหมณ์ ท่านจงเสพกรรม ๖
อย่างนี้เถิด ความฉิบหาย จักมี แก่ท่าน ดังนี้ ฯ

พราหมณ์ ฟังพระดำรัสนั้นแล้ว ได้ให้สาธุการว่า ท่านผู้เป็นอาจารย์ของคณะ ท่านผู้เป็นใหญ่ในคณะ พระดำรัสที่พระองค์ตรัสแล้ว ดีแล้ว ชอบแล้ว พระองค์เท่านั้น ย่อมทรงทราบ ทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทั้งสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ฯ พระศาสดา ตรัสว่า อย่างนั้น พราหมณ์ ธรรมดาบุคคลผู้รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เช่นกับเราไม่มี ฯ ลำดับนั้น พระศาสดา ทรงใคร่ครวญดูอัธยาศัยของพราหมณ์นั้นแล้ว จึงตรัสถามว่า พราหมณ์ ท่านเป็นอยู่ ด้วนการงานอะไร ? ฯ พราหมณ์ กราบทูลว่า พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ เป็นอยู่

ด้วยการเล่นสกา ฯ พระศาสดาตรัสถามว่า ก็ท่าน ชนะ หรือแพ้เล่า ฯ เมื่อพราหมณ์นั้น กราบทูลว่า ชนะบ้าง แพ้บ้าง ดังนี้แล้ว พระศาสดา จึงตรัสว่า พราหมณ์ ความชนะนี้ เป็นการเล็กน้อย ธรรมดาความชนะของบุคคลผู้ชนะผู้อื่นไม่ประเสริฐ ส่วนผู้ใด ชนะตนด้วยการชนะกิเลสได้ ความชนะของผู้นั้นประเสริฐ เพราะว่าใคร ๆ ไม่อาจทำความชนะนั้นให้กลับแพ้ได้ เมื่อจะทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ตนแล อันบุคคลชนะแล้ว ประเสริฐ ส่วนหมู่สัตว์ นอกนี้
อันบุคคลชนะแล้ว ไม่ประเสริฐเลย เทวดา คนธรรพ์ มาร
พร้อมทั้งพรหม พึงกระทำ ความชนะของสัตว์ ที่ควรเลี้ยง
ฝึกฝนแล้ว มีปกติประพฤติสำรวมเป็นนิตย์ เห็นปานนั้น
ให้กลับแพ้ไม่ได้เลย ดังนี้ ฯ

ศัพท์ว่า หเว ในพระคาถานั้น เป็นนิบาต ฯ บทว่า ชิตํ เป็น ลิงควิปัลลาส ฯ อธิบายว่า ตน อันบุคคลชนะแล้ว ด้วยการชนะกิเลสของตนประเสริฐ ฯ บาทพระคาถาว่า ยา จายํ อิตรา ปชา ความว่า ส่วนหมู่สัตว์ที่เหลือนี้ใด พึงเป็นผู้อันบุคคลชนะแล้ว ด้วยการเล่นสกาก็ดี ด้วยการนำไปด้วยทรัพย์ก็ดี ด้วยการครอบงำด้วยกำลังในสงครามก็ดี ความชนะที่บุคคลผู้ชนะหมู่สัตว์นั้นชนะแล้ว ไม่ประเสริฐ ฯ ถามว่า ก็เพราะเหตุไร ความชนะนั้นเท่านั้นประเสริฐ ความชนะนี้ ไม่ประเสริฐ ฯ แก้ว่า เทวดา คนธรรพ์ มาร พร้อมทั้งพรหม พึงกระทำความชนะ ของสัตว์ที่ควรเลี้ยง ฝึกตนแล้ว มีปกติประพฤติสำรวมเป็นนิตย์ เห็นปานนั้น ให้กลับแพ้ไม่ได้เลย ฯ มีพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้าอธิบายไว้ ดังนี้ว่า ก็เพราะ เทวดาก็ดี คนธรรพ์ก็ดี ก็หรือว่า มารพร้อมทั้งพรหม ลุกขึ้นแล้ว แม้พยายามอยู่ด้วยอันคิดว่า เราจักกระทำความชนะของสัตว์เกิดนั้น ให้กลับแพ้ จักกระทำ กิเลสทั้งหลายที่เขาละได้แล้ว ด้วยมรรคภาวนาให้เกิดอีก ก็จะพึงสามารถเพื่อกระทำความชนะ ของสัตว์ที่ควรเลี้ยง ผู้ชื่อว่าฝึกตนแล้ว เพราะเป็นผู้หมดกิเลส คือ ผู้ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน ผู้มีปกติประพฤติสำรวมทางกายเป็นต้น เป็นนิตย์ คือผู้สำรวมแล้ว ด้วยการสำรวมทางกายเป็นต้นเหล่านี้ ผู้เห็นปานนั้นให้กลับแพ้ เหมือนบุคคลผู้แพ้ด้วยทรัพย์ เป็นต้นแล้วเป็นฝ่ายอื่น ชนะเรื่องที่บุคคลนอกนี้ชนะแล้ว พึงกระทำให้กลับแพ้

อีก ฉะนั้น หามิได้เลย ฉะนั้น ตนแล อันบุคคลชนะแล้ว ประเสริฐ ส่วนหมู่สัตว์นอกนี้ อันบุคคลชนะแล้ว ไม่ประเสริฐเลย ดังนี้ ฯ

พระกวีวงศ์ อาภากโร วัดชนะสงคราม แปล,

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้,

ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สา (มาตา) ตำ (ปุตฺตำ) กิจฺเฉน โปสยมานา ตำ อาทาย คตทิวเส กิญฺจิ อลภิตฺวา เคเห กตฺวา สยเมว คตทิวเส ภตึ ลภติ ฯ อถ นำ ปิณฺฑาย จริตฺวา ชีวิตุ สมตฺถกาเล สา กปาลำ หตฺเถ ธเปตฺวา ตาต มยา ตำ นิสฺสาย มหาทุกฺขำ ปตฺตำ อิทานิ น สกฺโกมิ ตำ โปเสตุ อิมสฺมึ นคเร กปณทฺธิกาทีนำ ปฏิยตฺตภตฺตาทีนิ อตฺถิ ตตฺถ ภิกฺขาย จริตฺวา ชีวาหีติ ตำ วิสฺสชฺเชสิ ฯ โส ฆรปฺปฏิปาฏิยา จรนฺโต อานนฺทเสฏฺฐิกาเล นิพฺพตฺตฏฺฐานำ คนฺตฺวา ชาติสฺสโร หุตฺวา อตฺตโน เคหำ ปาวิสิ ฯ ตีสุ นำ ทฺวารโกฏฺฐเกสุ น โกจิ สลฺลกฺเขสิ ฯ จตุตฺถทฺวารโกฏฺฐเก มูลสิริเสฏฺฐิโน ปุตฺตกา ทิสฺวา อุพฺพิคฺคหทยา ปโรทึสุ ฯ อถ นำ เสฏฺฐิปุริสา นิกฺขม กาลกณฺณีติ โปเถนฺตา นีหริตฺวา สงฺการฏฺฐาเน ขิปึสุ ฯ สตฺถา อานนฺทตฺเถเรน ปจฺฉาสมเณน ปิณฺฑาย จรนฺโต ตำ ฐานำ ปตฺโต เถรำ โอโลเกตฺวา เตน ปฏฺโฐ ตำ ปวตฺตึ อาจิกฺขิ ฯ เถโร มูลสิรึ ปกฺโกสาเปสิ ฯ มหาชนกาโย สนฺนิปติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา มูลสิรึ อามนฺเตตฺวา ชานาสิ เอตนฺติ ปุจฺฉิตฺวา น ชานามีติ วุตฺเต ปิตา เต อานนฺทเสฏฺฐีติ วตฺวา ตำ อสทฺทหนฺตำ อานนฺทเสฏฺฐิ ปุตฺตสฺส เต ปญฺจมหานิธึ อาจิกฺขาหีติ อาจิกฺขาเปตฺวา สทฺทหาเปสิ ฯ โส สตฺถารำ สรณำ อคมาสิ ฯ สตฺถา ตสฺส ธมฺมำ เทเสนฺโต อิมำ คาถมาห

ปุตฺตา มตฺถิ ธนมตฺถิ อิติ พาโล วิหญฺญติ
อตฺตา หิ อตฺตโน นตฺถิ กุโต ปุตฺตา กุโต ธนนฺติ ฯ

ตสฺสตฺโถ ปุตฺตา เม อตฺถิ ธนำ เม อตฺถิ อิติ พาโล ปุตฺตตญฺหาย เจว ธนตญฺหาย จ หญฺญติ วิหญฺญติ ทุกฺขิยติ ปุตฺตา เม นสฺสึสูติ วิหญฺญติ นสฺสนฺตีติ วิหญฺญติ ฯ นสฺสิสฺสนฺตีติ

วิหญฺญติ ฯ ธเนปี เอเสว นโย ฯ อีติ ฉหากาเรหิ วิหญฺญติ ปุตฺเต โปเสสฺสามีติ รตฺติญฺจ ทิวา จ ถลปถชลปาถาทีสุ นานปฺปการโต วายมนฺโตปี วิหญฺญติ ธนํ อุปฺปาเทสฺสามีติ กสิวณิชฺชาทีนิ กโรนฺโตปี วิหญฺญเตว เอวํ วิหญฺญนฺตสฺส จ อตฺตา หิ อตฺตโน นตฺถิ เตน วิฆาเตน ทุกฺขิตํ อตฺตานํ สุขิตํ กาตุํ อสกฺโกนฺตสฺส ปวตฺติยมฺปิสฺส อตฺตา หิ อตฺตโน นตฺถิ มรณมญฺเจ นิปนฺนสฺส มรณนฺติกาหิ เวทนาหิ อคฺคิชาลาหิ วิย ปริฑยฺหมานสฺส ฉิชฺชมาเนสุ สนฺธิพนฺธเนสุ ภิชฺชมาเนสุ อฏฺฐิสงฺฆาเตสุ นิมฺมิเลตฺวา ปรโลกํ อุมฺมิเลตฺวา อิธโลกํ ปสฺสนฺตสฺสาปิ ทิวเส ทิวเส ทุวิกฺขตฺตุํ นหาเปตฺวา ติกฺขตฺตุํ โภเชตฺวา คนฺธมาลาทีหิ อลงฺกริตฺวา ยาวชีวํ โปสิโตปี สหายภาเวน ทุกฺขปริตฺตานํ กาตุ อสมตฺถตาย อตฺตา หิ อตฺตโน นตฺถิ กุโต ปุตฺตา กุโต ธนํ ปุตฺตา วา ธนํ วา ตสฺมึ สมเย กิเมว กริสฺสนฺติ อานนฺทเสฏฺฐิโนปี กสฺสจิ กิญฺจิ อทตฺวา ปุตฺตสฺสตฺถาย ธนํ สณฺธเปตฺวา ปุพฺเพ วา มรณมญฺเจ นิปนฺนสฺส อิทานิ วา อิมํ ทุกฺขํ ปตฺตสฺส กุโต ปุตฺตา กุโต ธนํ ปุตฺตา วา ธนํ วา กึ ทุกฺขํ หรึสุ กึ วา สุขํ อุปฺปาทยึสูติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

.....

แปล โดยพยัญชนะ

๑, อ,มารดานั้น เลี้ยงอยู่ ซึ่งบุตรนั้น โดยยาก ไม่ได้แล้ว ซึ่งวัตถุอะไร ๆ ในวันแห่งตนพาซึ่งบุตรนั้นไปแล้ว ย่อมได้ ซึ่งค่าจ้างในวันแห่งตนกระทำแล้ว ซึ่งบุตรนั้น ในเรือนไปแล้วเองนั่นเทียว ฯ ครั้งนั้น อ, มารดานั้น วางไว้แล้ว ซึ่งกระเบื้อง ในมือ กล่าวแล้ว กะบุตรนั้นว่า ดูก่อนพ่อ อ, ความทุกข์ใหญ่ อันเรา อาศัยแล้ว ซึ่งเจ้า ถึงแล้ว อ, เรา ย่อมไม่อาจเพื่ออันเลี้ยง ซึ่งเจ้า ในกาลนี้ อ,วัตถุ ท, มีข้าวสวยเป็นต้นอันบุคคลจัดแจงไว้แล้ว เพื่อบุคคล ท, มีบุคคลผู้กำพร้า และบุคคลผู้เดินไปสู่หนทางไกลเป็นต้น มีอยู่ ในนครนี้ อ, เจ้า จงเที่ยวไปแล้วในนครนั้น เพื่ออันขอ จงเป็นอยู่ ดังนี้ สละแล้ว ซึ่งบุตรนั้น ในกาลแห่งบุตรนั้น เป็นผู้สามารถเพื่ออันเที่ยวไปแล้ว เพื่อก้อนข้าว เป็นอยู่ ฯ อ, เด็กชายนั้น เที่ยวไปอยู่ ตามลำดับแห่งเรือนไปแล้ว สู่ที่แห่งตนบังเกิดแล้ว ในกาลแห่งตนเป็นเศรษฐีชื่อว่าอานันทะ เป็นผู้ระลึกได้ซึ่งชาติเป็น ได้เข้าไปแล้ว สู่เรือน ของตน ฯ อ, ใคร ๆ ไม่กำหนดแล้ว ซึ่งเด็กชายนั้น ที่ซุ้มแห่งประตู ท, สาม ฯ อ, บุตรน้อย ท, ของเศรษฐี ชื่อว่ามูลสิริ เห็นแล้ว ซึ่งเด็กชายนั้น ที่ซุ้มแห่งประตูที่สี่ เป็นผู้มีหทัยหวาดเสียวแล้ว เป็น ร้องได้ทั่วแล้ว ฯ ครั้งนั้น อ, บุรุษของเศรษฐี ท, กล่าวแล้วว่า แน่ะคนกาฬกัณณี อ, เจ้า จงออกไป ดังนี้ โบยอยู่ นำออกแล้ว โยนไปแล้ว ซึ่งเด็กชายนั้น ในที่เป็นที่ทิ้งซึ่งหยากเยื่อ ฯ อ, พระศาสดา มีพระเถระชื่อว่าอานนท์ เป็นปัจฉาสมณะ เสด็จเที่ยวไปอยู่ เพื่อก้อนข้าว เสด็จถึงแล้ว ซึ่งที่นั้น ทอดพระเนตรดูแล้ว ซึ่งพระเถระ ผู้อันพระเถระนั้นทูลถามแล้ว ตรัสบอกแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่วนั้น ฯ อ, พระเถระ ยังบุคคล ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งเศรษฐีชื่อว่ามูลสิริ ฯ อ, หมู่แห่งมหาชน ประชุมกันแล้ว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ตรัสเรียกมูลสิริเศรษฐีมาแล้ว ตรัสถามว่า ท่านรู้จักเด็กชายคนนั้นไหม เมื่อมูลสิริเศรษฐีนั้น กราบทูลว่า ข้าพระองค์ ไม่รู้จัก จึงตรัสว่า เด็กชายคนนั้นคืออานันทเศรษฐี ผู้เป็นบิดาของท่าน แล้วให้เด็กชายคนนั้นบอกขุมทรัพย์ ด้วยพระดำรัสว่า อานันทเศรษฐี ท่านจงบอกขุมทรัพย์ใหญ่ ๕ แห่ง แก่บุตรของท่านแล้วทรงยังมูลสิริเศรษฐีนั้น ผู้ไม่เชื่ออยู่ ให้เชื่อแล้ว ฯ มูลสิริเศรษฐีนั้น ได้ถึงพระศาสดา เป็นสรณะแล้ว ฯ พระศาสดา เมื่อจะทรงแสดงธรรม แก่มูลสิริเศรษฐีนั้น จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

คนพาล ย่อมเดือดร้อนว่า บุตรทั้งหลายของเรามีอยู่
ทรัพย์ของเรามีอยู่ ตนแลย่อมไม่มีแก่ตน บุตรทั้งหลาย
จักมีแต่ที่ไหน ทรัพย์จักมีแต่ที่ไหน ดังนี้ ฯ

พึงทราบเนื้อความแห่งพระคาถาพุทธวจนะนั้นว่า

คนพาล ย่อมลำบากเพราะความอยากในบุตร และเพราะความอยากในทรัพย์ ชื่อว่าย่อมเดือดร้อน คือ ย่อมถึงความทุกข์ว่า บุตรทั้งหลายของเรามีอยู่ ทรัพย์ของเรามีอยู่ ได้แก่ ย่อมเดือดร้อนว่า บุตรทั้งหลายของเราฉิบหายแล้ว ย่อมเดือดร้อนว่า บุตรทั้งหลายของเราฉิบหายอยู่ ย่อมเดือดร้อนว่า บุตรทั้งหลายของเราจักฉิบหาย ดังนี้ ฯ แม้ในทรัพย์ก็มีนัยนี้เหมือนกัน ฯ คนพาลย่อมเดือดร้อน ด้วยอาการ ๖ อย่าง ด้วยประการฉะนี้ คนพาลนั้น พยายามอยู่โดยประการต่าง ๆ ในที่ทั้งหลายมีทางบกและทางน้ำเป็นต้น ทั้งกลางคืนและกลางวัน ด้วยคิดว่าเราจักเลี้ยงบุตรทั้งหลาย ดังนี้ ชื่อว่าย่อมเดือดร้อนบ้าง กระทำการงานทั้งหลายมีกสิกรรมและพาณิชกรรมเป็นต้น ด้วยคิดว่า เราจักยังทรัพย์ให้เกิดขึ้น ดังนี้ ชื่อว่าย่อมเดือดร้อนแน่แท้บ้าง ก็เมื่อคนพาลนั้นเดือดร้อนอยู่อย่างนี้ ตนแลย่อมไม่มีแก่ตน คือ เมื่อคนพาลนั้น ไม่อาจทำตนที่ถึงความทุกข์เพราะความคับแค้นนั้น ให้ถึงความสุขได้ แม้ในปัจจุบัน ตนแลย่อมไม่มีแก่ตน คือ เมื่อคนพาลนั้นนอนบนเตียงเป็นที่ตาย ถูกเวทนาอันมีความตายเป็นที่สุด ซึ่งคล้ายเปลวไฟแผดเผาอยู่ เมื่อที่ต่อและเครื่องผูกจะขาดไป เมื่อร่างกระดูกจะแตกไป แม้เมื่อคนพาลนั้น หลับตาเห็นโลกหน้า ลืมตาเห็นโลกนี้อยู่ ตนแล แม้อันคนพาลนั้น ให้อาบน้ำวันละ ๒ ครั้ง ให้บริโภคอาหารวันละ ๓ ครั้ง ประดับด้วยของหอมและพวงมาลัยเป็นต้น เลี้ยงจนตลอดชีวิต ก็ชื่อว่าไม่มีแก่ตน

เพราะตนไม่สามารถจะกระทำเครื่องต้านทานความทุกข์ได้ โดยความเป็นสหาย บุตรทั้งหลายจักมีแต่ที่ไหน ทรัพย์จักมีแต่ที่ไหน คือ บุตรทั้งหลาย หรือว่าทรัพย์ จักทำอะไรได้ ในสมัยนั้น แม้เมื่ออานันทเศรษฐี ไม่ให้อะไร ๆ แก่ใคร ๆ รวบรวมทรัพย์ไว้เพื่อประโยชน์แก่บุตร นอนบนเตียงเป็นที่ตายในกาลก่อน หรือว่า ถึงความทุกข์นี้ ในกาลนี้ บุตรทั้งหลายจักมีแต่ที่ไหน ทรัพย์จักมีแต่ที่ไหน คือ บุตรทั้งหลาย หรือว่าทรัพย์ นำทุกข์อะไรไปได้ หรือว่า ให้ความสุขอะไรเกิดขึ้นได้ ดังนี้ ฯ

พระกวีวงศ์ อาภากโร วัดชนะสงคราม แปล,

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้,

ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๒๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. พฺราหฺมโณ ตำ (เทวปุตฺตำ) ทิสฺวา อหำ ตาว ปุตฺตโสเกน โรทามิ เอส กิมตฺถำ โรทติ ปุจฺฉิสฺสามิ นนฺติ ปุจฺฉนฺโต อิมำ คาถมาห

อลงฺกโต มฏฺฐกุณฺฑลี
มาลาภารี หริจนฺทนุสฺสโท
พาหา ปคฺคยฺห กนฺทสิ
วนมชฺเฌ กึ ทุกฺขิโต ตุวนฺติ ฯ

โส อาห

โสวณฺณมโย ปภสฺสโร
อุปฺปนฺโน รถปญฺชโร มม
ตสฺส จกฺกยุคำ น วินฺทามิ
เตน ทุกฺเขน ชหิสฺสามิ ชีวิตนฺติ ฯ

อถ นำ พฺราหฺมโณ อาห

โสวณฺณมยำ มณิมยำ
โลหมยำ อถ รูปิยมยำ
อาจิกฺข เม ภทฺทมาณว
จกฺกยุคำ ปฏิลาภยามิ เตติ ฯ

ตำ สุตฺวา มาณโว กีวมหนฺตำ เม จกฺกยุคำ กริสฺสสีติ วตฺวา ยาวมหนฺตำ อากงฺขสีติ วุตฺเต

จนฺทสุริเยหิ เม อตฺโถ เต เม เทหีติ ยาจิโต
โส มาณโว ตสฺส ปาวทิ

จนฺทสุริยา อุภยตฺถ ภาตโร
โสวณฺณมโย รโถ มม
เตน จกฺกยุเคน โสภตีติ ฯ

อถ นำ พฺราหฺมโณ อาห

พาโล โข ตฺวมสิ มาณว
โย ตฺวำ ปตฺถยเส อปตฺถิยำ
มญฺญามิ ตฺวำ มริสฺสสิ
น หิ ตฺวำ ลจฺฉสิ จนฺทสุริเยติ ฯ

อถ นำ มาณโว กึ ปน ปญฺญายมานสฺสตฺถาย โรทนฺโต พาโล โหติ อุทาหุ อปญฺญายมานสฺสาติ วตฺวา

คมนาคมนำปิ ทิสฺสติ
วณฺณธาตุ อุภยตฺถ วีถิยา
เปโต กาลกโต น ทิสฺสติ
โก นีธ กนฺทตำ พาลฺยตโรติ ฯ

แปลโดยอรรถ

๒. (สตฺถา) อิมํ คาถมาห

อภิวาทนสีลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน

จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลนฺติ ฯ

ตตฺถ อภิวาทนสีลิสฺสาติ วนฺทนสีลิสฺส อภิณฺหํ วนฺทนกิจฺจํ ปสุตสฺสาติ อตฺโถ ฯ วุฑฺฒาปจายิโนติ คิหิสฺส ตทหุปฺปพฺพชิเต ทหรสามเณเรปิ ปพฺพชิตสฺส วา ปน ปพฺพชฺชาย วา อุปสมฺปทาย วา วุฑฺฒตเร คุณวุฑฺเฒ อปจายมานสฺส อภิวาทเนน วา นิจฺจํ ปูเชนฺตสฺสาติ อตฺโถ ฯ จตฺตาโร ธมฺมาติ อายุมฺหิ วฑฺฒมาเน ยตฺตกํ กาลํ ตํ วฑฺฒติ อิตเรปิ ตตฺตกํ วฑฺฒนฺติเยว, เยน หิ ปณฺณาสวสฺสายุสังวตฺตนิกํ กุสลํ กตํ ปณฺจวีสติวสฺสกาเลปิสฺส ชีวิตนฺตราโย อุปฺปชฺเชยฺย โส อภิวาทนสีลตาย ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ โส ยาวตายุกเมว ติฏฺฐติ ฯ วณฺณาทโยปิสฺส อายุนาว สทฺธึ วฑฺฒนฺติ อิโต อุตฺตรีปิ เอเสว นโย ฯ อนนฺตราเยน ปวตฺตสฺส ปน อายุโน วฑฺฒนํ นาม นตฺถีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลยประโยค ๑ · ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๒๔

---

๑. อ. พราหมณ์ เห็นแล้ว ซึ่งเทวบุตรนั้น คิดแล้วว่า อ. เรา ร้องไห้อยู่เพราะความโศกเพราะบุตร ก่อน อ. มาณพนั่น ร้องไห้อยู่ เพื่อประโยชน์อะไร อ. เรา จักถามซึ่งมาณพนั้น ดังนี้ เมื่อถาม กล่าวแล้ว ซึ่งคาถานี้ว่า

อ. ท่าน ผู้อันบุคคลกระทำให้พอแล้ว
ผู้มีตุ้มหูอันเกลี้ยง ผู้มีภาระคือระเบียบดอกไม้
ผู้มีกายหนาด้วยจันทน์เหลือง ประคองแล้ว
ซึ่งแขน ท. คร่ำครวญอยู่ ในท่ามกลางแห่งป่า
อ. ท่าน เป็นผู้ถึงแล้ว ซึ่งความทุกข์ ย่อมเป็น
เพราะเหตุอะไร ดังนี้ ฯ

อ. เทวบุตรนั้น กล่าวแล้วว่า

อ. เรือนแห่งรถ อันสำเร็จด้วยทอง
(อันกระทำแล้วด้วยทอง) อันเป็นแดน-
สร้านออกแห่งรัศมี เกิดแล้ว แก่ข้าพเจ้า
อ. ข้าพเจ้า ย่อมไม่ประสบ ซึ่งคู่แห่งล้อ
แห่งเรือนแห่งรถนั้น อ. ข้าพเจ้า จักละ
ซึ่งชีวิต เพราะความทุกข์นั้น ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น อ. พราหมณ์ กล่าวแล้ว กะเทวบุตรนั้นว่า

ดูก่อนมาณพผู้เจริญ อ.ท่าน จงบอก
ซึ่งคู่แห่งล้อ อันสำเร็จด้วยทอง หรือ
หรือว่า อันสำเร็จด้วยแก้วมณี อันสำเร็จด้วยโลหะ

หรือ หรือว่า อันสำเร็จด้วยรูปิยะ แก่เรา อ. เรา
จะยังท่าน ให้ได้เฉพาะ ซึ่งคู่แห่งล้อ ดังนี้ ฯ

อ. มาณพ ฟังแล้ว ซึ่งคำนั้น กล่าวแล้วว่า อ. ท่าน จักกระทำ ซึ่งคู่แห่งล้ออันใหญ่ เพียงไร แก่ข้าพเจ้า ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า อ.ท่าน ย่อมหวัง ซึ่งคู่แห่งล้อ อันใหญ่เพียงใด อ. เรา จักกระทำ ซึ่งคู่แห่งล้อ อันใหญ่เพียงนั้น แก่ท่าน ดังนี้ อันพราหมณ์นั้นกล่าวแล้ว กล่าวแล้วว่า

อ. ความต้องการ ด้วยพระจันทร์และพระอาทิตย์ ท.
ย่อมมี แก่ข้าพเจ้า อ. ท่าน ผู้อันข้าพเจ้าขอแล้ว
ขอจงให้ ซึ่งพระจันทร์และพระอาทิตย์ ท. เหล่านั้น
แก่ข้าพเจ้า ดังนี้
อ. มาณพนั้น ได้กล่าวย้ำแล้ว แก่พราหมณ์นั้นว่า
อ. พระจันทร์และพระอาทิตย์ ท. เป็นพี่น้องกัน
ย่อมเป็น ในวิถี ท. ทั้งสอง อ. รถ ของข้าพเจ้า
อันสำเร็จด้วยทอง (กระทำแล้วด้วยทอง) จะงาม
ด้วยคู่แห่งล้อนั้น ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น อ. พราหมณ์ กล่าวแล้ว กะมาณพนั้นว่า

ดูก่อนมาณพ อ. ท่านใด ปรารถนาอยู่ ซึ่งวัตถุอัน
บุคคลไม่พึงปรารถนา อ. ท่านนั้น เป็นคนพาลแล
ย่อมเป็น อ. เรา ย่อมสำคัญว่า อ. ท่าน จักตาย ดังนี้
เพราะว่า อ. ท่านจักไม่ได้ ซึ่งพระจันทร์และ
พระอาทิตย์ ท. ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น อ. มาณพ กล่าวแล้ว กะพราหมณ์นั้นว่า ก็ อ. บุคคล ร้องไห้อยู่เพื่อประโยชน์แก่วัตถุอันปรากฏอยู่ เป็นคนพาล ย่อมเป็น หรือ หรือว่า อ.บุคคล ร้องไห้อยู่เพื่อประโยชน์ แก่วัตถุอันไม่ปรากฏอยู่ เป็นคนพาล ย่อมเป็น ดังนี้ กล่าวแล้วว่า

แม้ อ. การไปและการมา แม้ อ. ธาตุคือรัศมี

แห่งพระจันทร์และพระอาทิตย์ ท. ย่อมปรากฏ
ในวิถีทั้งสอง อ. บุคคลผู้มีกาละอันกระทำแล้ว
ผู้ละไปแล้ว ย่อมไม่ปรากฏ อ. –แห่งเรา ท.
ผู้คร่ำครวญอยู่ ในที่นี้หนา-ใคร เป็นผู้มีความ
เป็นแห่งคนพาลกว่า ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ตรัสพระคาถานี้ว่า

ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ
ย่อมเจริญ แก่บุคคล ผู้มีการกราบไหว้เป็นปกติ
ผู้มีการประพฤติอ่อนน้อมต่อบุคคลผู้เจริญ เป็นนิตย์
เป็นปกติ ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บาทพระคาถาว่า อภิวาทนสีลิสฺส ความว่า ผู้มีการไหว้เป็นปกติ คือ ผู้ขวนขวายกิจคือการไหว้เนือง ๆ ฯ บทว่า วุฑฺฒาปจายิโน ความว่า แก่คฤหัสถ์ผู้ประพฤติอ่อนน้อม หรือ ผู้บูชาเป็นนิตย์ ด้วยการกราบไหว้ภิกษุหนุ่มและสามเณร แม้ผู้บวชในวันนั้น ก็หรือว่า แก่บรรพชิตผู้ประพฤติอ่อนน้อม หรือ ผู้บูชาเป็นนิตย์ ด้วยการกราบไหว้บรรพชิต ผู้แก่กว่าโดยการบรรพชา หรือโดยการอุปสมบท (หรือ) ผู้เจริญด้วยคุณ ฯ สองบทว่า จตฺตาโร ธมฺมา ความว่า เมื่ออายุเจริญอยู่ อายุนั้น ย่อมเจริญสิ้นกาลเท่าใด ธรรมทั้งหลายแม้นอกนี้ ก็ย่อมเจริญสิ้นกาลเท่านั้นเหมือนกัน ฯ ด้วยว่า ผู้ใด ทำกุศล ที่จะยังอายุ ๕๐ ปี ให้เป็นไป อันตรายแห่งชีวิต พึงเกิด แก่ผู้นั้น แม้ในเวลามีอายุ ๒๕ ปี อันตรายนั้น ย่อมสงบระงับไปได้ เพราะว่า ผู้นั้นมีการกราบไหว้เป็นปกติ ฯ ผู้นั้น ย่อมดำรงอยู่ได้จนตลอดอายุทีเดียว ฯ แม้ธรรมทั้งหลายมีวรรณะ เป็นต้น ย่อมเจริญแก่ผู้นั้น พร้อมกับอายุทีเดียว ฯ คุณธรรมแม้ยิ่งกว่านี้ ก็นัยนี้เหมือนกัน ฯ ก็ ชื่อว่าความเจริญแห่งอายุ ที่เป็นไป โดยไม่มีอันตราย ไม่มีแล ฯ

พระกวีวงศ์ อาภากโร วัดชนะสงคราม แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ทฺวีหิ ชเนหิ กถิตํ กถํ ปกาเสนฺโต สพฺพํ มฏฺฐกุณฺฑลิวตฺถุ กเถสิ ฯ เตเนวตฺ พุทฺธภาสิตฺ นาม ชาตฺ ฯ ตฺ กเถตฺวา จ ปน น โข พฺราหฺมณ เอกสตฺ น เทฺว อถโข มยิ มนฺ ปสาเทตฺวา สคฺเค นิพฺพตฺตานฺ คณนา นตฺถีติ อาห ฯ มหาชโน เวมติโก อโหสิ ฯ อถสฺส อนิพฺเพมติกภาวฺ วิทิตฺวา สตฺถา มฏฺฐกุณฺฑลิเทวปุตฺโต วิมาเนเนว สทฺธึ อาคจฺฉตูติ อธิฏฺฐาสิ ฯ โส ติคาวุตปฺปมาเณน ทิพฺพาภรณปฏิมณฺฑิเตน อตฺตภาเวนาคนฺตฺวา วิมานา โอรุยฺห สตฺถารฺ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตฺ เอกมนฺตฺ อฏฺฐาสิ ฯ อถ นฺ สตฺถา ตฺวฺ อิมฺ สมฺปตฺตึ กึ กมฺมฺ กตฺวา ปฏิลภีติ ปุจฺฉนฺโต

อภิกฺกนฺเตน วณฺเณน ยา ตฺวฺ ติฏฺฐสิ เทวเต
โอภาเสนฺตี ทิสา สพฺพา โอสธี วิย ตารกา ฯ
ปุจฺฉามิ ตฺ เทว มหานุภาวฺ
มนุสฺสภูโต กิมกาสิ ปุญฺญนฺติ

คาถมาห ฯ เทวปุตฺโต อยฺ ภนฺเต สมฺปตฺติ ตุมฺเหสุ มนฺ ปสาเทตฺวา ลทฺธาติ ฯ มยิ มนฺ ปสาเทตฺวา ลทฺธา เตติ ฯ อาม ภนฺเตติ ฯ มหาชโน เทวปุตฺตฺ โอโลเกตฺวา อจฺฉริยา วต โภ พุทฺธคุณา อทินฺนปุพฺพกพฺราหฺมณสฺส นาม ปุตฺโต อญฺญึ กิญฺจิ ปุญฺญึ อกตฺวา สตฺถริ มนฺ ปสาเทตฺวา เอวรูปึ สมฺปตฺตึ ปฏิลภีติ ตุฏฺฐึ ปเวเทสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ตมฺปิ หิ เถโร อุปสงฺกมิตฺวา กึ พฺราหฺมณ กิญฺจิ กุสลํ กโรสีติ ปุจฺฉิ ฯ อาม ภนฺเตติ ฯ กึ กโรสีติ ฯ ยิฏฺฐยาคํ ยชามีติ ฯ ตทา กิร ตํ ยาคํ มหาปริจฺจาเคน ยชนฺติ ฯ อิโต ปรํ เถโร ปุริมนเยเนว ปุจฺฉิตฺวา ตํ สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา ตํ ปวตฺตึ อาโรเจตฺวา อิมสฺส ภนฺเต พฺรหฺมโลกมคฺคํ กเถถาติ อาห ฯ สตฺถา พฺราหฺมณ เอวํ กิราติ ปุจฺฉิตฺวา อามาติ วุตฺเต พฺราหฺมณ ตยา สวฺจฺฉรํ ยิฏฺฐยาคํ ยชนฺเตน โลกิยมหาชนสฺส ทินฺนทานํ ปสนฺเนน จิตฺเตน มม สาวกานํ วนฺทนฺตานํ อุปฺปนฺนกุสลเจตนาย จตุพฺภาคมตฺตมฺปิ น อคฺฆตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

ยงฺกิญฺจิ ยิฏฺฐญฺจ หุตญฺจ โลเก
สวฺจฺฉรํ ยเชถ ปุญฺญเปกฺโข
สพฺพมฺปิ ตํ น จตุภาคเมติ
อภิวาทนา อุชฺชุคเตสุ เสยฺโยติ ฯ

ตตฺถ ยงฺกิญฺจีติ อนวเสสปริยาทานวจนเมตํ ฯ ยิฏฺฐนฺติ เยภุยฺเยน มงฺคลกิริยาทิวเสน ทินฺนทานนฺ ฯ หุตนฺติ อภิสงฺขริตฺวา กตํ ปาหุนทานญฺเจว กมฺมผลํ สทฺทหิตฺวา กตทานญฺจ ฯ สวฺจฺฉรํ ยเชถาติ เอกสวฺจฺฉรํ นิรนฺตรเมว วุตฺตปฺปการํ ทานํ สกลจกฺกวาเฬปิ โลกิยมหาชนสฺส ทเทยฺย ฯ ปุญฺญเปกฺโขติ ปุญฺญํ อิจฺฉนฺโต ฯ อุชฺชุคเตสูติ เหฏฺฐิมโกฏิยา โสตาปนฺเนสุ อุปริมโกฏิยา ขีณาสเวสุ ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ เอวรูเปน ปสนฺเนน จิตฺเตน สรีรํ โอนาเมตฺวา วนฺทนฺตสฺส กุสลเจตนาย ยํ ผลํ ตโต จตุตฺถภาคัปิ สพฺพํ ตํ ทานํ น อคฺฆติ ตสฺมา อุชฺชุคเตสุ อภิวาทนเมว เสยฺโยติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลยประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

---

๑. อ. พระศาสดา เมื่อทรงประกาศ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว อันอันชน ท. สอง กล่าวแล้ว ตรัสแล้ว ซึ่งเรื่องแห่งมาณพชื่อว่ามัฏฐกุณฑลีทั้งปวง ฯ เพราะเหตุนั้นนั่นเทียว อ. เรื่องแห่งมาณพชื่อว่ามัฏฐกุณฑลี นั่น ชื่อว่า เป็นเรื่องอันพระพุทธเจ้าตรัสแล้ว เกิดแล้ว ฯ ก็แล อ.พระศาสดา ครั้นตรัสแล้ว ซึ่งเรื่องแห่งมาณพชื่อว่ามัฏฐกุณฑลีนั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อน พราหมณ์ อ.ร้อยหนึ่ง ย่อมมี หามิได้แล อ. ร้อย ท.สอง ย่อมมี หามิได้ อ. การนับ ซึ่งสัตว์ ท. ผู้ยังใจให้เลื่อมใส ในเราแล้วจึงบังเกิดแล้ว ในสวรรค์ ย่อมไม่มี โดยแท้แล ดังนี้ ฯ อ. มหาชน เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยความเคลือบแคลงสงสัย ได้เป็นแล้ว ฯ ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ทรงทราบแล้ว ซึ่งความที่แห่งมหาชนนั้น มิใช่เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยความเคลือบแคลงสงสัยออกแล้ว ทรงอธิษฐานแล้วว่า อ. เทวบุตรชื่อว่ามัฏฐกุณฑลี จงมา กับด้วยวิมานนั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ. เทวบุตร ชื่อว่า มัฏฐกุณฑลีนั้น มาแล้ว ด้วยทั้งอัตตภาพ อันมีคาวุตสามเป็นประมาณ อันประดับเฉพาะแล้วด้วยเครื่องประดับอันเป็นทิพย์ ลงแล้วจากวิมาน ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา ได้ยืนอยู่แล้ว ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง ฯ ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ตรัสถามอยู่ ซึ่งเทวบุตรชื่อว่า มัฏฐกุณฑลีนั้น ว่า อ. ท่าน กระทำแล้ว ซึ่งกรรมอะไร ได้เฉพาะแล้ว ซึ่งสมบัตินี้ ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถาว่า

ดูก่อนเทวดา อ. ท่านใด มีรูปอันงาม ยังทิศ ท.
ทั้งปวง ให้สว่างอยู่ ยืนอยู่ ราวกะ อ. ดาวประจำรุ่ง
(ดาวประกายพฤกษ์) ยังทิศ ท. ทั้งปวง ให้สว่างอยู่ ฯ
ดูก่อนเทวดา อ. เรา ย่อมถาม ซึ่งท่านนั้น ผู้มีอานุภาพมาก
อ. ท่านนั้น เป็นมนุษย์ เป็นแล้ว ได้กระทำแล้ว ซึ่งบุญอะไร ดังนี้ ฯ

อ. เทวบุตร กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. สมบัตินี้ อันข้าพระองค์ ยังใจให้เลื่อมใสแล้ว ในพระองค์ ได้แล้ว ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสถามแล้วว่า อ. สมบัตินี้ อันท่าน ยังใจให้

เลื่อมใสแล้ว ในเรา ได้แล้วหรือ ดังนี้ ฯ อ. เทวบุตร กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า อ.สมบัตินี้ อันข้าพระองค์ ยังใจให้เลื่อมใสแล้ว ในพระองค์ ได้แล้ว ดังนี้ ฯ อ. มหาชน แลดูแล้ว ซึ่งเทวบุตร กล่าวแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้เจริญ อ. คุณแห่งพระพุทธเจ้า ท. เป็นสภาพน่าอัศจรรย์หนอ ย่อมเป็น อ.บุตร ชื่อแห่งพราหมณ์ชื่อว่าอทินนปุพพกะ ไม่กระทำแล้ว ซึ่งบุญอะไร ๆ อื่น ยังใจให้เลื่อมใสแล้ว ในพระศาสดา ได้เฉพาะแล้ว ซึ่งสมบัติ มีอย่างนี้เป็นรูป ดังนี้ ยังชน ท. ให้รู้ทั่วแล้ว ซึ่งความยินดี ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ความย่อว่า พระเถระเข้าไปหาพราหมณ์แม้นั้นแล้ว ถามว่า พราหมณ์ ท่านกระทำกุศลอะไร ๆ อยู่หรือ ? ฯ พราหมณ์เรียนพระเถระว่า ขอรับ พระคุณเจ้าผู้เจริญ ฯ พระเถระถามว่า ท่าน กระทำกุศลอะไร ? ฯ พราหมณ์เรียนพระเถระว่า กระผมบูชายัญที่เขาบูชากัน ฯ ได้ทราบว่า ในครั้งนั้น ชนทั้งหลาย ย่อมบูชายัญนั้น ด้วยการบริจาคอย่างมาก ฯ ต่อแต่นี้ พระเถระถามโดยนัยก่อนนั้นแล แล้วนำพราหมณ์นั้นไปยังสำนักพระศาสดา กราบทูลเรื่องราวนั้น แล้วทูลว่า พระเจ้าข้า ขอพระองค์โปรดตรัสบอกทางพรหมโลก แก่พราหมณ์นี้ ดังนี้ ฯ พระศาสดาตรัสถามว่า พราหมณ์ ได้ทราบว่า อย่างนั้นหรือ ? เมื่อพราหมณ์กราบทูลว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า จึงตรัสว่า พราหมณ์ ทานที่ท่านบูชายัญที่เขาบูชากันให้แก่โลกิยมหาชน ตลอดปี ก็ยังไม่ถึง แม้เพียงส่วน ๔ แห่งกุศลเจตนาที่เกิดขึ้น ของชนทั้งหลาย ผู้ไหว้เหล่าพระสาวกของเรา ด้วยทั้งจิตที่เลื่อมใส เมื่อจะทรงสืบต่ออนุสนธิ แสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

บุคคลผู้มุ่งบุญ พึงบูชายัญที่เขาบูชากัน และยัญที่เขา
เซ่นสรวงกัน อย่างใดอย่างหนึ่งในโลก ตลอดปี
ทานนั้น แม้ทั้งหมด ไม่ถึงส่วน ๔ (จากผลแห่งกุศล
เจตนาของบุคคลผู้กราบไหว้นี้) การกราบไหว้
ในพระอริยบุคคล ผู้ดำเนินไปตรง ประเสริฐกว่า ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยงฺกิญฺจิ นี้ เป็นคำกล่าวรวบไม่มีส่วนเหลือ ฯ บท ยิฏฺ ได้แก่ ทานที่เขาให้ด้วยอำนาจการทำมงคลเป็นต้น โดยมาก ฯ บทว่า หุตๆ ได้แก่ ทานเพื่อแขก

ที่เขาจัดแจงกระทำ และทานที่เขาเชื่อกรรมและผลของกรรมกระทำ ฯ สองบทว่า สำวจฺฉรำ ยเชถ มีความว่า บุคคลผู้มุ่งบุญ พึงให้ทานมีประการดังกล่าวแล้วแก่โลกิยมหาชน แม้ในจักรวาลทั้งสิ้น ตลอดปีหนึ่ง ไม่ขาดสายเลย ฯ บทว่า ปุญฺญเปกฺโข ได้แก่ ผู้ปรารถนาบุญ ฯ บทว่า อุชุชุคเตสุ ความว่า ในพระอริยบุคคลผู้โสดาบันโดยที่สุดอย่างต่ำ ในพระขีณาสพ โดยที่สุดอย่างสูง ฯ มีพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอธิบายไว้ดังนี้ว่า ทานนั้น ทั้งหมดไม่ถึงแม้ส่วนที่ ๔ จากผลแห่งกุศลเจตนา ของบุคคลผู้น้อมสรีระไหว้ด้วยทั้งจิตที่เลื่อมใส เห็นปานนั้น เพราะฉะนั้น การกราบไหว้ ในพระอริยบุคคลผู้ดำเนินไปตรงเท่านั้น ประเสริฐกว่า ดังนี้ ฯ

พระกวีวงศ์ อาภากโร วัดชนะสงคราม แปล,

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้,

ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สาวตฺถิยํ กิร อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติโน นนฺโท นาม โคปาลโก โคยูถํ รกฺขติ อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโภโค ฯ โส กิร ยถา เกณิโย ชฏิโล ปพฺพชิตเวเสน เอวํ โคปาลกตฺเตน ราชปีฬํ ปริหรนฺโต อตฺตโน กุฏุมฺพํ รกฺขติ ฯ โส กาลานุกาลํ ปญฺจโครเส อาทาย อนาถปิณฺฑิกสฺส สนฺติกํ อาคนฺตวา สตฺถารํ ปสฺสติ ธมฺมํ สุณาติ อตฺตโน วสนฏฺฐานํ อาคมนตฺถาย สตฺถารํ ยาจติ ฯ สตฺถา ตสฺส ญาณปริปากํ อาคมยมาโน อคนฺตฺวา ตสฺส ปริปกฺกภาวํ ญตฺวา เอกทิวสํ มหาภิกฺขุสงฺฆปริวุโต จาริกํ จรนฺโต มคฺคา โอกฺกมฺม ตสฺส วสนฏฺฐานาสนฺเน อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล นิสีทิ ฯ นนฺโท สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา ปฏิสนฺถารํ กตฺวา สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปณีตํ ปญฺจโครสทานํ อทาสิ ฯ สตฺตเม ทิวเส สตฺถา อนุโมทนํ กตฺวา ทานกถาทิเภทํ อนุปุพฺพีกถํ กเถสิ ฯ กถาปริโยสาเน นนฺทโคปาลโก โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐาย สตฺถุ ปตฺตํ คเหตฺวา สตฺถารํ อนุคจฺฉนฺโต ทูรํ คนฺตวา ติฏฺฐ อุปาสกาติ นิวตฺติยมาโน วนฺทิตฺวา นิวตฺติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถ นํ เอโก ลุทฺธโก วิชฺฌิตฺวา มาเรสิ ฯ ปจฺฉโต อาคจฺฉนฺตา ภิกฺขู ทิสฺวา คนฺตฺวา สตฺถารํ อาหํสุ นนฺโท ภนฺเต โคปาลโก ตุมฺหากํ อิธาคตตฺตา มหาทานํ ทตฺวา อนุคนฺตฺวา นิวตฺตนฺโต มาริโต สเจ ตุมฺเห นาคจฺฉิสฺสถ นาสฺส มรณํ อภวิสฺสาติ ฯ สตฺถา ภิกฺขเว มยิ อาคเตปิ อนาคเตปิ ตสฺส จตสฺโส ทิสา จตสฺโส อนุทิสา คจฺฉนฺตสฺสาปิ มรณโต มุจฺจนุปายา นาม นตฺถิ ยํ หิ เนว โจรา น เวริโน กโรนฺติ ตํ อิเมสํ สตฺตานํ อนฺโต ปวตฺตํ มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตเมว กโรตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ทิโส ทิสำ ยนฺตำ กยิรา เวรี วา ปน เวรินำ
มิจฺฉาปณิหิตำ จิตฺตำ ปาปิโย นำ ตโต กเรติ

ตตฺถ ทิโส ทิสนฺติ โจโร โจรำ ฯ ทิสฺวาติ ปาธเสโส ฯ ยนฺตำ กยิราติ ยนฺตำ ตสฺส อนยพฺยสนำ กเรยฺย ฯ ทุติยปเทปิ เอเสว นโย ฯ อิทำ วุตฺตำ โหติ เอโก เอกสฺส มิตฺตทุพฺภิโจโร ปุตฺตทารเขตฺตวตฺถุโคมหิสาทีสุ อปรชฺฌนฺโต ยสฺส อปรชฺฌติ ตำปิ ตเถว อตฺตนิ อปรชฺฌนฺตำ โจรำ ทิสฺวา เวรี วา ปน เกนจิเทว การเณน พนฺธเวรำ เวรึ ทิสฺวา อตฺตโน กกฺขฬตาย ทารุณตาย ยำ ตสฺส อนยพฺยสนำ กาเรยฺย ปุตฺตทารำ วา ตสฺส ปีเฬยฺย เขตฺตาทีนิ วา นาเสยฺย ชีวิตา วา ปน นำ โวโรเปยฺย ทสสุ อกุสลกมฺมปเถสุ มิจฺฉาธปิตตฺตา มิจฺฉาปณิหิตำ จิตฺตำ ปาปิโย นำ ตโต กเรตำ ปุริสำ ตโต การณโต ปาปตรำ กเรยฺย วุตฺตปฺปกาโร หิ ทิโส วา เวรี วา ทิสสฺส วา เวริโน วา อิมสฺมึเยว อตฺตภาเว ทุกฺขำ วา อุปฺปาเทยฺย ชีวิตกฺขยำ วา กเรยฺย อิทำ ปน อกุสลกมฺมปเถสุ มิจฺฉาธปิตำ จิตฺตำ ทิฏฺเฐปิ ธมฺเม อนยพฺยสนำ ปาเปติ อตฺตภาวสหสฺเสสุปิ จตูสุ อปาเยสุ ขิปิตฺวา สีสำ อุกฺขิปิตุำ น เทตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่ว นาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖

.....

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ได้ยินว่า อ. บุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโค ของคฤหบดี ชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ ในพระนครชื่อว่าสาวัตถี ชื่อว่านันทะ เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้มีทรัพย์มาก เป็นผู้มีโภคะมาก เป็น ย่อมรักษาซึ่งฝูงแห่งโค ฯ ได้ยินว่า อ.บุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโคชื่อว่านันทะนั้น หลบหลีกอยู่ ซึ่งอันบีบคั้นแห่งพระราชา ด้วยความเป็นแห่งบุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโค ย่อมรักษา ซึ่งขุมทรัพย์ ของตน อ. ชฎิลชื่อว่าเกณิยะ หลบหลีกอยู่ ซึ่งอันบีบคั้นแห่งพระราชา ด้วยเพศแห่งบุคคลผู้บวชแล้ว ย่อมรักษาซึ่งขุมทรัพย์ ของตน ฉันใด ฉันนั้น ฯ อ. บุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโคชื่อว่านันทะนั้น ถือเอาแล้ว ซึ่งรสอันเกิดแล้วแต่โคห้า ท. มาแล้ว สู่สำนักของคฤหบดี ชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ เห็นอยู่ ซึ่งพระศาสดาฟังอยู่ ซึ่งธรรม วิงวอนอยู่ ซึ่งพระศาสดา เพื่อประโยชน์แก่การเสด็จมาสู่ที่อันเป็นที่อยู่ของตนตลอดกาลตามกาล ฯ อ. พระศาสดา ยังความแก่รอบแห่งญาณของบุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโคชื่อว่านันทะนั้น ให้มาอยู่ ไม่เสด็จไปแล้ว ทรงทราบแล้ว ซึ่งความที่แห่งญาณ ของบุญคคลผู้เลี้ยงซึ่งโคชื่อว่านันทะนั้น เป็นธรรมชาติแก่รอบแล้ว ผู้อันหมู่แห่งภิกษุใหม่ แวดล้อมแล้ว เสด็จเที่ยวไปอยู่สู่ที่เป็นที่เที่ยวไป ก้าวลงแล้ว จากหนทาง ประทับนั่งแล้ว ที่โคนแห่งต้นไม้ แห่งใดแห่งหนึ่งอันใกล้ต่อที่อันเป็นที่อยู่ของบุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโคชื่อว่านันทะนั้น ในวันหนึ่ง ฯ อ. บุคคล ผู้เลี้ยงซึ่งโคชื่อว่านันทะ ไปแล้วสู่สำนัก ของพระศาสดา ถวายบังคมแล้ว กระทำแล้ว ซึ่งการต้อนรับนิมนต์แล้ว ซึ่งพระศาสดา ได้ถวายแล้ว ซึ่งทานคือรสอันเกิดแล้วแต่โคห้า อันประณีต แก่หมู่แห่งภิกษุ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ตลอดวันเจ็ด ฯ อ. พระศาสดา ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการอนุโมทนา ตรัสแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวตามลำดับ อันต่างด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าวมีทานกถาเป็นต้น ในวันที่เจ็ด ฯ ในกาลเป็นที่สุดลงรอบแห่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว อ. บุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโคชื่อว่านันทะ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในโสดาปัตติผล ถือเอาแล้ว ซึ่งบาตรของพระศาสดา

ไปตามอยู่ ซึ่งพระศาสดา ไปแล้ว สู่ที่ไกล ผู้อันพระศาสดาทรงให้กลับอยู่ ด้วยพระดำรัสว่า ดูก่อนอุบาสก อ. เธอ จงหยุด ดังนี้ ถวายบังคมแล้ว กลับแล้ว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ลำดับนั้น นายพรานคนหนึ่ง ได้ยิงเขาให้ตายแล้ว ฯ พวกภิกษุ ผู้มาข้างหลัง เห็นแล้ว จึงไปกราบทูลพระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นายโคบาลชื่อนันทะถวายมหาทาน ตามส่งเสด็จ กำลังเดินกลับ ถูกนายพรานให้ตายแล้ว เพราะพระองค์เสด็จมาในที่นี้ ถ้าพระองค์ จักไม่เสด็จมาไซร้ เขาก็จักไม่ตายแล้ว ฯ พระศาสดาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรามาก็ตาม ไม่ได้มาก็ตาม ขึ้นชื่อว่า อุบายเป็นเครื่องพ้นจากความตาย ของนายโคบาลชื่อว่านันทะนั้น แม้ผู้ไปสู่ทิศใหญ่ ๔ ทิศ ทิศน้อย ๔ ทิศ ย่อมไม่มี เพราะว่า จิตที่บุคคลตั้งไว้ผิด ซึ่งเป็นไปในภายในของสัตว์เหล่านี้ เท่านั้น ย่อมกระทำความฉิบหายที่พวกโจร (หรือ) พวกคนจองเวรกัน จะกระทำไม่ได้ ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

จิตที่บุคคลตั้งไว้ผิด พึงกระทำบุคคลนั้น ให้เลวทราม
ยิ่งกว่าความฉิบหาย ที่โจรเห็นโจร ก็หรือคนจองเวรกัน
เห็นคนจองเวรกัน พึงกระทำให้แก่กันและกันเสียอีก ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า ทิโส ทิสำ ได้แก่ โจโร โจรำ (แปลว่า โจรเห็นโจร) บัณฑิต พึงนำพระบาลีที่เหลือว่า ทิสฺวา มาเพิ่มเข้า ฯ ข้อว่า ยนฺตำ กยิรา ความว่า (โจร) พึงกระทำความฉิบหายนั้นใด แก่โจรนั้น ฯ ถึงในบทที่ ๒ ก็มีนัยเช่นเดียวกัน ฯ มีพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอธิบายไว้ดังนี้ว่า โจรประทุษร้ายมิตร คนหนึ่ง ประพฤติผิดอยู่ในลูกเมีย นาสวนโคและกระบือเป็นต้น ของโจรผู้หนึ่ง เห็นโจรแม้ที่ตนประพฤติผิด ซึ่งประพฤติผิดอยู่ในตน เหมือนอย่างนั้นนั่นแหละ ก็หรือว่าคนจองเวรกัน เห็นคนผูกเวรกัน ด้วยเหตุบางอย่างนั่นแหละ ชื่อว่าจองเวรกันไว้ ชื่อว่า พึงกระทำความฉิบหายอันใด แก่โจรหรือคนจองเวรกันนั้น คือ พึงเบียดเบียนลูกและเมียของโจรหรือคนจองเวรกันนั้น หรือพึงกระทำสิ่งของต่าง ๆ มีนา เป็นต้น ของโจรหรือคนจองเวรกันนั้นให้ฉิบหาย ก็หรือว่า พึงปลงโจรหรือคนจองเวรกันนั้น จากชีวิต เพราะความที่ตนเป็นคนหยาบคาย เพราะความที่ตนเป็นคนหยาบช้า จิตที่ชื่อว่า ตั้งไว้ผิด

เพราะตั้งไว้ผิด ในอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ พึงกระทำบุคคลนั้น ให้เลวทรามกว่าความฉิบหายนั้น คือ พึงกระทำบุรุษนั้น ให้เป็นผู้เลวทรามกว่า เหตุนั้น ด้วยว่า โจรก็ดี คนจองเวรกันก็ดี ซึ่งมีประการดังกล่าวแล้ว พึงยังทุกข์ให้เกิด หรือพึงกระทำความสิ้นชีวิตให้แก่โจร หรือคนจองเวรกัน ในอัตตภาพนี้เท่านั้น ส่วนจิตที่ตั้งไว้ผิด ในอกุศลกรรมบถทั้งหลายนี้ ย่อมยังบุคคลนั้นให้ถึงความฉิบหายในทิฏฐธรรมบ้าง ซัดไปในอบาย ๔ ไม่ให้ยกศีรษะขึ้นได้ ในพันอัตตภาพบ้าง ดังนี้ ฯ

พระราชปริยัติโมลี อาภากโร วัดชนะสงคราม แปล,

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้,

ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธไทย

สอบ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตสฺมึ ขเณ สกฺโก ตนฺตึ ปสาเรติ สุชาตา ตสรึ วฏฺเฏติ ฯ เถโร จินฺเตสิ อิเม มหลฺลกกาเลปิ กมฺมึ กโรนฺติ อิมสฺมึ นคเร อิเมหิ ทุคฺคตตโร นตฺถิ มญฺเญ อิเมหิ ทินฺนึ อุพฺพุงฺกมตฺตมฺปิ คเหตฺวา อิเมสึ สงฺคหึ กริสฺสามีติ ฯ โส เตสึ เคหาภิมุโขว อโหสิ ฯ สกฺโก ตึ อาคจฺฉนฺตึ ทิสฺวา สุชึ อาห ภทฺเท มยฺหึ อยฺโย อิโต อาคจฺฉติ ตึ อปสฺสนฺตี วิย หุตฺวา นิสีท ขเณน นึ วญฺเจตฺวา ปิฬฺฑปาตึ ทสฺสามาติ ฯ เถโร อาคนฺตฺวา เคหทฺวาเร อฏฺฐาสิ ฯ เตปิ อปสฺสนฺตา วิย อตฺตโน กมฺมเมว กโรนฺตา โถกึ อาคมึสุ ฯ อถ สกฺโก เคหทฺวาเร เอโก เถโร วิย ฐิโต อุปฐาเรหิ ตาวาติ อาห ฯ คนฺตฺวา อุปฐาเรถ สามีติ ฯ โส เคหา นิกฺขมิตฺวา เถรึ ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา อุโภหิ หตฺเถหิ ชนฺนุกานิ โอลมฺพิตฺวา นิตฺถุนนฺโต อุฏฺฐาย กตรตฺเถโร นุ โข อยฺโยติ โถกึ โอสกฺกิตฺวา อกฺขีนิ เม ฐูมายนฺตีติ วตฺวา นลาเฏ หตฺถึ ฐเปตฺวา อุทฺธึ โอโลเกตฺวา อโห ทุกฺขึ อยฺโย โน มหากสฺสปตฺเถโร จิรสฺสึ เม กุฏิทฺวารึ อาคโต อตฺถิ นุ โข กิญฺจิ เคเหติ อาห ฯ สุชาตา โถกึ อากุลา วิย หุตฺวา อตฺถิ สามีติ ปฏิวจนึ อทาสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถ มาลากาโร ภควโต รตนคฺฆิยกาญฺจนคฺฆิยสทิสึ อตฺตภาวึ ทิสฺวา ทฺวตฺตึส-มหาปุริสลกฺขณปฺปฏิมณฺฑิตึ อสียานุพฺยญฺชนสิริโสภคฺคึ โอโลเกตฺวา ปสนฺนจิตฺโต กินฺนุ โข สตฺถุ อธิการึ กโรมีติ จินฺเตตฺวา อญฺญึ อปสฺสนฺโต อิเมหิ ปุปฺเผหิ ภควนฺตึ ปูเชสฺสามีติ จินฺเตตฺวา ปุน จินฺเตสิ อิมานิ รญฺโญ นิพทฺธึ อุปฏฺฐานปุปฺผานิ ราชา อิมานิ อลภนฺโต มึ พนฺธาเปยฺย วา ฆาตาเปยฺย วา รฏฺฐโต วา ปพฺพาเชยฺย กินฺนุ โข กโรมีติ ฯ อถสฺส เอตทโหสิ ราชา มึ ฆาเตตุ วา รฏฺฐโต วา ปพฺพาเชตุ โส หิ มยฺหึ ททมาโนปิ อิมสฺมึ อตฺตภาเว ชีวิตมตฺตึ ธนึ ทเทยฺย สตฺถุ ปูชา ปน เม อเนกาสุ กปฺปโกฏีสุ อลึ หิตาย เจว สุขาย จาติ

อตฺตโน ชีวิตํ ตถาคตสฺส ปริจฺจชิ ฯ โส ยาว เม ปสนฺนจิตฺตํ น ปฏิกุฏฺฐติ ตาวเทว ปูชํ กริสฺสามีติ หฏฺฐปฺปหฏฺโฐ อุทคฺคุทคฺโค สตฺถารํ ปูเชสิ ฯ กถํ ฯ ปธมํ ตาว เทฺว ปุปฺผมุฏฺฐิโย ตถาคตสฺส อุปริ ขิปี ฯ ตา อุปริมตฺถเก วิตานํ หุตฺวา อฏฺฐํสุ ฯ อปรา เทฺว มุฏฺฐิโย ขิปี ฯ ตา ทกฺขิณหตฺถปสฺเสน มาลาปฏิจฺฉนฺเนน โอตริตฺวา อฏฺฐํสุ อปรา เทฺว มุฏฺฐิโย ขิปี ฯ ตา ปิฏฺฐิปสฺเสน โอตริตฺวา ตเถว อฏฺฐํสุ ฯ อปรา เทฺว มุฏฺฐิโย ขิปี ฯ ตา วามหตฺถปสฺเสน โอตริตฺวา ตเถว อฏฺฐํสุ ฯ เอวํ อฏฺฐ นาฬิโย อฏฺฐ มุฏฺฐิโย หุตฺวา จตูสุ ฐาเนสุ ตถาคตํ ปริกฺขิปึสุ ฯ ปุรโต คมนทฺวารมตฺตเมว อโหสิ ฯ ปุปฺผานํ วณฺฏานิ อนฺโตมุขานิ อเหสุ ปตฺตานิ พหิมุขานิ ฯ ภควา รชตปฏฺฏปริกฺขิตฺโต วิย หุตฺวา ปายาสิ ฯ ปุปฺผานิ อจิตฺตกานิปิ สจิตฺตกํ นิสฺสาย อภิชฺชิตฺวา อปติตฺวา สตฺถารา สทฺธึเยว คจฺฉนฺติ ฐิตฏฺฐาเน ติฏฺฐนฺติ ฯ สตฺถุ สรีรโต สตสหสฺสวิชฺชุลตา วิย รสฺมิโย นิกฺขมึสุ ฯ ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ทกฺขิณโต จ วามโต จ สีสมตฺถกโต จ นิกฺขนฺตรสฺมิโย นิกฺขมึสุ ฯ เอกาปิ สมฺมุขสมฺมุขฏฺฐาเนน อปลายิตฺวา สพฺพาปิ สตฺถารํ ติกฺขตฺตุ ปทกฺขิณํ กตฺวา ตรุณตาลกฺขนฺธปฺปมาณา หุตฺวา ปุรโตเยว ฐาวนฺติ ฯ สกลนครํ สงฺขุภิ ฯ อนฺโตนคเร นว โกฏิโย พหินคเร นเว โกฏิโยติ อฏฺฐารสสุ โกฏีสุ เอโกปิ ปุริโส วา อิตฺถี วา ภิกฺขุ คเหตฺวา น นิกฺขมนฺโต นาม นตฺถิ ฯ

.....

ให้เวลา ๔ นาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ในขณะนั้น อ. เทวดาผู้พระราชาพระนามว่าสักกะ ขึงอยู่ซึ่งหูก อ. นางสุชาดา กรออยู่ ซึ่งหลอด ฯ อ. พระเถระ คิดแล้วว่า อ. ชน ท. เหล่านี้ ย่อมกระทำ ซึ่งการงาน แม้ในกาลที่แห่งตนเป็นผู้ถือเอาซึ่งความเป็นคนแก่ อ. บุคคลอื่น ผู้ถึงแล้วซึ่งยากกว่า กว่าชน ท. เหล่านี้ ในพระนครนี้ เห็นจะย่อมไม่มี อ. เรา รับแล้ว แม้ซึ่งวัตถุสักว่าข้าวต้มกระบวยหนึ่ง อันอันชน ท. เหล่านี้ถวายแล้ว จักกระทำ ซึ่งความสงเคราะห์ แก่ชน ท. เหล่านี้ ฯ อ. พระเถระนั้น เป็นผู้มีหน้าเฉพาะต่อเรือน ของชน ท. เหล่านั้นเทียว ได้เป็นแล้ว ฯ อ. เทวดาผู้พระราชาพระนามว่าสักกะ เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระนั้น ผู้มาอยู่ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนนางผู้เจริญ อ. พระผู้เป็นเจ้า ของเรา มาอยู่ ทางนี้ อ. เธอ จงเป็นหญิงราวกะว่า ไม่เห็นอยู่ ซึ่งพระผู้เป็นเจ้านั้น เป็น จงนั่ง อ. เรา ท. ลวงแล้ว ซึ่งพระผู้เป็นเจ้านั้น โดยขณะ จักถวาย ซึ่งบิณฑบาต ดังนี้ กะนางสุชาดา ฯ อ. พระเถระ มาแล้ว ได้ยืนอยู่แล้ว ที่ประตูแห่งเรือน ฯ อ. ชน ท. แม้เหล่านั้น ราวกะว่า ไม่เห็นอยู่ กระทำอยู่ ซึ่งการงาน ของตน ๆ นั่นเทียว รอแล้ว หน่อยหนึ่ง ฯ ครั้งนั้น อ. เทวดาผู้พระราชาพระนามว่าสักกะ กล่าวแล้วว่า อ.สมณะ รูปหนึ่ง เป็นราวกะว่า พระเถระ เป็น ยืนอยู่แล้ว ที่ประตูแห่งเรือน อ.เธอ จงใคร่ครวญก่อน ดังนี้ ฯ นางสุชาดานั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่นาย อ. ท่าน ท. ไปแล้ว จงใคร่ครวญ ดังนี้ ฯ อ. เทวดาผู้พระราชาพระนามว่าสักกะ ออกจากเรือน ไหว้แล้ว ซึ่งพระเถระ ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะซึ่งองค์ห้า เท้าแล้ว ซึ่งเข่า ท. ด้วยมือ ท. ทั้งสอง ทอดถอนอยู่ ลุกขึ้นแล้ว กล่าวแล้วว่า อ.พระผู้เป็นเจ้า เป็นพระเถระรูปไหนหนอ แล ย่อมเป็น ดังนี้ ย่อลงแล้ว หน่อยหนึ่ง กล่าวแล้วว่า อ. นัยน์ตา ท. ของกระผม ย่อมประพฤติ เพียงดังว่าควัน (ย่อมมืดมัว) ดังนี้ วางไว้แล้ว ซึ่งมือ ที่หน้าผาก แลดูแล้ว ในเบื้องบน กล่าวแล้วว่า โอ! อ. ความลำบาก อ. พระเถระ ชื่อว่ามหากัสสปะ ผู้เป็นเจ้า ของเรา ท. มาแล้ว สู่ประตูแห่งกระท่อม ของเรา สิ้นกาลนาน

อ, วัตถุ อะไร ๆ ในเรือน มีอยู่หรือหนอแล ดังนี้ ฯ อ, นางสุชาดา เป็นราวกะว่าวุ่นวาย เป็นหน่อยหนึ่ง ได้ให้แล้ว ซึ่งคำตอบว่า ข้าแต่นาย อ, วัตถุอะไร ๆ มีอยู่ ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒, ครั้งนั้น นายมาลาการ เห็นอัตภาพพระผู้มีพระภาคเจ้า เหมือนกับแก้วอันมีค่า และทองอันมีค่า แลดูพระสรีระอันประดับด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ มีความงามอันเลิศด้วยพระศิริคืออนุพยัญชนะ ๘๐ มีจิตเลื่อมใส คิดว่า เราจะทำการบูชาอันยิ่ง แด่พระศาสดาอย่างไรหนอแล เมื่อไม่เห็นสิ่งอื่นจึงคิดว่า เราจักบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยดอกไม้เหล่านี้ คิดอีกว่า ดอกไม้เหล่านี้ เป็นดอกไม้สำหรับบำรุงพระราชาเป็นประจำ พระราชาเมื่อไม่ได้ดอกไม้เหล่านี้ พึงให้จองจำเราก็ได้ พึงให้ฆ่าเราก็ได้ พึงให้เราออกจากแว่นแคว้นก็ได้ เราจะทำอย่างไรหนอแล ฯ ครั้งนั้น นายมาลาการนั้น ได้มีความคิดนี้ว่า พระราชา จะทรงให้ฆ่าเราก็ตาม จะทรงให้เราออกจากแว่นแคว้นก็ตาม เพราะว่า พระองค์ แม้เมื่อพระราชทานแก่เรา ก็พึงพระราชทานพระราชทรัพย์ พอเลี้ยงชีวิตได้ในอัตภาพนี้ ส่วนการบูชาพระศาสดา พอแก่การเกื้อกูลและความสุขสำหรับเรา ในโกฏิแห่งกัปป์มิใช่น้อย จึงสละชีวิตของตนแด่พระตถาคตเจ้า ฯ นายมาลาการนั้น คิดว่า ใจที่เลื่อมใสของเรา ไม่หวนกลับ เพียงใด เราจักทำการบูชา เพียงนั้นทีเดียว เป็นผู้ร่าเริงบันเทิง มีใจเบิกบานเฟื่องฟู บูชาพระศาสดาแล้ว ฯ ถามว่า นายมาลาการนั้นบูชาอย่างไร ? ฯ ตอบว่า ทีแรก นายมาลาการนั้น ชัดดอกไม้ ๒ กำมือไปในเบื้องบนของพระตถาคตเจ้า ก่อน ฯ ดอกไม้ ๒ กำมือนั้น ได้ตั้งเป็นเพดานในเบื้องบนพระเศียร ฯ เขาชัดดอกไม้ ๒ กำมืออีก ฯ ดอกไม้ ๒ กำมือนั้น ได้ตั้งห้อยลงมาทางด้านพระหัตถ์ขวา โดยอาการอันดอกไม้บังไว้ ฯ เขาชัดดอกไม้ ๒ กำมืออื่นอีก ฯ ดอกไม้ ๒ กำมือนั้น ได้ตั้งย้อยลงมาเหมือนอย่างนั้นนั่นแล ฯ เขาชัดดอกไม้ ๒ กำมืออื่นอีก ฯ ดอกไม้ ๒ กำมือนั้น ได้ตั้งย้อยลงมาเหมือนอย่างนั้นนั่นแล ทางด้านพระหัตถ์ซ้าย ฯ ดอกไม้ ๘ ทะนาน เป็น ๘ กำมือ แวดล้อมพระตถาคตเจ้าในสถานที่ทั้ง ๔ ด้วยประการฉะนี้ ฯ สถานที่เพียงประตูสำหรับไปเท่านั้น ได้มีข้างหน้า, ขั้วดอกไม้ทั้งหลาย ได้มีหน้าภายใน กลีบทั้งหลาย ได้มีหน้าภายนอก ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นราวกะว่าแวดล้อมด้วยแผ่นเงิน ได้เสด็จไปแล้ว ฯ ดอกไม้ทั้งหลาย

แม้ไม่มีจิต อาศัยบุคคลผู้มีจิต ไม่แยกกัน ไม่หล่น ย่อมไป กับพระศาสดาทีเดียว ย่อมหยุดในที่พระศาสดาประทับยืนอยู่แล้ว ฯ พระรัศมี เป็นราวกะว่าสายฟ้าแลบตั้งแสนสาย เปล่งออกจากพระสรีระของพระศาสดา ฯ พระรัศมีที่เปล่งออก พุ่งออกทั้งข้างหน้า ทั้งข้างหลัง ทั้งข้างขวา ทั้งข้างซ้าย ทั้งข้างบนพระเศียร ฯ พระรัศมี แม้สายหนึ่ง ไม่เลือนหายไป โดยที่พร้อมหน้า ๆ (โดยที่ตรงเบื้องพระพักตร์) แม้ทั้งหมด กระทำประทักษิณพระศาสดา ๓ รอบแล้ว เป็นพระรัศมีมีประมาณเท่าลำตาลหนุ่ม พุ่งตรงไปข้างหน้าทีเดียว ฯ พระนครทั้งสิ้น แตกตื่นกันแล้ว ฯ บรรดาคน ๑๘ โกฏิ ภายในเมือง ๙ โกฏิ ภายนอกเมือง ๙ โกฏิ ชาย หรือ หญิง แม้คนหนึ่ง ชื่อว่าถือภิกษาแล้ว จะไม่ออกไป ไม่มี ฯ

พระราชปริยัติโมลี อาภากโร วัดชนะสงคราม แปล.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส โสตาปนฺโนปิ สมาโน เสฏฺฐี ธีตริ อุปฺปนฺนโสกํ อธิวาเสตุํ อสกฺโกนฺโต ธีตุ สรีรกิจฺจํ กาเรตฺวา โรทนฺโต สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา กึ คหปติ ทุกฺขี ทุมฺมโน อสฺสุมุโข รุทมาโน อาคโตสีติ วุตฺเต ธีตา เม ภนฺเต สุมนาเทวี กาลกตาติ อาห ฯ อถ กสฺมา โสจสิ นนุ สพฺเพสํ เอกํสิกํ มรณนฺติ ฯ ชานาเมตํ ภนฺเต เอวรูปา ปน เม หิโรตฺตปฺปสมฺปนฺนา ธีตา สา มรณกาเล สตึ ปจฺจุปฏฺฐาเปตุํ อสกฺโกนฺตี วิปฺปลปมานา มตา เตน เม อนปฺปกํ โทมนสฺสํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ กึ ปน ตาย กถิตํ มหาเสฏฺฐีติ ฯ อหํ ตํ ภนฺเต กึ อมฺม สุมเนติ อามนฺเตสึ อถ มํ อาห กึ กนิฏฺฐภาติกาติ ตโต วิปฺปลปสิ อมฺมาติ วุตฺเต น วิปฺปลปามิ กนิฏฺฐภาติกาติ ภายสิ อมฺมาติ น ภายามิ กนิฏฺฐภาติกาติ เอตฺตกํ วตฺวา กาลมกาสีติ ฯ อถ นํ ภควา อาห น หิ เต มหาเสฏฺฐิ ธีตา วิปฺปลปตีติ ฯ อถ กสฺมา เอวมาหาติ ฯ กนิฏฺฐตฺตาเยว ธีตา หิ เต คหปติ มคฺคผเลหิ ตยา มหลฺลิกา ตฺวํ หิ โสตาปนฺโน ธีตา ปน เต สกทาคามินี สา มคฺคผเลหิ มหลฺลิกตฺตา ตํ เอวมาหาติ ฯ เอวํ ภนฺตติ ฯ เอวํ คหปตีติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา ทีฆายุโก โหหีติ อาห ปชาปติยา วนฺทนกาเลปิ ตสฺสา ตเถว วตฺวา ปุตฺตสฺส วนฺทาปนกาเล ตุณฺหี อโหสิ ฯ โส ปุริมนเยเนว สตฺถารํ ปุจฺฉิ ฯ สตฺถาปิสฺส ตเถว พฺยากาสิ ฯ โส กิร พฺราหฺมโณ สพฺพญฺญุตญฺญาณํ อปฺปฏิวิชฺฌิตฺวา อตฺตโน มนฺตํ สพฺพญฺญุตญฺญาเณน สํสนฺเทสี ปฏิพาหนฺปายํ ปน น ชานาติฯ พฺราหฺมโณ สตฺถารํ ปุจฺฉิ อตฺถิ ปน ภนฺเต ปฏิพาหนฺปาโยติ ฯ ภเวยฺย พฺราหฺมณาติ ฯ กึ ภเวยฺยาติ ฯ สเจ ตฺวํ อตฺตโน เคหทฺวาเร มณฺฑปํ กตฺวา ตสฺส มชฺเฌ ปีฐกํ กาเรตฺวา ตํ ปริกฺขิปนฺโต อฏฺฐ วา โสพฺภ วา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา เตสุ มม สาวเก นิสีทาเปตฺวา สตฺตาหํ นิรนฺตรํ ปริตฺตํ กาเรตุํ สกฺกุเณยฺยาสิ เอวมสฺส อนฺตราโย

วินสฺเสยฺยาติ ฯ โภ โคตม มยา มณฺฑปาทีนิ สกฺกา กาตุ๋ ตุมฺหากๆ ปน สาวเก กถๆ ลจฺฉามีติ ฯ ตยา เอตฺตเก กเต อหๆ มม สาวเก ปหิณิสฺสามีติ ฯ สาธุ โภ โคตมาติ โส อตฺตโน เคหทฺวาเร สพฺพนฺตๆ กิจฺจๆ นิฏฺฐาเปตฺวา สตฺถุ สนฺติกๆ อคมาสิ ฯ สตฺถา ภิกฺขู ปหิณิ ฯ เต คนฺตฺวา ตตฺถ นิสีทึสุ ฯ ทารกมฺปิ ปิฬกาย นิปชฺชาเปสุ๋ ฯ ภิกฺขู สตฺต รตฺตินฺทิวา นิรนฺตรๆ ปริตฺตๆ ภณึสุ ฯ สตฺตเม ทิวเส สยๆ สตฺถา อาคจฺฉิ ฯ ตสฺมึ คเต สพฺพจกฺกวาเฬ เทวตา สนฺนิปตึสุ ฯ เอโก ปน อวรุทฺธโก ยกฺโข ทฺวาทส สๆวจฺฉรานิ เวสฺสวณๆ อุปฏฺฐหิตฺวา ตสฺส สนฺติกา วรๆ ลภนฺโต อิโต สตฺตเม ทิวเส อิมๆ ทารกๆ คณฺเหยฺยาสีติ ลภิ ตสฺมา โสปิ อาคนฺตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ สตฺถริ ปน ตตฺถ คเต มเหสกฺขาสุ เทวตาสุ สนฺนิปติตาสุ อปฺเปสกฺขา เทวตา โอสกฺกิตฺวา โอกาสๆ อลภมานา ทฺวาทส โยชนานิ ปฏิกฺกมึสุ ฯ อวรุทฺธโกปิ ตเถว ปฏิกฺกนฺโต อฏฺฐาสิ ฯ สตฺถาปิ สพฺพรตฺตึ ปริตฺตมกาสิ ฯ สตฺตาเห วีติวตฺเต อวรุทฺธโก ทารกๆ น ลภิ ฯ อฏฺฐเม ปน ทิวเส อรุเณ อุคฺคตมตฺเตเยว ทารกๆ อาเนตฺวา สตฺถารๆ วนฺทาเปสุ๋ ฯ สตฺถา ทีฆายุโก โหหีติ อาห ฯ กีวจิรๆ ปน โภ โคตม ทารโก ชสฺสตีติ ฯ วีสวสฺสสตๆ พฺราหฺมณาติ ฯ อถสฺส อายุวฑฺฒนกุมาโรติ นามๆ กรึสุ ฯ โส วุฑฺฒิมนฺวาย ปญฺจหิ อุปาสกสเตหิ ปริวุโต วิจริ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลยประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. เสรษฐีนั้น แม้เป็นพระโสดาบัน มีอยู่ ไม่อาจอยู่ เพื่ออันยังความโศกอันเกิดขึ้นแล้ว ในลูกสาว ให้อยู่ทับ ยังบุคคลให้กระทำแล้ว ซึ่งกิจคือการยังสรีระ ของลูกสาวให้ไหม้ ร้องไห้อยู่ ไปแล้ว สู่สำนักของพระศาสดา ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า ดูกรคฤหบดี อ. ท่านเป็นผู้มีความทุกข์ เป็นผู้มีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว เป็นผู้มีหน้าอันเต็มแล้วด้วยน้ำตา เป็นร้องไห้อยู่ เป็นผู้มาแล้ว ย่อมเป็น เพราะเหตุไร ดังนี้ อันพระศาสดาตรัสแล้ว กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. นางสุมนาเทวี ผู้เป็นลูกสาว ของข้าพระองค์ เป็นผู้มีกาละอันกระทำแล้ว ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น มีอยู่ อ.ท่านย่อมเศร้าโศก เพราะเหตุไร อ. ความตาย แห่งสัตว์ ท. ทั้งปวง เป็นไปโดยส่วนเดียว ย่อมเป็นมิใช่หรือ ดังนี้ ฯ อ. เสรษฐีนั้น กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. ข้าพระองค์ ย่อมรู้ซึ่งพระดำรัสอันพระองค์ตรัสแล้วนั้น ส่วนว่า อ. ลูกสาว ของข้าพระองค์ ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยหิริและโอตตัปปะ ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป อ. ลูกสาว ของข้าพระองค์นั้น ไม่อาจอยู่ เพื่ออันยังสติให้เข้าไปตั้งไว้เฉพาะในกาลเป็นที่ตาย เพ้ออยู่ ตายแล้ว อ. ความโทมนัส มิใช่น้อย ย่อมเกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์ เพราะเหตุนั้น ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดาตรัสแล้วว่า ดูกรมหาเศรษฐี ก็ อ. คำอะไรอันลูกสาว ของท่านนั้น กล่าวแล้ว ดังนี้ ฯ อ. เศรษฐีนั้น กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. ข้าพระองค์ เรียกมาแล้ว ซึ่งลูกสาวนั้นว่า ดูกรแม่ผู้ชื่อว่าสุมนา อ. อะไร ดังนี้ ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น มีอยู่ อ.ลูกสาว ของข้าพระองค์นั้น กล่าวแล้วว่า ดูกรน้องชายผู้น้อยที่สุด อ. อะไร ดังนี้ กะข้าพระองค์ แต่กาลนั้น อ.ลูกสาว ของข้าพระองค์นั้น ครั้นเมื่อ คำว่า ดูกรแม่ อ. เจ้า ย่อมเพ้อหรือ ดังนี้ อันข้าพระองค์กล่าวแล้ว กล่าวแล้วว่า ดูกรน้องชายผู้น้อยที่สุด อ. ฉันย่อมเพ้อ หามิได้ ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ดูกรแม่ อ. เจ้า ย่อมกลัว หรือ ดังนี้ อันข้าพระองค์กล่าว

แล้ว กล่าวแล้ว ซึ่งคำมีประมาณเท่านี้ว่า ดูกรน้องชายผู้น้อยที่สุด อ. ฉัน ย่อมไม่กลัว ดังนี้ ได้กระทำแล้ว ซึ่งกาละ ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วว่า ดูกรมหาเศรษฐี ก็ อ. ลูกสาว ของท่าน ย่อมเพ้อ หามิได้ ดังนี้ กะเศรษฐีนั้น ฯ อ. เศรษฐีนั้น ทูลถามแล้วว่า ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น มีอยู่ อ. ลูกสาว ของข้าพระองค์นั้น กล่าวแล้ว อย่างนั้น เพราะเหตุไร ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า อ. ลูกสาว ของท่านนั้น กล่าวแล้วอย่างนั้น เพราะความที่แห่งท่านเป็นน้องชายนั่นเทียว ดูกรคฤหบดี ด้วยว่า อ. ลูกสาว ของท่าน เป็นผู้หญิงผู้ถือเอาซึ่งความเป็นผู้ใหญ่ กว่าท่าน โดยมรรคและผล ท. ย่อมเป็น จริงอยู่ อ. ท่าน เป็นโสดาบัน ย่อมเป็น ส่วนว่า อ. ลูกสาว ของท่าน เป็นสกทาคามี ย่อมเป็น อ. ลูกสาว ของท่านนั้น กล่าวแล้วอย่างนั้น กะท่าน เพราะความที่แห่งตนเป็นหญิงถือเอา ซึ่งความเป็นผู้ใหญ่ โดยมรรคและผล ท. ดังนี้ ฯ อ. เศรษฐีนั้น ทูลถามแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. อย่างนั้น หรือ ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูกรคฤหบดี อ. อย่างนั้น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดาตรัสว่า ท่านจงมีอายุยืนเถิด แม้ในเวลาที่นางปชาบดีถวายบังคม ก็ตรัสแก่นางอย่างนั้นเหมือนกัน ในเวลาที่ให้บุตรถวายบังคม ได้ทรงนิ่งเสีย ฯ พราหมณ์นั้น จึงทูลถามพระศาสดาโดยนัยก่อนนั่นแล ฯ แม้พระศาสดา ก็ทรงพยากรณ์ แก่พราหมณ์นั้น อย่างนั้นเหมือนกัน ฯ ได้ยินว่า พราหมณ์นั้น มิได้แทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ จึงเทียบเคียงมนต์ของตนกับพระสัพพัญญุตญาณแล้ว แต่ก็ไม่รู้อุบายเครื่องป้องกัน ฯ พราหมณ์ ทูลถามพระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อุบายเครื่องป้องกันมีอยู่หรือฯ พระศาสดาตรัสว่า พึงมีพราหมณ์ ฯ พราหมณ์ทูลถามว่า พึงมี อย่างไรฯ พระศาสดาตรัสว่า ถ้าท่าน พึงอาจให้สร้างมณฑปใกล้ประตูเรือนของตน แล้วกระทำตั่งไว้ตรงกลางมณฑปนั้น ให้ตั้งอาสนะไว้ ๘ ที่ หรือ ๑๖ ที่ ล้อมตั่งนั้น นิมนต์สาวกทั้งหลายของเรานั่งบนอาสนะเหล่านั้น ให้สวดพระปริตรติดต่อกันไป ๗ วัน ไซร้ อันตรายของเด็กนั้น พึงพินาศด้วยอุบายอย่างนี้ ฯ พราหมณ์ ทูลถามว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์อาจจะทำมณฑปเป็นต้นได้ แต่ข้าพระองค์จักได้พระสาวกทั้งหลายของพระองค์ อย่างไร ฯ พระศาสดาตรัสว่า เมื่อท่านทำกิจเท่านี้แล้ว เราจักส่งสาวก

ทั้งหลายของเราไปฯ พราหมณ์ทูลรับว่า ดีละ พระโคดมผู้เจริญ แล้วให้กิจนั้นทั้งหมดสำเร็จใกล้ประตูเรือนของตน ได้ไปยังสำนักพระศาสดาแล้ว ฯ พระศาสดาทรงส่งภิกษุทั้งหลายไปแล้ว ฯ ภิกษุเหล่านั้นไปนั่งในมณฑปนั้นแล้ว ฯ แม้เด็กเขาก็ให้นอนบนตั่งแล้ว ฯ ภิกษุทั้งหลาย สวดพระปริตรติดต่อกัน ๗ วัน ๗ คืน ฯ ในวันที่ ๗ พระศาสดาเสด็จมาเอง ฯ เมื่อพระศาสดาเสด็จถึงแล้ว เทวดาทั้งหลายในจักรวาฬทั้งสิ้น ประชุมกันแล้ว ฯ ก็อวรุทธกยักษ์ตนหนึ่ง บำรุงท้าวเวสสวัณ ๑๒ ปี เมื่อจะได้พรจากสำนักท้าวเวสสวัณนั้นได้ (พร) ว่า ในวันที่ ๗ จากวันนี้ ท่านพึงจับเด็กคนนี้ เพราะเหตุนั้น แม้ยักษ์ตนนั้น ก็ได้มายืนอยู่แล้ว ฯ ก็เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในมณฑปนั้น เมื่อเหล่าเทวดาผู้มีศักดิ์มากประชุมกัน เหล่าเทวดาผู้มีศักดิ์น้อยถอยออกไป เมื่อหาโอกาสไม่ได้ จึงถอยไป ๑๒ โยชน์ ฯ ถึงอวรุทธกยักษ์ก็ได้ถอยไปยืนอย่างนั้นเหมือนกัน ฯ แม้พระศาสดา ก็ได้ทรงสวดพระปริตรตลอดทั้งคืน ฯ เมื่อล่วงไปแล้ว ๗ วัน อวรุทธกยักษ์ จึงไม่ได้เด็ก ฯ ก็ในวันที่ ๘ พออรุณขึ้นเท่านั้น สองสามีภรรยา นำเด็กมาให้ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว ฯ พระศาสดา ตรัสว่า ขอเธอจง มีอายุยืนเถิด ฯ พราหมณ์ ทูลถามว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็เด็กจักดำรงอยู่นานเท่าไร พระศาสดา ตรัสว่า ๑๒๐ ปี พราหมณ์ ฯ ลำดับนั้น สองสามีภรรยา จึงตั้งชื่อเด็กนั้นว่า อายุวัฒนกุมาร ฯ อายุวัฒนกุมารนั้น เจริญเติบโตแล้ว มีอุบาสก ๕๐๐ คน แวดล้อมเที่ยวไป ฯ

พระราชปริยัติโมลี อาภากโร วัดชนะสงคราม แปล.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๒๙

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ปุริสลิงฺเค ปาตุภูตมตฺเตเยว ตํ ตกฺกสิลาย เสฏฐิปุตฺโต อาห สมฺม สหายก อิเม เทฺว ทารกา ตว กุจฺฉิยํ วุตฺถตฺตา มํ ปฏิจฺจ นิพฺพตฺตตฺตา อุภินฺนมฺปิ โน ปุตฺตาเอว อิเธว วสิสฺสาม มา อุกฺกณฺฐีติ ฯ สมฺม อหํ เอเกน อตฺตภาเวน ปจฺมํ ปุริโส หุตฺวา ปุน อิตฺถีภาวํ ปตฺวา ปุน ปุริโส ชาโตติ วิปฺปการปฺปตฺโต ปจฺมํ มํ ปฏิจฺจ เทฺว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา อิทานิ เม กุจฺฉิโต เทฺว นิกฺขนฺตา สฺวาหํ เอเกนตฺตภาเวน วิปฺปการํ ปตฺวา ปุน เคเห วสิสฺสามีติ สญฺญํ มา กริ อหํ มม อยฺยสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามิ อิเม เทฺว ทารกา ตว ภารา โหนฺตุ อิเมสุ มา ปมชฺชีติ วตฺวา ปุตฺเต ปริจุมฺพิตฺวา ปริมชฺชิตฺวา ปิตุ นิยฺยาเทตฺวา นิกฺขมิตฺวา เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิ ฯ เถโรปิ ตํ ปพฺพาเชตฺวา อุปสมฺปาเทตฺวา คณฺหิตฺวา ว จาริกญฺจรมาโน อนุกฺกเมน สาวตฺถึ อคมาสิ ฯ ตสฺส โสเรยฺยตฺเถโรติ นามํ อโหสิ ฯ (ธมฺปทฏฐกถาย ทุติโย ภาโค/หน้า ๑๕๖)

แปล โดยอรรถ

๒. ชนปทวาสิโน ตํ ปวตฺตึ ฌตฺวา สงฺขุภิตฺวา โกตุหลชาตา อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉึสุ เอวํ กิร ภนฺเตติ ฯ อามาวุโสติ ฯ ภนฺเต เอวรูปีปิ การณา นาม โหติ ตุมฺหากํ กิร กุจฺฉิยํ เทฺว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา ตุมฺเห ปฏิจฺจ เทฺว ชาตา เตสํ โว กตเรสุ พลวสิเนโห โหตีติ ฯ กุจฺฉิยํ วุตฺถเกสุ อาวุโสติ ฯ อาคตาคตา นิพฺพุธ์ ตเถว ปุจฺฉนฺติ ฯ เถโร กุจฺฉิยํ วุตฺถเกสุเยว สิเนโห พลวาติ ปุนปฺปุนํ กเถนฺโต หรายมาโน เอโก ว นิสีทติ เอโก ว ติฏฐติ ฯ โส เอวํ เอกตฺตุปคโต อตฺตภาเว ขยวยํ ปฏฐเปตฺวา สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ ฯ อถ นํ

อาคตาคตา ปุจฺฉนฺติ ภนฺเต เอวํ กิร นามาโหสีติ ฯ อาม อาวุโสติ ฯ กตเรสุ โว สิเนโห พลวาติ ฯ มยฺหํ กตฺถจิ สิเนโห นาม นตฺถีติ ฯ ภิกฺขู อยํ อภูตํ กเถติ ปุริมทิวเสสุ กุจฺฉิยํ วุตฺถปุตฺเตสุ สิเนโห พลวาติ วตฺวา อิทานิ มยฺหํ กตฺถจิ สิเนโห นตฺถีติ วทติ อญฺญํ พฺยากโรติ ภนฺเตติ สตฺถารํ อาหํสุ ฯ สตฺถา น ภิกฺขเว มยฺหํ ปุตฺโต อญฺญํ พฺยากโรติ มม ปุตฺตสฺส สมฺมาปณิหิเตน จิตฺเตน มคฺคทสฺสนํ ทิฏฺฐกาลโต ปฏฺฐาย น กตฺถจิ สิเนโห ชาโต ยํ สมฺปตฺตึ เนว มาตา น ปิตา กาตุํ สกฺโกติ ตํ อิเมสํ สตฺตานํ อพฺภนฺตเร ปวตฺตํ จิตฺตเมว เทตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

น ตํ มาตา ปิตา กยิรา อญฺเญ วาปิจ ญาตกา
สมฺมาปณิหิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ ฯ

ตตฺถ น ตนฺติ ตํ การณํ เนว มาตา กเรยฺย น ปิตา น อญฺเญ ญาตกา ฯ สมฺมาปณิหิตนฺติ ทสสุ กุสลกมฺมปเถสุ สมฺมาจปิตตฺตา สมฺมาปณิหิตํ ฯ เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ ฯ ตโต การณโต เสยฺยโส นํ วรตรํ อุตฺตริตรํ กเรยฺย กโรตีติ อตฺโถ ฯ มาตาปิตโร หิ ปุตฺตานํ ธนํ ททมานา เอกสฺมึเยว อตฺตภาเว กมฺมํ อกตฺวา สุเขน ชีวิตปวตฺตนกํ ธนํ ทาตุํ สกฺโกนฺติ วิสาขาย มาตาปิตโรปิ ตาวมหทฺธนา มหาโภคา ตสฺสา เอกสฺมึเยว อตฺตภาเว สุเขน ชีวิตกปฺปนํ ธนํ อหํสุ จตูสุ ปน ทีเปสุ จกฺกวตฺติสิรึ ทาตุํ สมตฺถา มาตาปิตโร นาม ปุตฺตานํ นตฺถิ ปเคว ทิพฺพสมฺปตฺตึ วา ปจฺจมฺชนานาทิสมฺปตฺตึ วา โลกุตฺตรสมฺปตฺติทาเน กถาว นตฺถิ ฯ สมฺมาปณิหิตํ ปน จิตฺตํ สพฺพมฺเปตํ สมฺปตฺตึ ทาตุํ สกฺโกติ เตน วุตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถายา ทุติโย ภาโค/หน้า ๑๕๖ - ๑๕๘)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้นเมื่อเพศแห่งบุรุษ เป็นสักว่ามีปรากฏแล้วนั่นเทียว มีอยู่, อ.บุตรแห่งเศรษฐี ในพระนคร ชื่อว่าตักกศิลา กล่าวแล้วว่า แน่ะสหาย ผู้มีธุระเสมอ อ.ทารก ท. สองเหล่านี้ เป็นบุตรของเรา ท. แม้ทั้งสองนั่นเทียว ย่อมเป็น เพราะความที่แห่งทารก ท. สอง เหล่านี้ อยู่แล้ว ในท้องของท่าน เพราะความที่แห่งทารก ท. สอง เหล่านี้ อาศัยแล้วซึ่งเราบังเกิดแล้ว อ.เรา ท. จักอยู่ ในที่นี้นั่นเทียว อ.ท่าน อย่ากระสันแล้ว (อย่ารำคาญใจแล้ว) ดังนี้ กะบุตรแห่งเศรษฐีชื่อว่าโสเรยยะนั้น ฯ อ.บุตรแห่งเศรษฐี ชื่อว่าโสเรยยะนั้น กล่าวแล้วว่า แน่สหาย ผู้มีธุระเสมอ อ.เรา เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งประการอันแปลก คือ อ.เรา เป็นบุรุษ เป็น ก่อน ถึงแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งหญิง อีก เป็นบุรุษเกิดแล้ว อีก ย่อมเป็นโดยอัตภาพ หนึ่ง ย่อมเป็น, อ.บุตร ท. สอง อาศัยแล้ว ซึ่งเรา บังเกิดแล้วก่อน อ.บุตร ท. สอง ออกแล้ว จากท้องของเราในกาลนี้ อ.ท่าน อย่ากระทำแล้ว ซึ่งความสำคัญว่า อ.เรานั้น ถึงแล้ว ซึ่งประการอันแปลก โดยอัตภาพหนึ่ง จักอยู่ในเรือน อีก ดังนี้ อ.เรา จักบวชในสำนัก ของพระผู้เป็นเจ้า ของเรา อ.ทารก ท. สองเหล่านี้ เป็นภาระของท่าน จงเป็น อ.ท่าน อย่าประมาทแล้ว ในทารก ท. สองเหล่านี้ ดังนี้ จูบแล้วซึ่งบุตร ท. ลูบคลำแล้ว มอบให้แล้ว แก่บิดา ออกแล้ว บวชแล้ว ในสำนักของพระเถระ ฯ แม้ อ.พระเถระ ยังบุตรของเศรษฐีชื่อว่าโสเรยยะนั้นให้บวชแล้ว ให้อุปสมบทแล้ว พาเที่ยวไปอยู่ สู่ที่จาริกเทียว ได้ไปแล้ว สู่พระนคร ชื่อว่าสาวัตถี โดยลำดับ ฯ อ.คำว่า อ.พระเถระชื่อว่าโสเรยยะ ดังนี้ เป็นชื่อของภิกษุนั้น ได้เป็นแล้ว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พวกชาวชนบท รู้เรื่องนั้นแล้ว ล่ำลือ เกิดความตื่นเต้น เข้าไปถามว่า ได้ทราบว่าเรื่องเป็นจริงอย่างนั้นหรือ ? ขอรับ ฯ พระโสเรยยะ ตอบว่า ใช่ผู้มีอายุ ฯ พวกชาวชนบทถามว่า พระคุณเจ้า ชื่อว่าเหตุแม้เห็นปานนี้ ย่อมมีได้ เขาเล่าลือกันว่า บุตร ๒ คน บังเกิดในท้องของท่าน บุตร ๒ คน อาศัยท่านเกิด บรรดาบุตร ๒ ฝ่ายนั้น ท่านมีความรักในบุตรฝ่ายไหนมาก ฯ พระโสเรยยะ ตอบว่า มีความรักในบุตรฝ่ายที่อยู่ในท้องมาก ผู้มีอายุ ฯ พวกชนผู้มาแล้ว ๆ ก็ถามอย่างนั้นนั่นแหละอยู่เสมอ ฯ พระเถระพูดอยู่บ่อย ๆ ว่า มีความรักในบุตรฝ่ายที่อยู่ในท้องฝ่ายเดียวเท่านั้นมาก รำคาญใจอยู่ จึงนั่งอยู่ผู้เดียว ยืนอยู่ผู้เดียวเท่านั้น ฯ พระเถระนั้น เข้าถึงความเป็นผู้เดียวอย่างนี้ เริ่มตั้งความสิ้นไปและความเสื่อมไปในอัตภาพบรรลุพระอรหัตต์ พร้อมกับปฏิสัมภิทาทั้งหลายแล้ว ฯ ต่อมา พวกชนผู้มาแล้ว ๆ ถามท่านว่า พระคุณเจ้า ได้ทราบว่า เหตุชื่ออย่างนี้ ได้มีแล้วหรือ ? ฯ พระโสเรยยะ ตอบว่า ใช่ ผู้มีอายุ ฯ พวกชนถามว่า ท่านมีความรักในบุตรฝ่ายไหนมาก ฯ พระโสเรยยะ ตอบว่า ชื่อว่าความรักในบุตรคนไหน ของเรา ไม่มี ฯ ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลพระศาสดาว่า ภิกษุโสเรยยะนี้ พูดไม่จริงในวันก่อน ๆ พูดว่า มีความรักในบุตรฝ่ายที่อยู่ในท้องมาก บัดนี้ พูดว่า เราไม่มีความรักในบุตรคนไหน ย่อมพยากรณ์ พระอรหัตตผล พระเจ้าข้า ฯ พระศาสดา ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเรา พยากรณ์ พระอรหัตตผล หามิได้ ตั้งแต่เวลาที่บุตรของเรา เห็นมรรคทัสสนะ (มรรคญาณ) ด้วยจิตที่ตั้งไว้ชอบแล้ว ความรักในบุตรคนไหน ไม่เกิดเลย จิตที่เป็นไปในภายในของสัตว์เหล่านี้เท่านั้น ย่อมให้สมบัติที่มารดาบิดาไม่อาจกระทำให้ได้ ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

มารดา บิดา ก็หรือว่า ญาติเหล่าอื่น ไม่พึงกระทำ
เหตุนั้นให้ได้ จิตอันบุคคลตั้งไว้โดยชอบแล้ว พึง
กระทำ บุคคลนั้น ให้ประเสริฐกว่าเหตุนั้น ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **น ตं** เป็นต้น ความว่า มารดา ก็กระทำเหตุนั้นไม่ได้เลย บิดาก็กระทำไม่ได้ ญาติเหล่าอื่นก็กระทำไม่ได้ ฯ บทว่า **สมฺมาปณิหิตं** ความว่า ชื่อว่าอันบุคคลตั้งไว้ชอบแล้ว เพราะความที่แห่งจิตนั้น อันบุคคลตั้งไว้แล้วโดยชอบในกุศลกรรมบถ ๑๐ ฯ

บาทพระคาถาว่า **เสยฺยโส นํ ตโต กเร** ความว่า พึงกระทำ คือ ย่อมกระทำ บุคคลนั้นให้ประเสริฐกว่า คือให้เลิศกว่า ได้แก่ให้ยิ่งกว่าเหตุนั้น ฯ จริงอยู่ มารดาบิดา เมื่อจะให้ทรัพย์แก่บุตรทั้งหลาย ย่อมอาจให้ทรัพย์สำหรับเลี้ยงชีวิตโดยความสบาย ไม่ต้องทำการงาน ในอัตตภาพเดียวเท่านั้น ถึงมารดาบิดาของนางวิสาขา มีทรัพย์มากขนาดนั้น มีโภคะมาก ได้ให้ทรัพย์สำหรับเลี้ยงชีวิตโดยความสบาย แก่นางในอัตตภาพเดียวเท่านั้น, ก็ธรรมดาว่ามารดาบิดาที่จะสามารถให้สิริคือความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิในทวีปทั้ง ๔ ย่อมไม่มีแก่บุตรทั้งหลาย จะป่วยกล่าวไปไย ถึงทิพยสมบัติหรือสมบัติมีปฐมฌานเป็นต้น ในการให้โลกุตรสมบัติ ไม่ต้องพูดถึงเลย ฯ ส่วนว่า จิตที่บุคคลตั้งไว้โดยชอบแล้ว ย่อมไม่อาจให้สมบัตินี้ แม้ทั้งหมดได้ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **เสยฺยโส นํ ตโต กเร** ดังนี้ ฯ

พระราชปริยัติโมลี อาภากโร วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๓๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. พุทฺธานญฺจ นาม เทฺว วาเร โลกโวโลกนํ อวิชหิตํ โหติ ปจฺจูสกาเล โลกं โวโลเกนฺตา จกฺกวาฬมุขวฏฺฏิโต ปฏฺฐาย คนฺธกุฏิอภิมุขํ ญาณํ กตฺวา โอโลเกนฺติ สายं โอโลเกนฺตา คนฺธกุฏิโต ปฏฺฐาย พาหิราภิมุขํ ญาณํ กตฺวา โอโลเกนฺติ ฯ ตสฺมึ ปน สมเย ภควโต ญาณชาลสฺส อนฺโต ปูติคตฺตติสฺสตฺเถโร ปญฺญายิ ฯ สตฺถา ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยं ทิสฺวา อยं สทฺธิวิหาริกาทีหิ ฉหิ ปริวุโต อิทานิสฺส มํ จเปตฺวา อญฺญํ ปฏิสรณํ นตฺถีติ คนฺธกุฏิโต นิกฺขมิตฺวา วิหารจาริกं จรมาโน วิย อคฺคิสาลํ คนฺตฺวา อุกฺขลึ โธวิตฺวา อุทกํ ทตฺวา อุทฺธนํ อาโรเปตฺวา อุทกสฺส ตตฺตภาวํ อาคมยมาโน อคฺคิสาลายเมว อฏฺฐาสิ ตตฺตภาวํ ชานิตฺวา คนฺตฺวา ติสฺสภิกฺขุโน นิปนฺนมญฺจกโกฏิยं คณฺหิ ฯ ตทา ภิกฺขู อเปถ ภนฺเต มยं คณฺหิสฺสามาติ มญฺจกํ คเหตฺวา อคฺคิสาลं อานยึสุ ฯ สตฺถา อมฺพณกํ อาหราเปตฺวา อุณฺโหทกํ อาสิญฺจิตฺวา เตหิ ภิกฺขูหิ ตสฺส ปารุปนํ คาหาเปตฺวา อุณฺโหทเกน มทฺทาเปตฺวา อาตเป วิสฺสชฺชาเปสิ ฯ อถสฺส สนฺติเก ฐตฺวา ตํ สรีรํ อุณฺโหทเกน เตเมตฺวา ตสฺส สรีรํ ฆสิตฺวา นหาเปสิ ฯ ตสฺส นหานปริโยสาเน ปารุปนํ สุกฺขิ ฯ อถ นํ ตํ นิวาสาเปตฺวา นิวตฺถกาสาวํ อุทเกน มทฺทาเปตฺวา อาตเป วิสฺสชฺชาเปสิ ฯ อถสฺส คตฺเต อุทเก ฉินฺนมตฺเต ตํ สุกฺขิ ฯ โส เอกं กาสาวํ นิวาเสตฺวา เอกं ปารุปิตฺวา สลฺลหุกสรีโร เอกคฺคจิตฺโต หุตฺวา มญฺจเก นิปชฺชิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ทุติโย ภาโค/หน้า ๑๔๖ - ๑๔๗)

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา ตสฺส อุสฺสีสเก ฐตฺวา ภิกฺขู อยं ตว กาโย อเปตวิญฺญาโณ นิรุปกาโร หุตฺวา กลิงฺครํ วิย ปถวิยं สยิสฺสตีติ วตฺวา อิมं คาถมาห

อจิรํ วตยं กาโย ปฐวึ อธิเสสฺสติ
ฉุทฺโธ อเปตวิญฺญาโณ นิรตฺถํว กลิงฺครนฺติ ฯ

ตตฺถ อจิรํ วตาติ ภิกฺขุ น จิรสฺเสวายं กาโย ปฐวึ อธิเสสฺสติ อิมิสฺสา ปกติสยเนน สยิตาย ปฐวิยา อุปริ สยิสฺสติ ฯ ฉุทฺโทติ อปวิทฺโธ อปคตวิญฺญาณตาย ตุจฺโฉ หุตฺวา เสสฺสตีติ ทสฺเสติ ฯ ยถากึ ? นิรตฺถํว กลิงฺครนฺติ นิรุปการํ นิรตฺถกํ กฏฺฐขณฺฑํ วิย ฯ ทพฺพสมฺภารตฺถิกา หิ มนุสฺสา อรญฺญํ ปวิสิตฺวา อุชุกํ อุชุกสณฺฐาเนน วงฺกํ วงฺกสณฺฐาเนน ฉินฺทิตฺวา ทพฺพสมฺภารํ คณฺหนฺติ อวเสสํ ปน สุสิรญฺจ ปูติกญฺจ อสารกญฺจ คณฺฐิกชาตญฺจ ฉินฺทิตฺวา ตตฺเถว ฉฑฺเฑนฺติ อญฺเญ ทพฺพสมฺภารตฺถิกา อาคนฺตฺวา ตํ คเหตฺวา อากงฺขนฺตา นาม นตฺถิ ตํ โอโลเกตฺวา อตฺตโน อุปการกเมว คณฺหนฺติ อิตรํ ปฐวีคตเมว โหติ ตํ ปน เตน เตน อุปาเยน มญฺจปฏิปาทกํ วา ปาทกฐลิกํ วา ผลกปีฐกํ วา กาตุํ สกฺกาปิ ภเวยฺย อิมสฺมึ ปน อตฺตภาเว ทฺวตฺตึสาย โกฏฺฐาเสสุ เอกโกฏฺฐาโสปิ มญฺจปฏิปาทกาทิวเสน วา อญฺเญน วา อุปการมุเขน คยฺหูปโค นาม นตฺถิ เกวลํ นิรตฺถํว กลิงฺครํ อยํ กาโย อปคตวิญฺญาโณ กติปาหสฺเสว ปฐวิยं เสสฺสตีติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ทุติโย ภาโค/หน้า ๑๔๗)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. จริงอยู่ อ.อันตรวจดูซึ่งโลก สิ้นวาระ ท. สอง เป็นกิจชื่ออันพระพุทธเจ้า ท. ไม่ทรงละแล้ว ย่อมเป็น อ.พระพุทธเจ้า ท. เมื่อทรงตรวจดูซึ่งโลก ในกาลเป็นที่กำจัดเฉพาะซึ่งมืด ย่อมทรงตรวจดู กระทำซึ่งพระญาณ ให้มีหน้าเฉพาะต่อพระคันธกุฏี จำเดิมแต่ขอบแห่งปากแห่งจักรวาฬ, เมื่อทรงตรวจดูในเวลาเย็น ย่อมทรงตรวจดู กระทำซึ่งพระญาณให้มีหน้าเฉพาะต่อที่อันมีในภายนอก จำเดิมแต่พระคันธกุฏี ฯ ก็ในสมัยนั้น อ.พระเถระชื่อว่าปูติคัตตติสสะ ปรากฏแล้ว ในภายในแห่งข่ายคือพระญาณของพระผู้มีพระภาคเจ้า ฯ อ.พระศาสดา ทรงเห็นแล้ว ซึ่งอุปนิสัยแห่งพระอรหัตต์ของภิกษุชื่อว่าติสสะ ทรงดำริแล้วว่า อ.ภิกษุชื่อว่าติสสะนี้ อันบรรพชิต ท. มีสัทธิวิหาริกเป็นต้น ทิ้งแล้ว อ.ที่พึ่งอื่นของภิกษุชื่อว่าติสสะนั้นเว้น ซึ่งเรา ย่อมไม่มีในกาลนี้ ดังนี้ เสด็จออกแล้ว จากพระคันธกุฏี ราวกะว่าเสด็จเที่ยวไปสู่ที่จาริกในวิหาร เสด็จไปแล้วสู่โรงแห่งไฟ ทรงล้างแล้ว ซึ่งหม้อ ทรงให้แล้ว ซึ่งน้ำ ทรงยกขึ้นแล้วสู่เตาไฟ เมื่อทรงยังความที่แห่งน้ำเป็นธรรมชาติร้อนแล้วให้มาถึง ได้ประทับยืนอยู่แล้วที่โรงแห่งไฟนั่นเทียว ทรงทราบแล้ว ซึ่งความที่แห่งน้ำเป็นธรรมชาติร้อนแล้ว เสด็จไปแล้ว ทรงจับแล้วที่ปลายแห่งเตียงแห่งภิกษุชื่อว่าติสสะนอนแล้ว ฯ ในกาลนั้น อ.ภิกษุ ท. กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระองค์ ขอจงเสด็จหลีกไป อ.ข้าพระองค์ ท. จักจับ ดังนี้ จับแล้วซึ่งเตียงน้อย นำมาแล้ว สู่โรงแห่งไฟ ฯ อ.พระศาสดา ทรงยังภิกษุ ท. ให้นำมาแล้ว ซึ่งราง ทรงราดแล้ว ซึ่งน้ำอันร้อน ทรงยังภิกษุ ท.ให้ถือเอาแล้ว ซึ่งผ้าเป็นเครื่องห่มของภิกษุชื่อว่าติสสะนั้น ทรงยังภิกษุ ท. ให้ขยำแล้ว ด้วยน้ำอันร้อน ทรงยังภิกษุ ท. ให้คลี่ไว้แล้วที่แดด ฯ ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ประทับยืนอยู่แล้ว ในที่ใกล้แห่งภิกษุชื่อว่าติสสะนั้น ทรงยังสรีระนั้นให้เปียกแล้ว ด้วยน้ำอันเจือด้วยน้ำร้อน ทรงขัดสีแล้ว ซึ่งสรีระของภิกษุชื่อว่าติสสะนั้น ทรงยังภิกษุชื่อว่าติสสะนั้นให้อาบแล้ว ฯ อ.ผ้าเป็นเครื่องห่ม แห่งแล้ว ในกาลเป็นที่สุดรอบแห่งการอาบของภิกษุชื่อว่าติสสะนั้น ฯ ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ทรงยังภิกษุชื่อว่าติสสะนั้นให้นุ่งแล้ว

ซึ่งผ้าเป็นเครื่องห่มนั้น ทรงยังภิกษุ ท. ให้ขยำแล้ว ซึ่งผ้ากาสาวะอัน ๆ ภิกษุชื่อว่าติสสะนั้น นุ่งแล้ว ด้วยน้ำ ทรงยังภิกษุ ท. ให้คลี่แล้ว (ซึ่งผ้ากาสาวะนั้น) ที่แดด ฯ ครั้งนั้น ครั้นเมื่อน้ำที่ตัวของภิกษุชื่อว่าติสสะนั้น เป็นธรรมชาตสักว่าขาดแล้ว มีอยู่ อ.ผ้ากาสาวะนั้น แห้งแล้ว ฯ อ.ภิกษุชื่อว่าติสสะนั้น นุ่งแล้ว ซึ่งผ้ากาสาวะผืนหนึ่ง ห่มแล้ว ซึ่งผ้ากาสาวะผืนหนึ่ง เป็นผู้มีสรีระอันเบาพร้อม เป็นผู้มีจิตมีอารมณ์เดียวเป็นเลิศ [๑] เป็น นอนแล้ว บนเตียงน้อย ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ประทับยืนอยู่ ณ ด้านเหนือศีรษะ ของติสสะภิกษุนั้น ตรัสว่า ภิกษุ กายของเธอนี้ จักปราศจากวิญญาณแล้ว ไม่มีประโยชน์นอนบนแผ่นดิน เหมือนท่อนไม้ ฉะนั้น ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

ไม่นานหนอ กายนี้ จักปราศจากวิญญาณ
ถูกเขาทิ้งแล้ว นอนทับแผ่นดิน เหมือนท่อน
ไม้อันไร้ประโยชน์ ฉะนั้น ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อจิรं วต** เป็นต้น ความว่า ภิกษุไม่นานนั่นเทียว กายนี้ จักนอนทับแผ่นดิน คือ จักนอนเหนือแผ่นดินนี้ ที่บุคคลนอนแล้ว ด้วยการนอนตามปกติ ฯ ด้วยบทว่า **ฉุฑฺโฑ** นี้ พระศาสดาทรงแสดงว่า กายนี้ จักถูกทอดทิ้งนอนเป็นสภาพว่างเปล่า เพราะปราศจากวิญญาณ ฯ ถามว่า เปรียบเหมือนอะไร ? ตอบว่า เปรียบเหมือนท่อนไม้ที่ไร้ประโยชน์ ฉะนั้น อธิบายว่า เปรียบเหมือนท่อนไม้ที่ปราศจากอุปการะ ชื่อว่าไร้ประโยชน์ ฉะนั้น ฯ (อธิบายว่า) จริงอยู่ มนุษย์ทั้งหลาย ผู้มีความต้องการด้วยทัพพสัมภาระ เข้าป่าแล้ว ตัดไม้ที่ตรง ตามสัณฐานที่ตรง ไม้ที่คดตามสัณฐานที่คด แล้วถือเอาทัพพสัมภาระ แต่ตัดไม้

---

[๑] เอกคฺคจิตฺโต วิ. นานาลมฺพนจิตฺเตปาภาเวน เอกำ อารมฺมณำ อคฺคำ อิมสฺสาติ เอกคฺคำ จิตฺตำ ฯ ตสฺส ภาโว เอกคฺคตา ฯ อภิ. หน้า๘๖

อถวา เอกคฺคจิตฺโตติ เอการมฺมเณ ปวตฺตจิตฺโต. มหานิ. อฏ. (ปทานุกรมพระไตรปิฎก ฉบับบาฬี - ไทย หน้า ๑๓๙ อคฺค=อารมฺมเณ)

ที่เป็นโพรง ไม้ผุ ไม้ไม่มีแก่น และไม้ที่เป็นปุ่มที่เหลือแล้ว ทิ้งไว้ในป่านั่นเทียว, มนุษย์ทั้งหลายเหล่าอื่น ผู้มีความต้องการด้วยทัพพสัมภาระ มาแล้ว ชื่อว่าหยิบไม้ที่เป็นโพรงเป็นต้นนั้น ต้องการอยู่ ไม่มี, มองดูไม้นั้นแล้ว ย่อมถือเอาเฉพาะไม้ที่เป็นอุปการะแก่ตนเท่านั้น ไม้นอกนี้ ย่อมอยู่ที่แผ่นดินนั่นเอง แต่ว่า ไม้นั้น พึงเป็นของอันใคร ๆ สามารถจะทำให้เป็นเชิงรองเท้าเตียงบ้าง กระเบื้องเช็ดเท้าบ้าง ตั่งรองกระดานบ้าง ด้วยอุบายนั้น ๆ ก็ได้ ส่วนว่า บรรดาส่วนทั้ง ๓๒ ในอัตตภาพนี้ แม้ส่วน ๆ หนึ่ง ชื่อว่าเป็นสภาพที่ควรถือเอาได้ โดยสามารถเป็นเชิงรองเท้าเตียงเป็นต้นหรือ โดยเพ่งถึงอุปการะอย่างอื่น ย่อมไม่มี กายนี้ ปราศจากวิญญาณแล้ว จักนอนบนแผ่นดิน ต่อวันเล็กน้องนั่นเทียว เปรียบเหมือนท่อนไม้ อันไร้ประโยชน์ ฉะนั้น ดังนี้แล ฯ

พระศรีสุทธิพงศ์ อุปสโม วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา ตยา อุปาสโก สทฺโธ ปสนฺโน หีเนน ขุ่สิโตติ ตสฺเสว โทสํ อาโรเปตฺวา ปฏิสารณียกมฺมํ กาเรตฺวา คจฺฉ จิตฺตคหปตึ ขมาเปหีติ เปเสสิ ฯ โส ตตฺถ คนฺตฺวา คหปติ มยฺเหเวโส โทโส ขมาหิ เมติ วตฺวาปิ นาหํ ขมามีติ เตน ปฏิกฺขิตฺโต มงฺกุภูโต ตํ ขมาเปตุ่ นาสกฺขิ ปุนเทว สตฺถุ สนฺติกํ ปจฺจาคมาสิ ฯ สตฺถา นาสฺส อุปาสโก ขมิสฺสตีติ ชานนฺโตปิ มานตฺถทฺโธ เอส ตีสโยชนมคฺคํ คนฺตฺวา ปจฺจาคจฺฉตูติ ขมาปนุปายํ อนาจิกฺขิตฺวา ว อุยฺโยเชสิ ฯ อถสฺส ปุน อาคตกาเล นีหตมานสฺส อนุทูตํ ทตฺวา คจฺฉ, อิมินา สทฺธึ คนฺตฺวา อุปาสกํ ขมาเปหีติ วตฺวา สมเณน นาม มยฺหํ วิหาโร มยฺหํ นิวาสนฏฺฐานํ มยฺหํ อุปาสโก มยฺหํ อุปาสิกาโยติ มานํ วา อิสฺสรึ วา กาตุ ̇ น วฏฺฏติ เอวํ กโรนฺตสฺส หิ อิสฺสามานาทโย กิเลสา วฑฺฒนฺตีติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

อสนฺตํ ภาวมิจฺเฉยฺย ปุเรกฺขารญฺจ ภิกฺขุสุ
อาวาเสสุ จ อิสฺสริยํ ปูชา ปรกุเลสุ จ
มเมว กต มญฺญนฺตุ คิหิปพฺพชิตา อุโภ
มเมว อติวสา อสฺสุ กิจฺจากิจฺเจสุ กิสฺมิญฺจิ
อิติ พาลสฺส สงฺกปฺโป อิจฺฉา มาโน จ วฑฺฒตีติ ฯ

(ธมฺมปทฏฺฐกถาย ตติโย ภาโค/หน้า ๑๖๕ - ๑๖๖)

๒. ตตฺถ อสนฺตนฺติ พาโล ภิกฺขุ อวิชฺชมานํ สมฺภาวนํ อิจฺเฉยฺย อสฺสทฺโธ ว สมาโน สทฺโธติ มํ ชโน ชานาตูติ อิจฺฉตีติ ปาปิจฺฉตานิทฺเทเส วุตฺตนเยเนว พาโล อสฺสทฺโธ ทุสฺสีโล อปฺปสฺสุโต อวิวิตฺโต กุสีโต อนุปฏฺฐิตสฺสติ อสมาหิโต ทุปฺปญฺโญ อกฺขีณาสโว สมาโน อโห วต

ม์ ชโน อย์ สทฺโธ สีลวา พหุสฺสุโต ปวิวิตฺโตอารทฺธวิริโย อุปฏฺฐิตสฺสติ สมาหิโต ปญฺญวา ขีณาสโวติ ชาเนยฺยาติ อิม์ อสนฺต์ สมฺภาวน์อิจฺฉติ ฯ ปุเรภฺหารนฺติ ปริวาร์ ฯ อโห วต ม์ สกลวิหาเร ภิกฺขู ปริวาเรตฺวา ปญฺห์ ปุจฺฉนฺตา วิหเรยฺยุนฺติ เอว์ อิจฺฉาจาเร ฐตฺวา ปุเรภฺหารญฺจ ภิกฺขูสุ อิจฺฉติ ฯ อาวาเสสูติ สงฺฆิเกสุ จ อาวาเสสุ ฯ ยานิ วิหารมชฺเฌ ปณีตเสนาสนานิ ตานิ อตฺตโน สนฺทิฏฺฐสมฺภตฺตาทีน์ ภิกฺขูน์ ตุมฺเห อิธ วสถาติ วิจาเรนฺโต สยมฺปิ วรเสนาสน์ ปลิพุทฺธนฺโต เสสาน์ อาคนฺตุกภิกฺขูน์ ปจฺจนฺติมานิ ลามกเสนาสนานิ เจว อมนุสฺสปริคฺคหิตานิ จ ตุมฺเห อิธ วสถาติ วิจาเรนฺโต อาวาเสสุ จ อิสฺสริย์ อิจฺฉติ ฯ ปูชา ปรกุเลสุ จาติ เนว มาตาปิตูน์ น ญาตกาน์ ปเรส์เยว กุเลสุ อโห วติเม มยฺหเมว ทเทยฺยุ์ น อญฺเญสนฺติ เอว์ จตุปฺปจฺจยปูช์ อิจฺฉติ ฯ มเมว กต มญฺญนฺตูติ ยสฺส จ พาลสฺส ยงฺกิญฺจิ วิหาเร อุโปสถาคาราทิกรณวเสน กต์ นวกมฺม์ ต์ สพฺพ์ อมฺหาก์ เถเรน กตนฺติ เอว์ คหี จ ปพฺพชิตา จ อุโภปิ มเมว นิสฺสาย กต์ ปรินิฏฺฐิต์ มญฺญนฺตูติ สงฺกปฺโป อุปฺปชฺชติ ฯ มเมว อติวสา อสฺสูติ: คหี จ ปพฺพชิตา จ สพฺเพปิ มเมว วเส วตฺตนฺตุ สกฏโคณวาสีผรสุอาทีนิ วา ลทฺธพฺพานิ โหนฺตุ อนฺตมโส ยาคุมตฺตมฺปิ ตาเปตฺวา ปิวนาทีนิ วา เอวรูเปสุ กิจฺจากิจฺเจสุ ขุทฺทกมหนฺเตสุ กรณีเยสุ กิสฺมิญฺจิ เอกกิจฺเจปิ มเมว วเส วตฺตนฺตุ มญฺเญว อาปุจฺฉิตฺวา กโรนฺตูติ สงฺกปฺโป อุปฺปชฺชติ ฯ อิติ พาลสฺสาติ ยสฺส พาลสฺส สา จ อิจฺฉา อยญฺจ เอวรูโป สงฺกปฺโป อุปฺปชฺชติ ตสฺส เนว วิปสฺสนา น มคฺคผลานิ วฑฺฒนฺติ เกวล์ ปนสฺส ฉนฺนาทโย สมฺภฑฺฒสฺส อุทกำ วิย ฉสุ ทฺวาเรสุ อุปฺปชฺชนกตณฺหา เจว นววิธมาโน จ วฑฺฒตีติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ตติโย ภาโค/หน้า ๑๖๖ - ๑๖๗)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า อ.อุบาสก เป็นผู้มีศรัทธา เป็นผู้เลื่อมใสแล้ว เป็นอันเธอขู่แล้วด้วยคำอันเลว ดังนี้ ทรงยกขึ้นแล้ว ซึ่งโทษ แก่พระเถระเถระชื่อว่าสุธรรมนั้นนั่นเทียว ทรงยังสงฆ์ให้ทำแล้ว ซึ่งปฏิสารณียธรรม (กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้อันสงฆ์พึงให้กลับระลึกได้) ทรงส่งไปแล้วด้วยพระดำรัสว่า อ.เธอ จงไป อ.เธอ จงยังคฤหบดีชื่อว่าจิตตะให้อดโทษ ดังนี้ ฯ อ.พระเถระชื่อว่า สุธรรมนั้น ไปแล้ว ในสำนักของคฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น แม้กล่าวแล้วว่า ดูก่อนคฤหบดี อ.โทษนั่น เป็นโทษของอาตมาภาพนั้นเทียว ย่อมเป็น อ.ท่านขอจงอดโทษแก่อาตมาภาพ ดังนี้ ผู้อันคฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้นห้ามแล้วว่า อ.กระผม จะไม่อดโทษ ดังนี้ เป็นผู้เก้อเป็นแล้ว เป็น ไม่ได้อาจแล้วเพื่ออันยังจิตตะคฤหบดีนั้นให้อดโทษ กลับมาแล้ว สู่สำนักของพระศาสดาอีกนั่นเทียว ฯ อ.พระศาสดา แม้ทรงทราบอยู่ว่า อ.อุบาสก จักไม่อดโทษแก่ภิกษุชื่อว่าสุธรรมนี้ ดังนี้ ทรงดำริแล้วว่า อ.ภิกษุชื่อว่าสุธรรมนั่นผู้กระด้างแล้ว เพราะมานะ ไปแล้วสู่หนทางมีโยชน์ ๓๐ เป็นประมาณ จงกลับมา ดังนี้ ไม่ตรัสบอกแล้ว ซึ่งอุบายเป็นเครื่องยังคฤหบดีชื่อว่าจิตตะให้อดโทษเทียว ทรงส่งไปแล้ว ฯ ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ประทานแล้ว ซึ่งภิกษุผู้เป็นอนุทูตแก่พระเถระชื่อว่าสุธรรมนั้น ผู้มีมานะอันนำออกแล้ว ในกาลแห่งพระเถระชื่อว่าสุธรรมนั้นมาแล้วอีก ตรัสว่า อ.เธอ จงไป อ.เธอไปแล้วกับด้วยภิกษุนี้ จงยังอุบาสกให้อดโทษ ดังนี้ ตรัสแล้ว (อีก) ว่า อ.อันชื่ออันสมณะทำซึ่งความถือตัว หรือ หรือว่า ซึ่งความริษยาว่า อ.วิหารของเรา อ.ที่เป็นที่อยู่ของเรา อ.อุบาสกของเรา อ.อุบาสิกาทั้งหลายของเรา ดังนี้ ย่อมไม่ควร เพราะว่า อ.กิเลส ท. มีความริษยาและความถือตัวเป็นต้น ย่อมเจริญแก่ภิกษุผู้ทำอยู่อย่างนี้ ดังนี้ เมื่อทรงสืบต่อซึ่งอนุสนธิแสดงซึ่งธรรม ได้ตรัสแล้วซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า

อ. ภิกษุผู้พาล พึงปรารถนา ซึ่งความยกย่องอันไม่มีอยู่ด้วย ซึ่งความทำในเบื้องหน้าในภิกษุ ท. ด้วย* ซึ่งความเป็นใหญ่ ในอาวาส ท. ด้วย ซึ่งการบูชา ท. ในตระกูลแห่งชนอื่น ท. ด้วย อ. ความดำริว่า อ.คฤหัสถ์และบรรพชิต ท.ทั้งสอง จง สำคัญซึ่งนวกรรมอะไร ๆ อันภิกษุ ท.ทำแล้ว เพราะอาศัย ซึ่งเรานั่นเทียว อ.อำนาจยิ่ง ท. ของเรานั่นเทียว พึงมี ใน - ในกิจน้อยและกิจใหญ่ ท. หนา กิจอะไร ๆ ดังนี้ ย่อมเกิดขึ้น แก่ภิกษุผู้พาลใด อ.ความอยากด้วย อ.ความถือตัวด้วย ย่อมเจริญ แก่ภิกษุผู้พาลนั้น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อสนฺตํ** เป็นต้น ความว่า ภิกษุผู้พาล พึงปรารถนาความยกย่องอันไม่มีอยู่ คือ ภิกษุผู้พาลเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ทุศีล มีสุตะน้อย ไม่สงัด เกียจคร้าน มีสติไม่ตั้งมั่น มีใจไม่ตั้งมั่น มีปัญญาทราม มิใช่พระขีณาสพ ย่อมปรารถนาความยกย่องอันไม่มีอยู่ว่า ไฉนหนอ ชนพึงรู้จักเราว่า ภิกษุรูปนี้ เป็นผู้มีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูตร สงัด ปรารภความเพียร มีสติตั้งมั่น มีใจตั้งมั่น มีปัญญา เป็นพระขีณาสพ ดังนี้ โดยนัยที่พระสารีบุตรกล่าวไว้ในปาปิจฉตานิทเทสนั่นแลว่า ภิกษุผู้ไม่มีศรัทธาเทียว ย่อมปรารถนาว่า ขอชนจงรู้จักเราว่า มีศรัทธา เป็นต้น [๒] ฯ บทว่า **ปุเรกฺขารํ** ได้แก่บริวาร ฯ ภิกษุผู้พาลดำรงอยู่ในอิจฉาจาร ย่อมปรารถนาความแวดล้อมในภิกษุทั้งหลายอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ ภิกษุทั้งหลาย ในวิหารทั้งสิ้น พึงแวดล้อมเรา ถามปัญหาอยู่เถิด ฯ บทว่า **อาวาเสสุ** ได้แก่ และในอาวาสทั้งหลายอันเป็นของสงฆ์ ฯ ภิกษุผู้พาลจัดแจงเสนาสนะที่ประณีตในท่ามกลางวิหารเพื่อภิกษุผู้เป็นเพื่อนเห็นเพื่อนคบเป็นต้น ของตน ด้วยกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย จงอยู่ในเสนาสนะนี้ หวงเสนาสนะที่ดีไว้เสียเอง จัดแจง

---

* ปุเรกฺขาร ปุร+กฺร+ณ ธาตุที่มี ปุร สำ อุป ปริ เป็นบทหน้า อาเทศ กฺร เป็น ข ขร ได้ และเพราะอำนาจปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ ทีฆะ อ เป็น อา. รูปสิทฺธิ - หน้า ๒๘๔ สูตรที่ ๕๘๒ นีติสุตฺต. ข้อ ๑๑๙๘

[๒] อภิ. วิ. ๓๕/๔๓๗

เสนาสนะที่เลว ๆ และเสนาสนะที่อมนุษย์สิงอยู่ ที่มีหลังสุดท้ายไว้สำหรับภิกษุอาคันตุกะที่เหลือด้วยกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจงอยู่ในเสนาสนะนี้ ดังนี้ ชื่อว่าย่อมปรารถนาความเป็นผู้ใหญ่ในอาวาสทั้งหลาย ฯ บาทพระคาถาว่า **ปูชา ปรกุเลสุ จ** ความว่า ภิกษุผู้พาล ปรารถนาการบูชาด้วยปัจจัย ๔ ในตระกูลทั้งหลาย ของมารดาบิดาก็หามิได้ ปรารถนาการบูชาด้วยปัจจัย ๔ ในตระกูลทั้งหลายของญาติทั้งหลายก็หามิได้ (แต่) ปรารถนาการบูชาด้วยปัจจัย ๔ ในตระกูลทั้งหลายของชนเหล่าอื่นเท่านั้นอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ ชนเหล่านี้พึงถวายแก่เราเท่านั้น ไม่พึงถวายแก่ภิกษุเหล่าอื่น ฯ บาทพระคาถาว่า **มเมว กต มญฺญนฺตุ** ความว่า อนึ่ง ความดำริย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้พาลว่า คฤหัสถ์และบรรพชิตแม้ทั้งสองฝ่าย จงสำคัญนวกรรมที่ทำแล้ว คือ ที่สำเร็จแล้ว เพราะอาศัยเราเท่านั้นอย่างนี้ว่า นวกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ทำด้วยสามารถการสร้างโรงอุโบสถเป็นต้นในวิหารทั้งหมดนั้น อันพระเถระของเราทั้งหลายทำแล้ว ฯ

บาทพระคาถาว่า **มเมว อติวสา อสฺสุ** ความว่า ความดำริย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้พาลว่า คฤหัสถ์และบรรพชิตแม้ทั้งหมด จงเป็นไปในอำนาจของเราเท่านั้น คือ จงเป็นไปในอำนาจของเราเท่านั้นในบรรดากิจน้อยกิจใหญ่ คือ กรณียกิจน้อยใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเกวียนโคมีดและขวานเป็นต้น ที่จะพึงได้ หรือ โดยที่สุด กิจมีการให้อุ่นแม้เพียงข้าวต้มแล้วดื่มเป็นต้นเห็นปานนี้ กิจอะไร ๆ แม้สักอย่างหนึ่ง ได้แก่ จงขออนุญาตเราเท่านั้นจึงทำ ฯ บทว่า **อติ พาลสฺส** ความว่า ความปรารถนานั้น และความดำริเห็นปานนี้ เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้พาลใด วิปัสสนาย่อมไม่เจริญ มรรคและผลก็ไม่เจริญแก่ภิกษุผู้พาลนั้น แต่ตัณหาที่เกิดในทวาร ๖ และมานะ ๙ อย่าง ย่อมเจริญแก่ภิกษุผู้พาลนั้นฝ่ายเดียว เหมือนน้ำเจริญแก่สมุทร ในปักษ์ข้างขึ้นแห่งพระจันทร์ ฉะนั้น ฯ

พระศรีสุทธิพงศ์ อุปสโม วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๓๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตํ (พุทฺธจวนํ) อาจริเย อุปสงฺกมิตฺวา อุคฺคณฺหิตฺวา พหุมฺปิ ปเรสํ ภาสมาโน วาเจนฺโต กเถนฺโต ตํ ธมฺมํ สุตฺวา ยํ การเกน ปุคฺคเลน กตฺตพฺพํ ตกฺกโร น โหติ กุกฺกุฏสฺส ปกฺขปหรณมตฺตมฺปิ อนิจฺจาทิวเสน มนสิการํ นปฺปวตฺเตสิ เอโส ยถา นาม ทิวเส ภติยา คาโว รกฺขนฺโต โคปิ ปาโต ว สมฺปฏิจฺฉิตฺวา สายं คเณตฺวา สามิกานํ นิยฺยาเทตฺวา ทิวสภติมตฺตํ คณฺหาติ ยถารุจิยา ปน ปญฺจโครเส ปริภุญฺชิตุํ น ลภติ เอวเมว เกวลํ อนฺเตวาสิกานํ สนฺติกา วตฺตปฏิวตฺตกรณมตฺตสฺส ภาคี โหติ สามญฺญสฺส ปน ภาคี น โหติ ฯ ยถา ปน โคปาลเกน นิยฺยาทิตานิ คุนฺนํ ปญฺจโครสํ โคสามิกา ว ปริภุญฺชนฺติ ตถา เตน กถิตํ ธมฺมํ สุตฺวา การกปุคฺคลา ยถานุสิฏฺฐิ ปฏิปชฺชิตฺวา เกจิ ปฐมชฺฌานาทีนิ ปาปุณนฺติ เกจิ วิปสฺสนํ วฑฺเฒตฺวา มคฺคผลานิ ปาปุณนฺติ โคสามิกา โครสสฺเสว สามญฺญสฺส ภาคิโน โหนฺติ ฯ อิติ สตฺถา สีลสมฺปนฺนสฺส พหุสฺสุตสฺส ปมาทวิหาริโน อนิจฺจาทิวเสน โยนิโสมนสิกาเร อปฺปวตฺตสฺส ภิกฺขุโน วเสน ปฐมं คาถํ กเถสิ น ทุสฺสีลสฺส ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปฐโม ภาโค/หน้า ๑๔๗)

แปล โดยอรรถ

๒. สา (มาตา) ตสฺมึ กุจฺฉิคเต เอเกน พฺยาธินา ตํขณญฺเญว กาลมกาสิ ฯ ตสฺสา ฌาปิยมานาย ฐเปตฺวา คพฺภมลสํ เสสมลสํ ฌายิ ฯ อถสฺสา คพฺภมลสํ จิตกา โอตาเรตฺวา ทฺวีสุ ตีสุ ฐาเนสุ สูเลหิ วิชฺฌึสุ ฯ สูลโกฏิ ทารกสฺส อกฺขิโกฏึ ปหริ ฯ เอวं คพฺภมลสํ วิชฺฌิตฺวา องฺคารราสิมฺหิ ชิปิตฺวา องฺคาเรหว ปฏิจฺฉาเทตฺวา ปกฺกมึสุ ฯ คพฺภมลสํ ฌายิ ฯ

องฺคารมตฺถเก ปน สุวณฺณพิมฺพสทิโส ทารโก ปทุมคพฺภนิปนฺโน วิย อโหสิ ฯ ปจฺฉิมภวิกสตฺตสฺส หิ สิเนรุนา โอตฺถริยมานสฺสาปิ อรหตฺตํ อปฺปตฺวา ชีวิตกฺขโย นาม นตฺถิ ฯ ปุนทิวเส จิตกํ นิพฺพาเปสฺสามาติ อาคตา ตถานิปนฺนํ ทารกํ ทิสฺวา อจฺฉริยพฺภูตจิตฺตชาตา กถญฺหิ นาม เอตฺตเกสุ ทารูสุ สกลสรีเร ฌาปิยมาเน ทารโก น ฌายิ กินฺนุ โข ภวิสฺสตีติ ทารกํ อาทาย อนฺโตคามํ เนตฺวา เนมิตฺตเก ปุจฺฉึสุ ฯ เนมิตฺตกา สเจ อยํ ทารโก อคารํ อชฺฌาวสิสฺสติ ยาว สตฺตมา กุลปริวฏฺฏา ฌาตกา ทุคฺคตา น ภวิสฺสนฺติ สเจ ปพฺพชิสฺสติ, ปญฺจหิ สมณสเตหิ ปริวุโต วิจริสฺสตีติ อาหํสุ ฯ ตสฺส สงฺกุนา อกฺขิโกฏิยา ภินฺนตฺตา สงฺกิจฺโจติ นาม กรึสุ ฯ โส อปเรน สมเยน สงฺกิจฺโจติ ปญฺญายิ ฯ อถ นํ ฌาตกา โหตุ วุฑฺฒิตกาเล นํ อมฺหากํ อยฺยสฺส สารีปุตฺตสฺส สนฺติเก ปพฺพาเชสฺสามาติ โปสยึสุ ฯ โส สตฺตวสฺสิกกาเล ตว กุจฺฉิยํ วสนกาเล มาตา เต กาลมกาสิ ตสฺสา สรีเร ฌาปิยมาเนปิ ตฺวํ น ฌายีติ กุมารกานํ กถํ สุตฺวา อหํ กิร เอวรูปา ภยา มุตฺโต กึ เม ฆเรน ปพฺพชิสฺสามีติ ฌาตกานํ อาโรเจสิ ฯ เต สาธุ ตาตาติ สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สนฺติกํ เนตฺวา ภนฺเต อิมํ ปพฺพาเชถาติ อหํสุ ฯ เถโร ตจปญฺจกกมฺมฏฺฐานํ ทตฺวา ปพฺพาเชสิ ฯ โส ขุรคฺเคเยว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ ฯ อยํ สงฺกิจฺจสามเณโร นาม ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย จตุตฺโถ ภาโค/หน้า ๑๑๗ - ๑๑๙)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.ชน เข้าไปหาแล้ว ซึ่งอาจารย์ ท. เรียนแล้ว ซึ่งพระพุทธพจน์นั้น ชี้แจงอยู่ คือว่า บอกอยู่ คือว่า กล่าวอยู่ ซึ่งพระพุทธพจน์แม้มาก แก่ชน ท. เหล่าอื่นเป็นผู้กระทำซึ่ง - อ. กิจใด อันบุคคล ผู้กระทำ ฟังแล้ว ซึ่งธรรมนั้น พึงทำ - กิจนั้น ย่อมเป็น หามิได้ คือว่า ยังการทำไว้ในใจด้วยสามารถแห่งลักษณะ มีอนิจจลักษณะเป็นต้น ไม่ให้เป็นไปแล้ว สิ้นกาล แม้สักว่าการปรบซึ่งปีกแห่งไก่ อ.ชนนั่นเป็นผู้มีส่วนแห่งผลสักว่าอันกระทำซึ่งวัตรและวัตรตอบ จากสำนักของอันเตวาสิก ท. อย่างเดียว ย่อมเป็น แต่ว่า อ.ชนนั้นเป็นผู้มีส่วน แห่งคุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ ย่อมเป็น หามิได้ - อ.บุคคลผู้รักษาซึ่งโคเพื่อค่าจ้างในวัน ชื่อว่าผู้รักษาซึ่งโค รับแล้ว (ซึ่งโค ท.) แต่เช้าเทียว นับแล้ว (ซึ่งโค ท.) มอบให้แล้ว (ซึ่งโค ท.) แก่เจ้าของ ท. รับอยู่ ซึ่งวัตถุสักว่าค่าจ้างในวัน ในเวลาเย็น แต่ว่า อ.บุคคลผู้รักษาซึ่งโคนั้น ย่อมไม่ได้ เพื่ออันบริโภค ซึ่งรสอันเกิดแล้วแต่โค ๕ ท.* ตามความชอบในอย่างไร ชื่อฉันใด - ฉันนั้นนั่นเทียว ฯ เหมือนอย่างว่า อ.เจ้าของแห่งโค ท. เทียว ย่อมบริโภค ซึ่งรสอันเกิดแล้วแต่โค ๕ แห่งโค ท. ตัวอันบุคคลผู้รักษาซึ่งโค มอบให้แล้ว ฉันใด อ.บุคคลผู้กระทำ ท. ฟังแล้ว ซึ่งธรรม อันอันชนนั้น กล่าวแล้ว ปฏิบัติแล้ว ตามโอวาทอันชนนั้นสอนแล้วอย่างไร, อ. บุคคลผู้กระทำ ท. บางพวก ย่อมบรรลุ ซึ่งฌาณ ท. มีปฐมฌาณเป็นต้น อ.บุคคลผู้กระทำ ท. บางพวก ยังวิปัสสนา ท. ให้เจริญแล้ว ย่อมบรรลุซึ่งมรรคและผล ท. ฉันนั้น อ.บุคคลผู้กระทำ ท. เหล่านั้น เป็นผู้มีส่วน แห่งคุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ ย่อมเป็น เพียงดัง อ.เจ้าของแห่งโค ท. เป็นผู้มีส่วนแห่งรส อันเกิดแล้วแต่โค เป็นอยู่ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ที่หนึ่งด้วยสามารถ แห่งภิกษุ ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ผู้มีสุตะมาก ผู้มีอันอยู่ด้วยความประมาทเป็นปกติ ผู้ไม่ประพฤติแล้ว

---

* รสอันเกิดแล้วแต่โค ๕ วิ. ขีรทาโย ปญฺจ โคโต สญฺชาตรสา - ปญฺจโครสา ฯ
ขีรํ ทธิ ฆตๅ กญฺชิกๅ โนนีตๅ ปญฺจ โครสา. อภิธานัปปทีปิกา
ข้อ ๕๐๑ นมสต นมสฺม เนยโส เปรียง เนยข้น

ในการทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย ด้วยสามารถแห่งลักษณะมือนิจจลักษณะเป็นต้น ตรัสแล้ว ด้วยสามารถแห่งภิกษุผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้ว หามิได้ ด้วยประการดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. มารดานั้น เมื่อสามเณรนั้น ยังอยู่ในท้อง ได้ทำกาละในขณะนั้นนั่นเทียว เพราะความป่วยไข้อย่างหนึ่ง ฯ เมื่อนางถูกเผาอยู่ เนื้อที่เหลือเว้นเนื้อท้อง ไหม้แล้ว ฯ ลำดับนั้น พวกสัปเหร่อ ยกเนื้อท้องของนางลงจากเชิงตะกอน แทงด้วยหลาวทั้งหลาย ในที่ ๒ - ๓ แห่ง ฯ ปลายหลาว กระทบหางตาของเด็ก ฯ พวกสัปเหร่อ ครั้นแทงเนื้อท้องอย่างนี้แล้ว โยนเข้าในกองถ่านเพลิง กลบด้วยถ่านเพลิงนั่นแล แล้วหลีกไป ฯ เนื้อท้องไหม้แล้ว ฯ ส่วนเด็ก คล้ายกับรูปทองได้อยู่บนถ่านเพลิง เหมือนอยู่ในกลีบบัว ฯ แท้จริง ธรรมดาว่าสัตว์ ผู้เกิดในภพสุดท้าย แม้ถูกภูเขาสิเนรุทับ ยังไม่บรรลุพระอรหัต จะสิ้นชีวิตไม่มี ฯ ในวันรุ่งขึ้น พวกสัปเหร่อ พากันมาด้วยคิดว่า จักดับเชิงตะกอนเห็นเด็กนอนอยู่อย่างนั้น เกิดความอัศจรรย์อันไม่เคยมี คิดว่าชื่ออย่างไรกัน เมื่อสรีระทั้งสิ้น ถูกเผาอยู่ ในฟืนทั้งหลายมีประมาณเท่านี้ เด็กไม่ไหม้แล้ว จักมีเหตุอะไรหนอแล ดังนี้ จึงอุ้มเด็กนำไปสู่ภายในหมู่บ้าน ถามพวกหมอดู ฯ พวกหมอดูทายว่า ถ้าเด็กนี้จักอยู่ครองเรือน พวกญาติ ๗ ชั่วเครือสกุล จักไม่ตกยาก ถ้าจักบวชจักเป็นผู้อันสมณะ ๕๐๐ แวดล้อมเที่ยวไป ฯ พวกญาติตั้งชื่อเด็กนั้นว่า สังกิจจะ เพราะว่าหางตาของเขาแตกด้วยขอ ฯ สมัยต่อมา เด็กนั้น ปรากฏว่า สังกิจจะ ฯ ลำดับนั้น พวกญาติ คิดว่า ช่างเถอะ ในเวลาที่เขาเติบโต พวกเราจักให้เขาบวชในสำนักของพระสารีบุตร ผู้เป็นเจ้าของพวกเรา จึงเลี้ยงเขาไว้ ฯ ในเวลามีอายุ ๗ ขวบ สังกิจจะนั้น ฟังคำพูดของพวกเด็ก ๆ ว่า แม่ของเจ้า ได้ทำกาละแล้ว ในเวลาที่เจ้ายังอยู่ในท้อง เมื่อสรีระของแม่เจ้านั้น แม้ถูกเผาอยู่ เจ้าไม่ไหม้แล้ว จึงบอกพวกญาติว่า ได้ยินว่า ฉันพ้นจากภัยเห็นปานนี้ ประโยชน์อะไรของฉันด้วยเรือน ฉันจักบวช ฯ พวกญาติเหล่านั้นรับคำว่า ดีละ พ่อ นำไปยังสำนักของพระสารีบุตรเถระ ได้ถวายด้วยกล่าวว่า ท่านขอรับ ขอท่านจงให้เด็กคนนี้บวชเถิด ฯ พระเถระให้ตจปัญจกกรรมฐานให้บวชแล้ว ฯ สามเณรนั้น บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย ในขณะปลงผมเสร็จนั่นเอง ฯ สามเณรรูปนี้ ชื่อว่าสังกิจจสามเณร ฯ

พระศรีสุทธิพงศ์ อุปสโม วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. เทวทตฺตสฺสาปิ กมฺมํ เนว ตถา รญฺโญ มาราปิตตฺตา น วธกานํ ปโยชิตตฺตา น สิลาย ปวิทฺธตฺตา ปากฏํ อโหสิ ยถา นาฬาคิริหตฺถิโน วิสฺสชฺชิตตฺตา ฯ ตทา หิ มหาชโน ราชาปิ เทวทตฺเตเนว มาราปิโต วธกาปิ ปโยชิตา สิลาปิ ปวิทฺธา อิทานิ ปน เตน นาฬาคิริ วิสฺสชฺชาปิโต เอวรูปํ นาม ปาปํ คเหตฺวา ราชา วิจรตีติ โกลาหลมกาสิ ฯ ราชา มหาชนสฺส กถํ สุตฺวา ปญฺจ ถาลิปากสตานิ หราเปตฺวา น ปุน ตสฺสุปฏฺฐานํ อคมาสิ ฯ นาคราปิสฺส กุลํ อุปคตสฺส ภิกฺขามตฺตมฺปิ นาทฺสุ ฯ โส ปริหีนลาภสกฺกาโร โกหญฺเญน ชีวิตุกาโม สตฺถารํ อปสงฺกมิตฺวา ปญฺจ วตฺถูนิ ยาจิตฺวา ภควตา อลํ เทวทตฺต โย อิจฺฉติ อารญฺญโก โหตูติ ปฏิกฺขิตฺโต กสฺสาวุโส วจนํ โสภณนฺ กึ ตถาคตสฺส อุทาหุ มม ? อหํ หิ อุกฺกฏฺฐวเสน เอวํ วทามิ สาธุ ภนฺเต ภิกฺขู ยาวชีวํ อรญฺญิกา อสฺสุ ปิณฺฑปาติกา ปสุกูลิกา รุกฺขมูลิกา มจฺฉมํสํ น ขาเทยฺยุนฺติ โย ทุกฺขา มุจฺจิตุกาโม โส มยา สทฺธึ อาคจฺฉตูติ วตฺวา ปกฺกามิ ฯ ตสฺส วจนํ สุตฺวา เอกจฺเจ นวปพฺพชิตา มนฺทพุทฺธิโน กลฺยาณํ เทวทตฺโต อาห เอเตน สทฺธึ วิจริสฺสามาติ เตน สทฺธึ เอกโต ว อเหสุ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปฐโม ภาโค/หน้า ๑๓๑-๑๓๒)

แปล โดยอรรถ

๒. พุทฺธานญฺจ มคฺคเทสเกน กิจฺจํ นาม นตฺถิ โพธิมูเล ทสสหสฺสีโลกธาตุ์ กมฺเปตฺวา สมฺโพธึ ปตฺตทิวเสเยว หิ เนสํ อยํ มคฺโค นิรยํ คจฺฉติ อยํ ติรจฺฉานโยนึ อยํ เปตฺตวิสยํ อยํ มนุสฺสโลกํ อยํ เทวโลกํ อยํ อมตหมานิพฺพานนฺติ สพฺเพ มคฺคา อาวิภูตา คามนิคมาทีนํ มคฺเค วตฺตพฺพเมว นตฺถิ ตสฺมา สตฺถา ปาโต ว ปตฺตจีวรมาทาย

มหาอุปาสิกาย เคหทฺวารํ คโต ฯ สา เคหา นิกฺขมิตฺวา สตฺถารํ ปญฺจปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา อนฺโตฆเร ปเวเสตฺวา อาสเน นิสีทาเปตฺวา ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน ปริวิสิ ฯ อุปาสิกา กตภตฺตกิจฺจสฺส สตฺถุโน อนุโมทนํ กาเรตุกามา ปตฺตํ คณฺหิ ฯ สตฺถา มธุรสฺสเรน อนุโมทนธมฺมกถํ อารภิ ฯ อุปาสิกา สาธุ สาธูติ สาธุการํ ททมานา ธมฺมํ สุณิ ฯ อาชีวโก ปจฺฉาคพฺเภ นิสินฺโน ว ตสฺสา สาธุการํ ทตฺวา ธมฺมํ สุณนฺติยา สทฺทํ สุตฺวา สนฺธาเรตุ์ นาสกฺขิ น อิทาเนว สา มยฺหนฺติ นิกฺขมิตฺวา นฏฺฐาสิ กาฬกณฺณิ เอตสฺส เอตํ สกฺการํ กโรหีติ นานปฺปกาเรน อุปาสิกญฺจ สตฺถารญฺจ อกฺโกสนฺโต ปลายิ ฯ อุปาสิกา ตสฺส กถาย ลชฺชิตา อญฺญถตฺตํ คตํ จิตฺตํ เทสนานุสาเรน เปเสตุ์ นาสกฺขิ ฯ อถ นํ สตฺถา กึ อุปาสิเก จิตฺตํ เทสนานุคตํ กาตุ์ น สกฺโกสีติ ฯ ภนฺเต เอตสฺส เม กถาย จิตฺตํ อญฺญถตฺตํ อุปคตนฺติ ฯ สตฺถา เอวรูปสฺส วิสภาคชนสฺส กถิตํ กถํ นาม อาวชฺชิตุ์ วฏฺฏติ เอวรูปํ อสมนฺนาหริตฺวา อตฺตโน กตากตเมว โอโลเกตุ์ น วฏฺฏตีติ อาห ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ตติโย ภาโค/หน้า ๓๙-๔๐)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.การกระทำ แม้ของพระเทวทัต เป็นธรรมชาติปรากฏแล้ว ได้เป็นแล้ว เพราะความที่แห่งช้างชื่อว่านาฬาคีรี อันตนปล่อยแล้ว ฉันใด อ.การกระทำ แม้ของพระเทวทัต เป็นธรรมชาติปรากฏแล้ว ได้เป็นแล้ว เพราะความที่แห่งพระราชาอันตนยังพระราชกุมารพระนามว่าอชาตศัตรูให้ปลงพระชนม์แล้ว ฉันนั้น หามิได้นั่นเทียว อ.การกระทำ แม้ของพระเทวทัต เป็นธรรมชาติปรากฏแล้ว ได้เป็นแล้ว เพราะความที่แห่งนายขมังธนู ท. อันตนประกอบแล้ว ฉันนั้น หามิได้ อ.การกระทำ แม้ของพระเทวทัต เป็นธรรมชาติปรากฏแล้ว ได้เป็นแล้ว เพราะความที่แห่งศิลาอันตนกลิ้งแล้ว ฉันนั้น หามิได้ ฯ ก็ในกาลนั้น อ.มหาชน ได้กระทำแล้ว ซึ่งความโกลาหลว่า แม้ อ.พระราชา อันพระเทวทัตนั่นเทียว ยังพระราชกุมารพระนามว่าอชาตศัตรู ให้ปลงพระชนม์แล้ว แม้ อ.นายขมังธนู ท. อันพระเทวทัตนั่นเทียว ประกอบแล้ว แม้ อ.ศิลาอันพระเทวทัตนั่นเทียว กลิ้งแล้ว ก็ในบัดนี้ อ.ช้างชื่อว่านาฬาคีรี อันพระเทวทัตนั้น ยังนายควาญช้างให้ปล่อยแล้ว อ.พระราชา ย่อมเที่ยวคบ ซึ่งบุคคลชั่ว ชื่อผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ดังนี้ ฯ อ.พระราชา สดับแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของมหาชน ยังบุคคลให้นำไปอยู่แล้ว ซึ่งร้อยแห่งอหารที่บุคคลหุงต้มใส่ไว้แล้วในถาด ท. (สำรับ) ๕ ไม่ได้เสด็จไปแล้ว สู่ที่บำรุง แห่งพระเทวทัตนั้นอีก ฯ แม้ อ.ชนผู้อยู่ในเมือง ท. ไม่ได้ถวายแล้ว ซึ่งวัตถุแม้สักว่าภิกษา แก่พระเทวทัตนั้น ผู้เข้าไปถึงแล้วซึ่งตระกูล ฯ อ.พระเทวทัตนั้น เป็นผู้มีลาภและสักการะอันเสื่อมรอบแล้ว เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเป็นอยู่ ด้วยความเป็นแห่งบุคคลผู้หลอกลวง เป็น เข้าไปเฝ้าแล้ว ซึ่งพระศาสดา ทูลขอแล้ว ซึ่งวัตถุ ท. ๕ ผู้อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามแล้วว่า ดูก่อนเทวทัต อ.อย่าเลย อ.ภิกษุใด ย่อมปรารถนา อ.ภิกษุนั้น จงเป็นผู้อยู่ในป่า จงเป็น ดังนี้ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. อ.คำของใคร เป็นธรรมชาติงาม ย่อมเป็น อ.คำของพระตถาคต เป็นธรรมชาติงาม ย่อมเป็นหรือหรือว่า อ.คำของเรา เป็นธรรมชาติงาม ย่อมเป็น ด้วยว่า อ.เรา ย่อมกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ดังข้าพเจ้าจะขอโอกาส อ.ภิกษุ ท. พึงเป็นผู้มีการอยู่ประจำในป่าเป็นปกติ พึงเป็น

ตลอดกาลกำหนดเพียงไรแห่งชีวิต อ.ภิกษุ ท. พึงเป็นผู้มีอันเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาตเป็นปกติ พึงเป็น ตลอดกาลกำหนดเพียงไรแห่งชีวิต อ.ภิกษุ ท.พึงเป็นผู้มีการทรงไว้ซึ่งผ้าบังสุกุลเป็นปกติ พึงเป็น ตลอดกาลกำหนดเพียงไรแห่งชีวิต อ.ภิกษุ ท. พึงเป็นผู้มีการอยู่ที่โคนแห่งต้นไม้เป็นปกติ พึงเป็น ตลอดกาลกำหนดเพียงไรแห่งชีวิต อ.ภิกษุ ท. ไม่พึงฉัน ซึ่งปลาและเนื้อ ตลอดกาลกำหนดเพียงไรแห่งชีวิต ดังนี้ ด้วยสามารถแห่งการปฏิบัติอันสูงสุด อ.ภิกษุใด เป็นผู้ใคร่เพื่ออันพ้นจากทุกข์ ย่อมเป็น อ.ภิกษุนั้น จงมากับด้วยเรา ดังนี้ หลีกไปแล้ว ฯ อ.ภิกษุ ท. บางพวก ผู้บวชแล้วใหม่ ผู้มีความรู้น้อย ฟังแล้ว ซึ่งคำของพระเทวทัตนั้น คิดแล้วว่า อ.พระเทวทัต กล่าวแล้ว ซึ่งคำอันงาม อ.เรา ท. จักเที่ยวไปกับด้วยพระเทวทัตนั้น ดังนี้ ได้เป็นแล้ว โดยความเป็นอันเดียวกัน กับด้วยพระเทวทัตนั้นเทียว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ก็ ธรรมดาว่ากิจ ด้วยบุคคลผู้แสดงทาง ย่อมไม่มี แก่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เพราะในวันที่พระองค์ทรงบรรลุสัมโพธิญาณยังหมื่นโลกธาตุให้หวั่นไหวที่โคนต้นโพธินั่นแล ทางทั้งหลายแจ่มแจ้งแก่พระพุทธเจ้าเหล่านั้นแล้วว่า ทางนี้ ไปนรก ทางนี้ ไปกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ทางนี้ ไปเปรตวิสัย ทางนี้ ไปมนุษย์โลก ทางนี้ ไปเทวโลก ทางนี้ ไปอมตมหานิพพาน ในทางแห่งสถานที่ต่าง ๆ มีคามและนิคมเป็นต้น ไม่มีคำที่จะพึงกล่าวเลย ฉะนั้น พระบรมศาสดา จึงทรงถือบาตรและจีวร เสด็จไปยังประตูเรือนของมหาอุบาสิกา แต่เช้าตรู่ ฯ มหาอุบาสิกานั้น ออกจากเรือนไป ถวายบังคมพระบรมศาสดา ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ทูลอาราธนาให้เสด็จเข้าไปภายในเรือน ให้ประทับนั่ง ณ อาสนะแล้วถวายน้ำทักษิณา อังคาสด้วยขาทนียะ โภชนียะ อันประณีต ฯ อุบาสิกา ประสงค์จะให้ทรงทำอนุโมทนา จึงรับบาตรของพระบรมศาสดา ผู้ทรงทำภัตกิจเสร็จแล้ว ฯ พระบรมศาสดา ทรงเริ่มธรรมกถาอนุโมทนาด้วยพระสุรเสียงอันไพเราะ ฯ อุบาสิกา ฟังธรรมพลางให้สาธุการว่า สาธ สาธุ ฯ อาชีวกนั่งอยู่หลังห้องนั่นแล ได้ยินเสียงอุบาสิกานั้นฟังธรรมให้สาธุการอยู่ ไม่อาจจะอดทนอยู่ได้ จึงออกไปด้วยคิดว่า บัดนี้แล นางไม่ใช่คนของเราแล้ว ดังนี้ พูดว่า เจ้าฉิบหายแล้วนางกาฬกิณี เจ้าจงทำสักการะนี้ แก่สมณะนั่นเถิด ดังนี้ ด่าอุบาสิกาและพระศาสดาโดยประการต่าง ๆ พลางหนีไป ฯ อุบาสิกา ละอาย เพราะถ้อยคำของอาชีวกนั้น มิได้อาจส่งจิตซึ่งถึงความฟุ้งซ่าน ไปตามกระแสแห่งเทศนาได้ ฯ ลำดับนั้น

พระบรมศาสดา ตรัสถามนางว่า อุบาสิกา เธอ ไม่อาจทำจิตให้ไปตามกระแสแห่งเทศนาได้หรือ ? ฯ อุบาสิกา กราบทูลว่า พระเจ้าค่ะ เพราะถ้อนคำของอาชีวกนั่น จิตของหม่อมฉันจึงถึงความฟุ้งซ่าน ฯ พระบรมศาสดา ตรัสว่า ขึ้นชื่อว่าถ้อยคำที่ชนฝ่ายตรงกันข้ามเห็นปานนี้กล่าวแล้ว ไม่สมควรที่จะคำนึงการไม่ใฝ่ใจถึงคำพูดเห็นปานนี้แล้ว ตรวจดูกิจของตนซึ่งทำแล้วและยังมิได้ทำเท่านั้น จึงควร ฯ

พระราชปริยัติโมลี อุปสโม วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อปรภาเค สตฺถริ โกสมฺพิยํ วิหรนฺเต สสาวกสงฺฆสฺส ตถาคตสฺส มหนฺโต ลาภสกฺกาโร นิพฺพตฺติ ฯ ตตฺถ วตฺถาภรณชาทิหตฺถา มนุสฺสา วิหารํ ปวิสิตฺวา กุหึ สตฺถา, กุหึ สารีปุตฺตตฺเถโร กุหึ มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร กุหึ มหากสฺสปตฺเถโร กุหึ ภทฺทิยตฺเถโร กุหึ อนุรุทฺธตฺเถโร กุหึ อานนฺทตฺเถโร กุหึ ภคุตฺเถโร กุหึ กิมฺพิลตฺเถโรติ อสีติมหาสาวกานํ นิสินฺนฏฺฐานํ โอโลเกนฺตา วิจรนฺติ ฯ เทวทตฺตตฺเถโร กุหึ นิสินฺโน วา ฐิโต วาติ ปุจฺฉนฺโต นาม นตฺถิ ฯ โส จินฺเตสิ อหํ เอเตหิ สทฺธึเยว ปพฺพชิโต เอเตปิ ขตฺติยปพฺพชิตา อหัปิ ขตฺติยปพฺพชิโต ลาภสกฺการหตฺถา มนุสฺสา เอเต ปริเยสนฺติ มม นามํ คเหตาปิ นตฺถิ เกน นุ โข สทฺธึ เอกโต หุตฺวา กิญฺจิ ปสาเทตฺวา มม ลาภสกฺการํ นิพฺพตฺเตยฺยนฺติ ฯ อถสฺส เอตทโหสิ อยํ ราชา พิมฺพิสาโร ปฐมทสฺสเนเนว เอกาทสนหุเตหิ สทฺธึ โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐิโต, น สกฺกา เอเตน สทฺธึ เอกโต ภวิตุํ โกสลรญฺญาปิ สทฺธึ น สกฺกา เอกโต ภวิตุํ อยํ โข ปน รญฺโญ ปุตฺโต อชาตสตฺตุกุมาโร กสฺสจิ คุณโทสํ น ชานาติ เอเตน สทฺธึ เอกโต ภวิสฺสามีติ ฯ โส โกสมฺพิโต ราชคหํ คนฺตฺวา กุมารกวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา จตฺตาโร อาสีวิเส จตูสุ หตฺถปาเทสุ เอกํ คีวาย พนฺธิตฺวา เอกํ สีเส จุมฺพฏกํ กตฺวา เอกํ เอกํสํ กริตฺวา อิมาย อหิเมขลาย อากาสโต โอรุยฺห อชาตสตฺตุสฺส อุจฺฉงฺเค นิสีทิตฺวา เตน ภีเตน โกสิ ตฺวนฺติ วุตฺเต อหํ เทวทตฺโตติ วตฺวา ตสฺส ภยวิโนทนตฺถํ ตํ อตฺตภาวํ ปฏิสํหริตฺวา สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธโร ปุรโต ฐตฺวา ตํ ปสาเทตฺวา ลาภสกฺการํ นิพฺพตฺเตสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปฐโม ภาโค/หน้า ๑๒๙ - ๑๓๐)

แปล โดยอรรถ

๒. โส เอวं วตฺวา ตรมานรูโป สาวตฺถึ ปวิสิตฺวา ภควนฺตं อโนปมาย พุทฺธสิริยา ปิณฺฑาย จรนฺตं ทิสฺวา จิรสฺสं วต เม โคตโม สมฺมาสมฺพุทฺโธ ทิฏฺโจติ ทิฏฺจฏฺจานโต ปฏฺจาย โอนตสรีโร คนฺตฺวา อนฺตรวีถิยं ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา โคปฺผเกสุ ทฬฺหं คเหตฺวา เอวมาห เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา ธมฺมं เทเสตุ สุคโต ธมฺมं ยं มมสฺส ทีฆรตฺตं หิตาย สุขายาติ ฯ อถ นं สตฺถา อกาโล ตาว พาหิย อนฺตรวีถึ ปวิฏฺโจมฺหิ ปิณฺฑายาติ ปฏิกฺขิปิ ฯ ตं สุตฺวา พาหิโย ภนฺเต สํสาเร สํสรนฺเตน กวฬีงฺการาหาโร น อลทฺธปุพฺโพ ตุมฺหากं วา มยฺหं วา ชีวิตนฺตรายं น ชานามิ เทเสถเว เม ธมฺมนฺติ ฯ สตฺถา ทุติยมฺปิ ปฏิกฺขิปิเยว ฯ เอวं กิรสฺส อโหสิ “อิมสฺส มं ทิฏฺจกาลโต ปฏฺจาย สกลสรีรं นิรนฺตรं ปีติยา อชฺโฌตฺถตं โหติ พลวปฺปีติเวโค ธมฺมं สุตฺวาปิ น สกฺขิสฺสติ ปฏิวิชฺฌิตุ์ มชฺฌตฺตุเปกฺขาย ตาว ติฏฺจตุ เอกรตฺเตเนว วีสโยชนสติกं มคฺคं อาคตตฺตา ทรโถปิสฺส พลวา โสปิ ตาว ปฏิปฺปสฺสมฺภตูติ ตสฺมา ทุวิกฺขตฺตุ์ ปฏิกฺขิปิตฺวา ตติยมฺปิ ยาจิโต อนฺตรวีถิยं จิโต ว ตสฺมาติห เต พาหิย เอวं สิกฺขิตพฺพं ทิฏฺเจ ทิฏฺจมตฺตं ภวิสฺสตีติอาทินา นเยน ธมฺมं เทเสสิ ฯ โส สตฺถุ ธมฺมं สุณนฺโตเยว สพฺพาสเว เขเปตฺวา สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตं ปาปุณิ ตาวเทว จ ปน ภควนฺตं ปพฺพชฺชं ยาจิ ปริปุณฺณนฺเต ปตฺตจีวรนฺติ ปุฏฺโจ น ปริปุณฺณนฺติ อาห ฯ (ธมฺมปทฏฺจกถาย จตุตฺโถ ภาโค/หน้า ๙๖ - ๙๗)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก ครั้นเมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ ๆ ในพระนครชื่อว่าโกสัมพี อ.ลาภและสักการะใหญ่ บังเกิดแล้ว แก่พระตถาคต ผู้เป็นไปกับด้วยหมู่แห่งพระสาวก ฯ อ.มนุษย์ ท. ในพระนครชื่อว่าโกสัมพีนั้น ผู้มีวัตถุมีผ้าและเภสัชเป็นต้นในมือ เข้าไปแล้ว สู่วิหาร ถามแล้วว่า อ.พระศาสดา ย่อมประทับอยู่ ณ ที่ไหน อ.พระเถระชื่อว่าสารีบุตร ย่อมอยู่ ณ ที่ไหน อ.พระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ ย่อมอยู่ ณ ที่ไหน อ.พระเถระชื่อว่ามหากัสสป ย่อมอยู่ ณ ที่ไหน ดังนี้เป็นต้น ย่อมเที่ยวแลดู ซึ่งที่แห่งพระสาวกผู้ใหญ่ ๘๐ ท. นั่งแล้ว ฯ ชื่อ อ.มนุษย์ผู้ถามอยู่ว่า อ.พระเถระชื่อว่าเทวทัตต์ นั่งแล้ว หรือ หรือว่า ยืนอยู่แล้ว ณ ที่ไหน ดังนี้ ย่อมไม่มี ฯ อ .พระเถระชื่อว่าเทวทัตต์นั้น คิดแล้วว่า อ.เรา เป็นผู้บวชแล้ว กับด้วยภิกษุ ท. เหล่านั้นนั่นเทียว ย่อมเป็น* อ.ภิกษุ ท. แม้เหล่านั่น เป็นผู้บวชแล้วจากตระกูลแห่งกษัตริย์ ย่อมเป็น แม้ อ.เรา เป็นผู้บวชแล้วจากตระกูลแห่งกษัตริย์ ย่อมเป็น อ.มนุษย์ ท. ผู้มีลาภและสักการะในมือ ย่อมแสวงหา ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั่น แม้ อ.มนุษย์ผู้ถือเอา ซึ่งชื่อของเรา ย่อมไม่มี อ.เรา เป็น โดยความเป็นอันเดียวกัน กับด้วยใคร หนอแล ยังใคร ให้เลื่อมใสแล้ว ยังลาภและสักการะ พึงให้บังเกิดขึ้น แก่เรา ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ.ความคิดนี้ว่า อ.พระราชา พระนามว่าพิมพิสารนี้ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในโสดาปัตติผล กับด้วยนหุต (แห่งมนุษย์) ๑๑ ท. ด้วยการเห็นครั้งที่หนึ่งนั้นเทียว อันเราไม่อาจ เพื่ออันเป็น โดยความเป็นอันเดียวกัน กับด้วยพระราชาพระนามว่าพิมพิสารนั่น อันเราไม่อาจเพื่อเป็นโดยความเป็นอันเดียวกัน กับแม้ด้วยพระราชาแห่งแคว้นโกศล ส่วนว่า อ.พระกุมาร พระนามว่าอชาตศัตรู ผู้เป็นพระโอรส ของพระราชานี้แล ย่อมไม่ทรงรู้ ซึ่งคุณและโทษ ของใคร ๆ อ.เรา จักเป็น โดยความเป็นอันเดียวกัน กับด้วยพระกุมารพระนามว่าอชาตศัตรูนั่น ดังนี้ ได้มีแล้ว แก่พระเถระชื่อว่าเทวทัตต์นั้น

---

* ปพฺพชิโต จะแปลเป็นกิริยากุมพากย์เลยก็ได้

อ.พระเถระ ชื่อว่าเทวทัตต์นั้นไปแล้ว สู่พระนครชื่อว่าราชคฤห์ จากพระนครชื่อว่าโกสัมพี เนรมิตแล้ว ซึ่งเพศแห่งกุมาร พันแล้ว ซึ่งอสรพิษ ท. ๔ ตัว ที่มือและเท้า ท. ๔ พันแล้ว ซึ่งอสรพิษ ตัวหนึ่งที่คอ กระทำแล้ว ซึ่งอสรพิษ ตัวหนึ่ง ให้เป็นเทริดบนศีรษะ กระทำแล้ว ซึ่งอสรพิษ ตัวหนึ่ง ให้เฉวียงบ่า ลงแล้ว จากอากาศ ด้วยสังวาลย์ อันเป็นวิการแห่งงู นี้ นั่งแล้ว บนพระเพลาของพระกุมารพระนามว่าอชาตศัตรู ครั้นเมื่อคำว่า อ.ท่าน เป็นใคร ย่อมเป็น ดังนี้ อันพระกุมารพระนามว่าอชาตศัตรูนั้น ผู้กลัวแล้ว ตรัสแล้ว กล่าวแล้วว่า อ.เรา เป็นภิกษุ ชื่อว่าเทวทัตต์ ย่อมเป็นดังนี้ เปลี่ยนแล้ว ซึ่งอัตตภาพนั้น เพื่ออันบันเทาซึ่งความกลัว ของพระกุมารพระนาว่าอชาตศัตรูนั้น เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งผ้าสังฆาฏิและบาตรและจีวร เป็น ยืนอยู่แล้ว ข้างหน้า ยังพระกุมารพระนามว่าอชาตศัตรูนั้น ให้เลื่อมใสแล้ว ยังลาภและสักการะ ให้บังเกิดแล้ว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. นายพาหิยะนั้น ครั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว มีท่าทางรีบร้อน เข้าไปยังเมืองสาวัตถี เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จเที่ยวบิณฑบาตด้วยพุทธสิริ หาที่เปรียบมิได้ คิดว่า นานหนอเราจึงเห็นพระโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้ น้อมตัวเดินไป ตั้งแต่ที่ ๆ ตนเห็นถวายบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ในระหว่างถนน จับที่ข้อพระบาทไว้มั่น กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ขอพระสุคตเจ้าจงทรงแสดงธรรมซึ่งจะพึงมี เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน แก่ข้าพระองค์ ฯ ลำดับนั้น พระบรมศาสดา ทรงห้ามเขาว่า พาหิยะ ยังมิใช่กาลก่อน เรากำลังเข้าไปบิณฑบาต ในระหว่างแห่งถนน ฯ นายพาหิยะ ฟังพระดำรัสนั้นแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กพลิงการาหารอันบุคคลผู้ท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร ไม่เคยได้หามิได้ ข้าพระองค์ ไม่ทราบถึงอันตรายแห่งชีวิตของพระองค์ หรือของข้าพระองค์ ขอพระองค์ จงทรงแสดงธรรม แก่ข้าพระองค์เถิด ฯ แม้ครั้งที่ ๒ พระบรมศาสดา ก็ทรงห้ามแล้วเหมือนกัน ฯ นัยว่า พระองค์ ได้ทรงมีพระดำริอย่างนี้ว่า ตั้งแต่เวลาที่นายพาหิยะนี้เห็นเรา ร่างกายทั้งสิ้นของเขาถูกปีติท่วมทับหาระหว่างมิได้ เขามีกำลังแห่งปีติ อย่างแรงกล้า ถึงฟังธรรมแล้ว ก็จักไม่สามารถรู้แจ้งได้ เขาจงตั้งอยู่ในอุเบกขาคือความเป็นกลางก่อนแม้ความกระวนกระวายใจของเขา ก็ยังรุนแรงอยู่ เพราะเดินทางมาถึง ๑๒๐ โยชน์โดยคืนเดียวเท่านั้น ขอความกระวนกระวายใจแม้นั้น จงสงบก่อน เพราะฉะนั้น พระองค์จึง

ทรงห้ามถึง ๒ ครั้ง ถูกเขาอ้อนวอน แม้ครั้งที่ ๓ ประทับยืนอยู่ระหว่างถนนนั่นแหละ ทรงแสดงธรรมโดยนัยเป็นต้นว่า ดูก่อนพาหิยะ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอ พึงศึกษาในศาสนานี้อย่างนี้ว่า เมื่อเห็น ก็สักว่าเห็น ดังนี้ * ฯ นายพาหิยะนั้น ฟังธรรมของพระบรมศาสดาอยู่นั่นเทียว ทำอาสวะทั้งปวง ให้สิ้นไป บรรลุพระอรหัต พร้อมทั้งปฏิสัมภิทาทั้งหลาย ก็แล เขาทูลขอบรรพชากะพระผู้มีพระภาคเจ้า ในทันทีนั้น ถูกพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า บาตรและจีวรของเธอครบแล้วหรือ จึงกราบทูลว่า ยังไม่ครบ ดังนี้ ฯ

---

* พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๒๕ หน้า ๑๒๑

พระราชปริยัติโมลี อุปสโม วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๓๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อตีเต กิร กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺโธ วีสติยุตฺตาสวสหสฺสปริวาโร พาราณสึ อคมาสิ ฯ มนุสฺสา อตฺตโน พลํ สลฺลกฺเขตฺวา อฏฺฐปิ ทสปิ เอกโต หุตฺวา อาคนฺตุกทานานิ อทํสุ ฯ อเถกทิวสํ สตฺถา ภตฺตกิจฺจาวสาเน เอวํ อนุโมทนํ อกาสิ อุปาสกา อิเธกจฺโจ อตฺตโน สนฺตกเมว ทาตุํ วฏฺฏติ กึ ปเรน สมาทปิเตนาติ อตฺตนา ว ทานํ เทติ ปรํ น สมาทเปติ, โส นิพฺพตฺตฏฺฐาเน โภสมฺปทํ ลภติ โน ปริวารสมฺปทํ เอกจฺโจ ปรํ สมาทเปติ อตฺตนา น เทติ โส นิพฺพตฺตฏฺฐาเน ปริวารสมฺปทํ ลภติ โน โภคสมฺปทํ เอกจฺโจ อตฺตนาปิ น เทติ ปรมฺปิ น สมาทเปติ โส นิพฺพตฺตฏฺฐาเน เนว โภคสมฺปทํ ลภติ โน ปริวารสมฺปทํ วิฆาสาโท หุตฺวา ชีวติ เอกจฺโจ อตฺตนา จ เทติ ปรญฺจ สมาทเปติ โส นิพฺพตฺตฏฺฐาเน โภคสมฺปทมฺปิ ลภติ ปริวารสมฺปทมฺปีติ ฯ ตํ สุตฺวา สมีเป ฐิโต เอโก ปณฺฑิตปุริโส จินฺเตสิ อหนฺทานิ ตถา กริสฺสามิ ยถา เม เทฺว สมฺปตฺติโย ภวิสฺสนฺตีติ ฯ โส สตฺถารํ วนฺทิตฺวา อาห ภนฺเต เสฺว มยฺหํ ภิกฺขํ คณฺหถาติ ฯ กิตฺตเกหิ ภิกฺขูหิ อตฺโถติ ฯ กิตฺตโก ปน โว ภนฺเต ปริวาโรติ ฯ วีสติ ภิกฺขุสหสฺสานีติ ฯ ภนฺเต สพฺเพหิ สทฺธึ เสฺว มยฺหํ ภิกฺขं คณฺหถาติ ฯ สตฺถา อธิวาเสสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย จตุตฺโถ ภาโค/หน้า ๒๑ - ๒๒)

แปล โดยอรรถ

๒. สาวตฺถิยํ กิร ปญฺจสตา ธมฺมิกอุปาสกา นาม อเหสุ๎ฯ เตสุ เอเกกสฺส ปญฺจ ปญฺจ อุปาสกสตานิ ปริวาโร ฯ โย เตสํ เชฏฺฐโก ตสฺส สตฺต ปุตฺตา สตฺต ธีตโร ฯ เตสุ เอเกกสฺส เอเกกา สลากยาคุ สลากภตฺตํ ปกฺขิกภตฺตํ สงฺฆภตฺตํ อุโปสถิกภตฺตํ อาคนฺตุกภตฺตํ วสฺสาวาสิกํ อโหสิ ฯ เตปิ สพฺเพว อนุชาตปุตฺตา นาม อเหสุ๎ ฯ อิติ จุทฺทสนฺนํ ปุตฺตานํ

ภริยาย อุปาสกสฺสาติ โสพฺภสฺส สลากยาคุอาทีนิ ปวตฺตนฺติ ฯ อิติ โส สปุตฺตทาโร สีลวา กลฺยาณธมฺโม ทานสัวิภาครโต อโหสิ ฯ อถสฺส อปรภาเค โรโค อุปฺปชฺชิ ฯ อายุสงฺขาโร ปริหายิ ฯ โส ธมฺมํ โสตุกาโม อฏฺฐ วา เม โสพฺภสฺส วา ภิกฺขู เปเสถาติ สตฺถุ สนฺติกํ ปหิณิ ฯ สตฺถา ภิกฺขู เปเสสิ ฯ เต คนฺตฺวา ตสฺส มณฺฑปํ ปริวาเรตฺวา ปญฺญตฺเตสุ อาสเนสุ นิสินฺนา ภนฺเต อยฺยานํ เม ทสฺสนํ ทุลฺลภํ ภวิสฺสติ ทุพฺพโลมฺหิ เอกํ เม สุตฺตํ สชฺฌายถาติ วุตฺตา กตรํ สุตฺตํ โสตุกาโม อุปาสกาติ สพฺพพุทฺธานํ อวิชหิตํ สติปฏฺฐานสุตฺตนฺติ วุตฺเต เอกายโน อยํ ภิกฺขเว มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยาติ สุตฺตนฺตํ ปฏฺฐเปสุ ฯ ตสฺมึ ขเณ ฉหิ เทวโลเกหิ สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิตา สหสฺสสินฺธวยุตฺตา ทิยฺยมฺโยชนสติกา ฉ รถา อาคมึสุ ฯ เตสุ จิตา เทวตา อมฺหากํ เทวโลกํ เนสฺสาม อมฺหากํ เทวโลกํ เนสฺสาม อมฺโภ มตฺติกภาชนํ ภินฺทิตฺวา สุวณฺณภาชนํ คณฺหนฺโต วิย อมฺหากं เทวโลเก อภิรมิตุ์ อิธ นิพฺพตฺตาหีติ วทึสุ ฯ อุปาสโก ธมฺมสฺสวนนฺตรายํ อนิจฺฉนฺโต อาคเมถ อาคเมถาติ อาห ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปจฺโม ภาโค/หน้า ๑๒๐ - ๑๒๑)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑.ได้ยินว่า ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ.พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัสสปะ เป็นผู้มีพันแห่งพระขีณาสพยี่สิบเป็นบริวาร เป็น ได้เสด็จไปแล้ว สู่เมืองชื่อว่าพาราณสี ฯ อ.มนุษย์ ท. กำหนดแล้ว ซึ่งกำลังของตน แปดคนบ้าง สิบคนบ้าง เป็น โดยความเป็นอันเดียวกัน ได้ถวายแล้ว ซึ่งทานเพื่อภิกษุผู้จรมา ท. ฯ ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง อ.พระศาสดา ได้ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการอนุโมทนา ในกาลเป็นที่สุดแห่งกิจด้วยภัต อย่างนี้ว่า ดูก่อนอุบาสกและอุบาสิกา ท. อ.บุคคล บางคน ในโลกนี้ คิดแล้วว่า อ.อัน ๆ เราถวาย ซึ่งวัตถุอันเป็นของมีอยู่ของตนนั่นเทียว ย่อมควร อ.ประโยชน์อะไร ด้วยบุคคลอื่น ผู้อันเราชักชวนแล้ว ดังนี้ ย่อมถวาย ซึ่งทานด้วยตนเทียว ย่อมไม่ชักชวน ซึ่งบุคคลอื่น อ.บุคคลนั้น ย่อมได้ ซึ่งความถึงพร้อมแห่งโภคะ ย่อมไม่ได้ ซึ่งความถึงพร้อมแห่งบริวาร ในที่แห่งตนบังเกิดแล้ว, อ.บุคคล บางคน ย่อมชักชวน ซึ่งบุคคลอื่น ย่อมไม่ถวาย ซึ่งทาน ด้วยตน อ.บุคคลนั้น ย่อมได้ ซึ่งความถึงพร้อมแห่งบริวาร ย่อมไม่ได้ ซึ่งความแห่งโภคะ ในที่แห่งตนบังเกิดแล้ว, อ.บุคคล บางคน ย่อมไม่ถวาย ซึ่งทาน (แม้) ด้วยตนบ้าง ย่อมไม่ชักชวน(แม้) ซึ่งบุคคลอื่นบ้าง อ.บุคคลนั้น ย่อมไม่ได้ ซึ่งความถึงพร้อมแห่งโภคะนั่นเทียว ย่อมไม่ได้ ซึ่งความถึงพร้อมแห่งบริวาร เป็นผู้กินซึ่งวัตถุอันเป็นเดน เป็น ย่อมอยู่ในที่แห่งตน บังเกิดแล้ว อ.บุคคล บางคน ย่อมถวาย ซึ่งทาน ด้วยตนเอง ย่อมชักชวน ซึ่งบุคคลอื่นด้วย อ.บุคคลนั้น ย่อมได้(แม้) ซึ่งความถึงพร้อมแห่งโภคะบ้าง ย่อมได้ (แม้) ซึ่งความถึงพร้อมแห่งบริวารบ้าง ในที่แห่งตนบังเกิดแล้ว ดังนี้ ฯ อ.บุรุษผู้เป็นบัณฑิต คนหนึ่ง ผู้ยืนอยู่แล้ว ในที่ใกล้ ฟังแล้ว ซึ่งการอนุโมทนานั้น คิดแล้วว่า ในกาลบัดนี้ อ.เรา จักกระทำ อ.สมบัติ ท. สอง จักมีแก่เรา โดยประการใด โดยประการนั้น ดังนี้ ฯ อ.บุรุษผู้เป็นบัณฑิตนั้น ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระองค์ ขอจงทรงรับ ซึ่งภิกษา

ของข้าพระองค์ ในวันพรุ่งนี้ ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้วว่า อ.ความต้องการ ด้วยภิกษุ ท. มีประมาณเท่าไร ย่อมมี แก่เธอ ดังนี้ ฯ อ.บุรุษผู้เป็นบัณฑิตนั้น กราบทูลถามแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ อ.บริวาร ของพระองค์มีประมาณเท่าไร ย่อมมี ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า อ.พันแห่งภิกษุ ท. ยี่สิบ ย่อมมี ดังนี้ ฯ อ.บุรุษผู้เป็นบัณฑิตนั้น กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระองค์ กับด้วยภิกษุ ท. ทั้งปวง ขอจงทรงรับ ซึ่งภิกษา ของข้าพระองค์ ในวันพรุ่งนี้ ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ทรงยังคำนิมนต์ให้อยู่ทับแล้ว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ได้ยินว่า ชื่อว่าอุบาสกผู้ทรงธรรม ในเมืองสาวัตถี มีประมาณ ๕๐๐ คน ฯ บรรดาอุบาสกเหล่านั้น อุบาสกแต่ละคน มีอุบาสกคนละ ๕๐๐ เป็นบาริวาร ฯ อุบาสกผู้เป็นหัวหน้าของอุบาสกเหล่านั้น มีลูกชาย ๗ คน ลูกสาว ๗ คน ฯ บรรดาลูกทั้ง ๑๔ คนนั้น ลูกแต่ละคน ได้มีสลากข้าวยาคู สลากภัต ปักขิกภัต สังฆภัต อุโบสถิกภัต อาคันตุกภัต วัสสาวาสิกภัต คนละที่ ฯ ลูกแม้เหล่านั้น ทุกคนได้ชื่อว่าอนุชาตบุตร ฯ ภัตมีสลากข้าวยาคูเป็นต้น ๑๖ ที่ ของชนเหล่านี้ คือ ของลูก ๑๔ คน ของภรรยา ของอุบาสก ย่อมเป็นไปด้วยประการฉะนี้ ฯ อุบาสกนั้น พร้อมทั้งลูกและเมีย เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ยินดีในการให้และการจำแนกการให้ ด้วยประการฉะนี้ ฯ ครั้นในกาลต่อมา โรคเกิดขึ้นแก่อุบาสกนั้น ฯ อายุสังขาร เสื่อมแล้ว ฯ เขาประสงค์จะฟังธรรม จึงส่งข่าวสารไปยังสำนักของพระบรมศาสดาว่า ขอพระองค์โปรดส่งภิกษุ ๘ รูป หรือ ๑๖ รูป ไปเพื่อข้าพระองค์ ฯ พระบรมศาสดา ทรงส่งภิกษุทั้งหลายไปแล้ว ฯ ภิกษุเหล่านั้น ไปนั่งบนอาสนะที่เขาปูล้อมเตียงของอุบาสกนั้น อันอุบาสกนั้นกราบเรียนว่า ท่านขอรับ การเห็นพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย จักเป็นการเห็นที่กระผมได้โดยยาก กระผมเป็นผู้ทุรพล ขอพระคุณเจ้าโปรดสาธยายพระสูตรสักสูตรหนึ่ง แก่กระผม ดังนี้ จึงถามว่า อุบาสก โยมประสงค์จะฟังสูตรไหนเล่า ? เมื่ออุบาสกนั้นกราบเรียนว่า สติปัฏฐานสูตร ที่พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ไม่ทรงทอดทิ้งแล้ว ดังนี้ จึงเริ่มตั้งพระสูตรว่า **เอกายโน อยํ ภิกขเว มคโค สตตานํ วิสุทธิยา** เป็นอาทิ (ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางนี้ เป็นทางไปอย่างเอก เพื่อความหมดจด

แห่งสัตว์ทั้งหลาย ดังนี้เป็นต้น) ฯ ในขณะนั้น รถ ๖ คัน (แต่ละคัน) ใหญ่ ๑๕๐ โยชน์ เทียมด้วยม้าสินธพ ๑,๐๐๐ ตัว ประดับด้วยเครื่องอลังการพร้อมสรรพ มาจากเทวโลก ๖ ชั้น ฯ เทวดาทั้งหลาย ผู้อยู่บนรถเหล่านั้น พากันกล่าวว่า พวกเราจักนำท่านไปยังเทวโลกของพวกเรา พวกเราจักนำท่านไปยังเทวโลกของพวกเรา ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงบังเกิดบนรถนี้ เพื่ออภิรมย์ในเทวโลกของพวกเรา เสมือนคนทำลายภาชนะดินแล้วถือเอาภาชนะทองคำ ฉะนั้น ฯ อุบาสก ไม่ปรารถนาอันตรายแก่การฟังธรรมจึงพูดว่า จงรอก่อน จงรอก่อน ดังนี้ ฯ

พระราชปริยัติโมลี อุปสโม วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๓๖

แปล โดยพยัญชนะ

๑. เถโร กึ ปน มยฺหํ ตยา กถิตวตฺเต วตฺติสฺสามาติ อวตฺวา กึ กาตุํ วฏฺฏติ อุปาสิเกติ อาห ฯ ภนฺเต โสสานิเกหิ นาม สุสาเน วสนภาโว สุสานโคปกานํ วิหาเร มหาเถรสฺส คามโภชกสฺส จ กเถตุํ วฏฺฏตีติ ฯ กึการณาติ ฯ กตกมฺมา โจรา สามิเกหิ ปหานุปหํ อนุพนฺธนฺตา สุสาเน ภณฺฑิกํ ฉฑฺเฑตฺวา ปลายนฺติ อถ มนุสฺสา โสสานิกานํ ปริปนฺถํ กโรนฺติ เอเตสํ ปน กถิเต มยฺหิ อิมสฺส ภฑฺฑนฺตสฺส เอตฺตกนฺนาม การณํ เอตฺถ วสนภาวํ ชานาม อโจโร เอโสติ อุปฑฺฑวํ นิวาเรนฺติ ตสฺมา เอเตสํ กเถตุํ วฏฺฏตีติ ฯ อญฺญํ กึ กาตพฺพนฺติ ฯ ภนฺเต สุสาเน วสนฺเตน นาม อยฺเยน มจฺฉมํสปิฏฺฐติลคุฬาทีนิ วชฺเชตพฺพานิ ทิวา น นิทฺทายิตพฺพํ อกุสีเตน ภวิตพฺพํ อารทฺธวิริเยน อสเฉน อมายาวินา หุตฺวา กลฺยาณชฺฌาสเยน ภวิตพฺพํ สายํ สพฺเพสุ สุตฺเตสุ วิหารโต อาคนฺตพฺพํ ปจฺจูสกาเล สพฺเพสุ อนุฏฺฐิเตสฺเวว วิหารํ คนฺตพฺพํ สเจ ภนฺเต อยฺโย อิมสฺมึ ฐาเน เอวํ วิหรนฺโต ปพฺพชิตกิจฺจํ มตฺถกํ ปาเปตุํ สกฺขิสฺสติ สเจ มตสรีรํ อาเนตฺวา ฉฑฺเฑนฺติ กมฺมพลกูฏาคารํ อาโรเปตฺวา คนฺธมาลาทีหิ สกฺการํ กตฺวา สรีรกิจฺจํ กริสฺสามิ โน เจ สกฺขิสฺสติ จิตกํ อาโรเปตฺวา อคฺคึ ชาเลตฺวา สงฺกุนา อากฑฺฒิตฺวา พหิ ฉเฑตฺวา ผรสุนา โกฏฺเฏตฺวา ขณฺฑาขณฺฑิกํ ฉินฺทิตฺวา อคฺคิมฺหิ ปกฺขิปิตฺวา ตุยฺหํ ทสฺเสตฺวา ฌาเปสฺสามีติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปจฺโม ภาโค/หน้า ๖๒ - ๖๓)

แปล โดยอรรถ

๒. อถ นं กติปาหจฺจเยน เชฏฺฐปุตฺตสฺส ภริยา อโห อมฺหากं อยฺยา เชฏฺฐปุตฺโต เมติ เทฺว โกฏฺฐาเส ทตฺวา วิย อิมเมว เคหं อาคจฺฉตีติ อาห ฯ เสสปุตฺตานं ภริยาปิ เอวเมว วทึสุ ฯ เชฏฺฐธีตรं อาทึ กตฺวา ตาสं เคหं คตกาเลปิ นं เอวเมว วทึสุ ฯ สา อวมานปฺปตฺตา หุตฺวา กึ อิเมสं สนฺติเก วุตฺถเน ภิกฺขุนี หุตฺวา ชีวิสฺสามีติ ภิกฺขุนูปสฺสยं คนฺตฺวา ปพฺพชฺชं ยาจิ ฯ ตา นं ปพฺพาเชสุं ฯ สา ลทฺธูปสมฺปทา พหุปุตฺติกาเถรี นาม ปญฺญายิ ฯ สา อหं มหลฺลกกาเล ปพฺพชิตา อปฺปมตฺตาย เม ภวิตพฺพนฺติ ภิกฺขุนีนं วตฺตปฺปฏิวตฺตं กโรติ สพฺพรตฺตึ สมณธมฺมं กริสฺสามีติ เหฏฺฐาปาสาเท เอกं ถมฺภं หตฺเถน คเหตฺวา ตं อาวิชฺฌมานา สมณธมฺมं กโรติ จงฺกมมานาปิ อนฺธการฏฺฐาเน มม รุกฺเข วา กตฺถจิ วา สีสं ปฏิหญฺเญยฺยาติ รุกฺขं หตฺเถน คเหตฺวา ตं อาวิชฺฌมานา สมณธมฺมं กโรติ ฯ สตฺถารา เทสิตं ธมฺมเมว กริสฺสามีติ ธมฺมं อาวชฺเชตฺวา ธมฺมं อนุสฺสรมานา ว สมณธมฺมं กโรติ ฯ อถ สตฺถา คนฺธกุฏิยं นิสินฺโน ว โอภาสं ผริตฺวา สมฺมุเข นิสินฺโน วิย ตาย สทฺธึ กเถนฺโต พหุปุตฺติเก มยา เทสิตธมฺมं อนาวชฺชนฺตสฺส อปสฺสนฺตสฺส วสฺสสตं ชีวิตโต มยา เทสิตธมฺมं ปสฺสนฺตสฺส มุหุตฺตมฺปิ ชีวิตं เสยฺโยติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมं เทเสนฺโต อิมं คาถมาห ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย จตุตฺโถ ภาโค/หน้า ๑๔๘ - ๑๔๙)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระเถระ ไม่กล่าวแล้วว่า ก็ อ.เรา ท. จักประพฤติในวัตรอัน ๆ ท่านกล่าวแล้วหรือดังนี้ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนอุบาสิกา อ.อัน ๆ เรากระทำ ซึ่งอะไร ย่อมควร ดังนี้ ฯ

อ.นางกาลี กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.อัน ๆ ภิกษุ ท. ชื่อผู้มีการอยู่ในป่าช้าเป็นปกติกล่าว ซึ่งความเป็นคือการอยู่ในป่าช้าแก่ชน ท. ผู้เฝ้าซึ่งป่าช้าด้วย แก่พระมหาเถระ ในวิหารด้วย แก่บุคคลผู้บริโภคซึ่งบ้านด้วย ย่อมควร ดังนี้ ฯ

อ.พระเถระ ถามแล้วว่า อ.อัน ๆ ภิกษุ ท. ชื่อผู้มีการอยู่ในป่าช้าเป็นปกติ กล่าวซึ่งความเป็นคืออันอยู่ในป่าช้า แก่ชน ท. ผู้เฝ้าซึ่งป่าช้าด้วย แก่พระมหาเถระ ในวิหารด้วย แก่บุคคลผู้บริโภคซึ่งบ้านด้วย ย่อมควร เพราะเหตุอะไร ดังนี้ ฯ

อ.นางกาลีกล่าวแล้วว่า อ.โจร ท.ผู้มีกรรมอันกระทำแล้ว ผู้อันเจ้าของ ท. ติดตามอยู่* ซึ่งรอยเท้าและรอยเท้าตาม ทิ้งแล้ว ซึ่งห่อมีภัณฑะในป่าช้า จะหนีไป ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้นมีอยู่ อ.มนุษย์ ท. จะกระทำ ซึ่งอันตรายเป็นเครื่องเบียดเบียนรอบ แก่ภิกษุ ท. ผู้มีการอยู่ในป่าช้าเป็นปกติ แต่ว่า ครั้นเมื่อความเป็นคืออันอยู่ในป่าช้า อันภิกษุ ท. ผู้มีการอยู่ในป่าช้าเป็นปกติกล่าวแล้ว แก่ชน ท. มีชนผู้เฝ้าซึ่งป่าช้าเป็นต้น เหล่านั่น อ.ชน ท. มีชนผู้เฝ้าซึ่งป่าช้าเป็นต้นเหล่านั่น ย่อมห้าม ซึ่งอุปัททวะ ด้วยอันกล่าวว่า อ.เรา ท. ย่อมรู้ ซึ่งความเป็นคืออันอยู่ในป่าช้านี้

---

* อนุพนฺธนฺตา เป็น มาน ปัจจัย, อาเทส มาน ปัจจัย เป็น อนฺต. เตเนว มานปจฺจโย "อตฺตโนปฺปหานิ ภาเว จ กมฺมนีติ ภาวกมฺเมสุปิ โหติ, ตสฺส จ อตฺตโนปฺปหานิ ปรสฺสปฺปหตฺตนฺติ ฤวจิ อนฺตปจฺจยาเทโส จ. เพราะเหตุนั้นฉันนั่นแล มาน ปัจจัย ย่อมลงแม้ใน ภาว และ กัมม ด้วยสูตรว่า อตฺตโนปฺปหานิ ภาเว จ กมฺมนิ ดังนี้ และมีการอาเทส มาน ปัจจัยนั่นเป็น อนฺต ในอุทาหรณ์บางแห่งได้บ้าง ด้วยสูตรว่า อตฺตโนปฺปหานิ ปรสฺสปฺปหตฺตๆ ดังนี้. ปทรูปสิทฺธิ. ฉบับของอาจารย์สิริ เพ็ชรไชย หน้าที่ ๓๖๗ สูตรที่ ๖๓๐, ฉบับวัดพ่ามะโอ ลำปาง หน้าที่ ๓๑๓ สูตรที่ ๖๕๖.

แห่งท่านผู้เจริญนี้ ตลอดกาลชื่อมีประมาณเท่านี้ อ.ท่านผู้เจริญนั่น เป็นผู้มีโชโจร ย่อมเป็น ดังนี้ เพราะฉะนั้น อ.อัน ๆ ภิกษุ ท. ผู้มีการอยู่ในป่าช้าเป็นปกติ กล่าวซึ่งความเป็นคือการอยู่ในป่าช้า แก่ชน ท. มีชนผู้เฝ้าซึ่งป่าช้าเป็นต้น เหล่านั้น ย่อมควร ดังนี้ ฯ

อ.พระเถระ ถามแล้วว่า อ.วัตรอะไรอื่น อันเรา พึงกระทำ ดังนี้ ฯ

อ.นางกาลี กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.วัตถุ ท. มีปลาและเนื้อและแป้ง และงา และน้ำอ้อยงบเป็นต้น อันพระผู้เป็นเจ้าชื่อผู้อยู่ ๆ ในป่าช้า พึงเว้น, อันพระผู้เป็นเจ้า ชื่อผู้อยู่ ๆ ในป่าช้า ไม่พึงประพฤติเพียงดังหลับ ในกลางวัน, พึงเป็นผู้เกียจคร้านหามิได้ พึงเป็น, เป็นผู้มีความเพียรอันปรารภแล้ว เป็นผู้โอ้อวดหามิได้ เป็นผู้มีมายาหามิได้ เป็น พึงเป็นผู้มีอัธยาศัยอันงาม พึงเป็น, ในเวลาเย็น ครั้นเมื่อชน ท. ทั้งปวง หลับแล้ว อันพระผู้เป็นเจ้า ชื่อผู้อยู่ ๆ ในป่าช้า พึงมาจากวิหาร, ในกาลเป็นที่ขจัดเฉพาะซึ่งมืด ครั้นเมื่อชน ท. ทั้งปวง ยังไม่ลุกขึ้นแล้วนั่นเทียว พึงไป สู่วิหาร, ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าว่า อ.พระผู้เป็นเจ้า อยู่ ๆ อย่างนี้ ในที่นี้ จักอาจ เพื่ออันยังกิจแห่งบรรพชิตให้ถึงซึ่งที่สุดไซร้, ถ้าว่า อ.ชน ท. นำมาแล้ว ซึ่งสรีระของชนผู้ตายแล้ว ย่อมทิ้งไซร้ อ.ดิฉัน จักยกขึ้นแล้ว ซึ่งสรีระของชนผู้ตายแล้วนั้น สู่เรือนยอดอันบุคคลคาดแล้วด้วยผ้ากัมพล กระทำแล้ว ซึ่งสักการะ ด้วยวัตถุ ท. มีของหอมและระเบียบแห่งดอกไม้เป็นต้น จักกระทำแล้ว ซึ่งกิจคืออันเผาซึ่งสรีระ, ถ้าว่า อ.พระผู้เป็นเจ้า จักไม่อาจ เพื่ออันยังกิจแห่งบรรพชิตให้ถึงซึ่งที่สุดไซร้ อ.ดิฉัน จักยกขึ้นแล้ว ซึ่งสรีระของชนผู้ตายแล้วนั้น สู่เชิงตะกอน ยังไฟให้โพลงแล้ว คร่ามาแล้ว ด้วยขอ ตั้งไว้แล้ว ในภายนอก ทุบแล้ว ด้วยขวาน ตัดแล้ว ทำให้เป็นชิ้นน้อยชิ้นใหญ่ ใส่เข้าแล้ว ในไฟ แสดงแล้ว แก่ท่าน จักยังสรีระของชนผู้ตายแล้วนั้นให้ไหม้ ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ครั้นล่วงไป ๒ - ๓ วัน ภรรยาของลูกชายคนโต กล่าวกะแม่ผัวว่า โอ แม่เจ้าของพวกเรา คิดว่า คนนี้เป็นลูกชายคนโตของเรา จึงมาเรือนนี้แห่งเดียว เหมือนกับให้สองส่วน ฯ แม้พวกภรรยาของพวกลูกชายที่เหลือ ก็พูดอย่างนั้นเหมือนกัน ฯ ฝ่ายพวกลูกสาว ตั้งต้นแต่ลูกสาวคนโต ก็พูดกะนางอย่างนั้นเหมือนกัน แม้ในเวลาที่นางไปสู่เรือนของพวกลูกสาวเหล่านั้น ฯ นางถูกดูหมิ่น จึงคิดว่า ประโยชน์อะไรด้วยการอยู่ในสำนักของลูกๆ เหล่านี้ เราจักเป็นภิกษุณีเป็นอยู่ ดังนี้ จึงไปยังสำนักของนางภิกษุณีขอบวชแล้ว ฯ นางภิกษุณีเหล่านั้น ให้นางบวชแล้ว ฯ

นางได้อุปสมบทแล้ว ปรากฏชื่อว่า พหุปุตติกาเถรี ฯ พระพหุปุตติกาเถรีนั้น คิดว่า เราบวชในเวลาแก่ เราไม่ควรประมาท จึงทำวัตรปฏิบัติแก่นางภิกษุณีทั้งหลาย คิดว่า เราจักบำเพ็ญสมณธรรมตลอดคืนยันรุ่ง จึงใช้มือจับเสาต้นหนึ่ง ที่ภายใต้ปราสาท เดินเวียนเสานั้น บำเพ็ญสมณธรรม แม้เมื่อจงกรม คิดว่า ศีรษะของเรา พึงกระทบที่ต้นไม้ หรือวัตถุอะไร ๆ ในที่มืด จึงใช้มือจับต้นไม้ เดินเวียนต้นไม้นั้น บำเพ็ญสมณธรรม ฯ นางคิดว่า เราจักบำเพ็ญธรรมที่พระบรมศาสดาทรงแสดงแล้วนั่นเทียว จึงใคร่ครวญถึงธรรม ระลึกถึงธรรม บำเพ็ญสมณธรรม ฯ ลำดับนั้นพระบรมศาสดา ประทับนั่งอยู่ในพระคันธกุฏีนั่นเองทรงแผ่พระรัศมีไปเหมือนประทับนั่งอยู่เฉพาะหน้า เมื่อจะตรัสกะนาง จึงตรัสว่า แน่ะพหุปุตติกา ความเป็นอยู่แม้ครู่เดียวของบุคคลผู้เห็นธรรมที่เราแสดงแล้ว ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ของผู้ไม่ใคร่ครวญ ไม่เห็นธรรมที่เราแสดงแล้ว ดังนี้ เมื่อจะทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ ฯ

พระราชปริยัติโมลี อุปสโม วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๓๗

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อุปาสโก นครวีถิยํ จรนฺโต อมฺมตาตา มยา ภิกฺขุสหสฺสํ นิมนฺติตํ ตุมฺเห กิตฺตกานํ ภิกฺขูนํ ภิกฺขํ ทาตุํ สกฺขิสฺสถ ตุมฺเห กิตฺตกานนฺติ สมาทเปติ ฯ มนุสฺสา อตฺตโน อตฺตโน ปโหนกนิยาเมน มยํ ทสนฺนํ ทสฺสาม มยํ วีสติยา มยํ สตสฺสาติ อาหํสุ ฯ อุปาสโก เตนหิ เอกสฺมึ ฐาเน สมาคมฺ กตฺวา เอกโต ว ปจิสฺสาม สพฺเพ เตลติลตณฺฑุล สปฺปิผาณิตาทีนิ สมาหรถาติ เอกสฺมึ ฐาเน สมาหราเปสิ ฯ อถสฺส เอโก กุฏุมฺพิโก สตสหสฺสคฺฆนกํ คนฺธารกาสาววตฺถํ ทตฺวา สเจ เต ทานวฏฺฏึ นปฺปโหติ อิทํ วิสฺสชฺเชตฺวา ยทูนํ ตํ ปูเรยฺยาสิ สเจ ปโหติ ยสฺส อิจฺฉสิ ตสฺส ภิกฺขุโน ทเทยฺยาสีติ อาห ฯ ตถา ตสฺส สพฺพํ ทานวฏฺฏึ ปโหสิ กิญฺจิ อูนนฺนาม นาโหสิ ฯ โส มนุสฺเส ปุจฺฉิ อิทํ อนคฺฆกาสาวํ เอเกน กุฏุมฺพิเกน เอวํ นาม วตฺวา ทินฺนํ ทานวฏฺฏึ อติเรกํ ชาตํ กสฺสิทํ เทมาติ ฯ เอกจฺเจ สารีปุตฺตตฺเถรสฺสาติ อาหํสุ ฯ เอกจฺเจ เถโร สสฺสปริปากสมเย อาคนฺตฺวา คมนสีโล เทวทตฺโต อมฺหากํ มงฺคลามงฺคเลสุ สหาโย อุทกมณิโก วิย นิจฺจํ ปติฏฺฐิโต ตสฺส ตํ เทมาติ อาหํสุ ฯ สมฺพหุลิกาย กถายปิ เทวทตฺตสฺส ทาตพฺพนฺติ วตฺตาโร พหุตรา อเหสุ ฯ อถ นํ เทวทตฺตสฺส อทํสุ ฯ โส ตํ ฉินฺทิตฺวา สิพฺพิตฺวา รชิตฺวา นิวาเสตฺวา ปารุปิตฺวา วิจริติ ฯ มนุสฺสา ตํ ทิสฺวา นยิทํ เทวทตฺตสฺส อนุจฺฉวิกํ สารีปุตฺตตฺเถรสฺส อนุจฺฉวิกํ เทวทตฺโต อตฺตโน อนนุจฺฉวิกํ นิวาเสตฺวา ปารุปิตฺวา วิจรตีติ วทึสุ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปฐโม ภาโค/หน้า ๗๐ - ๗๑)

แปล โดยอรรถ

๒. เอกสฺมึ หิ ทิวเส เถโร ชิณฺณจีวโร สงฺการกูฏาทีสุ จีวรํ ปริเยสติ ฯ ตสฺส อิโต ตติเย อตฺตภาเว ปุราณทุติยิกา ตาวตึสภวเน นิพฺพตฺติตฺวา ชาลินี นาม เทวธีตา อโหสิ ฯ สา เถรํ โจลกานิ ปริเยสมานํ ทิสฺวา เตรสหตฺถายามานิ จตุหตฺถวิตฺถารานิ ตีณิ ทิพฺพทุสฺสานิ คเหตฺวา สจาหํ อิมินา นีหาเรน ทสฺสามิ เถโร น คณฺหิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา ตสฺส โจลกานิ ปริเยสมานสฺส ปุรโต เอกสฺมึ สงฺการกูเฏ ยถา เนสํ ทสนฺตมตฺตเมว ปญฺญายติ ตถา ฉเปสิ ฯ เถโร เตน มคฺเคน โจลกปริเยสนํ จรนฺโต เตสํ ทสนฺตํ ทิสฺวา ตตฺเถว คเหตฺวา อากฑฺฒมาโน วุตฺตปฺปมาณานิ ทิพฺพทุสฺสานิ ทิสฺวา อุกฺกฏฺฐปปฺปสุกูลํ วต อทนฺติ อาทาย ปกฺกามิ ฯ อถสฺส จีวรการทิวเส สตฺถา ปญฺจสตภิกฺขุปริวาโร วิหารํ คนฺตฺวา นิสีทิ ฯ อสีติมหาเถราปิ ตเถว นิสีทึสุ ฯ จีวรํ สิพฺเพตุํ มหากสฺสปตฺเถโร มูเล นิสีทิ สารีปุตฺตตฺเถโร มชฺเฌ อานนฺทตฺเถโร อคฺเค ฯ ภิกฺขุสงฺโฆ สุตฺตํ วฏฺเฏสิ ฯ ตํ สตฺถา สูจิปาสเก อาวุณิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย จตุตฺโถ ภาโค/หน้า ๖๑)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.อุบาสก เที่ยวไปอยู่ ในถนนในเมือง ย่อมชักชวน (ย่อมเที่ยวชักชวนอยู่...) ว่า ข้าแต่แม่และพ่อ ท. อ.พันแห่งภิกษุ อันข้าพเจ้า นิมนต์แล้ว อ.ท่าน ท. จักอาจ เพื่ออันถวาย ซึ่งภิกษา แก่ภิกษุ ท. มีประมาณเท่าไร อ.ท่าน ท. จักอาจ เพื่ออันถวาย ซึ่งภิกษา แก่ภิกษุ ท. มีประมาณเท่าไร ดังนี้ ฯ อ.มนุษย์ ท. กล่าวแล้วว่า อ.ข้าพเจ้า ท. จักถวาย แก่ภิกษุ ท. ๑๐ อ.ข้าพเจ้า ท. จักถวาย แก่ภิกษุ ท. ๒๐ อ.ข้าพเจ้า ท. จักถวาย แก่ร้อย (แห่งภิกษุ ท.) ดังนี้ โดยกำหนดแห่งภิกษุผู้เพียงพอ แก่ตน แก่ตน ฯ อ.อุบาสก กล่าวแล้วว่า ถ้าอย่างนั้น อ.เรา ท. จักกระทำซึ่งการมาพร้อมกัน ในที่แห่งหนึ่ง แล้วจักหุงต้ม โดยความเป็นอันเดียวกันเทียว อ.ท่าน ท. ทั้งปวง จงนำมาพร้อม ซึ่งวัตถุ ท. มีน้ำมันและงาและข้าวสารและเนยใสและน้ำอ้อย เป็นต้น ดังนี้ ยังมนุษย์ ท. ให้นำมาพร้อมแล้ว (ซึ่งวัตถุ ท. มีน้ำมันเป็นต้นเหล่านั้น) ในที่แห่งหนึ่ง ฯ ครั้งนั้น อ.กุฏุมพี คนหนึ่ง ให้แล้ว ซึ่งผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาด อันบุคคลนำมาแล้ว จากแคว้นชื่อว่า คันธาระ อันมีแสนหนึ่งเป็นราคา แก่อุบาสกนั้น กล่าวแล้วว่า ถ้าว่า อ.วัตถุอันเป็นไปในทาน ของท่าน ย่อมไม่เพียงพอ (แก่ท่าน) ไซร้ อ.ท่าน พึงสละแล้ว ซึ่งผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาดนี้ ยัง - อ.วัตถุใด เป็นของพร่อง ย่อมเป็น - วัตถุนั้น พึงให้เต็ม ถ้าว่า อ.วัตถุอันเป็นไปในทาน ย่อมไม่เพียงพอ ไซร้ อ.ท่าน พึงถวาย แก่ - อ.ท่าน ย่อมปรารถนา เพื่ออันถวาย แก่ภิกษุรูปใด - ภิกษุรูปนั้น ดังนี้ ฯ ในกาลนั้น อ.วัตถุอันเป็นไปในทาน ทั้งปวง ของอุบาสกนั้น เพียงพอแล้ว เพียงพอแล้ว (แก่อุบาสกนั้น) ฯ อ.วัตถุไร ๆ ชื่อว่าเป็นของพร่อง ไม่ได้มีแล้ว ฯ อ.อุบาสกนั้น ถามแล้ว ซึ่งมนุษย์ ท. ว่า อ.ผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาด อันมีค่าหามิได้ ผืนนี้ อันกุฏุมพี คนหนึ่ง กล่าวแล้ว ชื่ออย่างนี้ ให้แล้ว อ.วัตถุอันเป็นไปในทาน เป็นของเกินกว่าหนึ่ง เกิดแล้ว อ.เรา ท. จะถวาย ซึ่งผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาดอันมีค่าหามิได้ ผืนนี้ แก่ใคร ดังนี้ ฯ อ.มนุษย์ ท. บางพวก กล่าวแล้วว่า อ.เรา ท. จะถวาย ซึ่งผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาด ผืนนี้ แก่พระเถระ ชื่อว่าสารีบุตร ดังนี้ ฯ อ.มนุษย์ ท. บางพวก กล่าวแล้วว่า อ.พระเถระ (ชื่อว่าสารีบุตร) เป็นผู้มีการมาในสมัยเป็นที่แก่รอบแห่งข้าวกล้าแล้วจึงไปเป็นปกติ ย่อมเป็น อ.พระเถระชื่อว่าเทวทัตต์ เป็นสหายในกาลอันเป็นมงคลและกาลอันเป็นอวมงคล ท.

ของเรา ท. เป็น ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว เนืองนิตย์ ราวกะ อ.หม้อแห่งน้ำ อ.เรา ท. จะถวาย ซึ่งผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาด อันมีค่าหามิได้ ผืนนั้น แก่พระเถระชื่อว่าเทวทัตต์ ดังนี้ ฯ แม้ครั้นเมื่อวาจาเป็นเครื่องกล่าว อันมากพร้อม มีอยู่ อ.มนุษย์ ท. ผู้กล่าวว่า อ.ผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาดอันมีค่าหามิได้ ผืนนี้ อันเรา ท. พึงถวาย แก่พระเถระชื่อว่าเทวทัตต์ ดังนี้ เป็นผู้มากกว่า ได้เป็นแล้ว ฯ ครั้งนั้น อ.มนุษย์ ท. ได้ถวายแล้ว ซึ่งผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาด ผืนนั้น แก่พระเถระชื่อว่าเทวทัตต์ ฯ อ.พระเถระชื่อว่าเทวทัตต์นั้น ตัดแล้ว ซึ่งผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาดอันหาค่ามิได้ ผืนนั้น เย็บแล้ว ย้อมแล้ว นุ่งแล้ว ห่มแล้ว ย่อมเที่ยวไป ฯ อ.มนุษย์ ท. เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระชื่อว่าเทวทัตต์นั้น กล่าวแล้วว่า อ.ผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาดอันมีค่าหามิได้ ผืนนี้ เป็นผ้าสมควรแก่พระเถระชื่อว่าเทวทัตต์ ย่อมเป็น หามิได้ อ.ผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วยน้ำฝาดอันมีค่าหามิได้ ผืนนี้ เป็นผ้าสมควรแก่พระเถระชื่อว่าสารีบุตร ย่อมเป็น อ.พระเถระชื่อว่าเทวทัตต์ นุ่งแล้ว ห่มแล้ว ซึ่งผ้าอันบุคคลย่อมแล้วด้วยน้ำฝาดอันมีค่าหามิได้ อันไม่สมควร แก่ตน ย่อมเที่ยวไป ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ความพิศดารว่า วันหนึ่ง พระเถระ (พระอนุรุทธเถระ) มีจีวรเก่าแล้ว จึงแสวงหาจีวรที่กองขยะเป็นต้น ฯ ภรรยาเก่าของท่าน ในอัตภาพที่สามจากอัตตภาพนี้ ได้บังเกิดเป็นนางเทพธิดาชื่อว่าชาลินี ในภพดาวดึงษ์ ฯ นางเทพธิดานั้น เห็นพระเถระกำลังแสวงหาชิ้นผ้าอยู่ จึงถือเอาผ้าทิพย์ ๓ ผืน ยาว ๑๓ ศอก กว้าง ๔ ศอก คิดว่า ถ้าเราถวายโดยทำนองนี้ไซร้ พระเถระจักไม่รับ จึงวางผ้าทิพย์เหล่านั้นไว้ที่กองขยะแห่งหนึ่งข้างหน้าพระเถระผู้กำลังแสวงหาชิ้นผ้าอยู่ โดยประการที่เพียงชายผ้าเหล่านั้นเท่านั้นปรากฏ ฯ พระเถระเที่ยวแสวงหาชิ้นผ้าตามทางนั้น เห็นชายผ้าเหล่านั้น จึงจับที่ชายผ้าเหล่านั้นนั่นเหละดึงมา เห็นผ้าทิพย์ มีประมาณดังกล่าวแล้ว คิดว่า นี้เป็นผ้าบังสุกุลชั้นเยี่ยมแท้ ดังนี้ ถือเอาแล้วหลีกไป ฯ ครั้นในวันทำจีวรของท่าน พระบรมศาสดามีภิกษุ ๕๐๐ รูปเป็นบริวารเสด็จไปวิหารประทับนั่งแล้ว ฯ ถึงพระมหาเถระ ๘๐ องค์ ก็นั่งอย่างนั้นเหมือนกัน ฯ เพื่อจะเย็บจีวร พระมหากัสสปเถระ นั่งในตอนต้น พระสารีบุตรเถระ นั่งตอนกลาง พระอานนท์เถระ นั่งตอนท้าย ฯ ภิกษุสงฆ์ กรอด้าย ฯ พระบรมศาสดา ทรงร้อยด้ายนั้นในรูเข็ม ฯ

พระเทพปริยัติโมลี อุปสโม วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สาวตฺถิยํ กิร มหาสุวณฺโณ นาม กุฏุมฺพิโก อโหสิ อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโภโค อปุตฺตโก ฯ โส เอกทิวสํ นหานติตฺถํ คนฺตฺวา นหาตฺวา อาคจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค สมฺปนฺนสาขํ เอกํ วนปฺปตึ ทิสฺวา อยํ มเหสกฺขาย เทวตาย ปริคฺคหิโต ภวิสฺสตีติ ตสฺส เหฏฺฐาภาคํ โสธาเปตฺวา ปาการปริกฺเขปํ การาเปตฺวา วาลุกํ โอกิราเปตฺวา ธชปตากํ อุสฺสาเปตฺวา วนปฺปตึ อลงฺกริตฺวา ปุตฺตํ วา ธีตรํ วา ลภิตฺวา ตุมฺหากํ มหาสกฺการํ กริสฺสามีติ ปตฺถนํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ อถสฺส ภริยาย กุจฺฉิยํ คพฺโภ ปติฏฺฐาสิ ฯ โส ตสฺสา คพฺภปริหารํ อทาสิ ฯ สา ทสมาสจฺจเยน ปุตฺตํ วิชายิ ฯ เสฏฺฐี อตฺตนา ปาลิตํ วนปฺปตึ นิสฺสาย ลทฺธตฺตา ตสฺส ปาโลติ นามํ อกาสิ ฯ อปรภาเค อญฺญํ ปุตฺตํ ลภิ ฯ ตสฺส จุลฺลปาโลติ นามํ กตฺวา อิตรสฺส มหาปาโลติ นามํ กริ ฯ เต วยปฺปตฺเต ฆรพนฺธเนน พนฺธึสุ ฯ อปรภาเค มาตาปิตโร กาลมกํสุ ฯ สพฺพํ โภคํ ทฺวินฺนเมว วิวเรสุ ฯ ตสฺมึ สมเย สตฺถา ปวตฺติตปวรธมฺมจกฺโก อนุปุพฺเพน คนฺตฺวา อนาถปิณฺฑิกมหาเวสฏฺฐินา จตุปฺปญฺญาสโกฏิธนํ วิสฺสชฺเชตฺวา การิเต เชตวนมหาวิหาเร วิหรติ มหาชนํ สคฺคมคฺเค จ โมกฺขมคฺเค จ ปติฏฺฐาปยมาโน ฯ ตถาคโต หิ มาติปกฺขโต อสีติยา ปิติปกฺขโต อสีติยาติ เทฺวอสีติญาติกุลสหสฺสเสหิ การิเต นิโครธมหาวิหาเร เอกเมว วสฺสาวาสํ วสิ อนาถปิณฺฑิเกน การิเต เชตวนมหาวิหาเร เอกูนวีสติ วิสาขาย สตฺตวีสติโกฏิธนปริจฺจาเคน การิเต ปุพฺพารามे จ วสฺสาวาเสติ ทฺวินฺนํ กุลานํ คุณมหนฺตตํ ปฏิจฺจ สาวตฺถึ นิสฺสาย ปญฺจวีสติ วสฺสาวาเส วสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปจฺโม ภาโค/หน้า ๓-๔)

แปล โดยอรรถ

๒. ปุริสา หิ อิตฺถิโย อิตฺถิโย วา ปุริสา อภูตปุพฺพา นาม นตฺถิ ฯ ปุริสา หิ ปรสฺส ทาเรสุ อติจริตฺวา กาลํ กตฺวา พหูนิ วสฺสสตหสฺสานิ นิรเย ปจิตฺวา มนุสฺสชาตึ อาคจฺฉนฺตา อตฺตภาวสเต อิตฺถีภาวํ อาปชฺชนฺติ ฯ อานนฺทตฺเถโรปิ กปฺปสตสหสฺสปูริตปารมี อริยสาวโก สํสาเร สංสรนฺโต เอกสฺมึ อตฺตภาเว กมฺมารกุเล นิพฺพตฺโต ปรทากมฺมํ กตฺวา นิรเย ปจิตฺวา ปกฺกาวเสเสน จุทฺทสสุ อตฺตภาเวสุ ปุริสสฺส ปาทปริจาริกา อิตฺถี อโหสิ สตฺตสุ อตฺตภาเวสุ วีชุทฺธรณํ ปาปุณิ ฯ อิตฺถิโย ปน ทานาทีนิ ปุญฺญานิ กตฺวา อิตฺถีภาเว ฉนฺทํ วิราเชตฺวา อิทํ โน ปุญฺญํ ปุริสตฺตภาวํ ปฏิลาภาย สංวตฺตตูติ จิตฺตํ อธิฏฺฐหิตฺวา กาลํ กตฺวา ปุริสตฺตภาวํ ปฏิลภนฺติ ฯ ปติเทวตา หุตฺวา สามิสมฺมาปฏิปตฺติวเสนาปิ ปุริสตฺตภาวํ ปฏิลภนฺเตว ฯ อยญฺจ เสฏฐิปุตฺโต เถเร อโยนิโส จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา อิมสฺมึเยว อตฺตภาเว อิตฺถีภาวํ ปฏิลภิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ทุติโย ภาโค/หน้า ๑๕๓)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ได้ยินว่า อ.เศรษฐี ชื่อว่า มหาสุวรรณ เป็นผู้มีขุมทรัพย์ เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้มีทรัพย์มาก เป็นผู้มีโภคะมาก เป็นผู้มีบุตรหามิได้ ได้มีแล้ว ในเมืองชื่อว่าสาวัตถี ฯ ในวันหนึ่ง อ.เศรษฐีนั้น ไปแล้ว สู่ท่าเป็นที่อาบ อาบแล้ว มาอยู่ เห็นแล้ว ซึ่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่า ต้นหนึ่ง มีกิ่งอันถึงพร้อมแล้ว ในระหว่างแห่งหนทาง คิดแล้วว่า อ.ต้นไม้นี้ จักเป็นต้นไม้อันเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่* ถือเอารอบแล้ว จักเป็น ดังนี้ ยังบุคคลให้ชำระแล้ว ซึ่งส่วนภายใต้แห่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่านั้น ยังบุคคลให้กระทำแล้ว ซึ่งเครื่องล้อมคือกำแพง ยังบุคคลให้เกลี่ยแล้ว ซึ่งทราย ยังบุคคลให้ยกขึ้นแล้ว ซึ่งธงชัยและธงแผ่นผ้า กระทำให้พอแล้ว ซึ่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่า กระทำแล้ว ซึ่งความปรารถนาว่า อ.เรา ได้แล้ว ซึ่งบุตรหรือ หรือว่าซึ่งธิดา จักกระทำ ซึ่งสักการะใหญ่ แก่ท่าน ดังนี้ หลีกไปแล้ว ฯ

ครั้งนั้น อ.สัตว์ผู้เกิดแล้วในครรภ์ ตั้งเฉพาะแล้ว ในท้องของภรรยา ของเศรษฐีนั้น ฯ อ.เศรษฐีนั้น ได้ให้แล้ว ซึ่งเครื่องบริหารซึ่งครรภ์ แก่ภรรยานั้น ฯ อ.ภรรยานั้น คลอดแล้ว ซึ่งบุตร โดยกาลเป็นที่ล่วงไปแห่งเดือนสิบ ฯ อ.เศรษฐี ได้กระทำแล้ว ซึ่งคำว่า อ.ปาละ ดังนี้ ให้เป็นชื่อของบุตรนั้น เพราะความที่แห่งบุตรนั้นเป็นผู้อันตนอาศัยแล้วซึ่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่าอันอันตนรักษาแล้วได้แล้ว ฯ ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก อ.เศรษฐีนั้น ได้แล้ว ซึ่งบุตรอื่น ฯ อ.เศรษฐีนั้น กระทำแล้วซึ่งคำว่า อ.จุลลปาละ ดังนี้ ให้เป็นชื่อ ของบุตรนั้น กระทำแล้ว ซึ่งคำว่า อ.มหาปาละ ดังนี้ ให้เป็นชื่อของบุตรนอกนี้ ฯ อ.มารดาและบิดา ท. ผูกแล้ว ซึ่งบุตร ท. เหล่านั้น ผู้ถึงแล้วซึ่งวัย ด้วยเครื่องผูกคือเรือน ฯ ในกาลอันเป็นอันส่วนอื่นอีก อ.มารดาและบิดา ท. ได้กระทำแล้ว ซึ่งกาละ ฯ อ.ญาติ ท. แบ่งแล้ว ซึ่งโภคะ ทั้งปวง แก่บุตร ท. สองนั่นเทียว ฯ

---

* มเหสกฺขาย มาจาก อีสติ อภิภวตีติ อีโส, มหนฺโต อีโส มเหโส ฯ สุปฺปติฏฺฐิตมเหสตาย ปน ปเรหิ มเหโสติ อกฺขาตพฺพตาย มเหสกฺโข ฯ สีลขนฺธวคฺคฏีกา ๑/๑๕๘ (ผู้ทรงเกียรติ)

ในสมันนั้น อ.พระศาสดา ผู้มีจักรคือธรรมอันประเสริฐอันให้เป็นไปทั่วแล้ว เสด็จไปแล้วโดยลำดับ ย่อมประทับอยู่ ในมหาวิหารชื่อว่าเชตวัน อันอันมหาเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะสละซึ่งทรัพย์มีโกฏิห้าสิบสี่เป็นประมาณแล้วยังนางช่างให้กระทำแล้ว ทรงยังมหาชน ให้ตั้งเฉพาะอยู่ในหนทางแห่งสวรรค์ด้วย ในหนทางแห่งธรรมเป็นเครื่องพ้นด้วย ฯ จริงอยู่ อ.พระตถาคต ประทับอยู่แล้ว ตลอดการอยู่จำพรรษาหนึ่งนั่นเทียว ในมหาวิหารชื่อว่านิโครธ อันอันพันแห่งตระกูลแห่งพระญาติแปดสิบสองหน ท. คือ อันพันแห่งตระกูลแห่งพระญาติ ท. แปดสิบ ข้างฝ่ายพระมารดา อันพันแห่งตระกูลแห่งพระญาติ ท. แปดสิบ ข้างฝ่างแห่งบิดา ยังนายช่างให้กระทำแล้ว ประทับอยู่แล้ว ตลอดการอยู่จำพรรษา ท. ยี่สิบหย่อนหนึ่ง ในมหาวิหารชื่อว่าเชตวัน อันอันเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ ยังนายช่างให้กระทำแล้ว ประทับอยู่แล้ว ตลอดการอยู่จำพรรษา ท. หก ในวิหารชื่อว่าบุพพาราม อันอันนางวิสาขายังนายช่างให้กระทำแล้ว ด้วยการบริจาคซึ่งทรัพย์มีโกฏิยี่สิบเจ็ดเป็นประมาณ ทรงอาศัยแล้ว ซึ่งเมืองชื่อว่าสาวัตถี ประทับอยู่แล้ว ตลอดการจำพรรษา ท. ยี่สิบห้า เพราะทรงอาศัย ซึ่งความที่แห่งตระกูล ท. สอง เป็นตระกูลมีคุณใหญ่ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ความจริง พวกผู้ชาย ชื่อว่าไม่เคยเป็นผู้หญิง หรือ พวกผู้หญิงชื่อว่าไม่เคยเป็นผู้ชายไม่มี ฯ ด้วยว่า พวกผู้ชาย ประพฤติล่วงละเมิดเมียคนอื่น ตายแล้ว ถูกไฟไหม้ในนรกหลายแสนปี เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็ต้องเป็นหญิง ใน ๑๐๐ อัตภาพ ฯ แม้พระอานนทเถระผู้เป็นอริยสาวก บำเพ็ญบารมีถึงแสนกัลป์ ท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร บังเกิดในตระกูลช่างทองในอัตภาพหนึ่ง เป็นชู้เมียคนอื่น ถูกไฟไหม้ในนรกแล้วได้เป็นหญิงบำเรอของชาย ใน ๑๔ อัตภาพถึงการถอนพืชใน ๗ อัตภาพ เพราะผลวิบากที่เหลือลงจากที่ให้ผลแล้ว ฯ ส่วน พวกผู้หญิง ทำบุญมีทานเป็นต้น คลายความพอใจในความเป็นหญิง อธิษฐานจิตว่า ขอบุญของข้าพเจ้าทั้งหลายนี้จงเป็นไปเพื่อได้อัตภาพเป็นชาย ดังนี้ ตายแล้ว ย่อมกลับได้อัตภาพเป็นชาย ฯ หญิงทั้งหลายเป็นผู้มีสามีดุจเทวดา (ผู้ภักดีต่อสามี) ย่อมกลับได้อัตภาพเป็นชายแน่นอน แม้ด้วยอำนาจการปฏิบัติชอบในสามี ฯ ก็ ลูกชายเศรษฐีนี้ ยังจิตให้เกิดขึ้นในพระเถระ โดยอุบายไม่สมควร จึงกลับได้ความเป็นหญิงในอัตภาพนี้ทีเดียว ฯ

พระเทพปริยัติโมลี อุปสโม วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อปฺปมาโท อมตํ ปทนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา โกสมฺพึ อุปนิสฺสาย โฆสิตาราเม วิหรนฺโต สามาวตีปมุขานํ ปญฺจนฺนํ อิตฺถีสตานํ มาคนฺทิยปมุขานญฺจ ตสฺสา ปญฺจนฺนํ ฌาติสตานํ มรณพฺยสนํ อารพฺภ กเถสิ ฯ ตตฺรายํ อนุปุพฺพีกถา

อตีเต อลฺลกปฺปรฏฺเฐ อลฺลกปฺปราชา นาม เวฏฺฐทีปกรฏฺเฐ เวฏฺฐทีปกราชา นามาติ อิเม เทฺว ทหรกาลโต ปฏฺฐาย สหายกา หุตฺวา เอกาจริยกุเล สิปฺปํ อุคฺคณฺหิตฺวา อตฺตโน อตฺตโน ปิตูนํ อจฺจเยน ฉตฺตํ อุสฺสาเปตฺวา ทสทสโยชนิเก รฏฺเฐ ราชาโน อเหสุ ฯ เต กาเลน กาลํ สมาคนฺตฺวา เอกโต ติฏฺฐนฺตา นิสีทนฺตา นิปชฺชนฺตา มหาชนํ ชายมานญฺจ มียมานญฺจ ทิสฺวา ปรโลกํ คจฺฉนฺตํ อนุคจฺฉนฺโต นาม นตฺถิ อนฺตมโส อตฺตโน สรีรมฺปิ สพฺพํ ปหาย คนฺตพฺพํ กินฺโน ฆราวาเสน ปพฺพชิสฺสามาติ มนฺเตตฺวา รชฺชานิ ปุตฺตทารสฺส นิยฺยาเทตฺวา อิสิปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา หิมวนฺตปฺปเทเส วสนฺตา มนฺตยึสุ มยํ รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตา น ชีวิตุํ อสกฺโกนฺตา เต มยํ เอกฏฺฐาเน วสนฺตา อปพฺพชิตสทิสาเยว โหม ตสฺมา วิสุํ วสิสฺสาม ตฺวํ เอตสฺมึ ปพฺพเต วส อหํ อิมสฺมึ ปพฺพเต วสิสฺสามิ อนฺวฑฺฒมาสํ ปน อุโปสถทิวเส เอกโต ภวิสฺสามาติ ฯ อถ เนสํ เอตทโหสิ เอวมฺปิ โน คณสงฺคณิกา ว ภวิสฺสติ ตฺวํ ตว ปพฺพเต อคฺคึ ชาเลยฺยาสิ อหํ มม ปพฺพเต อคฺคึ ชาเลสฺสามิ ตาย สญฺญาย อตฺถิภาวํ ชานิสฺสามาติ ฯ เต ตถา กรึสุ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ทุติโย ภาโค/หน้า ๑ - ๒)

แปล โดยอรรถ

๒. เอวํ วุตฺเต ภิกฺขู สตฺถารํ ปุจฺฉึสุ ขุชฺชุตฺตรา ปน ภนฺเต เกน กมฺเมน ขุชฺชา ชาตา เกน มหาปญฺญา เกน โสตาปตฺติผลํ อธิคตา เกน ปเรสํ เปสนการิกา ชาตาติ ฯ ภิกฺขเว ตสฺเสว รญฺโญ พาราณสิยํ รชฺชํ กรณกาเล เสฺวว ปจฺเจกพุทฺโธ โถกํ ขุชฺชธาตุโก อโหสิ ฯ อเถกา อุปฏฺฐายิกา อิตฺถี กมฺพลํ ปารุปิตฺวา สุวณฺณสรกํ คเหตฺวา 'อมฺหากํ ปจฺเจกพุทฺโธ เอวญฺจ เอวญฺจ วิจรตีติ ขุชฺชา หุตฺวา ตสฺส วิจรณาการํ ทสฺเสสิ ฯ ตสฺส นิสฺสนฺเทน ขุชฺชา ชาตา ฯ เต ปน ปจฺเจกพุทฺเธ ปจฺฉิมทิวเส ราชา เคเห นิสีทาเปตฺวา ปตฺเต คาหาเปตฺวา ปายาสสฺส ปูเรตฺวา ทาเปสิ, อุณฺหปายาสสฺส ปูเร ปตฺเต ปจฺเจกพุทฺธา ปริวตฺเตตฺวา ปริวตฺเตตฺวา คณฺหนฺติ ฯ สา อิตฺถี เต ตถา กโรนฺเต ทิสฺวา อตฺตโน สนฺตกานิ อฏฺฐ ทนฺตวลยานิ ทตฺวา อิธ ฐเปตฺวา คณฺหถาติ อาห ฯ เต ตถา กตฺวา ตํ โอโลเกสุ ฯ สา เตสํ อธิปฺปายํ ญตฺวา นตฺถิ ภนฺเต อมฺหากํ เอเตหิ อตฺโถ ตุมฺหากญฺเญว ตานิ ปริจฺจตฺตานิ คเหตฺวา คจฺฉถาติ อาห ฯ เต คเหตฺวา นนฺทมูลกปพฺภารํ อคมํสุ ฯ อชฺชปิ ตานิ วลยานิ อโรคาเนว ฯ สา ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน อิทานิ ติปิฏกธรา มหาปญฺญา ชาตา ฯ ปจฺเจกพุทฺธานํ กตอุปฏฺฐานนิสฺสนฺเทน โสตาปตฺติผลํ ปตฺตา ฯ อิทมสฺสา พุทฺธนฺตเร ปุพฺพกมฺมํ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ทุติโย ภาโค/หน้า ๖๑)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระศาสดา เมื่อเสด็จเข้าไปอาศัยซึ่งพระนครชื่อว่าโกสัมพี ประทับอยู่ในพระวิหารชื่อว่าโฆสิตาราม ทรงปรารภ ซึ่งความทุกข์อันส่ายเสียซึ่งความสุขให้พินาศคือความตายแห่งร้อยแห่งหญิง ท. ห้า มีพระนางสามาวดีเป็นประมุขด้วย แห่งร้อยแห่งพระญาติ ท.ห้าของพระนางมาคันทิยานั้น อันมีพระนางมาคันทิยาเป็นประมุขด้วย ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ว่า **อปฺปมาโท อมตํ ปทํ** ดังนี้ เป็นต้น ฯ อ. วาจาเป็นเครื่องกล่าวโดยลำดับแห่งเรื่องของพระนางสามาวดีนั้นนี้ ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ.พระราชา ท. สอง เหล่านี้ คือ ชื่อ อ.พระราชาพระนามว่าอัลลกัปปะ ในแว่นแคว้นชื่อว่าอัลลกัปปะ ชื่อ อ.พระราชาพระนามว่าเวฏฐทีปกะ ในแว่นแคว้นชื่อว่าเวฏฐทีปกะ ผู้เป็นสหายกันเป็น จำเดิมแต่กาลแห่งพระองค์ทรงเป็นหนุ่ม ทรงเรียนแล้วซึ่งศิลปะ ในตระกูลแห่งอาจารย์เดียวกัน ทรงยังบุคคลให้ยกขึ้นแล้วซึ่งฉัตร เป็นพระราชาในแว่นแคว้น อันประกอบด้วยโยชน์สิบ ๆ ได้เป็นแล้ว โดยกาลเป็นที่ล่วงไปแห่งพระบิดา ท. ของพระองค์ ๆ ฯ อ.พระราชา ท. เหล่านั้น เสด็จมาพร้อมกันแล้ว ตลอดกาลตามกาล ทรงยืนอยู่ ทรงนั่งอยู่ บรรทมอยู่ โดยความเป็นอันเดียวกัน ทรงเห็นแล้ว ซึ่งมหาชนผู้เกิดอยู่ด้วย ผู้ตายอยู่ด้วย ทรงปรึกษาแล้วว่า ชื่อ อ.บุคคลผู้ไปตามอยู่ ซึ่งบุคคลผู้ไปสู่โลกอื่น ย่อมไม่มีแม้ อ.สรีระของตน โดยกำหนดมีในที่สุด ชื่อว่าไปตามอยู่ซึ่งบุคคลผู้ไปสู่โลกอื่น ย่อมไม่มี อันบุคคลพึงละซึ่งวัตถุทั้งปวงไป อ.ประโยชน์ อะไร ของเรา ท. ด้วยการอยู่ครองซึ่งเรือน อ.เรา ท. จักบวช ดังนี้ ทรงมอบให้แล้วซึ่งความเป็นแห่งพระราชา ท. แก่พระโอรสและพระมเหสี ผนวชแล้วผนวช

เป็นฤาษี อยู่ ๆ ในประเทศชื่อว่าหิมวันตะ ปรึกษาแล้วว่า อ.เรา ท. ละแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา บวชแล้ว อ.เรา ท. ไม่อาจอยู่ เพื่ออันเป็นอยู่ บวชแล้วหามิได้ อ.เรา ท. เหล่านั้น อยู่ ๆ ในที่เดียวกัน เป็นผู้เช่นกับด้วยบุคคลผู้ไม่บวชแล้วนั่นเทียว ย่อมเป็น เพราะฉะนั้น อ.เรา ท.จักอยู่แยกกัน อ.ท่าน จงอยู่ที่ภูเขานั่น อ.เรา จักอยู่ที่ภูเขานี้ แต่ว่า อ.เรา ท. จักเป็นโดยความเป็นอันเดียว ในวันแห่งอุโบสถ ตลอดเดือนด้วยทั้งกึ่งโดยลำดับ ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ.ความคิดนี้ว่า แม้ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนี้ มีอยู่ อ. ความคลุกคลีด้วยหมู่เทียว จักมี แก่เรา ท. อ.ท่าน ยังไฟพึงให้โพลงที่ภูเขาของท่าน อ.เรา ยังไฟ จักให้โพลงที่ภูเขาของเรา อ.เรา ท. จักรู้ซึ่งความที่แห่งเรา ท. มีอยู่ ด้วยสัญญานั้น ดังนี้ ได้มีแล้วแก่ฤาษี ท. เหล่านั้น ฯ อ. ฤาษี ท. เหล่านั้น กระทำแล้วเหมือนอย่างนั้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. เมื่อพระบรมศาสดา ตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุทั้งหลาย จึงกราบทูลถามพระบรมศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็นางขุชชุตตรา เป็นหญิงค่อม เพราะกรรมอะไร มีปัญญามาก เพราะกรรมอะไร บรรลุโสดาปัตติผล เพราะกรรมอะไร เป็นหญิงรับใช้คนอื่นๆ เพราะกรรมอะไร ฯ พระบรมศาสดาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ในสมัยที่พระราชาพระองค์นั้นแล ครองราชย์ในเมืองพาราณสี พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์นั้นแหละ เป็นคนค่อมหน่อยหนึ่ง ฯ ลำดับนั้น หญิงผู้เป็นอุปัฏฐายิกาคนหนึ่ง ห่มผ้ากัมพล ถือขันทอง พูดว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย เที่ยวไปอย่างนี้และอย่างนี้ ดังนี้ แล้ว (แสร้งทำ) เป็นคนค่อม แสดงอาการเที่ยวไปของพระปัจเจกพุทะเจ้าองค์นั้น ฯ เพราะผลกรรมของนั้น นาง เป็นหญิงค่อม ฯ อนึ่ง ในวันแรก พระราชานิมนต์พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ให้นั่งในพระราชมณเฑียร ให้ราชบุรุษรับบาตร บรรจุให้เต็มด้วยข้าวปายาสแล้วรับสั่งให้ถวาย ฯ พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ถือบาตร อันเต็มด้วยข้าวปายาส

อันร้อนผลัดเปลี่ยนไปมา ฯ หญิงนั้นเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ทำอย่างนั้น จึงถวายกำไลมือที่ทำด้วยงา ๘ วง ซึ่งเป็นของของตน กล่าวว่า ท่านทั้งหลาย จงวางไว้บนกำไลมือนี้แล้วจึงถือเอา ฯ พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ทำอย่างนั้นแล้ว มองหญิงนั้น ฯ หญิงนั้น ทราบความประสงค์ของพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น จึงกล่าวว่า ท่านผู้เจริญ ดิฉัน ไม่มีความต้องการด้วยกำไลมือเหล่านี้ ดิฉัน บริจาคถวายกำไลมือเหล่านั้น แก่พระคุณเจ้าทั้งหลายนั่นเทียว นิมนต์พระคุณเจ้าทั้งหลายรับไปเถอะ ฯ พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น รับแล้ว ได้ไปยังเงื้อมเขาชื่อนันทมูลกะ ฯ ถึงวันนั้น กำไลมือเหล่านั้น ยังไม่ชำรุดเลย ฯ เพราะผลแห่งกรรมนั้น นางจึงเป็นผู้ทรงพระไตรปิฎก มีปัญญามาก ในบัดนี้ เพราะผลแห่งการบำรุงที่ตนทำแก่พระปัจเจก-พุทธเจ้าทั้งหลาย นาง จึงบรรลุพระโสดาปัตติผล ฯ นี้ เป็นบุรพกรรม ในสมัยพุทธันดร ของนางขุชชุตตรานั้น ฯ

พระเทพปริยัติโมลี อุปสโม วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๔๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตสฺมึ สมเย สตฺถา ปวตฺติตปวรธมฺมจกฺโก อนุปุพฺเพน คนฺตฺวา อนาถปิณฺฑิกมหา-เสฏฺฐินา จตุปฺปณฺณาสโกฏิธนํ วิสฺสชฺเชตฺวา การิเต เชตวนมหาวิหาเร วิหรติ มหาชนสคฺคมคฺเค จ โมกฺขมคฺเค จ ปติฏฺฐาปยมาโน ฯ ตถาคโต หิ มาติปกฺขโต อสีติยา ปิติปกฺขโต อสีติยาติ เทฺวอสีติญาติกุลสหสฺเสหิ การิเต นิโครฺธมหาวิหาเร เอกเมว วสฺสาวาสํ วสิ อนาถปิณฺฑิเกน การิเต เชตวนมหาวิหาเร เอกูนวีสติ วิสาขาย สตฺตวีสติโกฏิธน-ปริจฺจาเคน การิเต ปุพฺพารามे ฉ วสฺสาวาเสติ ทฺวินฺนํ กุลานํ คุณมหนฺตตํ ปฏิจฺจ สาวตฺถึ นิสฺสาย ปญฺจวีสติ วสฺสาวาเส วสิ ฯ อนาถปิณฺฑิโกปิ วิสาขาปิ มหาอุปาสิกา นิพทฺธํ ทิวสสฺส เทฺว วาเร ตถาคตสฺส อุปฏฺฐานํ คจฺฉนฺติ ฯ คจฺฉนฺตา จ ทหรสามเณรา โน หตฺเถ โอโลเกสฺสนฺตีติ ตุจฺฉหตฺถา น คตปุพฺพา ปุเรภตฺตํ คจฺฉนฺตา ขาทนียาทีนิ คาหาเปตฺวา คจฺฉนฺติ ปจฺฉาภตฺตํ ปญฺจ เภสชฺชานิ อฏฺฐ จ ปานานิ ฯ นิเวสเนสุ ปน เตสं ทฺวินฺนํ ทฺวินฺนํ ภิกฺขุสหสฺสานิ นิจฺจํ ปญฺญตฺตาเนวาสนานิ โหนฺติ ฯ อนฺนปานเภสชฺเชสุ โย ยं อิจฺฉติ ตสฺส ตं ยถิจฺฉิตเมว สมฺปชฺชติ เตสุ อนาถปิณฺฑิเกน เอกเมว ทิวสं สตฺถารं ปญฺโห น ปุจฺฉิตปุพฺโพ ฯ โส กิร ตถาคโต พุทฺธสุขุมาโล ขตฺติยสุขุมาโล พหุปการो เม คหปตีติ มยฺหं ธมฺมं เทเสนฺโต กิลเมยฺยาติ สตฺถริ อธิมตฺตสิเนเหน ปญฺหं น ปุจฺฉติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปฐโม ภาโค/หน้า ๔ - ๕)

แปล โดยอรรถ

๒. อเถกทิวสํ สตฺถา ปจฺจูสกาเล โลกํ โวโลเกนฺโต ตํ พฺราหฺมณํ ทิสฺวา กินฺนุ โขติ อุปธาเรนฺโต อรหา ภวิสฺสตีติ ญตฺวา สายณฺหสมเย วิหารจาริกํ จรนฺโต วิย พฺราหมณสฺส สนฺติกํ คนฺตวา พฺราหฺมณ กึ กโรนฺโต วิจรสีติ อาห ฯ ภิกฺขูนํ วตฺตปฺปฏิวตฺตํ กโรมิ ภนฺเตติ อาห ฯ ลภสิ เตสํ สนฺติกา สงฺคหนฺติ ฯ อาม ภนฺเต อาหารมตฺตํ ลภามิ น ปน มํ ปพฺพาเชนฺตีติ ฯ สตฺถา เอตสฺมึ นิหาเน ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ตมตฺถํ ปุจฺฉิตฺวา ภิกฺขเว อตฺถิ โกจิ อิมสฺส พฺราหฺมณสฺส อธิการํ สรนฺโตติ ปุจฺฉิ ฯ สารีปุตฺตตฺเถโร อหํ ภนฺเต สรามิ อยํ เม ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตสฺส อตฺตโน อภิหฏฺ กฏจฺฉุภิกฺขํ ทาเปสิ อิมสฺสาหํ อธิการํ สรามีติ อาห ฯ โส สตฺถารา กึ ปน เต สารีปุตฺต เอวํ กโตปการํ ทุกฺขโต โมเจตุ์ น วฏฺฏตีติ วุตฺเต สาธุ ภนฺเต ปพฺพาเชสฺสามีติ ตํ พฺราหฺมณ์ ปพฺพาเชสิ ฯ ตสฺส ภตฺตคฺเค อาสนปริยนฺเต อาสนํ ปาปุณาติ ฯ ยาคุภตฺตาทีหิ กิลมติ ฯ เถโร ตํ อาทาย จาริกํ ปกฺกามิ อภิกฺขณ์ นํ อิทนฺเต กตฺตพฺพ์ อิทนฺเต น กตฺตพฺพนฺติ โอวทิ อนุสาสิ ฯ โส สุวโจ อโหสิ ปทกฺขิณคฺคาหี ตสฺมา ยถานุสิฏฺจ์ ปฏิปชฺชมาโน กติปาเหเนว อรหตฺตํ ปาปุณิ ฯ (ธมฺมปทฏฺจกถาย จตุตฺโถ ภาโค/หน้า ๑-๒)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ในสมัยนั้น พระศาสดา ผู้มีจักรคือธรรมอันประเสริฐอันให้เป็นไปทั่วแล้ว เสด็จไปแล้ว โดยลำดับ ย่อมประทับอยู่ ในมหาวิหารชื่อว่าเชตวัน อันอันมหาเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ สละซึ่งทรัพย์มีโกฏิห้าสิบสี่เป็นประมาณ แล้วยังนายช่างให้กระทำแล้ว ทรงยังมหาชนให้ตั้งเฉพาะอยู่ในหนทางแห่งสวรรค์ด้วย ในหนทางแห่งธรรมเป็นเครื่องหลุดพ้นด้วย ฯ จริงอยู่ อ.พระตถาคต ประทับอยู่แล้ว ตลอดการอยู่จำพรรษา หนึ่งนั่นเทียว ในมหาวิหารชื่อว่านิโครธ อันอันพันแห่งตระกูลแห่งพระญาติแปดสิบสองหน ท. คือ อันพันแห่งตระกูลแห่งพระญาติ ท. แปดสิบ ข้างฝ่ายแห่งพระมารดา อันพันแห่งตระกูลแห่งพระญาติ ท. แปดสิบ ข้างฝ่ายแห่งพระบิดา ยังนายช่างให้กระทำแล้ว ประทับอยู่แล้ว ตลอดการอยู่จำพรรษา ท. ยี่สิบหย่อนด้วยหนึ่ง ในมหาวิหารชื่อว่าเชตวัน อันอันมหาเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ ยังนายช่างให้กระทำแล้ว ประทับอยู่แล้ว ตลอดการอยู่จำพรรษา ท. หก ในมหาวิหารชื่อว่าบุพพาราม อันอันนางวิสาขา ยังนายช่างให้กระทำแล้ว ด้วยการบริจาคซึ่งทรัพย์มีโกฏิยี่สิบเจ็ดเป็นประมาณ ทรงอาศัยซึ่งเมืองชื่อว่าสาวัตถี ประทับอยู่แล้ว ตลอดการอยู่จำพรรษา ท. ยี่สิบห้า เพราะทรงอาศัยซึ่งความที่แห่งตระกูล ท. สอง เป็นตระกูลมีคุณใหญ่ ด้วยประการฉะนี้ ฯ แม้ อ.มหาเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ แม้ อ.นางวิสาขา ผู้มหาอุบาสิกา ย่อมไปสู่ที่เป็นที่บำรุงซึ่งพระตถาคต สิ้นวาระ ท. สอง แห่งวันเนืองนิตย์ ฯ ก็ อ.ชน ท. สอง เหล่านั้น เมื่อไป เป็นผู้มีมือเปล่าไปแล้วในก่อน (เป็นผู้ไม่เคยมีมือเปล่าไปแล้ว) ด้วยอันคิดว่า อ.ภิกษุหนุ่มและสามเณร ท. จักแลดู ซึ่งมือ ท. ของเรา ท. ดังนี้ ย่อมเป็น หามิได้ เมื่อไป ในกาลก่อนแต่กาลแห่งภัต ยังบุคคลให้ถือเอาแล้ว ซึ่งวัตถุ ท. มีของอันบุคคลพึงเคี้ยวเป็นต้น ย่อมไป เมื่อไป ในกาลภายหลังแต่กาลแห่งภัต ยังบุคคลให้ถือเอาแล้ว ซึ่งเภสัช ท. ห้าด้วย ซึ่งน้ำเป็นเครื่องดื่ม ท. แปดด้วย ย่อมไป ฯ อนึ่ง อ.อาสนะ ท. เป็นวัตถุอันบุคคลปูลาดแล้ว เป็นนิตย์ เพื่อพันแห่งภิกษุ ท. สอง สอง ในที่เป็นที่อยู่ของชน ท. สองเหล่านั้น นั่นเทียว ย่อมเป็น ฯ อ.ภิกษุใด ย่อมปรารถนา ในข้าวและน้ำเป็นเครื่องดื่มและเภสัช ท. หนา ซึ่งวัตถุใด

อ.วัตถุนั้น ย่อมถึงพร้อม แก่ภิกษุนั้น ตามปรารถนาแล้วนั้นเทียว ฯ อ.ปัญหา เป็นสภาพอัน - ใน ชน ท. สองเหล่านั้นหนา - มหาเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ ไม่เคยทูลถามแล้ว กะพระศาสดา ในวันหนึ่งนั่นเทียว ย่อมเป็น ฯ ได้ยินว่า อ.มหาเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะนั้น คิดแล้วว่า อ.พระตถาคต เป็นพระพุทธเจ้าผู้ละเอียดอ่อน เป็นกษัตริย์ผู้ละเอียดอ่อน เป็น เมื่อทรงแสดงซึ่งธรรม แก่เรา ด้วยทรงพระดำริว่า อ.คฤหบดี เป็นผู้มีอุปการะมาก แก่เรา ย่อมเป็น ดังนี้ พึงทรงลำบาก ดังนี้ ย่อมไม่ทูลถาม ซึ่งปัญหา เพราะความรักมีประมาณยิ่ง ในพระศาสดา ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ต่อมาวันหนึ่ง พระบรมศาสดา ทรงตรวจดูสัตว์โลก ในเวลาใกล้รุ่ง ทอดพระเนตรเห็นพราหมณ์นั้น ทรงใคร่ครวญว่า จักมีเหตุอะไรหนอแล ทรงทราบว่า พราหมณ์ จักเป็นพระอรหันต์ จึงเสด็จไปยังสำนักของพราหมณ์ เหมือนเสด็จเที่ยวจาริกไปในวิหาร ในเวลาเย็น จึงตรัสถามว่า พราหมณ์ เธอเที่ยวทำอะไรอยู่ ฯ พราหมณ์กราบทูลว่า ข้าพระองค์ ทำวัตรปฏิบัติ แก่ภิกษุทั้งหลายอยู่ พระเจ้าข้า ฯ พระบรมศาสดา ตรัสถามว่า เธอได้รับการสงเคราะห์จากสำนักของภิกษุเหล่านั้นหรือ ฯ พราหมณ์กราบทูลว่า ได้ พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ได้เพียงอาหาร แต่ภิกษุเหล่านั้น ไม่ให้ข้าพระองค์บวช ฯ พระบรมศาสดา รับสั่งให้ภิกษุสงฆ์ประชุมกัน ในเพราะเหตุนี้ ตรัสถามความนั้นแล้ว ตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย มีใคร ระลึกถึงอุปการะของพราหมณ์นี้ได้บ้างไหม ฯ พระสารีบุตรเถระ กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ระลึกได้ พราหมณ์นี้สั่งคนใช้ให้ถวายภิกษาทัพพีหนึ่งที่เขานำมาเพื่อตนแก่ข้าพระองค์ผู้กำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในเมืองราชคฤห์ ข้าพระองค์ ระลึกถึงอุปการะของพราหมณ์นี้ได้ ดังนี้ ฯ พระสารีบุตรเถระนั้น เมื่อพระบรมศาสดาตรัสว่า สารีบุตร ก็ การที่เธอเปลื้องพราหมณ์ ผู้อุปการะไว้อย่างนี้ จากทุกข์ ไม่สมควร หรือ จึงกราบทูลว่า ดีละ พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ จักให้บวช ดังนี้แล้วให้พราหมณ์นั้น บวชแล้ว ฯ อาสนะ ท้ายอาสน์สงฆ์ในโรงฉัน ย่อมถึงแก่ราชภิกษุนั้นแล้ว ฯ ท่านจึงลำบากด้วยข้าวยาคูและภัตเป็นต้น ฯ พระเถระ พาท่านหลีกจาริกไป ตักเตือน พร่ำสอน ท่านเนือง ๆ ว่า สิ่งนี้เธอควรทำ สิ่งนี้ เธอไม่ควรทำ ฯ ราชภิกษุนั้น ได้เป็นผู้ว่าง่าย มีปกติรับโอวาทโดยเคารพ เพราะฉะนั้น ท่าน ปฏิบัติตามโอวาทที่พร่ำสอน โดยสองสามวันเท่านั้น ก็บรรลุพระอรหัต ฯ

พระเทพปริยัติโมลี อุปสโม วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตสฺมึ ขเณ ตสฺส ภริยา นิปชฺชิตฺวา นิทฺทายติ ฯ ตสฺสา นิวตฺถสาฏโก อปคโต ฯ มุขโต ลาลา ปคฺฆรติ นาสา ฆุรุฆุรายติ มุขํ วิวฏฺ ทนฺตํ ฆสติ ฯ สา ตสฺส อุทฺธุมาตกสรีรํ วิย อุปฏฺฐาสิ ฯ โส อนิจฺจํ ทุกฺขํ อิทํ อหํ เอตฺตกํ กาลํ ปพฺพชิตฺวา อิมํ นิสฺสาย ภิกฺขุภาเว สณฺฐาตุ์ นาสกฺขินฺติ กาสาวโกฏิยํ คเหตฺวา อุทเร พนฺธนฺโต ว เคหา นิกฺขมิ ฯ อถสฺสา อนนฺตรเคเห จิตา สสฺสุ ตํ ตถา คจฺฉมานํ ทิสฺวา อยํ ปฏิกฺกนฺโต อิทาเนว อรญฺญโต อาคจฺฉนฺโต ว กาสาวํ อุทเร พนฺธิตฺวา นิกฺขนฺโต วิหาราภิมุโข คจฺฉติ กินฺนุ โขติ เคหํ ปวิสิตฺวา นิทฺทายมานํ ธีตรํ ปสฺสิตฺวา โส อิมํ ทิสฺวา วิปฺปฏิสารี หุตฺวา คโตติ ญตฺวา ธีตรํ ปหริตฺวา อุฏฺเจหิ กาฬกณฺณิ สามิโก เต ตํ นิทฺทายมานํ ทิสฺวา วิปฺปฏิสารี หุตฺวา คโต นตฺถิ โส อิโต ปฏฺจาย ตุยฺหนฺติ อาห ฯ อเปหิ อเปหิ อมฺม กุโต ตสฺส คมนํ กติปาเหเนว ปุน อาคมิสฺสตีติ ฯ โสปิ อนิจฺจํ ทุกฺขนฺติ วตฺวา คจฺฉนฺโต คจฺฉนฺโต ว โสตาปตฺติผลํ ปาปุณิ ฯ โส คนฺตฺวา ภิกฺขู วนฺทิตฺวา ปพฺพชฺชं ยาจิ ฯ น สกฺขิสฺสาม มยํ ตํ ปพฺพาเชตุ์ กุโต ตุยฺหํ สมณภาโว สตฺถกนิสาทนปาสาณสทิสํ ตว สีสนฺติ ฯ ภนฺเต อิทานิ มํ อนุกมฺปาย เอกวารํ ปพฺพาเชถาติ ฯ เต ตํ อุปการวเสน ปพฺพาชยึสุ ฯ โส กติปาเหเนว สห ปฏิสมฺภาทหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ทุติโย ภาโค/หน้า ๑๓๕)

แปล โดยอรรถ

๒. ตตฺถ ปน เทฺว มหลฺลกภิกฺขู สตฺถุ ขทิรวนํ ปวิสนกาเล เอวํ จินฺตยึสุ อยํ ภิกฺขุ เอตฺตกํ นวกมฺมํ กโรนฺโต กึ สกฺขิสฺสติ สมณธมฺมํ กาตุ๋ สตฺถา สารีปุตฺตสฺส กนิฏฺโฐติ มุโขโลกนกิจฺจํ กโรนฺโต เอวรูปสฺส นวกมฺมิกสฺส สนฺติกํ อาคโตติ ฯ สตฺถาปิ ตํทิวสํ ปจฺจูสกาเล โลกํ โอโลเกนฺโต เต ภิกฺขู ทิสฺวา เตสํ จิตฺตวารํ อญฺญาสิ ตสฺมา ตตฺถ มาสมตฺตํ วสิตฺวา นิกฺขมนทิวเส ยถา เต ภิกฺขู อตฺตโน เตลนาฬิญฺจ อุทกตุมฺพญฺจ อุปาหนา จ ปมฺมุสฺสนฺติ ตถา อธิฏฺฐหิตฺวา นิกฺขมนฺโต วิหารูปจารโต พหิ นิกฺขนฺตกาเล อิทฺธึ วิสฺสชฺเชสิ ฯ อถ เต ภิกฺขู มยา อิทญฺจิทญฺจ ปมฺมุฏฺฐํ มยาปิ ปมฺมุฏฺฐนฺติ อุโภปิ นิวตฺติตฺวา ตํ ฐานํ อสลฺลกฺเขตฺวา ขทิรรุกฺขกณฺฏเกหิ วิชฺฌิยมานา วิจริตฺวา เอกสฺมึ ขทิรรุกฺเข โอลมฺพนฺตํ อตฺตโน ภณฺฑกํ ทิสฺวา อาทาย ปกฺกมึสุ ฯ สตฺถาปิ ภิกฺขุสงฺฆํ อาทาย ปุน มาสมตฺตเมว สีวลิตฺเถรสฺส ปุญฺญํ อนุภวมาโน คนฺตฺวา ปุพฺพารามํ ปาวิสิ ฯ อถ เต มหลฺลกภิกฺขู ปาโต ว มุขํ โธวิตฺวา อาคนฺตุกภาตฺตทายิกาย วิสาขาย ฆเร ยาคุ๋ ปิวิสฺสามาติ คนฺตฺวา ยาคุ๋ ปิวิตฺวา ขชฺชกํ ขาทิตฺวา นิสีทึสุ ฯ อถ เน วิสาขา ปุจฺฉิ ตุมฺเห หิ ภนฺเต สตฺถารา สทฺธึ เรวตตฺเถรสฺส วสนฏฺฐานํ อคมิตฺถาติ ฯ อาม อุปาสิเกติ ฯ รมณียํ ภนฺเต เถรสฺส วสนฏฺฐานนฺติ ฯ กุโต ตสฺส รมณียตา เสตกณฺฏกขทิรรุกฺขคหนํ เปตานํ นิวาสนฏฺฐานสทิสํ อุปาสิเกติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย จตุตฺโถ ภาโค/หน้า ๗๘ - ๗๙)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ในขณะนั้น อ.ภรรยาของนายจิตตหัตถ์นั้น นอนประพฤติหลับอยู่ ฯ อ.ผ้าสาฏกอัน ภรรยานั้นนุ่งแล้ว ไปปราศแล้ว ฯ อ.น้ำลาย ไหลออกอยู่จากปาก อ.จมูก ประพฤติดัง ครืดครืดอยู่ อ.ปาก อ้าแล้ว อ.ฟัน เสียดสีกันอยู่ ฯ อ.ภรรยานั้น ปรากฏอยู่ แก่นายจิตตหัตถ์นั้น ราวกะ อ.ร่าง (ศพ) อันพองขึ้น ฯ อ.นายจิตตหัตถ์นั้น คิดแล้วว่า อ.ร่างนี้ เป็นธรรมชาติไม่เที่ยง เป็นธรรมชาติเป็นทุกข์ ย่อมเป็น อ.เรา บวชแล้ว ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันตั้งอยู่ด้วยดี ในความเป็น แห่งภิกษุ เพราะอาศัยซึ่งร่างนี้ ตลอดกาลมีประมาณเท่านี้ ดังนี้ จับแล้ว ที่ชายแห่งผ้าอันบุคคล ย้อมแล้วด้วยน้ำฝาด พันอยู่ที่ท้องเทียว ออกไปแล้วจากเรือน ฯ ครั้นนั้น อ.แม่ยายของนาย จิตตหัตถ์นั้น ยืนแล้ว ในเรือนอันมีระหว่างหามิได้ เห็นแล้วซึ่งนายจิตตหัตถ์นั้น ผู้ไปอยู่อย่างนั้น คิดแล้วว่า อ.นายจิตตหัตถ์นี้ ก้าวกลับแล้ว มาอยู่จากป่าเทียว ในกาลนี้นั่นเทียว พันแล้วซึ่งผ้าอัน บุคคลพึงย้อมแล้วด้วยน้ำฝาดที่ท้องออกไปแล้ว เป็นผู้มีหน้าเฉพาะต่อวิหาร เป็น ย่อมไป อ.เหตุ อะไร หนอแล ดังนี้ เข้าไปแล้วสู่เรือน เห็นแล้วซึ่งธิดาผู้ประพฤติหลับอยู่ ทราบแล้วว่า อ.นาย จิตตหัตถ์นั้น เห็นแล้วซึ่งธิดานี้ เป็นผู้มีอันระลึกอาศัยซึ่งกรรมอันบัณฑิตพึงเกลียด (เป็นผู้มีความ เดือดร้อนใจ) เป็น ไปแล้ว ดังนี้ ตีแล้วซึ่งธิดา กล่าวแล้วว่า แน่ะหญิงกาฬกัณณี อ.เจ้า จงลุกขึ้น อ.สามีของเจ้าเห็นแล้วซึ่งเจ้า ผู้ประพฤติหลับอยู่ เป็นผู้มีอันระลึกอาศัยซึ่งกรรมอันบัณฑิตพึงเกลียด เป็น ไปแล้ว อ.สามีนั้น ย่อมไม่มีแก่เจ้า จำเดิมแต่กาลนี้ ดังนี้ ฯ อ.ภรรยาของนายจิตตหัตถ์นั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่แม่ อ.ท่าน จงหลีกไป อ.ท่าน จงหลีกไป อ.การไปของสามีนั้น จักมีแต่ที่ไหน อ.สามีนั้นจักมาอีก โดยวันเล็กน้อยนั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ.นายจิตตหัตถ์แม้นั้น เดินไป เดินไป กล่าวอยู่ว่า อ.ร่าง เป็นธรรมชาติไม่เทียง เป็นธรรมชาติเป็นทุกข์ ย่อมเป็น ดังนี้เทียว บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล ฯ อ.นายจิตตหัตถ์นั้น ไปแล้ว ไหว้แล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ขอแล้ว ซึ่งการบวช ฯ อ.ภิกษุ ท. กล่าวแล้วว่า อ.เรา ท. จักไม่อาจเพื่ออันยังเธอให้บวช อ.ความเป็นแห่งสมณะ ของเธอ จักมีแต่ที่ไหน อ.ศีรษะ ของเธอ เป็นเช่นกับด้วยหินเป็นเครื่องรับซึ่งมีด ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

อ.นายจิตตหัตถ์กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ท่าน ท. ขอจงยังกระผมให้บวช สิ้นวาระหนึ่งด้วยความอนุเคราะห์ ในกาลนี้ ดังนี้ ฯ อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น ยังนายจิตตหัตถ์นั้น ให้บวชแล้วด้วยอำนาจแห่งอุปการะ ฯ อ.ภิกษุชื่อว่าจิตตหัตถ์นั้น บรรลุแล้วซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ท. โดยวันเล็กน้อยนั่นเทียว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ก็บรรดาภิกษุเหล่านั้น หลวงตาสองรูป ในเวลาที่พระบรมศาสดาเสด็จเข้าป่าตะเคียนคิดแล้ว อย่างนี้ว่า ภิกษุรูปนี้ ทำการก่อสร้างอยู่ ประมาณเท่านี้ จักบำเพ็ญสมณธรรมได้อย่างไร พระบรมศาสดาทรงทำเพราะเห็นแก่หน้าว่า เป็นน้องชายของพระสารีบุตร จึงเสด็จมาสำนักของภิกษุนักก่อสร้างแบบนี้ ฯ ในเวลาใกล้รุ่ง วันนั้น แม้พระบรมศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลก ทรงเห็นภิกษุเหล่านั้นแล้ว ได้ทรงทราบถึงวาระจิตของพวกเธอ เพราะฉะนั้น จึงทรงประทับอยู่ที่ป่าตะเคียนนั้น เพียง ๑ เดือน ในวันที่เสด็จออกไป ทรงอธิษฐานโดยประการที่ภิกษุเหล่านั้นจะลืมกระบอกน้ำมัน ลักจั่นน้ำ และรองเท้าของตนไว้ เสด็จออกไป ในเวลาเสด็จออกไปนอกอุปจารวิหาร จึงทรงคลายฤทธิ์แล้ว ฯ ครั้งนั้นภิกษุเหล่านั้นพูดกันว่า ผมลืมสิ่งนี้และสิ่งนี้ แม้ผมก็ลืม (เหมือนกัน) ทั้งสองรูปจึงกลับไป จำสถานที่นั้นไม่ได้ ถูกหนามไม้ตะเคียนทิ่มแทง เทียวหาพบสิ่งของของตนห้อยอยู่ที่ต้นตะเคียนต้นหนึ่งจึงถือเอา หลีกไปแล้ว ฯ แม้พระบรมศาสดาก็พาภิกษุสงฆ์ เสวยบุญของพระสิวลีเถระไปอีกประมาณ ๑ เดือนเหมือนกัน เสด็จถึงบุพพารามแล้ว ฯ ครั้งนั้น หลวงตาเหล่านั้น ล้างหน้าแต่เช้าตรู่ ตั้งใจว่า พวกเราจักดื่มข้าวยาคูที่เรือนของนางวิสาขา ผู้ถวายอาคันตุกภัต จึงไปนั่งดื่มข้าวยาคู ฉันของขบเคี้ยวอยู่แล้ว ฯ ลำดับนั้น นางวิสาขาเรียนถามหลวงตาเหล่านั้นว่า ท่านผู้เจริญ ก็พระคุณเจ้าได้ไปที่อยู่ของพระเรวตเถระพร้อมกับพระศาสดาหรือ ฯ จ้า อุบาสิกา ฯ พระคุณเจ้า ที่อยู่ของพระเรวตเถระน่ารื่นรมย์ไหม ฯ ที่อยู่ของพระเรวตเถระนั้น จักน่ารื่นรมย์แต่ที่ไหน ที่นั้นรกไปด้วยต้นตะเคียนหนามขาวคล้ายกับเป็นที่อยู่ของพวกเปรต อุบาสิกา ฯ

พระราชพุทธิญาณวงศ์ ธมฺมรตโน วัดปากน้ำ เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปน ญาตกา อสตฺตฆาตกา นาม มรนฺตาปิ ปเรสํ ชีวิตํ น โวโรเปนฺติ ฯ เต จินฺตยึสุ มยํ สิกฺขิตหตฺถา กตฺปาสนา มหิสฺสาสา น โข ปน สกฺกา อมฺเหหิ ปรํ ชีวิตา โวโรเปตุ์ อตฺตโน กมฺมํ ทสฺเสตฺวา ปลาเปสฺสามาติ ฯ เต กตสนฺนาหา นิกฺขมิตฺวา ยุทฺธํ อารภึสุ ฯ เตหิ ขิตฺตา สรา วิทฺทภสฺส ปุริสานํ อนฺตรนฺตเรน คจฺฉนฺติ ผลกนฺตรกณฺณจฺฉิทฺทนฺตราทีหิ นิกฺขมนฺติ ฯ วิทฺทโภ หิสฺวา นนุ ภเณ สากิยา อสตฺตฆาตกมฺหาติ วทนฺติ อถ จ ปน เม ปุริเส นาเสนฺตีติ ฯ อถ นํ เอโก ปุริโส อาห กึ สามิ นิวตฺติตฺวา โอโลเกสีติ ฯ สากิยา เม ปุริเส นาเสนฺตีติ ฯ ตุมฺหากํ โกจิ ปุริโส มโต นาม นตฺถิ อิงฺฆ เน คณาเปถาติ ฯ คณาเปนฺโต เอกสฺสปิ ขยํ น ปสฺสิ ฯ โส ตโต นิวตฺติตฺวา เย เย ภเณ สากิยมฺหาติ ภณนฺติ สพฺเพ มาเรถ มาตามหสฺส ปน เม มหานามสกฺกสฺส สนฺติเก จิตานํ ชีวิตํ เทถาติ อาห ฯ สากิยา คเหตพฺพคฺคหณํ อปสฺสนฺตา เอกจฺเจ ติณํ ฑหิตฺวา เอกจฺเจ นฬึ คเหตฺวา อฏฺฏสฺสุ ตุมฺเห สากิยา โนติ ปุจฺฉิตา ยสฺมา เต มรนฺตาปิ มุสาวาทํ น ภณนฺติ ตสฺมา ติณํ ฑหิตฺวา จิตา โน สาโก ติณนฺติ วทนฺติ นฬึ คเหตฺวา จิตา โน สาโก นโฬติ วทนฺติ ฯ เต จ มหานามสฺส สนฺติเก จิตา จ ชีวิตํ ลภึสุ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ตติโย ภาโค/หน้า ๒๑ - ๒๒)

แปล โดยอรรถ

๒. เสฏฺฐี กลฺยาณึ เอสา กเถตีติ อฏฺฐ กุฏุมฺพิเก ปกฺโกสาเปตฺวา อยํ ทาริกา มงฺคลกาเล นิสีทิตฺวา สุวณฺณปาติยํ นิรุทกปายาสํ ปริภุญฺชนฺตํ มํ อสุจิฆาทโกติ วทติ อิมิสฺสา โทสํ อาโรเปตฺวา อิมํ อิโต นิกฺกฑฺฒถาติ ฯ เอวํ กิร อมฺมาติ ฯ นาหํ เอวํ วทามิ เอกสฺมึ ปน ปิณฺฑจาริกตฺเถเร ฆรทฺวาเร จิเต สสุโร เม อปฺโปทกํ มธุปายาสํ ปริภุญฺชนฺโต ตํ น มนสิกโรติ อหํ มยฺหํ สสุโร อิมสฺมึ อตฺตภาเว ปุญฺญํ น กโรติ ปุราณปุญฺญเมว ขาทตีติ จินฺเตตฺวา อติจฺฉถ ภนฺเต มยฺหํ สสุโร ปุราณํ ขาทตีติ อวจ เอตฺถ เม โก โทโสติ ฯ อยฺย อิธ โทโส นตฺถิ อมฺหากํ ธีตา ยุตฺตํ กเถติ ตฺวํ กสฺมา กุชฺฌสีติ ฯ อยฺยา เอส ตาว โทโส มา โหตุ อยํ ปน เอกทิวสํ มชฺฌิมยามเม ทาสทาสีหิ ปริวุตา ปจฺฉาเคหํ อคมาสีติ ฯ เอวํ กิร อมฺมาติ ฯ ตาตา นาหํ อญฺเญน การเณน คตา อิมสฺมึ ปน เคเห อาชานียวฬวาย วิชาตาย สญฺญึปิ อกตฺวา นิสีทิตุํ อยุตฺตนฺติ ทณฺฑทีปเก คาหาเปตฺวา ทาสีหิ สทฺธึ คนฺตฺวา วฬวาย วิชาตาย ปริหารํ การาเปสึ เอตฺถ เม โก โทโสติ ฯ อยฺย อมฺหากํ ธีตา ตว เคเห ทาสีหิปิ อกตฺตพฺพกมฺมํ กโรติ ตฺวํ เอตฺถ กึ โทสํ ปสฺสสีติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ตติโย ภาโค/หน้า ๖๑)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ก็ อ.พระญาติ ท. ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชื่อว่าผู้ไม่ฆ่าซึ่งสัตว์ แม้ตายอยู่ ย่อมไม่ปลงลง ซึ่งชีวิต ของสัตว์ ท. เหล่าอื่น ฯ อ.พระญาติ ท. เหล่านั้น คิดแล้วว่า อ.เรา ท. เป็นผู้มีมืออันศึกษาแล้ว เป็นผู้มีเครื่องผูกสอดอันกระทำแล้ว เป็นผู้ฝึกปรือมาก ย่อมเป็นแต่ว่า อันเรา ท. ไม่อาจแล เพื่ออันปลงลง ซึ่งสัตว์อื่นจากชีวิต อ.เรา ท. จักแสดงแล้ว ซึ่งกรรมของตน ยังข้าศึก ท. ให้หนีไป ดังนี้ ฯ อ.พระญาติ ท.เหล่านั้น ผู้มีเกราะอันกระทำแล้ว เสด็จออกไปแล้ว ทรงเริ่มแล้ว ซึ่งการรบ ฯ อ.ลูกศร ท.อันอันพระญาติ ท. เหล่านั้นซัดไปแล้ว ย่อมไปโดยระหว่างและระหว่างแห่งบุรุษ ท. ของพระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะนั้น ย่อมออกไป โดยระหว่างแห่งที่ ท. มีระหว่างแห่งโล่ห์และระหว่างแห่งช่องแห่งหูเป็นต้น ฯ อ.พระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะทอดพระเนตรเห็นแล้ว ตรัสแล้วว่า แนะพนาย อ.เจ้าศากยะ ท. ย่อมกล่าวว่า อ.เรา ท. เป็นผู้ไม่ฆ่าซึ่งสัตว์ ย่อมเป็น ดังนี้ มิใช่หรือ ก็แล ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้นมีอยู่ อ.เจ้าศากยะ ท. ย่อมยังบุรุษ ท. ของเราให้พินาศ ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ.บุรุษ คนหนึ่ง กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่เจ้า อ.พระองค์ เสด็จกลับแล้ว ตรวจดูแล้ว หรือ ดังนี้ กะพระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะนั้น ฯ อ.พระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะนั้น ตรัสแล้วว่า อ.เจ้าศากยะ ท. ย่อมยังราชบุรุษ ท. ของเราให้พินาศ ดังนี้ ฯ อ.บุรุษนั้น กราบทูลแล้วว่า อ.บุรุษไร ๆ ของพระองค์ ชื่อว่าเป็นผู้ตายแล้ว ย่อมไม่มี เชิญเถิด อ.พระองค์ จงยังบุคคลให้นับอยู่ซึ่งบุรุษ ท. เหล่านั้น ดังนี้ ฯ อ.พระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะนั้น ยังบุคคลให้นับอยู่ ไม่เห็นแล้ว ซึ่งความสิ้นไป แห่งบุรุษแม้คนหนึ่ง ฯ อ.พระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะนั้น เสด็จกลับแล้ว จากที่นั้น ตรัสแล้วว่า แนะพนาย อ.ชน ท. เหล่าใด เหล่าใดย่อมกล่าวว่า อ.เรา ท. เป็นศากยะ ย่อมเป็น ดังนี้ อ.ท่าน ท. จงยังชน ท.เหล่านั้น เหล่านั้น ทั้งปวง ให้ตาย แต่ว่า อ.ท่าน . จงให้ ซึ่งชีวิต แก่ชน ท. ผู้ดำรงอยู่แล้วในสำนักของเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ ผู้เป็นพระเจ้าตา ของเรา ดังนี้ ฯ อ.เจ้าศากยะ ท. ไม่เห็นอยู่ ซึ่งวัตถุเป็นเครื่องถือเอาอันตนพึงถือเอา บางพวก ได้ยืนคาบซึ่งหญ้าอยู่แล้ว บางพวก ได้ยืนถือ

ซึ่งไม้อ้ออยู่แล้ว อ.เจ้าศากยะ ท. อันราชบุรุษของพระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ ท. ถามแล้วว่า อ.ท่าน ท. เป็นเจ้าศากยะ ย่อมเป็น หรือ หรือว่า อ.ท่าน ท. เป็นเจ้าศากยะ ย่อมเป็น หามิได้ ดังนี้ อ.เจ้าศากยะ ท. เหล่านั้น แม้ตายอยู่ ย่อมไม่กล่าวซึ่งมุสาวาท เหตุใด เพราะเหตุนั้น อ.เจ้าศากยะ ท. ผู้ยืนคาบซึ่งหญ้าอยู่แล้ว ย่อมกล่าวว่า อ.ศากยะ หามิได้ อ.หญ้า ดังนี้ อ.เจ้าศากยะ ท. ผู้ยืนถือซึ่งไม้อ้ออยู่แล้ว ย่อมกล่าวว่า อ.ศากยะ หามิได้ อ.ไม้อ้อ ดังนี้ อ.เจ้าศากยะ ท. เหล่านั้น ด้วย อ.เจ้าศากยะ ผู้ดำรงอยู่แล้วในสำนักของเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะด้วย ได้แล้วซึ่งชีวิต ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. เศรษฐี คิดว่า นางวิสาขานี้ พูดดี จึงให้เชิญกุฏุมพีทั้ง ๘ คนมา แล้วบอกว่า นางเด็กคนนี้ พูดกะข้าพเจ้าผู้กำลังนั่งรับประทานข้าวปายาสแข้นในถาดทองในงานมงคลว่า เป็นผู้กินของไม่สะอาด พวกท่านจงยกโทษนางวิสาขานี้ขึ้นแล้ว ฉุดคร่านางนี้ออกไปจากเรือนนี้เสีย ฯ กุฏุมพีสอบถามนางวิสาขาว่า นัยว่า เป็นอย่างนั้นหรือ แม่คุณ ฯ นางวิสาขา กล่าวตอบว่า ดิฉันมิได้พูดอย่างนั้น แต่ เมื่อพระเถระผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร รูปหนึ่ง ยืนอยู่แล้วที่ใกล้ประตูเรือนพ่อผัวของดิฉัน กำลังรับประทานข้าวมธุปายาสมีน้ำน้อยอยู่ มิได้ใส่ใจท่าน ดิฉันคิดว่า พ่อผัวของเรา ไม่ทำบุญในอัตภาพนี้ บริโภคอยู่แต่บุญเก่าแท้ ๆ จึงได้พูดว่า นิมนต์โปรดข้างหน้าเถิดเจ้าข้า พ่อผัวของดิฉัน กำลังบริโภคของเก่าอยู่ ในเรื่องนี้ ดิฉันมีโทษอะไร ฯ กุฏุมพีกล่าวว่า พ่อเจ้าในเรื่องนี้ ธิดาของพวกเราพูดถูกต้อง เหตุไรเล่า ท่านจึงโกรธ ฯ เศรษฐีกล่าวว่า พ่อเจ้าทั้งหลาย โทษนี้ยกไว้ก่อน แต่วันหนึ่งในมัชฌิมยาม นางเด็กคนนี้ มีทาสชายหญิงแวดล้อม ได้ไปหลังเรือน ฯ กุฏุมพีสอบถามว่า นัยว่า เป็นอย่างนั้นหรือ แม่คุณ ฯ นางวิสาขา กล่าวตอบว่า พ่อท่านทั้งหลาย ดิฉันไปเพราะเหตุอื่นหามิได้ แต่ เมื่อนางฟ้าแม่ม้าอาชาไนย ตกลูกใกล้เรือนนี้ ดิฉันคิดว่า การที่เรามิได้ทำความสำคัญ (อะไรเลย) นั่ง (เฉย) อยู่ ไม่ควร จึงให้คนถือคบเพลิงมีด้ามไปกับพวกนางทาสี ให้ช่วยกันกระทำการแลดูรักษาแก่แม่ฟ้าที่ตกลูกแล้ว ในเรื่องนี้ ดิฉันมีโทษอะไร ฯ กุฏุมพีกล่าวว่า พ่อเจ้า ธิดาของพวกเรา ทำงานที่แม้พวกนางทาสีในเรือนของท่านก็ไม่พึงทำ ในเรื่องนี้ ท่านเห็นโทษอะไร ฯ

พระราชพุทธิญาณวงศ์ ธมฺมรตโน วัดปากน้ำ เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา ตสฺส ภิกฺขุโน อิมํ โอวาทํ ทตฺวา คจฺฉ ภิกฺขุ อญฺญํ กิญฺจิ อจินฺตยิตฺวา ตตฺเถว วสาหีติ ปหิณิ ฯ โส ภิกฺขุ สตฺถุ สนฺติกา โอวาทํ ลภิตฺวา ตตฺถ อคมาสิ ฯ กิญฺจิ พหิทฺธา จินฺตนํ นาม น จินฺเตสิ ฯ มหาอุปาสิกาปิ ทิพฺเพน จกฺขุนา โอโลเกนฺตี เถรํ ทิสฺวา อิทานิ โอวาททายกํ อาจริยํ ลภิตฺวา ปุนาคโต มม ปุตฺโตติ อตฺตโน ฆาเณเนว ปริจฺฉินฺทิตฺวา ตสฺส สปฺปายาหารํ ปฏิยาเทตฺวา อทาสิ ฯ โส สปฺปายโภชนํ ลภิตฺวา กติปาเหเนว อรหตฺตํ ปตฺวา มคฺคผลสุเขน วีตินาเมนฺโต อโห มหาอุปาสิกา มยฺหํ ปติฏฺฐา ชาตา อหํ อิมํ นิสฺสาย ภวนิสฺสรณํ ปตฺโตมฺหีติ จินฺเตตฺวา อิมสฺมึ ตาว เม อตฺตภาเว ปติฏฺฐา ชาตา สสาเร ปน เม สสรนฺตสฺส อญฺเญสุปิ อตฺตภาเวสุ อยํ ปติฏฺฐา ภูตปุพฺพา โน วาติ อุปธาเรนฺโต เอกูนอตฺตภาวสตํ อนุสฺสริ ฯ สาปิ เอกูนอตฺตภาว-สเต ตสฺส ปาทปริจาริกา หุตฺวา อญฺเญสุ ปฏิพทฺธจิตฺตา หุตฺวา ตํ ชีวิตา โวโรปาเปสิ ฯ เถโร ตสฺสา เอตฺตกํ อคุณํ ทิสฺวา อโห อยํ มหาอุปาสิกา ภาริยํ กมฺมํ อกาสีติ จินฺเตสิ ฯ มหาอุปาสิกาปิ เคเห นิสินฺนา ว กินฺนุ โข มยฺหํ ปุตฺตสฺส ปพฺพชิตกิจฺจํ มตฺถกํ ปตฺตํ โนติ อุปธารยมานา ตสฺส อรหตฺตปฺปตฺตึ ญตฺวา อุตฺตรึ อุปธารยมานา มม ปุตฺโต อรหตฺตํ ปตฺวา อโห วต เม อยํ อุปาสิกา มหตี ปติฏฺฐา ชาตาติ จินฺเตตฺวา อตีเตปิ นุ โข เม อยํ ปติฏฺฐา ภูตปุพฺพา โนติ อุปธาเรนฺโต เอกูนอตฺตภาวสตํ อนุสฺสริ อหํ โข ปน เอกูนอตฺตภาวสเต อญฺเญหิ สทฺธึ เอกโต หุตฺวา เอตํ ชีวิตา โวโรเปสึ อยํ เม เอตฺตกํ อคุณํ ทิสฺวา อโห ภาริยं กมฺมํ กตํ อุปาสิกายาติ จินฺเตสีติ อญฺญาสิ นตฺถิเอว นุ โข สสาเร สสรนฺติยา มม ปุตฺตสฺส อุปกาโร กตปุพฺโพติ อุปธารยมานา ตโต อุตฺตรึ สตึ อตฺตภาวํ อนุสฺสริตฺวา สติเม อตฺตภาเว มยา เอตสฺส ปาทปริจาริกาย

หุตฺวา เอกสฺมึ ชีวิตา โวโรปนฏฺฐาเน ชีวิตทานํ ทินฺนํ อโห มยา มม ปุตฺตสฺส มหาอุปกาโร กโตติ ฌตฺวา เคเห นิสินฺนา ว อุตฺตรึ วิเสเสตฺวา อุปธาเรถาติ อาห ฯ โส ทิพฺพาย โสตธาตุยา สทฺทํ สุตฺวา วิเสเสตฺวา สติมํ อตฺตภาวํ อนุสฺสริตฺวา ตตฺถ ตาย อตฺตโน ชีวิตสฺส ทินฺนภาวํ ทิสฺวา อโห มม อิมาย มหาอุปาสิกาย อุปกาโร กตปุพฺโพติ จินฺเตตฺวา อตฺตมโน หุตฺวา ตสฺสา ตตฺเถว จตูสุ มคฺคผเลสุ ปณฺหํ กเถตฺวา อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ทุติโย ภาโค/หน้า ๑๒๕ - ๑๒๖)

แปล โดยอรรถ

๒. มหาปุญฺญาย หิ อิตฺถิยา เกสา โมรกลาปสทิสา หุตฺวา มุญฺจิตฺวา วิสฺสฏฺฐา นิวาสนนฺตํ ปหริตฺวา นิวตฺติตฺวา อุทฺธคฺคา ติฏฺฐนฺติ อิทํ เกสกลฺยาณํ นาม ฯ ทนฺตาวรณํ พิมฺพผลสทิสํ วณฺณสมฺปนฺนํ สมํ สุผุสิตํ โหติ อิทํ มังสกลฺยาณํ นาม ฯ ทนฺตา สุกฺกา สมา อวิวรา อุสฺสาเปตฺวา ฐปิตวชิรปนฺตี วิย สมุจฺฉินฺนสงฺขปนฺตี วิย จ โสภนฺติ อิทํ อฏฺฐิกลฺยาณํ นาม ฯ กาฬิยา วณฺณกาฬิหิ อวิลิตฺโตเอว ฉวิวณฺโณ สินิทฺโธ นีลุปฺปลทามสทิโส โหติ โอทาตาย กณฺณิการปุปฺผทามสทิโส โหติ อิทํ ฉวิกลฺยาณํ นาม ฯ ทสกฺขตฺตุ วิชาตาปิ โข ปน สกึ วิชาตา วิย อวิคตโยพฺพนา ว โหติ อิทํ วยกลฺยาณํ นามาติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ตติโย ภาโค/หน้า ๔๘ - ๔๙)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระศาสดา ครั้นทรงประทานแล้ว ซึ่งพระโอวาทนี้แก่ภิกษุนั้น ทรงส่งไปแล้วด้วยพระดำรัสว่า ดูก่อนภิกษุ อ.เธอ จงไป อ.เธอ ไม่คิดแล้วซึ่งเหตุอะไร ๆ อื่น จงอยู่ในที่นั้นนั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ.ภิกษุนั้น ได้แล้วซึ่งพระโอวาท จากสำนักของพระศาสดา ได้ไปแล้วในที่นั้น ฯ อ.ภิกษุนั้น ไม่คิดแล้ว ชื่อซึ่งความคิดในภายนอกอะไร ๆ ฯ แม้ อ.มหาอุบาสิกา แลดูอยู่ด้วยจักษุอันเป็นทิพย์ เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระ กำหนดแล้วด้วยญาณของตนนั่นเทียวว่า อ.บุตรของเราได้แล้วซึ่งอาจารย์ผู้ให้โอวาท มาแล้วอีกในกาลนี้ ดังนี้ จัดแจงแล้ว ซึ่งอาหารอันเป็นที่สบาย ได้ถวายแล้ว แก่พระเถระนั้น ฯ อ.พระเถระนั้น ได้แล้วซึ่งโภชนะอันเป็นที่สบาย บรรลุแล้วซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ โดยวันเล็กน้อยนั่นเทียว ยังกาลให้น้อมล่วงไปวิเศษอยู่ ด้วยสุขอันเกิดแต่มรรคและผล คิดแล้วว่า โอ อ.มหาอุบาสิกา เป็นที่พึ่งของเรา เกิดแล้ว อ.เรา อาศัยแล้วซึ่งมหาอุบาสิกานี้ เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความแล่นออกจากภพ ย่อมเป็น ดังนี้ ใคร่ครวญอยู่ว่า อ.มหาอุบาสิกานี้ เป็นผู้เป็นที่พึ่งของเรา เกิดแล้ว ในอัตภาพนี้ก่อน ก็เมื่อเราแล่นไปพร้อมอยู่ในสงสาร อ.มหาอุบาสิกานี้ เป็นผู้เป็นที่พึ่งเป็นแล้วในก่อน ในอัตภาพ ท. แม้เหล่าอื่นได้เป็นแล้วหรือหรือว่าเป็นผู้เป็นที่พึ่งเป็นแล้วในก่อน ในอัตภาพ ท. แม้เหล่าอื่นได้เป็นแล้ว หามิได้ ดังนี้ ระลึกตามแล้ว ซึ่งร้อยแห่งอัตภาพอันหย่อนด้วยอัตภาพหนึ่ง ฯ อ.มหาอุบาสิกาแม้นั้น เป็นหญิงผู้บำเรอซึ่งเท้าของพระเถระนั้น เป็น เป็นหญิงมีจิตอันเนื่องเฉพาะแล้วในบุรุษ ท. เหล่าอื่น เป็นยังบุคคลให้ปลงลงแล้ว ซึ่งพระเถระนั้นจากชีวิต ในร้อยแห่งอัตภาพอันหย่อนด้วยอัตภาพหนึ่ง ฯ อ.พระเถระ เห็นแล้วซึ่งโทษมิใช่คุณ มีประมาณเท่านี้ของอุบาสิกานั้น คิดแล้วว่า โอ อ.มหาอุบาสิกานี้ ได้กระทำแล้ว ซึ่งกรรมอันหนัก ดังนี้ ฯ แม้ อ.มหาอุบาสิกา นั่งแล้วในเรือนเทียว ใคร่ครวญอยู่ว่า อ.กิจแห่งบรรพชิตของบุตรของเราถึงแล้วซึ่งที่สุด หรือหนอแล หรือว่าถึงที่สุด หามิได้ ดังนี้

รู้แล้วซึ่งความบรรลุซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ แห่งพระเถระนั้น เมื่อใคร่ครวญยิ่งขึ้น ได้รู้แล้วว่า อ.บุตรของเรา บรรลุแล้วซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ คิดแล้วว่า โอหนอ อ.อุบาสิกานี้ เป็นผู้เป็นที่พึ่งใหญ่ของเรา เกิดแล้ว ดังนี้ ใคร่ครวญอยู่ว่า อ.อุบาสิกานี้ เป็นผู้เป็นที่พึ่งของเรา เป็นแล้วในก่อน* ได้เป็นแล้ว ในกาลแม้อันเป็นอดีตหรือหนอแล หรือว่า เป็นผู้เป็นที่พึ่งของเราเป็นแล้วในก่อน ได้เป็นแล้ว ในกาลแม้อันเป็นอดีต หามิได้ ดังนี้ ระลึกตามแล้วตลอดร้อยแห่งอัตภาพอันหย่อนด้วยอัตภาพหนึ่ง ก็ อ.เราแล เป็นโดยความเป็นอันเดียวกันกับด้วยบุรุษ ท. เหล่าอื่น ปลงลงแล้วซึ่งพระเถระนั้นจากชีวิต ในร้อยแห่งอัตภาพอันหย่อนด้วยอัตภาพหนึ่ง อ.พระเถระนี้ เห็นแล้วซึ่งโทษมิใช่คุณ มีประมาณเท่านี้ของเรา คิดแล้วว่า โอ อ.กรรมหนักอันอุบาสิกา กระทำแล้ว ดังนี้ ใคร่ครวญอยู่ว่า อ.อุปการะ เป็นสภาพอันเราผู้แล่นไปพร้อมอยู่ในสงสาร กระทำแล้วในก่อนแก่บุตรของเรา ย่อมไม่มีนั่นเทียว หรือหนอแล ดังนี้ ระลึกตามแล้วซึ่งอัตภาพที่ร้อย อันยิ่งกว่าร้อยแห่งอัตภาพอันหย่อนด้วยอัตภาพหนึ่งนั้น รู้แล้วว่า อ.การให้ซึ่งชีวิต อันเราเป็นหญิงผู้บำเรอซึ่งเท้าของพระเถระนั่น เป็น ให้แล้ว ในที่เป็นที่ปลงลงจากชีวิตแห่งหนึ่ง ในอัตภาพที่ร้อย โอ อ.อุปการะใหญ่ อันเรากระทำแล้วแก่บุตรของเรา ดังนี้ นั่งแล้วในเรือนเทียว กล่าวแล้วว่า อ.ท่าน ท. ขอจงใคร่ครวญให้วิเศษยิ่ง ดังนี้ ฯ อ.พระเถระนั้น ฟังแล้วซึ่งเสียงด้วยโสตธาตุอันเป็นทิพย์ ระลึกตามแล้วซึ่งอัตภาพที่ร้อยให้วิเศษ เห็นแล้วซึ่งความที่แห่งชีวิตของตนเป็นธรรมชาติอันอุบาสิกานั้นให้แล้วในก่อน ในอัตภาพนั้น คิดแล้วว่า โอ อ.อุปการะเป็นสภาพอันมหาอุบาสิกานี้กระทำแล้วในก่อนแก่เรา ได้เป็นแล้ว ดังนี้ เป็นผู้มีใจเป็นของแห่งตนเป็น กล่าวแล้วซึ่งปัญหาในมรรคและผล ท.สิ้ แก่มหาอุบาสิกานั้น ในที่นั้นนั่นเทียว ปรินิพพานแล้ว ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ฯ

---

* ประโยค ภูตปุพฺพ ลงในอรรถปฐมาวิภัตติ แปลว่า อ. เรื่องอันมีแล้วในก่อน โดยอรรถแปลว่า เรื่องเคยมีแล้ว เป็นลิงคตฺถ คัมภีร์ปทรูปสิทธิกล่าวว่า ภูตปุพฺพ เป็นนิบาตใช้ในอรรถกาลสัตตมี อภินวฎีกา ข้อ ๓๓๖ ปุพฺเพ ภูตํ ภูตปุพฺพ คัมภีร์นิรุตติทีปนี สูตรที่ ๒๑๒ ปุพฺเพ หิฏฺโฐ หิฏฺฐปุพฺโพ พุทฺโธ ปุริเสน. เอวํ คตปุพฺโพ มคฺโค ปุริเสน คตปุพฺโพ วา ปุริโส มคฺคํ, หิฏฺฐ คต เป็นได้ทั้ง กัตตุ และกัมมะ

แปล โดยอรรถ

๒. จริงอยู่ ผมของหญิงผู้มีบุญมาก เป็นเช่นกับกำหางนกยูง สยายออกกระทบชายผ้านุ่งแล้วกลับมีปลายงอนขึ้นอยู่ นี้ชื่อว่าผมงาม ฯ ริมฝีปาก เป็นเช่นกับผลตำลึง (สุก) ถึงพร้อมด้วยสี เรียบ สนิทดี นี้ชื่อว่าเนื้องาม ฯ ฟันขาวเรียบ ไม่ห่างกัน งดงาม เหมือนแถวเพชรที่ยกขึ้นวางไว้ และเหมือนแถวสังข์ที่ตัดเรียบแล้ว นี้ชื่อว่ากระดูกงาม ฯ ผิวพรรณของหญิงดำ ซึ่งไม่มีริ้วรอยด้วยแผลเป็น เป็นต้นเลย เนียน เป็นเช่นกับพวงดอกอุบลเขียว ของหญิงขาว เป็นเช่นกับพวงดอกกรรณิกา นี้ชื่อว่าผิวงาม ฯ อนึ่ง หญิงแม้คลอดลูกแล้วตั้ง ๑๐ ครั้งแล เป็นเหมือนคลอดแล้วครั้งเดียว ยังสาวพริ้งอยู่ทีเดียว นี้ชื่อว่าวัยงาม ฯ

พระเทพมุนี ธมฺมรตโน วัดปากน้ำ เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปทุฏฺเฐน ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ ทุกฺขมเนฺวติ จกฺกํ ว วหโต ปทนฺติ ฯ

อยํ ธมฺมเทสนา กตฺถ ภาสิตาติ ฯ สาวตฺถิยํ ฯ กึ อารพฺภาติ ฯ จกฺขุปาลตฺเถรํ ฯ สาวตฺถิยํ กิร มหาสุวณฺโณ นาม กุฏุมฺพิโก อโหสิ อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโภโค อปุตฺตโก ฯ โส เอกทิวสํ นหานติตฺถํ คนฺตฺวา นหาตฺวา อาคจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค สมฺปนฺนสาขํ เอกํ วนปฺปตึ ทิสฺวา อยํ มเหสกฺขาย เทวตาย ปริคฺคหิโต ภวิสฺสตีติ ตสฺส เหฏฺฐภาคํ โสธาเปตฺวา ปาการปริกฺเขปํ การาเปตฺวา วาลุกํ โอกิราเปตฺวา ธชปตากํ อุสฺสาเปตฺวา วนปฺปตึ อลงฺกริตฺวา ปุตฺตํ วา ธีตรํ วา ลภิตฺวา ตุมฺหากํ มหาสกฺการํ กริสฺสามีติ ปตฺถนํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปฐโม ภาโค/หน้า ๓)

แปล โดยอรรถ

๒. อถ เสฺว มม ธีตา คมิสฺสตีติ คพฺเภ นิสินฺโน ธีตรํ สมีเป นิสีทาเปตฺวา อมฺม ปติกุเล วสนฺติยา นาม อิมญฺจ อิมญฺจ อาจารํ รกฺขิตุํ วฏฺฏตีติ โอวาทํ อทาสิ ฯ อยมฺปิ มิคารเสฏฺฐี อนนฺตรคพฺเภ นิสินฺโน ธนญฺชยเสฏฺฐิโน โอวาทํ อสฺโสสิ ฯ โสปิ เสฏฺฐี ธีตรํ เอวํ โอวทิ อมฺม สสุรกุเล วสนฺติยา นาม อนฺโตอคฺคิ พหิ น นีหริตพฺโพ พหิอคฺคิ อนฺโต น ปเวเสตพฺโพ ททนฺตสฺเสว ทาตพฺพํ อททนฺตสฺส น ทาตพฺพํ ททนฺตสฺสาปิ อททนฺตสฺสาปิ ทาตพฺพํ สุขํ นิสีทิตพฺพํ สุขํ ภุญฺชิตพฺพํ สุขํ นิปชฺชิตพฺพํ อคฺคิ ปริจริตพฺโพ

อนฺโตเทวตา นมสฺสิตพฺพาติ อิมํ ทสวิธํ โอวาทํ ทตฺวา ปุนทิวเส สพฺพา เสนิโย สนฺนิปาเตตฺวา ราชเสนาย มชฺเฌ อฏฺฐ กุฏฺฐุมฺพิเก ปาฏิโภเค คเหตฺวา สเจ เม คตฏฺฐาเน ธีตุ โทโส อุปฺปชฺชติ ตุมฺเหหิ โสเธตพฺโพติ วตฺวา นวโกฏิอคฺฆนเกน มหาลตาปสาธเนน ธีตรํ ปสาเธตฺวา นหานจุณฺณมูลกํ จตุปฺปณฺณาสโกฏิธนํ ทตฺวา ยานํ อาโรเปตฺวา สาเกตสฺส สามนฺตา อตฺตโน สนฺตเกสุ อนุราธปุรมตฺเตสุ จุทฺทสสุ ภุตฺตคาเมสุ เภริญฺจาราเปสิ มม ธีตรา คนฺตุกามา คจฺฉนฺตูติ ฯ สทฺทํ สุตฺวา ว อมฺหากํ อยฺยาย คมนกาเล กึ อมฺหากํ อิธาติ จุทฺทสคามา กิญฺจิ อเสเสตฺวา นิกฺขมึสุ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ตติโย ภาโค/หน้า ๕๗ - ๕๘)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.เรื่องของพระเถระชื่อว่าจักขุบาล อันข้าพเจ้า จะกล่าว ฯ อ.อันถามว่า อ.พระธรรม-เทศนานี้ว่า

อ.ธรรม ท. มีใจเป็นสภาพถึงก่อน มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จด้วยใจ หากว่า อ.บุคคล มีใจอันโทษประทุษร้าย แล้ว กล่าวอยู่หรือ หรือว่ากระทำอยู่ ไซร้ อ.ทุกข์ ย่อม ไปตาม ซึ่งบุคคลนั้น เพราะทุจจริต มีอย่าง ๓ นั้น เพียง ดัง อ.ล้อหมุนไปตามอยู่ ซึ่งรอยเท้า แห่งโคตัวเนื่องด้วย กำลัง ตัวนำไปอยู่ซึ่งแอก ดังนี้

อันพระศาสดาตรัสแล้ว ในที่ไหน ดังนี้ ฯ อ.อันตอบว่า อ.พระธรรมเทศนานี้ อันพระศาสดา ตรัสแล้ว ในเมืองชื่อว่าสาวัตถี ดังนี้ ฯ อ.อันถามว่า อ.พระธรรมเทศนานี้ อันพระศาสดาปรารภ ซึ่งใคร ตรัสแล้ว ในเมืองชื่อว่าสาวัตถี ดังนี้ ฯ อ.อันตอบว่า อ.พระธรรมเทศนานี้ อันพระศาสดา ทรงปรารภซึ่งพระเถระชื่อว่าจักขุบาล ตรัสแล้ว ในเมืองชื่อว่าสาวัตถี ดังนี้ ฯ

ได้ยินว่า อ.เศรษฐีชื่อว่ามหาสุวรรณ เป็นผู้มีขุมทรัพย์ เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้มีทรัพย์มาก เป็นผู้มีโภคมาก เป็นผู้มีบุตรหามิได้ ได้มีแล้ว ในเมืองชื่อว่าสาวัตถี ฯ ในวันหนึ่ง อ.เศรษฐีนั้น ไปแล้วสู่ท่าเป็นที่อาบ อาบแล้ว มาอยู่ เห็นแล้ว ซึ่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่าต้นหนึ่ง มีกิ่งอันถึงพร้อมแล้ว ในระหว่างแห่งหนทาง คิดแล้วว่า อ.ต้นไม้นี้ จักเป็นต้นไม้อันเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ ถือเอารอบแล้ว จักเป็น ดังนี้ ยังบุคคลให้ชำระแล้ว ซึ่งส่วนภายใต้ แห่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่านั้น ยังบุคคลให้กระทำแล้ว ซึ่งเครื่องล้อมคือกำแพง ยังบุคคลให้เกลี่ยแล้ว ซึ่งทราย ยังบุคคลให้ยกขึ้นแล้ว ซึ่งธงชัยและธงแผ่นผ้า กระทำให้พอแล้ว ซึ่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่า กระทำแล้ว ซึ่งความปรารถนาว่า อ.เรา ได้แล้ว ซึ่งบุตรหรือ หรือว่าซึ่งธิดา จักกระทำ ซึ่งสักการะใหญ่ แก่ท่าน ดังนี้ หลีกไปแล้ว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ลำดับนั้น เศรษฐี คิดว่า ลูกสาวของเราจักไปในวันพรุ่งนี้ นั่งอยู่ในห้อง ให้ลูกสาวนั่งในที่ใกล้ ได้ให้โอวาทว่า แม่ ธรรมดาลูกสะใภ้ผู้อยู่ในตระกูลผัว สมควรรักษามารยาทนี้และนี้ ดังนี้ ฯ มิคารเศรษฐีแม้นี้ นั่งในห้องติดกัน ก็ได้ยินโอวาทของธนัญชัยเศรษฐีแล้ว ฯ ฝ่ายเศรษฐีนั้น ได้กล่าวสอนลูกสาวอย่างนี้แล้ว ได้ให้โอวาท ๑๐ ข้อนี้ว่า แม่ ธรรมดาลูกสะใภ้ผู้อยู่ในตระกูลพ่อผัว ไฟในไม่ควรนำออกไปภายนอก ไฟนอก ไม่ควรนำให้เข้ามาภายใน ควรให้แก่คนที่ให้เท่านั้น ไม่ควรให้แก่คนที่ไม่ให้ ควรให้ทั้งแก่คนที่ให้ทั้งแก่คนที่ไม่ให้ ควรนั่งให้เป็นสุข ควรบริโภคให้เป็นสุข ควรนอนให้เป็นสุข ควรบำเรอไฟ ควรนอบน้อมเทวดาภายใน ดังนี้แล้ว ในวันรุ่งขึ้น ให้เรียกประชุมเสนาทั้งหมดแล้ว ยึดถือกุฏุมพี ๘ คน ให้เป็นผู้ค้ำประกัน ในท่ามกลางราชเสนาแล้ว กล่าวว่า ถ้าว่า โทษเกิดขึ้น แก่ลูกสาวของเราในที่ที่ไปแล้ว ท่านทั้งหลายพึงชำระดังนี้แล้ว ประดับลูกสาวด้วยเครื่องประดับชื่อมหาลดา ซึ่งมีค่า ๙ โกฏิ (๙๐ ล้าน) ให้ทรัพย์ ๕๔ โกฏิ (๕๔๐ ล้าน) เป็นมูลค่าจุณสำหรับอาบน้ำ ให้ขึ้นสู่ยานแล้ว ให้คนเที่ยวตีกลองป่าวประกาศในหมู่บ้านส่วย ๑๔ ตำบล ประมาณเท่ากับอนุราธบุรี อันเป็นของตน โดยรอบเมืองสาเกตว่า คนทั้งหลาย ผู้ต้องการจะไปกับธิดาของเรา ก็จงไปเถิด ฯ ชาวบ้าน ๑๔ ตำบล พอได้ยินเสียงก็พากันคิดว่า ในกาลที่แม้เจ้าของพวกเราไปแล้ว จะมีประโยชน์อะไรแก่พวกเราในที่นี้ ดังนี้ จึงพากันออกไปไม่เหลืออะไรไว้ ฯ

พระเทพมุนี ธมฺมรตโน วัดปากน้ำ เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตทา พาราณสีราชา อตฺถิ นุ โข เม กายกมฺมาทีสุ โกจิ โทโสติ ปจฺจเวกฺขนฺโต อตฺตโน อรุจฺจนกํ กิญฺจิ กมฺมํ อทิสฺวา อตฺตโน วชฺชนฺนาม อตฺตโน น ปญฺญายติ ปเรสํ ปญฺญายติ นาครานํ ปริคฺคณฺหิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา สายํ อญฺญาตกเวเสน นิกฺขมิตฺวา สายมาสํ ภุญฺชิตฺวา นิสินฺนมนุสฺสานํ กถาสลฺลาโป นาม นานปฺปการโก โหติ สจาหํ อธมฺเมน รชฺชํ กาเรมิ ปาเปน อธมฺมิกรญฺญา ทณฺฑพลิอาทีหิ หตมฺหาติ วกฺขนฺติ สเจ ธมฺเมน กาเรมิ ทีฆายุโก โน โหตุ ราชาติอาทีนิ วตฺวา มม คุณํ กเถสฺสนฺตีติ เตสํ เตสํ เคหานํ ภิตฺติอนฺสาเรน วิจริ ฯ ตสฺมึ ขเณ อุมฺมงฺคโจรา ทฺวินฺนํ เคหานํ อนฺตเร อุมฺมงฺคํ ภินฺทนฺติ เอกอุมฺมงฺเคเนว เทฺว เคหานิ ปวิสนตฺถาย ฯ ราชา เต ทิสฺวา เคหจฺฉายาย อฏฺฐาสิ ฯ เตสํ อุมฺมงฺคํ ภินฺทิตฺวา เคหํ ปวิสิตฺวา ภณฺฑานํ โอโลกนกาเล มาณโว ปพุชฺฌิตฺวา ตํ มนฺตํ สชฺฌายนฺโต ฆเฏสิ ฆเฏสิ กึการณา ฆเฏสิ อหัปิ ตํ ชานามิ ชานามีติ อาห ฯ เต ตํ สุตฺวา อิมินา กิรมฺห ญาตา อิทานิ โน นาเสสฺสตีติ นิวตฺถวตฺถานิปิ ฉฑฺเฑตฺวา ภีตา สมฺมุขสมฺมุขฏฺฐาเนเนว ปลายึสุ ฯ ราชา เต ปลายนฺเต ทิสฺวา อิตรสฺส จ มนฺตं สชฺฌายนฺตสฺส สทฺทํ สุตฺวา นาครานํ ปริคฺคณฺหิตฺวา นิเวสนํ ปาวิสิ วิภาตาย ปน รตฺติยา ปาโต ว เอกํ ปุริสํ ปกฺโกสิตฺวา อาห คจฺฉ ภเณ อสุกวีถิยं อสุกสฺมึ นาม เคเห อุมฺมงฺโค ภินฺโน ตตฺถ ตกฺกสิลโต สิปฺปิ อุคฺคณฺหิตฺวา อาคตมาณโว อตฺถิ ตํ อาเนหีติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ทุติโย ภาโค/หน้า ๘๔-๘๕)

แปล โดยอรรถ

๒. เอกสฺมึ หิ สมเย สตฺถา ราชคเห วุฏฺฐวสฺโส อทฺธมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสามีติ ภิกฺขูนํ อาโรจาเปสิ ฯ วตฺตํ กิเรตํ พุทฺธานํ ภิกฺขูหิ สทฺธึ จาริกํ จริตุกามานํ เอวํ ภิกฺขู อตฺตโน ปตฺตปจนจีวรรชนาทีนิ กตฺวา สุขํ คมิสฺสนฺตีติ อิทานิ อทฺธมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสามีติ ภิกฺขูนํ อาโรจาปนํ ฯ ภิกฺขูสุ ปน อตฺตโน ปตฺตปจนาทีนิ กโรนฺเตสุ มหากสฺสปตฺเถโรปิ จีวรานิ โธวิ ฯ ภิกฺขู อุชฺฌายึสุ เถโร กสฺมา จีวรานิ โธวติ อิมสฺมึ นคเร อนฺโต จ พหิ จ อฏฺจารส มนุสฺสโกฏิโย วสนฺติ ตตฺถ เย เถรสฺส น ญาตกา เต อุปฏฺจากา เย น อุปฏฺจากา เต ญาตกา เถรสฺส จตูหิ ปจฺจเยหิ สมฺมานํ สกฺการํ กโรนฺติ เอตฺตกํ อุปการํ ปหาย เอส กหํ คมิสฺสติ สเจปิ คจฺเฉยฺย มาปมาทกนฺทรโต ปรํ น คจฺฉิสฺสตีติ ฯ สตฺถา กิร ยํ กนฺทรํ ปตฺวา ปุน นิวตฺเตตพฺพยุตฺตเก ภิกฺขู ตุมฺเห อิโต ปฏินิวตฺตถ มา ปมชฺชิตฺถาติ วเทติ สา มาปมาทกนฺทราติ วุจฺจติ ตํ สนฺธายเตํ วุตฺตํ ฯ สตฺถาปิ จาริกํ ปกฺกมนฺโต จินฺเตสิ อิมสฺมึ นคเร อนฺโต จ พหิ จ อฏฺจารส มนุสฺสโกฏิโย วสนฺติ มนุสฺสานํ มงฺคลามงฺคลฏฺจาเนสุ ภิกฺขูหิ คนฺตพฺพํ โหติ น สกฺกา วิหารํ ตุจฺฉํ กาตุํ กินฺนุ โข นิวตฺตาเปสฺสามีติ ฯ อถสฺส เอตทโหสิ "กสฺสปสฺส เจเต มนุสฺสา ญาตกา จ อุปฏฺจากา จ กสฺสปึ นิวตฺเตตุํ วฏฺฏตีติ ฯ โส เถรํ อาห กสฺสป น สกฺกา วิหารํ ตุจฺฉํ กาตุํ มนุสฺสานํ มงฺคลามงฺคลฏฺจาเนสุ ภิกฺขูหิ อตฺโถ โหติ ตฺวํ อตฺตโน ปริสาย สทฺธึ นิวตฺตสฺสูติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย จตุตฺโถ ภาโค/หน้า ๕๕ - ๕๖)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ในกาลนั้น อ.พระราชาผู้เป็นใหญ่ในพระนครชื่อว่าพาราณสี ทรงพิจารณาว่า อ.โทษอะไร ๆ ในกรรม ท. มีกายกรรมเป็นต้น ของเรา มีอยู่หรือหนอแล ดังนี้ ไม่ทรงเห็นแล้วซึ่งกรรมอะไร ๆ อันไม่เป็นเหตุพอพระทัย ของพระองค์ ทรงดำริแล้วว่า ชื่อ อ.โทษ ของตน ย่อมไม่ปรากฏแก่ตน ย่อมปรากฏแก่ชน ท. เหล่าอื่น อ.เรา จักถือเอารอบ (ซึ่งความเป็นไปทั่ว) แห่งชนผู้อยู่ในพระนคร ท. ดังนี้ เสด็จออกแล้วด้วยเพศอันใคร ๆ ไม่รู้แล้ว ในเวลาเย็น ทรงดำริแล้วว่า ชื่อ อ. การเจรจา ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของมนุษย์ผู้นั่งบริโภคแล้วซึ่งอาหารอันตนพึงกินในเวลาเย็น ท. เป็นสภาพมีประการต่าง ๆ ย่อมเป็น ถ้าว่า อ.เรา ยังบุคคลให้กระทำอยู่ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา โดยอุบายอันไม่เป็นธรรมไซร้ อ.มนุษย์ ท. จักกล่าวว่า อ.เรา ท. เป็นผู้อันพระราชาผู้ตั้งอยู่แล้วในอุบายอันไม่เป็นธรรม ผู้เลวทราม เบียดเบียนแล้ว ด้วยกรรม ท. มีอาชญาและพลีเป็นต้น ย่อมเป็น ดังนี้ ถ้าว่า อ.เรา ยังบุคคลให้กระทำอยู่ (ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา) โดยธรรมไซร้ อ.ชน ท. กล่าวแล้วซึ่งคำ ท. มีคำว่า อ.พระราชา ของเรา ท. จงเป็นผู้มีพระชนมายุยืน จงเป็น ดังนี้เป็นต้น จักกล่าวซึ่งคุณของเรา ดังนี้ เสด็จเที่ยวไปแล้ว ตามแนวของฝา ของเรือน ท. เหล่านั้น ๆ ฯ ในขณะนั้น อ.โจรผู้ชุดซึ่งอุโมงค์ ท. ย่อมทำลายซึ่งอุโมงค์ในระหว่างแห่งเรือน ท. สอง เพื่อประโยชน์แก่การเข้าไป สู่เรือน ท. สอง โดยอุโมงค์เดียวกันนั่นเทียว ฯ อ.พระราชา ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ซึ่งโจร ท. เหล่านั้น ได้ประทับยืนอยู่แล้วในเงาแห่งเรือน ฯ อ.มาณพ ตื่นแล้ว เมื่อสาธยายซึ่งมนต์นั้น กล่าวแล้วว่า อ.ท่าน ย่อมพยายาม อ.ท่าน ย่อมพยายาม อ.ท่าน ย่อมพยายาม เพราะเหตุอะไร แม้ อ.เรา รู้อยู่ อ.เรา รู้อยู่ซึ่งเหตุนั้น ดังนี้ ในกาลเป็นที่ทำลายซึ่งอุโมงค์แล้วจึงเข้าไปสู่เรือนแล้วจึงแลดูซึ่งภัณฑะ ท. แห่งโจร ท. เหล่านั้น ฯ อ.โจร ท. เหล่านั้น ฟังแล้วซึ่งมนต์นั้น กล่าวแล้วว่า ได้ยินว่า อ.เรา ท. เป็นผู้อันมาณพนี้รู้แล้ว ย่อมเป็น อ.มาณพ นี้ จักยังเรา ท. ให้ฉิบหาย ในกาลนี้ ดังนี้ ทิ้งแล้วแม้ซึ่งผ้าอันตนนุ่งแล้ว ท. กลัวแล้ว หนีไปแล้ว โดยที่มีหน้าพร้อมและมีหน้าพร้อมนั่นเทียว ฯ อ.พระราชา ทอดพระเนตรเห็นแล้วซึ่งโจร ท. เหล่านั้น ผู้หนีไปอยู่ด้วย ทรงสดับแล้วซึ่งสียง

ของมาณพนอกนี้ ผู้สาธยายอยู่ซึ่งมนต์ด้วย ทรงถือเอารอบแล้ว (ซึ่งความเป็นไปทั่ว) แห่งชนผู้อยู่ในพระนคร ท. ได้เสด็จเข้าไปแล้วสู่พระนิเวศน์ ก็ ครั้นเมื่อราตรี สว่างแล้ว อ.พระราชาทรงเรียกแล้ว ซึ่งบุรุษผู้หนึ่ง แต่เช้าเทียว ตรัสแล้วว่า แน่พนาย อ.เจ้า จงไป อ.อุโมงค์ ในเรือนชื่อโน้น ในถนนชื่อโน้น อันโจร ท. ทำลายแล้ว อ.มาณพผู้เรียนเอาซึ่งศิลปะจากเมืองตักกสิลาแล้วจึงมาแล้ว มีอยู่ ในเรือนนั้น อ.เจ้า จงนำมาซึ่งมาณพนั้น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ก็สมัยหนึ่ง พระบรมศาสดา เสด็จจำพรรษาอยู่ ในพระนครราชคฤห์ รับสั่งให้บอกภิกษุทั้งหลายว่า โดยล่วงไปครึ่งเดือน เราจักหลีกไปสู่ที่จาริก ฯ นัยว่า การรับสั่งให้บอกพวกภิกษุว่า บัดนี้ โดยล่วงไปครึ่งเดือน เราจักหลีกไปสู่ที่จาริก ดังนี้ ด้วยพระประสงค์ว่า พวกภิกษุจักทำการระบมบาตรและย้อมจีวรเป็นต้นของตนแล้วไป ได้สะดวก ด้วยอาการอย่างนี้ อันนี้เป็นธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้มีพระประสงค์จะเสด็จเทียวจาริกไปพร้อมกับพวกภิกษุ ฯ ก็เมื่อพวกภิกษุกระทำการระบมบาตรและย้อมจีวรเป็นต้นของตนอยู่ แม้พระมหากัสสปะเถระก็ซักจีวรทั้งหลายแล้ว ฯ ภิกษุทั้งหลาย ยกโทษว่า เพราะเหตุไร พระเถระ จึงซักจีวรทั้งหลาย มนุษย์ ๑๘ โกฏิ อยู่ภายในและภายนอก ในพระนครนี้ ในจำนวนมนุษย์เหล่านั้น ผู้ที่มิใช่ญาติก็เป็นอุปัฏฐาก ผู้ที่มิใช่อุปัฏฐาก ก็เป็นญาติของพระเถระ มนุษย์เหล่านั้นทำสัมมานะสักการะพระเถระด้วยปัจจัย ๔ พระเถระนี้ จักละอุปการประมาณเท่านี้ไปไหนได้ แม้หากจะพึงไป ก็จักไปไม่เลยซอกมาปมาทะ ฯ นัยว่า พระบรมศาสดาเสด็จถึงซอกใดแล้ว ย่อมตรัสบอกภิกษุทั้งหลาย ผู้สมควรจะพึงให้กลับอีกว่า เธอทั้งหลาย จงกลับแต่ที่นี้ อย่าประมาท ซอกนั้นเขาเรียกกันว่า ซอกมาปมาทะ ภิกษุทั้งหลาย กล่าวคำนี้ หมายเอาซอกนั้น ฯ แม้พระบรมศาสดาเมื่อเสด็จไปสู่ที่จาริก ทรงพระดำริว่า มนุษย์ ๑๘ โกฏิ อยู่ ภายในและภายนอก ในพระนครนี้ ภิกษุทั้งหลาย จำต้องไปในที่ทำการมงคลและอวมงคลของพวกมนุษย์ทั้งหลาย เราไม่อาจทำวิหารให้ว่างเปล่าได้ เราจักให้ใครหนอแลกลับ ฯ ลำดับนั้น พระองค์ได้ทรงมีพระดำริดังนี้ว่า ก็ มนุษย์เหล่านี้ เป็นทั้งญาติ เป็นทั้งอุปัฏฐากของกัสสปะ ควรให้กัสสปะกลับ ฯ พระบรมศาสดาตรัสกะพระเถระว่า กัสสปะ เราไม่อาจทำวิหารให้ว่างเปล่าได้ มนุษย์ทั้งหลายย่อมมีความต้องการภิกษุทั้งหลาย ในที่ทำการมงคลและอวมงคล เธอจงกลับ พร้อมบริษัทของตนเถิด ฯ

พระเทพมุนี ธมฺมรตโน วัดปากน้ำ เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา หิ ปวตฺติตปวรธมฺมจกฺโก ราชคหํ คนฺตฺวา เวฬุวเน วิหรนฺโต ปุตฺตํ เม อาเนตฺวา ทสฺเสถาติ สุทฺโธทนมหาราเชน เปสิตานํ สหสฺสสหสฺสปริวารานํ ทสนฺนํ ทูตานํ สพฺพปจฺฉโต คนฺตฺวา อรหตฺตํ ปตฺเตน กาฬุทายิตฺเถเรน อาคมนกาลํ ญตฺวา สฏฺฐิมตฺตาย คาถาย มคฺควณฺณํ วณฺเณตฺวา วีสติสหสฺสขีณาสวปริวุโต กปิลวตฺถุปุรํ นีโต ญาติสมาคเม โปกฺขรวสฺสํ อตฺถุปฺปตฺตึ กตฺวา มหาเวสฺสนฺตรชาตกํ กเถตฺวา ปุนทิวเส ปิณฺฑาย ปวิฏฺโฐ อุตฺติฏฺเฉ นปฺปมชฺเชยฺยาติ คาถาย ปิตรํ โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐาเปตฺวา ธมฺมญฺจเร สุจริตนฺติ คาถาย มหาปชาปตึ โคตมึ โสตาปตฺติผเล ราชานญฺจ สกทาคามิผเล ปติฏฺฐาเปสิ ฯ ภตฺตกิจฺจปริโยสาเน ปน ราหุลมาตุคุณกถํ นิสฺสาย จนฺทกินฺนรีชาตกํ กเถตฺวา ตโต ตติยทิวเส นนฺทกุมารสฺส อภิเสกเคหปฺปเวสนวิวาหมงฺคเลสุ วตฺตมาเนสุ ปิณฺฑาย ปวิสิตฺวา นนฺทกุมารสฺส หตฺเถ ปตฺตํ ทตฺวา มงฺคลํ วตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมนฺโต นนฺทกุมารสฺส หตฺถโต ปตฺตํ น คณฺหิ ฯ โสปิ ตถาคตคารเวน ปตฺตํ โว ภนฺเต คณฺหถาติ วตฺตุํ นาสกฺขิ ฯ เอวํ ปน จินฺเตสิ โสปาณสีเส ปตฺตํ คณฺหิสฺสตีติ ฯ สตฺถา ตสฺมึปิ ฐาเน น คณฺหิ ฯ อิตโร โสปาณปาทมูเล คณฺหิสฺสตีติ จินฺเตสิ ฯ สตฺถา ตตฺถาปิ น คณฺหิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปฐโม ภาโค/หน้า ๑๐๕ - ๑๐๖)

แปล โดยอรรถ

๒. อานนฺทตฺเถโร กิร วีสวสฺสสติกกาเล อายุสงฺขารํ โอโลเกนฺโต ปริกฺขีณภาวํ ญตฺวา อิโต สตฺตเม ทิวเส ปรินิพฺพายิสฺสามีติ อาโรเจสิ ฯ ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา โรหิณีนทิยา อุภยตีรวาสิเกสุ มนุสฺเสสุ โอริมตีรวาสิกา มยํ เถรสฺส พหุปการา อมฺหากํ สนฺติเก ปรินิพฺพายิสฺสตีติ วทึสุ ฯ ปาริมตีรวาสิกา มยํ เถรสฺส พหุปการา อมฺหากํ สนฺติเก ปรินิพฺพายิสฺสตีติ เถโร เตสํ วจนํ สุตฺวา อุภยตีรวาสีโนปิ มยฺหํ อุปการกา ว อิเม นาม อนุปการาติ น สกฺกา วตฺตุ๋ สจาหํ โอริมตีเร ปรินิพฺพายิสฺสามิ ปาริมตีรวาสิโน ธาตุคฺคหณตฺถํ เตหิ สทฺธึ กลหํ กริสฺสนฺติ สเจ ปาริมตีเร ปรินิพฺพายิสฺสามิ โอริมตีรวาสิโน ตถา กริสฺสนฺติ กลโห อุปฺปชฺชมาโนปิ มํ นิสฺสาเยว อุปฺปชฺชิสฺสติ วูปสมมาโนปิ มํ นิสฺสาเยว วูปสมิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา โอริมตีรวาสีโนปิ มยฺหํ อุปการกา ปาริมตีรวาสีโนปิ มยฺหํ อุปการกา อนุปการโก นาม นตฺถิ โอริมตีรวาสิโน โอริมตีเรเยว สนฺนิปตนฺตุ ปาริมตีรวาสิโน ปาริมตีเรเยวาติ อาห ฯ ตโต สตฺตเม ทิวเส มชฺเฌ นทิยา สตฺตตาลปฺปมาเณ อากาเส ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา มหาชนสฺส ธมฺมํ กเถตฺวา มม สรีรํ มชฺเฌ ภิชฺชิตฺวา เอโก ภาโค โอริมตีเร ปตตุ เอโก ปาริมตีเรติ อธิฏฺฐาย ยถานิสินฺโน ว เตโชธาตุ๋ สมาปชฺชิ ฯ อคฺคิชาลา อุฏฺฐหึสุ ฯ สรีรํ มชฺเฌ ภิชฺชิตฺวา เอโก ภาโค โอริมตีเร ปติ เอโก ปาริมตีเร ฯ มหาชโน ปริเทวิ ฯ ปจฺจูอุทฺริยนสทฺโท วิย อาโรทนสทฺโท อโหสิ สตฺถุ ปรินิพฺพาเน อาโรทนสทฺทโตปิ การุญฺญตโร ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ตติโย ภาโค/หน้า ๑๘๖ - ๑๘๗)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ดังจะกล่าวโดยพิสดาร อ.พระศาสดา ผู้มีจักรคือธรรมอันประเสริฐอันพระองค์ให้เป็นทั่วแล้ว เสด็จไปแล้ว สู่พระนครชื่อว่าราชคฤห์ ประทับอยู่ ในพระวิหารชื่อว่าเวฬุวัน ผู้อัน - แห่งทูต ท. สิบ ผู้มีบุรุษมีพันหนึ่ง ๆ เป็นประมาณเป็นบริวาร ผู้อันพระเจ้าสุทโธทนะมหาราช ทรงส่งไปแล้ว ด้วยพระดำรัสว่า อ.ท่าน ท. จงนำมาแล้ว ซึ่งบุตรของเรา แสดงแก่เรา ดังนี้ หนา พระเถระชื่อว่ากาฬุทายี ผู้ไปแต่ภายหลังแห่งทูตทั้งปวง แล้วจึงบรรลุแล้วซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ ทราบกาลเป็นที่เสด็จมาแล้ว จึงพรรณนาแล้ว พรรณนาซึ่งหนทาง ด้วยคาถามีคาถาหกสิบเป็นประมาณ ผู้อันพระขีณาสพมีพันยี่สิบเป็นประมาณแวดล้อมแล้วนำไปแล้วสู่บุรีชื่อว่ากบิลพัสดุ์ ทรงกระทำแล้ว ซึ่งฝนโบกขรพัส ให้เป็นเหตุเป็นเป็นแดนเกิดขึ้นแห่งเนื้อความ ตรัสแล้วซึ่งมหาเวสสันดรชาดกในสมาคมแห่งพระญาติ เสด็จเข้าไปแล้วเพื่อบิณฑะในวันรุ่งขึ้น ยังพระบิดาให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในโสดาปัตติผลด้วยพระคาถาว่า **อุตฺติฏฺเฐ นปฺปมชฺเชยฺย** (บุคคลไม่พึงประมาทในก้อนข้าวอันตนพึงลุกขึ้นยืนรับ) ดังนี้ เป็นต้น ยังพระนางมหาปชาบดี ผู้โคตมี ให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้วในโสดาปัตติผลด้วย ยังพระราชาให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้วในสกทาคามิผลด้วย ด้วยพระคาถาว่า **ธมฺมญฺจเร สุจริตํ** (บุคคลพึงประพฤติชั่งธรรมให้เป็นสุจริต) ดังนี้เป็นต้น ฯ ก็ อ.พระศาสดา ทรงอาศัยซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งคุณแห่งพระมารดาของพระราหุล ตรัสแล้วซึ่งจันทกินนรีชาดก ในกาลเป็นที่สุดลงรอบแห่งกิจด้วยภัต ครั้นเมื่อมงคลคือการอภิเษกและมงคลคืออันเข้าไปสู่เรือนและมงคลคือวิวาหะ ท. แห่งพระกุมารพระนามว่านันทะเป็นไปอยู่ เสด็จเข้าไปแล้วเพื่อบิณฑะ ในวันที่ ๓ แต่วันนั้น ประทานแล้วซึ่งบาตรบนพระหัตถ์ของพระกุมารพระนามว่านันทะ ตรัสแล้วซึ่งมงคล เสด็จลุกขึ้นแล้วจากอาสนะ หลีกไปอยู่ ไม่ทรงรับแล้วซึ่งบาตร จากพระหัตถ์ของพระกุมารพระนามว่านันทะ ฯ แม้ อ.พระกุมารพระนามว่านันทะนั้น ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันกล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระองค์ ขอจงทรงรับ ซึ่งบาตรของพระองค์ ดังนี้ ด้วยความเคารพในพระตถาคต ฯ แต่ว่า อ.พระกุมารพระนามว่านันทะนั้น

คิดแล้วอย่างนี้ว่า อ.พระศาสดา จักทรงรับซึ่งบาตร ที่หัวแห่งบันได ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ไม่ทรงรับแล้ว ในที่แม้นั้น ฯ อ.พระกุมารพระนามว่านันทะนอกนี้ คิดแล้วว่า อ.พระศาสดา จักทรงรับที่ใกล้แห่งเชิงแห่งบันได ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ไม่ทรงรับแล้วแม้ในที่นั้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ดังได้สดับมา พระอานนทเถระ เมื่อตรวจดูอายุสังขาร ในกาลที่ตนมีอายุได้ ๑๒๐ ปี ทราบว่าอายุหมดสิ้นแล้ว จึงแจ้งว่า เราจักปรินิพพานในวันที่ ๗ แต่วันนี้ไป ฯ เพราะได้ยินข่าวนั้น บรรดามนุษย์ผู้อยู่สองริมฝั่งแม่น้ำโรหิณี พวกที่อยู่ฝั่งนี้ ต่างก็พูดว่า พวกเรา มีอุปการะมากแก่พระเถระ พระเถระจักปรินิพพานในสำนักของพวกเรา ฯ พวกที่อยู่ฝั่งโน้น ก็พูดว่า พวกเราก็มีอุปการะมากแก่พระเถระ พระเถระจักปรินิพพานในสำนักของพวกเรา ฯ พระเถระฟังถ้อยคำของชนเหล่านั้นแล้ว คิดว่า แม้พวกเราที่อยู่ทั้งสองฝั่ง ต่างก็มีอุปการะแก่เราทั้งนั้น เราไม่อาจจะพูดว่า ชื่อว่าชนเหล่านี้ ไม่มีอุปการะ ได้ ถ้าเราจักปรินิพพานที่ฝั่งนี้ พวกที่อยู่ฝั่งโน้น จักทำการทะเลาะกับพวกที่อยู่ฝั่งนี้เหล่านั้น เพื่อจะเอาพระธาตุ ถ้าเราจักปรินิพพานที่อยู่ฝั่งโน้น พวกที่อยู่ฝั่งนี้ ก็จักกระทำเช่นเดียวกัน ความทะเลาะ แม้เมื่อเกิดขึ้น ก็จักอาศัยเรานั่นแหละเกิดขึ้น แม้เมื่อจะสงบ ก็จะอาศัยเราเช่นกัน สงบได้ ดังนี้ จึงกล่าวว่า ทั้งพวกที่ฝั่งนี้ ก็มีอุปการะแก่เรา ทั้งพวกที่อยู่ฝั่งโน้น ก็มีอุปการะแก่เรา ชื่อว่า บุคคลผู้ไม่มีอุปการะ ไม่มี พวกที่อยู่ฝั่งนี้ จงชุมนุมกันที่ฝั่งนี้แหละ พวกที่อยู่ฝั่งโน้น จงชุมนุมกันที่ฝั่งโน้นนั่นแหละ ฯ ในวันที่ ๗ จากวันนั้น พระเถระนั่งขัดสมาธิกลางอากาศ สูง ๗ ชั่วลำตาล ในท่ามกลางแม่น้ำ กล่าวธรรมแก่มหาชน แล้วอธิษฐานว่า ขอให้สรีระของเราแตกในท่ามกลาง ส่วนหนึ่งจงตกฝั่งนี้ ส่วนหนึ่งจงตกฝั่งโน้น นั่งอยู่ดังเดิมนั่นแหละ เข้าฌานมีเตโชธาตุเป็นอารมณ์ ฯ เปลวไฟ ตั้งขึ้นแล้ว ฯ สรีระแตกแล้วในท่ามกลาง ส่วนหนึ่งตกฝั่งนี้ ส่วนหนึ่ง ตกฝั่งโน้น ฯ มหาชน คร่ำครวญแล้ว ฯ เสียงร้องไห้ได้เป็นประหนึ่งเสียงแผ่นดินทรุด น่าเสทือนใจกว่า แม้กว่าเสียงร้องไห้ในวันปรินิพพานแห่งพระศาสดา ฯ

พระเทพมุนี ธมฺมรตโน วัดปากน้ำ เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

แปล โดยพยัญชนะ

๑. มนุสฺสา วตฺถสมฺปนฺเน ภิกฺขู ทิสฺวา ปสนฺนจิตฺตา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา นิสีทาเปตฺวา ปณีเตนาหาเรน ปริวิสิตฺวา ภนฺเต กุหึ อยฺยา คจฺฉนฺตีติ ปุจฺฉิตฺวา ยถาผาสุกฏฺฐานํ อุปาสกาติ วุตฺเต ปณฺฑิตมนุสฺสา วสฺสาวาสํ เสนาสนํ ปริเยสนฺติ ภทนฺตาติ ฌตฺวา ภนฺเต สเจ อยฺยา อิมํ เตมาสํ อิธ วเสยฺยุ์ มยํ สรเณสุ ปติฏฺฐาย สีลานิ คณฺเหยฺยามาติ อาหํสุ ฯ เตปิ มยํ อิมานิ กุลานิ นิสฺสาย ภวนิสฺสรณํ กริสฺสามาติ อธิวาเสสุ์ ฯ มนุสฺสา เตสํ ปฏิญฺญ์ คเหตฺวา วิหารํ ปฏิชคฺคิตฺวา รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐานานิ สมฺปาเทตฺวา อหํสุ ฯ เต นิพทฺธ์ ตเมว คามํ ปิณฺฑาย ปวิสนฺติ ฯ อถ เน เอโก เวชฺโช อุปสงฺกมิตฺวา ภนฺเต พหูนฺ วสนฏฺฐาเน อผาสุกมฺปิ นาม โหติ ตสฺมึ อุปฺปนฺเน มยฺหํ กเถยฺยาถ เภสชฺชं กริสฺสามีติ ปวาเรสิ ฯ เถโร วสฺสูปนายิกาทิวเส เต ภิกฺขู อามนฺเตตฺวา ปุจฺฉิ อาวุโส อิมํ เตมาสํ กตีหิ อิริยาปเถหิ วีตินาเมสฺสถาติ ฯ จตูหิ ภนฺเตติ ฯ กึ ปเนตํ อาวุโส กตีหิ อิริยาปเถหิ วีตินาเมสฺสถาติ ฯ จตูหิ ภนฺเตติ ฯ กึ ปเนตํ อาวุโส ปฏิรูปนนฺ อปฺปมตฺเตหิ ภวิตพฺพ์ มยา หิ ธรมานสฺส พุทฺธสฺส สนฺติกา กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา อาคตา พุทฺธา จ นาม น สกฺกา สเจน อาราเธตุ์ กลฺยาณชฺฌาสเยน เหเต อาราเธตพฺพา ปมตฺตสฺส จ นาม จตฺตาโร อปายา สกเคหสทิสา อปฺปมตฺตา โหถาวุโสติ ฯ ตุมฺเห ปน ภนฺเตติ ฯ อหํ ตีหิ อิริยาปเถหิ วีตินาเมสฺสามิ ปิฏฺฐึ น ปสาเรสฺสามิ อาวุโสติ ฯ สาธุ ภนฺเต อปฺปมตฺตา โหถาติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปจฺโม ภาโค/หน้า ๗ - ๘)

แปล โดยอรรถ

๒. เถรสฺส นิทฺทำ อโนกฺกมนฺตสฺส ปจฺจมาเส อติกฺกนฺเต อกฺขิโรโค อุปฺปชฺชิ ฯ ฉิทฺทฆฏโต อุทกธารา วิย อกฺขีหิ ธารา ปคฺฆรนฺติ ฯ โส สพฺพรตฺตึ สมณธมฺมำ กตฺวา อรุณุคฺคคมเน คพฺภำ ปวิสิตฺวา นิสีทิ ฯ ภิกฺขู ภิกฺขาจารเวลาย เถรสฺส สนฺติกำ คนฺตฺวา ภิกฺขาจารเวลา ภนฺเตติ อาหำสุ ฯ เตนหาวุโส คณฺหถ ปตฺตจีวรนฺติ อตฺตโน ปตฺตจีวรำ คาหาเปตฺวา นิกฺขมิ ฯ ภิกฺขู ตสฺส อกฺขี ปคฺฆรนฺเต ทิสฺวา กิเมตำ ภนฺเตติ ปุจฺฉึสุ ฯ อกฺขี เม อาวุโส วาตา วิชฺฌนฺตีติ ฯ นนุ ภนฺเต เวชฺเชนมฺห ปวาริตา ตสฺส กเถยฺยามาติ ฯ สาธาวุโสติ ฯ เต เวชฺชสฺส กถยึสุ ฯ โส เตลำ ปจิตฺวา เปเสสิ ฯ เถโร นาสาย เตลำ อาสิญฺจนฺโต นิสินฺนโก ว อาสิญฺจิตฺวา อนฺโตคามำ ปาวิสิ ฯ เวชฺโช ทิสฺวา อาห ภนฺเต อยฺยสฺส กิร อกฺขี วาโต วิชฺฌตีติ ฯ อาม อุปาสกาติ ฯ ภนฺเต มยา เตลำ ปจิตฺวา เปสิตำ นาสาย โว อาสิตฺตนฺติ ฯ อาม อุปาสกาติ ฯ อิทานิ กีทิสนฺติ ฯ รุชเตว อุปาสกาติ ฯ เวชฺโช มยา เอกวาเรเนว วูปสมนตฺถำ เตลำ ปหิตำ กินฺนุ โข โรโค น วูปสนฺโตติ จินฺเตตฺวา ภนฺเต นิสีทิตฺวา โว อาสิตฺตำ นิปชฺชิตฺวาติ ปุจฺฉิ ฯ เถโร ตุณฺหี อโหสิ ปุนปฺปุนำ ปุจฺฉิยมาโนปิ น กเถสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปจฺโม ภาโค/หน้า ๘ - ๙)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. มนุษย์ ท. เห็นแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยวัตร เป็นผู้มีจิตเลื่อมใสแล้ว เป็น ปลาดแล้ว ซึ่งอาสนะ ท. ยังภิกษุ ท. ให้นั่งแล้ว อังคาสแล้ว ด้วยอาหารอันประณีต ถามแล้ว ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.พระผู้เป็นเจ้า ท. จะไป ในที่ไหน ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ดูก่อนอุบาสกและอุบาสิกา ท. อ.เรา ท. จะไป สู่ที่อันมีความสำราญอย่างไร ดังนี้ อันภิกษุ ท. เหล่านั้น กล่าวแล้ว อ.มนุษย์ผู้เป็นบัณฑิต ท. ทราบแล้วว่า อ.ท่านผู้เจริญ ท. แสวงหาอยู่ ซึ่งเสนาสนะ อันเป็นที่อยู่จำซึ่งพรรษา ดังนี้ กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าว่า อ.พระผู้เป็นเจ้า ท. พึงอยู่ ในที่นี้ ตลอดหมวดแห่งเดือนสาม นี้ไซร้ อ.ข้าพเจ้า ท. ตั้งอยู่เฉพาะแล้วในสรณะ ท. พึงถือเอา ซึ่งศีล ท. ดังนี้ ฯ อ.ภิกษุ ท. แม้เหล่านั้น ยังคำนิมนต์ให้อยู่ทับแล้ว ด้วยอันคิดว่า อ.เรา ท. อาศัยแล้ว ซึ่งตระกูล ท. เหล่านี้ จักกระทำซึ่งการออกไปจากภพ ดังนี้ ฯ อ.มนุษย์ ท. รับแล้ว ซึ่งปฏิญญา ของภิกษุ ท.เหล่านั้น จัดแจงแล้วซึ่งที่เป็นที่อยู่ ยังที่เป็นที่พักในกลางคืนและที่เป็นที่พักในกลางวัน ท. ให้ถึงพร้อมแล้ว ได้ถวายแล้ว ฯ อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น ย่อมเข้าไป สู่บ้านนั้นนั่นเทียว เพื่อบิณฑะเนืองนิตย์ ฯ ครั้งนั้น อ.หมอ คนหนึ่ง เข้าไปหาแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น ปวารณาแล้ว ด้วยคำว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชื่อแม้ อ.ความทุกข์มิใช่ความสำราญ ย่อมมีในที่เป็นอยู่แห่งพระผู้เป็นเจ้า ท. มาก ครั้นเมื่อความทุกข์มิใช่ความสำราญนั้น เกิดขึ้นแล้ว อ.ท่าน ท. พึงบอกแก่ข้าพเจ้า อ.ข้าพเจ้า จักกระทำ ซึ่งยา ดังนี้ ฯ

อ.พระเถระ เรียกมาแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น ถามแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. อ.ท่าน ท. จักยังกาลให้น้อมไปล่วงวิเศษ ด้วยอิริยาบถ ท. เท่าไร ตลอดหมวดแห่งเดือนสามนี้ ดังนี้ ในวันคือดิถีเป็นที่น้อมเข้าไปใกล้แห่งกาลฝน ฯ อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.กระผม ท. จักยังกาลให้น้อมไปล่วงวิเศษ ด้วยอิริยาบถ ท. สี่ ตลอดหมวดแห่งเดือนสามนี้ ดังนี้ ฯ อ.พระเถระ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. ก็ อ.อันยังกาลให้น้อมไปล่วงวิเศษ ด้วนอิริยาบถ ท. สี่ ตลอดหมวดแห่งเดือนสามนี้ แห่งท่าน ท. นั่น เป็นกรรมอันสมควร ย่อมเป็นหรือ อันเรา ท. พึงเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว พึงเป็น มิใช่หรือ เพราะว่า อ.เรา ท. เรียนเอาแล้ว ซึ่งพระกรรมฐาน จากสำนัก ของพระพุทธเจ้า ผู้ยังทรงพระชนม์อยู่ มาแล้ว

จริงอยู่ ชื่อ อ.พระพุทธเจ้า ท. อันบุคคลผู้โอ้อวดไม่อาจ เพื่ออันทรงให้ยินดียิ่ง ด้วยว่า อ.พระพุทธเจ้า ท. เหล่านั้น อันบุคคลผู้มีอัธยาศัยอันงาม พึงให้ทรงยินดียิ่ง จริงอยู่ อ.อบาย ท. สี่ เป็นเช่นกับด้วยเรือนของตน ย่อมเป็น ชื่อแก่บุคคลผู้ประมาทแล้ว จงเป็น ดังนี้ ฯ อ.ภิกษุ ท. ถามแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ อ.ท่าน เล่า ดังนี้ ฯ อ.พระเถระ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. อ.เรา จักยังกาลให้น้อมไปล่วงวิเศษด้อยอิริยาบถ ท. สาม อ.เรา จักไม่เหยียดซึ่งหลัง ดังนี้ ฯ อ.ภิกษุ ท. กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ดีละ อ.ท่าน ท. จงเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว จงเป็น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. เมื่อพระเถระไม่ก้าวลงสู่ความหลับ ครั้นเดือนที่หนึ่ง ผ่านพ้นไป ก็เกิดโรคตาขึ้น ฯ หยาดน้ำตาไหลออกจากดวงตา คล้ายสายน้ำซึมออกจากหม้อร้าว ฉะนั้น ฯ ท่าน บำเพ็ญสมณธรรมตลอดทั้งคืน ในเวลาอรุณขึ้นก็เข้าไปยังห้องแล้วนั่ง ฯ ภิกษุทั้งหลาย ไปสำนักพระเถระในเวลาภิกขาจาร กราบเรียนว่า ได้เวลาภิกขาจารแล้วขอรับ ฯ พระเถระตอบว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้ากระนั้นช่วยถือบาตรและจีวรไปด้วย ได้ขอให้ภิกษุทั้งหลายช่วยถือบาตรและจีวรของตนออกไป ฯ ภิกษุทั้งหลาย มองเห็นดวงตาของท่าน (มีน้ำตา) ไหลออกอยู่ จึงเรียนถามว่า นั่นอะไรขอรับ ฯ พระเถระ ตอบว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ลมเสียดแทงดวงตาของผม ฯ พวกภิกษุทั้งหลาย กราบเรียนว่า หมอได้ปวารณาพวกเราไว้แล้ว มิใช่หรือ ขอรับ พวกเราควรบอกแก่เขา ฯ พระเถระตอบว่า ดี ท่านทั้งหลาย ฯ ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น จึงได้บอกแก่หมอ ฯ หมอนั้น ได้หุงน้ำมันส่งไป (ถวาย) ฯ พระเถระเมื่อจะหยอดน้ำมันทางจมูก นั่งนั่นแล หยอดแล้ว เข้าไปภายในบ้าน ฯ หมอเห็นแล้วจึงถามว่า ท่านขอรับ ทราบว่า ลมเสียดแทงดวงตาของพระผู้เป็นเจ้าหรือ ฯ พระเถระตอบว่า ใช่ อุบาสก ฯ หมอถามว่า ท่านขอรับ กระผมได้หุงน้ำมันส่งไป (ถวาย) พระคุณเจ้าได้หยอดน้ำมันทางจมูกแล้วหรือ ฯ พระเถระตอบว่า ใช่ อุบาสก หมอถามว่า ขณะนี้ เป็นอย่างไรบ้าง ฯ พระเถระตอบว่า ยังเจ็บอยู่เลย อุบาสก ฯ หมอคิดว่า เราส่งน้ำมันไปเพื่อระงับโดย (หยอด) ครั้งเดียวเท่านั้น เหตุอะไรหนอแล โรคจึงยังไม่สงบ จึงเรียนถามว่า ท่านขอรับ น้ำมันนั้น ท่าน นั่งหยอดหรือนอนหยอด ฯ พระเถระ ได้นิ่งเสีย แม้ถูกหมอรบเร้าถาม ก็ไม่ตอบ ฯ

พระเทพมุนี ธมฺมรตโน วัดปากน้ำ เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๔๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส จินฺเตสิ "อยฺ อุปาสิกา มยา สพฺพํ จินฺติตจินฺติตํ เปเสสิ, อหํ เอตํ ทฏฺฐุกาโม, อโห วต เม นานคฺครสโภชนํ คาหาเปตฺวา สยเมว อาคจฺเฉยฺยาติ ฯ อุปาสิกา "มม ปุตฺโต มํ ทฏฺฐุกาโม, คมนํ เม ปจฺจาสีสตีติ โภชนํ คาหาเปตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ตสฺส อทาสิ ฯ โส ภตฺตกิจฺจโจ "มาติกมาตา นาม ตฺวํ มหาอุปาสิเกติ ปุจฺฉิ ฯ "อาม ตาตาติ ฯ "อุปาสิเก ตฺวํ ปรจิตฺตํ ชานาสีติ ฯ "กึ มํ ปุจฺฉสิ ตาตาติ ฯ "มยา จินฺติตจินฺติตํ สพฺพมกาสิ, เตน ตํ ปุจฺฉามีติ ฯ "ปรจิตฺตชานนภิกฺขู พหู ตาตาติ ฯ "นาหํ อญฺเญ ปุจฺฉามิ, ตฺวํ ปุจฺฉามิ อุปาสิเกติ ฯ เอวํ สนฺเตปิ อุปาสิกา "ปรจิตฺตํ ชานามีติ อวตฺวา "ปรจิตฺตํ ชานนฺตา นาม เอวํ กโรนฺติ ปุตฺตาติ อาห ฯ โส "ภาริยํ วติทํ กมฺมํ; ปุถุชฺชนา นาม โสภนมฺปิ อโสภนมฺปิ จินฺเตนฺติ สจาหํ อยุตฺตํ จินฺตยิสฺสามิ, สห ภณฺฑเกน โจรํ จูฬาย คณฺหนฺตี วิย มํ วิปฺปการํ ปาเปยฺย; มยา อิโต ปลายิตุํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา "อุปาสิเก อหํ คมิสฺสามีติ อาห ฯ "กหํ อยฺยาติ ฯ "สตฺถุ สนฺติกํ อุปาสิเกติ ฯ "วสถ ตาว ภนฺเต อิธาติ ฯ "น วสิสฺสามิ อุปาสิเก คมิสฺสาเมวาติ นิกฺขมิตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ อคมาสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ทุติโย ภาโค/หน้า ๑๒๓)

แปล โดยอรรถ

๒. ตทิวสํ ปน สตฺถา ปจฺจูสกาเล โลกํ โวโลเกนฺโต มหาทุคฺคตํ อตฺตโน ญาณชาลสฺส อนฺโต ปวิฏฺฐํ ทิสฺวา "กินฺนุ โข ภวิสฺสตีติ อาวชฺเชนฺโต "มหาทุคฺคโต 'เอกํ ภิกฺขุ์ โภเชสฺสามีติ ภริยาย สทฺธึ หิยฺโย ภตึ อกาสิ, กตรนฺนุ โข ภิกฺขุ์

ลภิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา "มนุสฺสา ปณฺเณ อาโรปิตสญฺญาย ภิกฺขู คเหตฺวา อตฺตโน อตฺตโน เคเหสุ นิสีทาเปสฺสนฺติ, มหาทุคฺคโต ม่ ขเปตฺวา อญฺญ่ ภิกฺขุ่ น ลภิสฺสตีติ อุปธาเรสิ ฯ พุทฺธา กิร ทุคฺคเตสุ อนุกมฺปั กโรนฺติ ฯ ตสฺมา สตฺถา ปาโต ว สรีรกิจฺจ่ กตฺวา "มหาทุคฺคตำ สงฺคณฺหิสฺสามีติ คนฺธกุฏิ่ ปวิสิตฺวา นิสีทิ ฯ มหาทุคฺคเตปิ มจฺเฉ คเหตฺวา เคหำ ปวิสนฺเต, สกุกสฺส ปณฺฑุกมฺพลสิลาสนำ อุณฺหาการ์ ทสฺเสสิ ฯ โส "กินนุ โข การณนฺติ โอโลเกนฺโต "หิยฺโย มหาทุคฺคโต 'เอกสฺส ภิกฺขุโน ภิกฺขำ ทสฺสามีติ อตฺตโน ภริยาย สทฺธิ่ ภตฺตำ อกาสิ, กตร์ นุ โข ภิกฺขุ่ ลภิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา "นตฺเถตสฺส อญฺโญ ภิกฺขุ, สตฺถา ปน 'มหาทุคฺคตสฺส สงฺคหำ กริสฺสามีติ คนฺธกุฏิย์ นิสินฺโน ว, มหาทุคฺคโต อตฺตโน อุปกปฺปน กำ ยาคุภาตฺตำ ปณฺณสูเปยฺยปิ ตถาคตสฺส ทเทยฺย, ยนฺนูนาหำ มหาทุคฺคตสฺส เคหำ คนฺตฺวา ภตฺตการกกมฺม่ กเรยฺยนฺติ อญฺญาตกเวเสน ตสฺส เคหสมีปั คนฺตฺวา "อตฺถิ นุ โข กสฺสจิ กิญฺจิ ภติยากตฺตพฺพนฺติ ปุจฺฉิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย จตุตฺโถ ภาโค/หน้า ๒๖ - ๒๗)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.ภิกษุนั้น คิดแล้วว่า อ.อุบาสิกานี้ ส่งไปแล้วซึ่งวัตถุอันเราคิดแล้วทั้งคิดแล้ว ๆ ทั้งปวง อ.เรา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเห็น ซึ่งอุบาสกนั่น ย่อมเป็น โอหนอ อ.อุบาสิกา ยังบุคคลให้ถือเอาแล้ว ซึ่งโภชนะมีรสอันเลิศต่าง ๆ เพื่อเรา พึงมาเองนั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ.อุบาสิกา คิดแล้วว่า อ.บุตรของเราเป็นผู้ใคร่เพื่ออันเห็นซึ่งเรา ย่อมเป็น ย่อมหวังเฉพาะซึ่งการไปแห่งเรา ดังนี้ ยังบุคคลให้ถือเอาแล้วซึ่งโภชนะ ไปแล้วสู่วิหาร ได้ถวายแล้วแก่ภิกษุนั้น ฯ อ.ภิกษุนั้น ผู้มีกิจด้วยภัตอันตนทำแล้ว ถามแล้วว่า ดูก่อนมหาอุบาสิกา อ.ท่าน เป็นผู้ชื่อว่ามาติกมารดา ย่อมเป็นหรือ ดังนี้ ฯ อ.อุบาสิกานั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนพ่อ จ๊ะ อ.ดิฉัน เป็นผู้ชื่อว่ามาติกมารดา ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ.ภิกษุนั้น ถามแล้วว่า ดูก่อนอุบาสิกา อ.ท่าน ย่อมรู้ซึ่งจิตของบุคคลอื่นหรือ ดังนี้ ฯ อ.อุบาสิกานั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนพ่อ อ.ท่าน ย่อมถามซึ่งดิฉัน เพราะเหตุไร ดังนี้ ฯ อ.ภิกษุนั้น กล่าวแล้วว่า อ.ท่าน ได้กระทำแล้วซึ่งวัตถุอันเราคิดแล้วทั้งคิดแล้ว ทั้งปวง เพราะเหตุนั้น อ.เรา ย่อมถามซึ่งท่าน ดังนี้ ฯ อ.อุบาสิกานั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนพ่อ อ.ภิกษุผู้รู้ซึ่งจิตของบุคคลอื่น ท. เป็นผู้มาก ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ.ภิกษุนั้น กล่าวแล้วว่า อ.เรา ย่อมไม่ถามซึ่งภิกษุ ท. เหล่าอื่น ดูก่อนอุบาสิกา อ.เรา ย่อมถามซึ่งท่าน ดังนี้ ฯ ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น แม้มีอยู่ อ.อุบาสิกา ไม่กล่าวแล้วว่า อ.เรา ย่อมรู้ซึ่งจิตของบุคคลอื่น ดังนี้ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนบุตรชื่อ อ.ชน ท. ผู้รู้อยู่ซึ่งจิตของบุคคลอื่น ย่อมกระทำอย่างนี้ ดังนี้ ฯ อ.ภิกษุนั้น คิดแล้วว่า อ.กรรมนี้ เป็นกรรมหนักหนอ ย่อมเป็น ชื่อ อ.ปุถุชน ท. ย่อมคิด แม้ซึ่งเรื่องอันงาม แม้ซึ่งเรื่องอันไม่งาม ถ้าว่า อ.เรา จักคิดซึ่งเรื่องอันไม่สมควรแล้วไซร้ อ.อุบาสิกานี้ ยังเราพึงให้ถึงซึ่งประการอันแปลก ราวกะว่า อ.หญิง ผู้จับอยู่ซึ่งโจรกับด้วยภัณฑะที่มวยผม อ.อันอันเราหนีไปจากที่นี้ ย่อมควร ดังนี้ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนอุบาสิกา อ.เราจักไป ดังนี้ ฯ อ.อุบาสิกานั้น ถามแล้วว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า อ.ท่าน จักไป ณ ที่ไหน ดังนี้ ฯ อ.ภิกษุนั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนอุบาสิกา อ.เรา จักไปสู่สำนักของพระศาสดา ดังนี้ ฯ อ.อุบาสิกานั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ

อ.ท่าน ท. ขอจงอยู่ในที่นี้ก่อน ดังนี้ ฯ อ.ภิกษุนั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนอุบาสิกา อ.เรา จักไม่อยู่ อ.เรา จักไปนั่นเทียว ดังนี้ ออกแล้ว ได้ไปแล้วสู่สำนักของพระศาสดา ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ก็ในวันนั้น พระศาสดาทรงตรวจดูสัตวโลกในเวลาใกล้รุ่งทรงเห็นนายมหาทุคคตะผู้เข้าไปภายในข่ายคือพระญาณของพระองค์ ทรงใคร่ครวญว่า จักมีเหตุอะไรหนอแล ดังนี้ ทรงดำริว่า นายมหาทุคคตะคิดว่า เราจักเลี้ยงภิกษุรูปหนึ่ง ดังนี้ เมื่อวันวาน จึงได้ทำงานรับจ้างกับภรรยาแล้ว เขาจักได้ภิกษุรูปไหนหนอแล ดังนี้ จึงทรงใคร่ครวญว่า คนทั้งหลาย จักพาภิกษุไปตามชื่อที่จัดไว้ในบัญชีแล้ว ให้นั่งในเรือนของตน ๆ นายมหาทุคคตะเว้นเราเสียแล้ว จักไม่ได้ภิกษุรูปอื่น ฯ ได้ยินว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมทรงทำความอนุเคราะห์ในพวกคนเข็ญใจ ฯ เพราะฉะนั้น พระศาสดาทรงทำสรีระกิจแต่เช้าตรู่แล้ว ทรงดำริว่า เราจักสงเคราะห์นายมหาทุคคตะดังนี้แล้ว จึงเสด็จเข้าสู่พระคันธกุฏี ประทับนั่ง ฯ แม้เมื่อนายมหาทุคคตะ กำลังถือปลาเข้าไปสู่เรือนบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ของท้าวสักกะ แสดงอาการร้อน ฯ ท้าวเธอทรงพิจารณาว่า เหตุอะไรหนอแล ดังนี้ ทรงดำริว่า เมื่อวันวาน นายมหาทุคคตะ คิดแล้วว่า เราจักถวายภิกษาแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดังนี้ ได้ทำงานรับจ้างกับภรรยาของตน เขาจักได้ภิกษุรูปไหนหนอแล ดังนี้ ทรงทราบว่า ภิกษุรูปอื่นไม่มีสำหรับเขา ก็พระศาสดาทรงดำริว่า เราจักสงเคราะห์นายมหาทุคคตะ ดังนี้ ประทับนั่งรออยู่ในพระคันธกุฏี นายมหาทุคคตะพึงถวายข้าวยาคูและภัต ทั้งแกงผักอันเหมาะสำหรับตนแก่พระตถาคต ถ้ากระไร เราควรไปยังเรือนของนายมหาทุคคตะทำหน้าที่เป็นพ่อครัว ดังนี้ แล้วจึงทรงจำแลงเพศมิให้ใครรู้จัก เสด็จไปที่ใกล้เรือนของนายมหาทุคคตะนั้นแล้ว ตรัสถามว่า การงานอะไร ๆ ที่พึงกระทำด้วยการรับจ้างของใครมีอยู่หรือหนอแล ฯ

พระเทพปริยัติสุธี อินฺทปญฺโญ วัดบพิตรพิมุข เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. เอโก กิร กุฏุมฺพิกปุตฺโต, ปิตริ กาลกเต, เขตฺเต จ ฆเร จ สพฺพกมฺมานิ อตฺตนา ว กโรนฺโต มาตรํ ปฏิชคฺคิ ฯ อถสฺส มาตา "กุมาริกํ เต ตาต อาเนสฺสามีติ อาห ฯ "อมฺม มา เอวํ วเทถ, อหํ ยาวชีวํ ตุมฺเห ปฏิชคฺคิสฺสามีติ ฯ "ตาต เขตฺเต จ ฆเร จ กิจฺจํ ตฺวเมว กโรสิ, เตน มยฺหํ จิตฺตสุขํ นาม น โหติ, อาเนสฺสามิ เตติ ฯ โส ปุนปฺปุนํ ปฏิกฺขิปิตฺวาปิ ตุณฺหี อโหสิ ฯ สา เอกํ กุลํ คนฺตฺวา เคหา นิกฺขมิ ฯ อถ นํ ปุตฺโต "กตรกุลํ คจฺฉถาติ ปุจฺฉิตฺวา, "อสุกนฺนามาติ วุตฺเต, ตตฺถ คมนํ ปฏิเสเธตฺวา อตฺตโน อภิรุจิตํ กุลํ อาจิกฺขิ ฯ สา ตตฺถ คนฺตฺวา กุมาริกํ วาเรตฺวา ทิวสํ ววฏฺเปตฺวา ตํ อาเนตฺวา ตสฺส ฆเร อกาสิ ฯ สา วณฺณา อโหสิ ฯ อถ นํ มาตา "ปุตฺต ตฺวํ อตฺตโน รุจิยา กุมาริกํ อานาเปสิ, สา อิทานิ วณฺณา ชาตา, อปุตฺตกญฺจ นาม กุลํ วินสฺสติ, ปเวณิ น ฆฏียติ, เตน อญฺญํ เต กุมาริกํ อาเนสฺสามีติ, เตน "อลํ อมฺมาติ วุจฺจมานาปิ ปุนปฺปุนํ กเถสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปโม ภาโค/หน้า ๔๒ - ๔๓)

แปล โดยอรรถ

๒. สา (วิสาขา) กิร องฺครฏฺเฐ ภทฺทิยนคเร เมณฺฑกเสฏฺฐิปุตฺตสฺส ธนญฺชยเสฏฺฐิโน อคฺคมเหสิยา สุมนาเทวิยา กุจฺฉิสฺมึ นิพฺพตฺติ ฯ ตสฺสา สตฺตวสฺสิกกาเล สตฺถา เสลพฺราหฺมณาทีนํ โพธเนยฺยพนฺธวานํ อุปนิสฺสยสมฺปตฺตึ ทิสฺวา มหาภิกฺขุสงฺฆปริวาโร จาริกํ จรมาโน ตํ นครํ ปาปุณิ ฯ ตสฺมิญฺจ สมเย เมณฺฑโก คหปติ ตสฺมึ นคเร ปญฺจนฺนํ มหาปุญฺญานํ เชฏฺฐโก หุตฺวา เสฏฺฐิฏฺฐานํ กาเรติ ฯ ปญฺจ มหาปุญฺญา นาม "เมณฺฑโก

เสฏฺฐี, จนฺทปทุมา นาม ตสฺเสว เชฏฺฐกภริยา, ตสฺเสว เชฏฺฐกปุตฺโต ธนญฺชโย นาม, ตสฺส ภริยา สุมนาเทวี นาม, เมณฺฑกเสฏฺฐิสฺส ทาโส ปุณฺโณ นามาติ ฯ น เกวลญฺจ เมณฺฑกเสฏฺฐีเยว, พิมฺพิสารรญฺโญ ปน วิชิเต ปญฺจ อมิตโภคา นาม อเหสุ์ "โชติโย, ชฏิโล, เมณฺฑโก, ปุณฺณโก, กากวลฺลิโยติ ฯ เตสุ อยฺ เมณฺฑกเสฏฺฐี ทสพลสฺส อตฺตโน นครํ สมฺปตฺตภาวํ ญตฺวา ปุตฺตสฺส ธนญฺชยเสฏฺฐิโน ธีตรํ วิสาขํ ทาริกำ ปกฺโกสาเปตฺวา อาห "อมฺม ตุยฺหัปิ มงฺคลำ, อมฺหากัปิ มงฺคลำ, ตว ปริวาเรหิ ปญฺจหิ ทาริกาสเตหิ สทฺธิ์ ปญฺจ รถสตานิ อารุยฺห ปญฺจหิ ทาสีสเตหิ ปริวุตา ทสพลสฺส ปจฺจุคฺคมนำ กโรหีติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ตติโย ภาโค/หน้า ๔๕ - ๔๖)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ได้ยินว่า อ.บุตรของกุฏุมพีคนหนึ่ง ครั้นเมื่อบิดาเป็นผู้มีกาละอันกระทำแล้ว เป็นอยู่ กระทำอยู่ซึ่งการงานทั้งปวง ท. ในนาด้วย ในเรือนด้วย ด้วยตนนั่นเทียว ปรนนิบัติแล้ว ซึ่งมารดา ฯ ครั้นนั้น อ.มารดา ของบุตรของกุฏุมพีนั้น กล่าวแล้วว่า แน่ะพ่อ อ.เรา จักนำมาซึ่งนางกุมาริกาคนหนึ่งเพื่อเจ้า ดังนี้ ฯ อ.บุตร ของกุฏุมพีนั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่แม่ อ.ท่าน ท. ขอจงอย่ากล่าวอย่างนี้ อ.กระผมจักปรนนิบัติ ซึ่งท่าน ท. ตลอดกาลเพียงไรแห่งชีวิต ดังนี้ ฯ อ.มารดา กล่าวแล้วว่า แน่ะพ่อ อ.เจ้านั่นเทียว ย่อมกระทำซึ่งกิจในนาด้วย ในเรือนด้วย เพราะเหตุนั้น ชื่อ อ.ความสุขแห่งจิต ย่อมไม่มีแก่เรา อ.เรา จักนำมา (นางกุมาริกา) เพื่อเจ้า ดังนี้ ฯ อ.บุตรนั้น แม้ห้ามแล้วบ่อยๆ เป็นผู้นิ่ง ได้เป็นแล้ว ฯ อ.มารดานั้น ออกไปแล้วจากเรือน เพื่ออันไปสู่ตระกูลหนึ่ง ฯ ครั้งนั้น อ.บุตร ถามแล้ว ซึ่งมารดานั้นว่า อ.ท่าน ท. จะไปสู่ตระกูลไหน ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า อ.เรา จะไปสู่ตระกูลชื่อโน้น ดังนี้ อันมารดากล่าวแล้ว ปฏิเสธแล้ว ซึ่งการไปในตระกูลนั้น บอกแล้วซึ่งตระกูลอันอันตนชอบใจแล้ว ฯ อ.มารดานั้น ไปแล้วในตระกูลนั้น ขอแล้วซึ่งนางกุมาริกา กำหนดแล้วซึ่งวัน นำมาแล้ว ซึ่งนางกุมาริกานั้น ได้กระทำแล้วในเรือนเพื่อบุตรนั้น ฯ อ.นางกุมาริกานั้น เป็นหมัน ได้เป็นแล้ว ฯ ครั้งนั้น อ.มารดา กล่าวแล้วกะบุตรนั้นว่า แน่ะลูก อ.เจ้า ยังเราให้นำมาแล้ว ซึ่งนางกุมาริกา ตามความชอบใจของตน ในบัดนี้ อ.นางกุมาริกานั้น เป็นหมัน เกิดแล้ว ก็ อ.ตระกูล ชื่ออันมีบุตรหามิได้ ย่อมฉิบหาย อ.เชื้อสาย ย่อมไม่สืบต่อ* เพราะเหตุนั้น อ.เรา จักนำมา ซึ่งนางกุมาริกาอื่น เพื่อเจ้า ดังนี้ ฯ อ.มารดา แม้ผู้อันบุตรนั้นกล่าวอยู่ว่า ข้าแต่แม่ อ.อย่าเลย ดังนี้ กล่าวแล้วบ่อย ๆ ฯ

---

* แปลว่า อ.เชื้อสาย อันบุตร ย่อมไม่สืบต่อ ก็ได้

แปล โดยอรรถ

๒. ดังได้สดับมา นางวิสาขานั้น เกิดในท้องของพระเทวีชื่อว่าสุมนา ผู้เป็นภริยาหลวงของธนญชัยเศรษฐี ผู้เป็นบุตรของเมณฑกเศรษฐี ในภัททิยนครแคว้นอังคะ ฯ ในเวลาที่นางมีอายุ ๗ ขวบ พระศาสดาทรงเห็นความถึงพร้อมแห่งอุปนิสัยของเหล่าบุคคลผู้มีเผ่าพันธุ์ที่พึงแนะนำเพื่อตรัสรู้ มีเสลพราหมณ์เป็นต้น มีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เป็นบริวาร เสด็จจาริกไปถึงพระนครนั้นแล้ว ฯ ก็ในสมัยนั้น เมณฑกคฤหบดี เป็นหัวหน้าของผู้มีบุญมาก ๕ คน ในพระนครนั้น ครองตำแหน่งเศรษฐีอยู่ ฯ ชื่อว่าคนที่บุญมาก ๕ คน คือ เมณฑกเศรษฐี ภริยาหลวงของเศรษฐีนั้นเองนามว่าจันทปทุมา บุตรคนโตของเศรษฐีนั้นเองชื่อว่าธนญชัยเศรษฐี ภริยาของธนญชัยนั้นชื่อว่าสุมนาเทวี คนใช้ของเมณฑกเศรษฐีชื่อว่าปุณณะ ฯ ใช่จะมีแต่เมณฑกเศรษฐีแต่ผู้เดียวเท่านั้นก็หาไม่ ก็ในแคว้นของพระเจ้าพิมพิสาร ก็ได้มีคนผู้มีโภคะนับไม่ถ้วน ๕ คน คือ โชติยะ ชฏิละ เมณฑกะ ปุณณกะ กากวัลลิยะ ฯ ในท่านเหล่านั้น เมณฑกเศรษฐีนี้ ได้ทราบว่า พระทศพลเสด็จถึงพระนครของตน จึงให้เรียกเด็กหญิงวิสาขาซึ่งเป็นลูกสาวของธนญชัยเศรษฐีผู้เป็นบุตรมา บอกว่าแม่หนู เป็นมงคลทั้งแก่เจ้า ทั้งแก่พวกเรา แม่หนูกับพวกเด็กหญิงบริวารของเจ้า ๕๐๐ คน จงขึ้นรถ ๕๐๐ คัน แวดล้อมด้วยนางทาสี ๕๐๐ คน ทำการต้อนรับพระทศพลเถิด ฯ

พระเทพปริยัติสุธี อินฺทปญฺโญ วัดบพิตรพิมุข เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ติรจฺฉานา นาเมเต อุชุชาติกา โหนฺติ อกุฏิลา, มนุสฺสา ปน อญฺญํ ทฑฺเฒน จินฺเตนติ, อญฺญํ มุเขน กเถนฺติ, เตเนวาห "คหนํ เหตํ ภนฺเต ยทิทํ มนุสฺสา อุตฺตานํ เหตํ ภนฺเต ยทิทํ ปสโวติ ฯ อิติ โส (สุนโข) ตาย อุชุหิฏฺฐจิตาย อกุฏิลตาย กาลํ กตฺวา ตาวตึสภวเน นิพฺพตฺโต อจฺฉราสหสฺสปริวุโต มหาสมฺปตฺตึ อนุโภสิ ฯ ตสฺส กสฺสจิ กณฺณมูเล มนฺตยนฺตสฺส สทฺโท โสฬสโยชนฏฺฐานํ ผรติ, ปกติกถาสทฺโท ปน สกลํ ทสโย ชนสหสฺสํ เทวนครํ ฉาเทติ ฯ เตเนวสฺส "โมฆกเทวปุตฺโตติ นามํ อโหสิ ฯ "กสฺส ปเนส นิสฺสนฺโทติ ปจฺเจกพุทฺธเ เปเมน ภุกฺกรณสฺส ฯ โส ตตฺถ น จิรํ ฐตฺวา จวิ ฯ

เทวโลกโต หิ เทวปุตฺตา "อายุกฺขเยน ปุญฺญกฺขเยน อาหารกฺขเยน โกเปนาติ จตูหิ การเณหิ จวนฺติ ฯ ตตฺถ เยน พหุ ปุญฺญกมฺมํ กตํ, โหติ โส เทวโลเก อุปฺปชฺชิตฺวา ยาวตายุกํ ฐตฺวา อุปรูปริ นิพฺพตฺตติ, เอวํ อายุกฺขเยน จวติ นาม ฯ เยน ปริตฺตํ ปุญฺญํ กตํ โหติ, ตสฺส ราชโกฏฺฐาคาเร ปกฺขิตฺตํ จตุปญฺจนาฬิมตฺตํ วิย ธญฺญํ อนฺตรา ว ตํ ปุญฺญํ ขียติ, อนฺตรา ว กาลํ กโรติ, เอวํ ปุญฺญกฺขเยน จวติ นาม ฯ อปโร กามคุเณ ปริภุญฺชมาโน สติสมฺโมเสน อาหารํ อปริภุญฺชิตฺวา กิลนฺตกาโย กาลํ กโรติ, เอวํ อาหารกฺขเยน จวติ นาม ฯ อปโร ปรสฺส สมฺปตฺตึ อสหนฺโต กุชฺฌิตฺวา กาลํ กโรติ, เอวํ โกเปน จวติ นาม ฯ อยํ ปน กามคุเณ ปริภุญฺชนฺโต มุฏฺฐสฺสติ หุตฺวา อาหารกฺขเยน จวติ ฯ จวิตฺวา จ ปน โกสมฺพิยํ นครโสภินิยา กุจฺฉิสฺมึ ปฏิสนฺธึ คณฺหิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ทุติโย ภาโค/หน้า ๑๒ - ๑๓)

แปล โดยอรรถ

๒. อเถกทิวสํ ราชา อุปริปาสาเท ฐิโต อนฺตรวิถึ โอโลกยมาโน "อนาถปิณฺฑิกสฺส จูฬอนาถปิณฺฑิกสฺส วิสาขาย สุปฺปวาสายาติ เอเตสํ เคเห ภตฺตกิจฺจตฺถาย คจฺฉนฺเต อเนกสหสฺเส ภิกฺขู ทิสฺวา "กหํ อยฺยา คจฺฉนฺตีติ ปุจฺฉิตฺวา, "เทว อนาถปิณฺฑิกสฺส เคเห นิจฺจภตฺติสลากภตฺตคิลานภตฺตาทีนิ อตฺถาย เทวสิกํ เทฺว ภิกฺขุสหสฺสานิ คจฺฉนฺติ, จูฬอนาถปิณฺฑิกสฺส เคหํ ปญฺจสตา ภิกฺขู นิจฺจํ คจฺฉนฺติ, ตถา วิสาขาย, ตถา สุปฺปวาสายาติ วุตฺเต, สยัปิ ภิกฺขุสงฺฆํ อุปฏฺฐหิตุกาโม วิหารํ คนฺตฺวา ภิกฺขุสหสฺเสน สทฺธึ สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา สตฺตาหํ สหตฺถา ทานํ ทตฺวา สตฺตเม ทิวเส สตฺถารํ วนฺทิตฺวา "ภนฺเต ปญฺจหิ เม ภิกฺขุสเตหิ สทฺธึ นิพทฺธํ ภิกฺขํ คณฺหถาติ อาห ฯ "มหาราช พุทฺธา นาม เอกฏฺฐาเน นิพทฺธํ ภิกฺขํ น คณฺหนฺติ, พหู พุทฺธานํ อาคมนํ ปจฺจาสคสนฺตีติ ฯ "เตนหิ เอกํ ภิกฺขุ นิพทฺธํ เปเสถาติ ฯ สตฺถา อานนฺทตฺเถรสฺส ภารมกาสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ตติโย ภาโค/หน้า ๖ - ๗)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ชื่อ อ.สัตว์ดิรัจฉาน ท. เหล่านี้ เป็นสัตว์มีชาติชื่อตรง เป็นสัตว์ไม่คดโกง ย่อมเป็น ส่วนว่า อ.มนุษย์ ท. ย่อมคิดซึ่งเหตุอื่นด้วยหทัย ย่อมกล่าวซึ่งเหตุอื่นด้วยปาก เพราะเหตุนั้น นั่นเทียว อ. บุตรของนายควาญช้าง ชื่อว่าเปสสะ กล่าวแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ อ. ขันธปัญจกนี้ใด คือ อ. มนุษย์ ท. อ.ขันธปัญจกนั้น เป็นธรรมชาติรกชัฏ ย่อมเป็น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ อ. ขันธปัญจนี้ใด คือ อ. สัตว์ของเลี้ยง ท. อ. ขันธปัญจนั้น เป็นธรรมชาตดิ้น ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ.สุนัขนั้น กระทำแล้ว ซึ่งกาละ บังเกิดแล้ว ในภพชื่อ ว่าดาวดึงษ์ เป็นผู้อันพันแหงนางอัปสรแวดล้อมแล้ว เป็น เสวยแล้ว ซึ่งสมบัติใหญ่ เพราะความที่ แห่งตนเป็นสัตว์มีความเห็นตรง เพราะความที่แห่งตนเป็นสัตว์ไม่คดโกงนั้น ด้วยประการฉะนี้ ฯ เมื่อเทพบุตรนั้น กระชิบอยู่ ณ ที่ใกล้หู ของใคร ๆ อ.เสียง ย่อมแผ่ไปตลอดที่มีโยชน์ สิบหกเป็นประมาณ แต่ว่า อ.เสียงแห่งการกล่าว โดยปกติ ย่อมปกปิด ซึ่งนครแห่งเทวดาอันมี พันแห่งโยชน์สิบเป็นประมาณทั้งสิ้น ฯ เพราะเหตุนั้นนั่นเทียว อ. คำว่า อ. เทพบุตรชื่อว่าโฆสกะ ดังนี้ เป็นชื่อของเทพบุตรนั้น ได้เป็นแล้ว ฯ อ. อันถามว่า ก็ อ. วิบากนั่น เป็นเครื่องไหลออก แห่งกรรมอะไร ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. อันแก้ว่า อ. วิบากนั่น เป็นเครื่องไหลออกแห่งการเห่า ด้วยความรักในพระปัจเจกพุทธเจ้า ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. เทพบุตรนั้น ดำรงอยู่แล้ว ในภพชื่อว่า ดาวดึงษ์นั้น สิ้นกาลไม่นาน เคลื่อนแล้ว ฯ

จริงอยู่ อ. เทพบุตร ท. ย่อมเคลื่อนจากเทวโลก เพราะเหตุ ท. สี่ คือ เพราะความสิ้นไป แห่งอายุ เพราะความสิ้นไปแห่งบุญ เพราะความสิ้นไปแห่งอาหาร เพราะความโกรธ ฯ อ.กรรม อันเป็นบุญอันมาก เป็นธรรมชาตอันเทพบุตรใดกระทำแล้ว ย่อมเป็น อ. เทพบุตรนั้น เกิดขึ้น แล้วในเทวโลก ดำรงอยู่แล้วตลอดกาลเพียงใดแห่งอายุ ย่อมบังเกิดในภพเบื้องบน ๆ

อ.เทพบุตรนั้น ชื่อว่าย่อมเคลื่อยเพราะ-ในเหตุทั้งหลาย สี่ เหล่านั้นหนา-ความสิ้นไปแห่งอายุ อย่างนี้ ฯ อ.บุญอันนิดหน่อย เป็นบุญอันเทพบุตรใดกระทำแล้ว ย่อมเป็น อ.บุญนั้น ของเทพบุตรนั้น ย่อมสิ้นไปในระหว่างเทียว ราวกะ อ. ข้าวเปลือก อันมีทะนานสี่หรือทะนานห้า เป็นประมาณ อันบุคคลใส่เข้าไปแล้วในเรือนคลังของพระราชา สิ้นไปอยู่ อ.เทพบุตรนั้น ย่อมทำซึ่งกาละในระหว่างเทียว อ.เทพบุตรนั้น ชื่อว่าย่อมเคลื่อน เพราะความสิ้นไปแห่งบุญ อย่างนี้ ฯ อ.เทพบุตรอื่นอีก บริโภคอยู่ซึ่งกามคุณ ท. ไม่บริโภคแล้วซึ่งอาหาร เพราะความหลง พร้อมแห่งสติ เป็นผู้มีกายอันลำบากแล้ว เป็น ย่อมกระทำซึ่งกาละ อ.เทพบุตรนั้น ชื่อว่าย่อม เคลื่อน เพราะความสิ้นไปแห่งอาหาร อย่างนี้ ฯ อ. เทพบุตรอื่นอีก ไม่อดกลั้นอยู่ ซึ่งสมบัติ ของเทพบุตรอื่น โกรธแล้ว ย่อมกระทำซึ่งกาละ อ. เทพบุตรนั้น ชื่อว่าย่อมเคลื่อน เพราะความโกรธ อย่างนี้ ฯ ก็ อ. เทพบุตร ชื่อว่าโมสกะนี้ บริโภคอยู่ซึ่งกามคุณ ท. เป็นผู้มีสติอันตนลืมแล้ว เป็น ย่อมเคลื่อน เพราะความสิ้นไปแห่งอาหาร ฯ ก็แล อ. เทพบุตรชื่อว่าโมสกะนั้น ครั้นเคลื่อนแล้ว ถือเอาแล้วซึ่งปฏิสนธิ ในท้องแห่งหญิงผู้ยังพระนครให้งาม ในเมืองโกสัมพี ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง พระราชา ประทับอยู่บนปราสาทชั้นบนทรงแลดูระหว่างถนน ทรงเห็นภิกษุหลายพันรูปไปอยู่ เพื่อประโยชน์แก่ภัตกิจ ในเรือนของชนทั้งหลาย คือ ของอนาถ บิณฑิกเศรษฐี ของจูฬอนาถบิณฑิกเศรษฐี ของนางวิสาขา ของนางสุปปวาสา ตรัสถามว่า พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายจะไป ณ ที่ไหน เมื่อพวกราชบุรุษกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ พระภิกษุ ๒,๐๐๐ รูป ย่อมไปทุก ๆ วัน เพื่อประโยชน์แก่ภัตมีนิตยภัต สลากภัตและคิลาน ภัตเป็นต้น ในเรือนของอนาถบิณฑกเศรษฐี พระภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ย่อมไปสู่เรือนของ จูฬอนาถบิณฑเศรษฐีตลอดกาลเป็นนิตย์ พระภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ย่อมไปสู่เรือนของ นางวิสาขา ตลอดกาลเป็นนิตย์เหมือนอย่างนั้น พระภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ย่อมไปสู่เรือนของ นางสุปปวาสา ตลอดกาลเป็นนิตย์ เหมือนอย่างนั้น ดังนี้ แม้พระองค์มีพระประสงค์จะบำรุงภิกษุ สงฆ์ เสด็จไปสู่วิหาร ทรงนิมนต์พระศาสดาพร้อมกับภิกษุ ๑๐๐๐ รูป ทรงถวายทานด้วย

พระหัตถ์ของพระองค์ตลอดเจ็ดวัน ในวันที่เจ็ด ทรงถวายบังคมพระศาสดากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์พร้อมกับภิกษุ ๕๐๐ รูป จงรับภิกษาของข้าพระองค์ตลอดกาลเป็นนิตย์ ฯ พระศาสดาตรัสว่า มหาบพิตร ธรรมดาพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ไม่ทรงรับภิกษาประจำในที่แห่งเดียว ชนมากย่อมหวังเฉพาะการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ฯ พระราชาตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น ขอพระองค์ จงส่งพระภิกษุรูปหนึ่งไปประจำ ฯ พระศาสดาทรงมอบภาระให้แก่พระอานนท์เถระ ฯ

พระเทพปริยัติสุธี อินฺทปญฺโญ วัดบพิตรพิมุข เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๔๙

แปล โดยพยัญชนะ

๑. วิฑูฑโภปิ รชฺชํ ลภิตฺวา ตํ เวรํ สริตฺวา "สพฺเพปิ สากิเย มาเรสฺสามีติ มหติยา เสนาย นิกฺขมิ ฯ ตํ ทิวสํ สตฺถา ปจฺจูสกาเลโลกํ โอโลเกนฺโต ญาตสงฺฆวินาสํ ทิสฺวา "ญาติสงฺคหํ กาตุํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา ปุพฺพณฺหสมเย ปิณฺฑาย จริตฺวา ปิณฺฑปาต-ปฏิกฺกนฺโต คนฺธกุฏิยํ สีหเสยฺยํ กปฺเปตฺวา สายณฺหสมเย อากาเสน คนฺตฺวา กปิลวตฺถุสามนฺเต กพรจฺฉายาย รุกฺขมูเล นิสีทิ ฯ ตโต วิฑูฑภสฺส รชฺชสีมายํ มหนฺโต สณฺฑจฺฉายโย นิโคฺรธรุกฺโข อตฺถิ ฯ วิฑูฑโภ สตฺถารํ ทิสฺวา อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา "ภนฺเต กึการณา เอวรูปาย อุณฺหเวลาย อิมสฺมึ กพรจฺฉายาย รุกฺขมูเล นิสินฺนตฺถ, เอตสฺมึ สณฺฑจฺฉายาย นิโคฺรธมูเล นิสีทถ ภนฺเตติ วตฺวา, "โหตุ มหาราช, ญาตกานํ ฉายา นาม สีตลาติ วุตฺเต, "ญาตกานํ รกฺขณตฺถาย สตฺถา อาคโตติ ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา นิวตฺติตฺวา สาวตฺถิเมว ปจฺจาคมิ ฯ สตฺถาปิ อุปฺปติตฺวา เชตวนเมว คโต ฯ ราชา สากิยานํ โทสํ สริตฺวา ทุติยมฺปิ นิกฺขมิตฺวา ตตฺเถว สตฺถารํ ปสฺสิตฺวา ปุน นิวตฺติ ฯ ตติยวาเรปิ นิกฺขมิตฺวา ตตฺเถว สตฺถารํ ปสฺสิตฺวา นิวตฺติ ฯ จตุตฺถวาเร ปน ตสฺมึ นิกฺขนฺเต, สตฺถา สากิยานํ ปุพฺพกมฺมํ โอโลเกตฺวา เตสํ นทิยา วิสปกฺขิปนปาปกมฺมสฺส อปฺปฏิพาหิยภาวํ ญตฺวา จตุตฺถวาเร นาคมาสิ ฯ วิฑูฑโภ "สากิเย มาเตสฺสามีติ มหนฺเตน พเลน นิกฺขมิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ตติโย ภาโค/หน้า ๒๐ - ๒๑)

แปล โดยอรรถ

๒. สาวตฺถิยํ กิร เอโก อุปาสโก ธมฺมเมน อคารํ อชฺฌาวสติ ฯ โส ปพฺพชิโต หุตฺวา เอกทิวสํ ภริยาย สทฺธึ นิสีทิตฺวา สุขกถํ กเถนฺโต อาห "ภทฺเท อิจฺฉามหํ ปพฺพชิตุนฺติ ฯ "เตนหิ สามิ อาคเมหิ ตาว, ยาวาหํ กุจฺฉิตํ ทารกํ วิชายิสฺสามีติ ฯ โส อาคเมตฺวา ทารกสฺส ปทสา คมนกาเล ปุน ตํ อาปุจฺฉิตฺวา, อาคเมหิ ตาว สามิ, ยาว อยํ วยปฺปตฺโต โหตีติ วุตฺเต, กึ มม อิมาย อปโลกิตาย วา อนปโลกิตาย วา, อตฺตโน ทุกฺขนิสฺสรณํ กริสฺสามีติ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิ ฯ โส กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา ฆเฏนฺโต วายมนฺโต อตฺตโน ปพฺพชิตกิจฺจํ นิฏฺฐาเปตฺวา เตสํ ทสฺสนตฺถาย ปุน สาวตฺถึ คนฺตฺวา ปุตฺตสฺส ธมฺมกถํ กเถสิ ฯ โสปิ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิ ฯ ปพฺพชิตฺวา จ ปน นจิรสฺเสว อรหตฺตํ ปาปุณิ ฯ ปุราณทุติยิกาปิสฺส "เยสํ อตฺถาย อหํ ฆราวาสํ วเสยฺยํ, เต อุโภปิ ปพฺพชิตา, อิทานิ เม กึ ฆราวาเสน, ปพฺพชิสฺสามีติ นิกฺขมิตฺวา ภิกฺขุนึ สนฺติเก ปพฺพชิ, ปพฺพชิตฺวา จ ปน นจิรสฺเสว อรหตฺตํ ปาปุณิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย จตุตฺโถ ภาโค/หน้า ๔๗ - ๔๘)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. แม้ อ.พระเจ้าวิฑูฑภะ ได้แล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา ทรงระลึกถึงแล้ว ซึ่งเวรนั้น ดำริแล้วว่า อ.เรา ยังเจ้าศากยะ ท. แม้ทั้งปวงจักให้ตาย ดังนี้ ออกไปแล้วด้วยเสนาใหญ่ ฯ ในวันนั้น อ. พระศาสดา ทรงตรวจดูอยู่ ซึ่งสัตว์โลกในกาลอันกำจัดซึ่งมืดเฉพาะ ทรงเห็นแล้ว ซึ่งความพินาศแห่งหมู่แห่งพระญาติ ดำริแล้วว่า อ.อันอันเรากระทำซึ่งการสงเคราะห์ซึ่งญาติ ย่อมควร ดังนี้ เสด็จเที่ยวไปแล้ว เพื่อบิณฑะ ในสมัยอันเป็นเบื้องต้นแห่งวัน เป็นผู้ก้าวกลับแล้ว จากบิณฑบาต เป็น สำเร็จแล้วซึ่งการนอนเพียงดังสีหะ ในพระคันธกุฏี เสด็จไปแล้วโดยอากาศ ในสมัยแห่งวันในเวลาเย็น ประทับนั่งแล้ว ที่โคนแห่งต้นไม้อันมีเงาโปร่ง อันเป็นที่ใกล้แห่งเมือง กบิลพัสดุ์ ฯ อ. ต้นไทรอันมีเงาทึบ ต้นใหญ่ มีอยู่ ในเขตแดนแห่งความเป็นแห่งพระราชาของ พระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ แต่ที่นั้น ฯ อ.พระราชพระนามว่าวิฑูฑภะ ทรงเห็นแล้วซึ่งพระศาสดา เข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมแล้ว กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระองค์ เป็นผู้ประทับ นั่งแล้ว ที่โคนแห่งต้นไม้อันมีเงาโปร่งนี้ ในเวลาอันร้อนอันมีอย่างนี้เป็นรูป ย่อมเป็น เพราะเหตุไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระองค์ ขอจงประทับนั่ง ที่โคนแห่งต้นไทรอันมีเงาทึบนี้ ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ดูกรมหาบพิตร อ. เหตุนั้น จงยกไว้ ชื่อ อ.เงาแห่งญาติ ท. เป็นธรรมชาติเย็น ย่อมเป็น ดังนี้ อันพระศาสดาตรัสแล้ว ทรงดำริแล้วว่า อ.พระศาสดา เป็นผู้เสด็จมาแล้ว เพื่อประโยชน์แก่อันรักษาซึ่งพระญาติ ท. จักเป็น ดังนี้ ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา เสด็จกลับแล้ว เสด็จกลับไปแล้ว สู่เมืองสาวัตถีนั่นเทียว ฯ แม้ อ. พระศาสดา ทรงเหาะขึ้นแล้ว เสด็จไปแล้ว สู่พระวิหารชื่อว่าเชตะวันนั่นเทียว ฯ อ.พระราชา ทรงระลึกถึงแล้ว ซึ่งโทษแห่งเจ้าศากยะ ท. เสด็จออกแล้ว ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ซึ่งพระศาสดา ในที่นั้นนั่นเทียว เสด็จกลับแล้วอีก แม้สิ้น วาระที่สอง ฯ แม้ในวาระที่สาม อ.พระราชา เสด็จออกแล้ว เห็นแล้ว ซึ่งพระศาสดา ในที่นั้น นั่นเที่ยว เสด็จกลับแล้ว ฯ แต่ว่า ในวาระที่สี่ ครั้นเมื่อพระราชานั้น เสด็จออกแล้ว อ.พระศาสดา ทรงแลดูแล้ว ซึ่งกรรมในกาลก่อนของเจ้าศากยะ ท. ทรงทราบแล้ว ซึ่งความที่แห่งกรรมอันลามก

คือการใส่ซึ่งยาพิษในแม่น้ำ ของเจ้าศากยะ ท. เหล่านั้น เป็นกรรมอันใคร ๆ พึงห้ามไม่ได้ ไม่ได้เสด็จไปแล้ว ในวาระที่สี่ ฯ อ.พระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ ทรงคิดแล้วว่า อ.เรา จักยังบุคคลให้ฆ่าซึ่งเจ้าศากยะ ท. ดังนี้ เสด็จออกแล้ว ด้วยพลอันใหญ่ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ได้ยินว่า อุบาสกคนหนึ่ง ในเมืองสาวัตถี อยู่ครองเรือนโดยธรรม ฯ เขาเป็นผู้ต้องการจะบวชในวันหนึ่ง เมื่อนั่งพูดถึงเรื่องความสุขกับภรรยาจึงพูดว่า นางผู้เจริญฉันปรารถนาเพื่อจะบวช ฯ ภรรยาอ้อนวอนว่า นาย ถ้าอย่างนั้น ขอท่านจงคอย จนกว่าดิฉันจะคลอดลูกซึ่งอยู่ในท้องก่อนเถิด ฯ เขาคอยแล้ว ในกาลที่เด็กเดินได้ จึงอำลานางอีก เมื่อนางวิงวอนว่า นาย ขอท่างจงคอยจนกว่าเด็กนี้เจริญวัยเถิด จึงคิดว่า ประโยชน์อะไรแก่เรา ด้วยภรรยานี้ที่เราลาหรือไม่ลา เราจักทำอุบายเป็นเครื่องสลัดออกจากทุกข์แก่ตน ดังนี้ ออกบวชแล้ว ฯ ภิกษุนั้น เรียนกัมมัฏฐาน พากเพียรพยายามอยู่ ยังกิจแห่งบรรพชิตของตนให้สำเร็จแล้ว ไปสู่เมืองสาวัตถีอีก เพื่อต้องการจะเยี่ยมลูกและเมียเหล่านั้น แล้วได้กล่าวธรรมกถาแก่บุตร ฯ แม้บุตรนั้น ก็ออกบวชแล้ว ฯ ก็แล ครั้นบวชแล้ว บรรลุพระอรหัต ต่อกาลไม่นานนั้นเทียว ฯ ฝ่ายภรรยาเก่า ของพระภิกษุนั้น คิดว่า เราอยู่ครองเรือนเพื่อประโยชน์แก่ชนเหล่าใด ชนเหล่านั้นแม้ทั้งสอง ก็บวชแล้ว บัดนี้ ประโยชน์อะไรแก่เราด้วยการอยู่ครองเรือนเล่า เราจักบวช ดังนี้ จึงออกไปบวชในสำนักของนางภิกษุณี ก็แล ครั้นบวชแล้วได้บรรลุพระอรหัต ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว ฯ

พระเทพปริยัติสุธี อินฺทปญฺโญ วัดบพิตรพิมุข เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

สรุปสถิติปัญหา-เฉลยประโยคบาลีสนามหลวง ประโยค ๑-๒
วิชา แปลไทยเป็นมคธ
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๙-๒๕๔๙

พ.ศ.	ภาค	เรื่อง	ข้อ	หน้า	ตั้งแต่	ถึง
๒๕๒๙	๒	โสเรยยเถระ	๑	๑๕๖	ปุริสลิงฺเค ปาตุภูตมตฺเตเยว	โสเรยฺยเถโรติ นามํ อโหสิ ฯ
	๒	โสเรยยเถระ	๒	๑๕๖-๑๕๙	ชนปทวาสิโน ตํ ปวตฺตึ	เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ ฯ
๒๕๓๐	๒	ปูติคัตตติสสเถระ	๑	๑๔๖-๑๔๗	พุทฺธานญฺจ นาม เทฺว	ทุตฺวา มญฺจเก นิปชฺชิ ฯ
	๒	ปูติคัตตติสสเถระ	๒	๑๔๗	สตฺถา ตสฺส อุสฺสีสเก	กติปาหสฺเสว ปจฺวิย์ เสสฺสตีติ ฯ
๒๕๓๑	๓	สุธัมมเถระ	๑	๑๖๕-๑๖๖	สตฺถา ตยา อุปาสโก	มาโน จ วฑฺฒตีติ ฯ
	๓	สุธัมมเถระ	๒	๑๖๖-๑๖๗	ตตฺถ อสนฺตนฺติ พาโล	นวิธมาโน จ วฑฺฒตีติ ฯ
๒๕๓๒	๑	เทวสหายภิกษุ	๑	๑๔๗	ตํ อาจริย อุปสงฺกมิตฺวา	กเถสิ น ทุสฺสีลสฺส ฯ
	๔	สังกิจจสามเณร	๒	๑๑๗-๑๑๘	สา ตสฺมึ กุจฺฉิคเต	อยํ สงฺกิจฺจสามเณโร นาม ฯ
๒๕๓๓	๑	เทวทัต	๑	๑๓๑-๑๓๒	เทวทตฺตสฺสาปิ กมฺมํ เนว	สทฺธึ เอกโต ว อเหสุ ฯ
	๓	ปาฏิกาชีวก	๒	๓๙-๔๐	พุทฺธานญฺจ มคฺคเทสเกน	โอโลเกตฺวา วฏฺฏตีติ (วตฺวา) อาห฿
๒๕๓๔	๑	เทวทัต	๑	๑๒๙-๑๓๐	อปรภาเค สตฺถริ	ลาภสกฺการ์ นิพฺพตฺเตสิ ฯ
	๔	ทารุจีริยเถระ	๒	๙๖-๙๗	โส เอวํ วตฺวา ตรมานรูโป	น ปริปุณฺณนฺติ อาห ฯ
๒๕๓๕	๔	บัณฑิตสามเณร	๑	๒๑-๒๒	อตีเต กิร กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺโธ	คณฺหถาติ สตฺถา อธิวาเสสิ ฯ
	๑	ธัมมิกอุบาสก	๒	๑๒๐-๑๒๑	สาวตฺถิย์ กิร ปญฺจสตา	อคเมถาติ อาห ฯ
๒๕๓๖	๑	จุลลกาลมหากาล	๑	๖๒-๖๓	เถโร กึ ปน มย์	ทสฺเสตฺวา ฌาเปสฺสามีติ ฯ
	๔	พหุปุตติกาเถรี	๒	๑๔๘-๑๔๙	อถ นํ กติปาหจฺจเยน	เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห ฯ
๒๕๓๗	๑	เทวทัต	๑	๗๐-๗๑	อุปาสโก นครวีถิย์ จรนฺโต	ปารุปิตฺวา วิจรตีติ วทึสุ ฯ
	๔	อนุรุทธเถระ	๒	๖๑	เอกสฺมึ หิ ทิวเส เถโร	สตฺถา สูจิปาสเก อาวุณิ ฯ
๒๕๓๘	๑	จักขุปาละเถระ	๑	๓-๔	สาวตฺถิย์ กิร มหาสุวณฺโณ	ปญฺจวีสติ วสฺสาวาเส วสิ ฯ
	๒	โสเรยยเถระ	๒	๑๕๓	ปุริสา หิ อิตฺถิโย	อตฺตภาเว อิตฺถีภาวํ ปฏิลภิ ฯ
๒๕๓๙	๒	สามาวดี	๑	๑-๒	อปฺปมาโท อมตํ ปทนฺติ	เต ตถา กรึสุ ฯ
	๒	สามาวดี	๒	๖๑	เอวํ วุตฺเต ภิกฺขู สตฺถารं	พุทฺธนฺตเร ปุพฺพกมฺมํ ฯ
๒๕๔๐	๑	จักขุปาลเถระ	๑	๔-๕	ตสฺมึ สมเย สตฺถา	ปญฺหํ น ปุจฺฉติ ฯ
	๔	ราธเถระ	๒	๑-๒	อเถกทิวสํ สตฺถา ปจฺจูสกาเล	กติปาเหนว อรหตฺตํ ปาปุณิ ฯ
๒๕๔๑	๒	จิตตหัตถเถระ	๑	๑๓๕	ตสฺมึ ขเณ ตสฺส ภริยา	ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ ฯ
	๔	ชีวกมิยเวฬุวเถระ	๒	๗๘-๗๙	ตตฺถ ปน เทฺว มหลฺลกภิกฺขู	นิวาสนฏฺฐานสทิสํ อุปาสนาติ ฯ
๒๕๔๒	๓	วิฑูฑภะ	๑	๒๑-๒๒	สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปน	จิตา จ ชีวิตํ ลภึสุ ฯ

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อเถกทิวสํ สตฺถา ปจฺจูสสมเย โลกํ โวโลเกนฺโต เทวโลกา จวิตฺวา ภทฺทิยนคเร เสฏฺฐิกุเล นิพฺพตฺตสฺส ภทฺทิยสฺส นาม เสฏฺฐิปุตฺตสฺส อุปนิสฺสย-สมฺปตฺตึ ทิสฺวา อนาถปิณฺฑิกสฺส เคเห ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา อุตฺตรทฺวาราภิมุโข อโหสิ ฯ ปกติยาปิ สตฺถา วิสาขาย เคเห ภิกฺขํ คณฺหิตฺวา ทกฺขิณทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา เชตวเน วสติ, อนาถปิณฺฑิกสฺส เคเห ภิกฺขํ คณฺหิตฺวา ปาจีนทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา ปุพฺพาราเม วสติ ฯ อุตฺตรทฺวารํ สนฺธาย คจฺฉนฺตํเยว ภควนฺตํ ทิสฺวา “จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ ชานนฺติ ฯ วิสาขาปิ ตํทิวสํ “สตฺถา อุตฺตรทฺวาราภิมุโข คโตติ สุตฺวาว เวเคน คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา อาห “จาริกํ คนฺตุกามตฺถ ภนฺเตติ ฯ “อาม วิสาเขติ ฯ “ภนฺเต เอตฺตกํ ธนํ ปริจฺจชิตฺวา ตุมฺหากํ วิหารํ กาเรมิ, นิวตฺตถ ภนฺเตติ ฯ “อนิวตฺตคมนํ อิทํ วิสาเขติ ฯ สา “อทฺธา เหตุสมฺปนฺนํ กญฺจิ ปสฺสติ ภควาติ จินฺเตตฺวา “เตนหิ ภนฺเต มยฺหํ กตากตวิชานนกํ เอกํ ภิกฺขุ์ นิวตฺตาเปตฺวา คจฺฉถาติ อาห ฯ “ยํ โรเจสิ, ตสฺส ปตฺตํ คณฺห วิสาเขติ ฯ สา กิญฺจาปิ อานนฺทตฺเถรํ ปียายติ, “มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร อิทฺธิมา, เอตํ เม นิสฺสาย กมฺมํ ลหุ์ นิปฺปชฺชิสฺสตีติ ปน จินฺเตตฺวา เถรสฺส ปตฺตํ คณฺหิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อเถกทิวสํ วิหาเร ธมฺมสฺสวนํ สงฺฆฏฺฐํ ฯ "สตฺถา ธมฺมํ เทเสตีติ สุตฺวา สพฺเพปิ เต กุฏุมฺพิกา "ธมฺมํ สุณิสฺสามาติ ภริยาย สทฺธึ วิหารํ อคมํสุ ฯ เตสํ วิหารมชฺฌํ ปวิฏฺฐกฺขเณ วสฺสํ อุฏฺฐหิ ฯ เยสํ กุลุปกา วา ญาตี วา สามเณราทโย อตฺถิ, เต เตสํ ปริเวณานิ ปวิสึสุ ฯ เต ปน ตถารูปานํ นตฺถิตาย กตฺถจิ ปวิสิตุํ อวิสหนฺตา วิหารมชฺเฌเยว อฏฺฐํสุ ฯ อถ เน เชฏฺฐกกุฏุมฺพิโก อาห "ปสฺสถ อมฺหากํ วิปฺปการํ, กุลปุตฺเตหิ นาม เอตฺตเกน ลชฺชิตุํ ยุตฺตนฺติ ฯ "อยฺย กึ กโรมาติ ฯ "มยํ วิสฺสาสิกฏฺฐานสฺส อภาเวน อิมํ วิปฺปการํ ปตฺตา, สพฺเพ ธนํ สหริตฺวา ปริเวณํ กโรมาติ ฯ "สาธุ อยฺยาติ ฯ เชฏฺฐโก สหสฺสํ อทาสิ, เสสา ปญฺจ ปญฺจ สตานิ, อิตฺถิโย อฑฺฒเตยฺยานิ อฑฺฒเตยฺยานิ สตานิ ฯ เต ตํ ธนํ สหริตฺวา สหสฺสกูฏาคารปริวารํ สตฺถุ วสนตฺถาย มหาปริเวณํ นาม อารภึสุ ฯ นวกมฺมสฺส มหนฺตตาย ธเน อปฺปโหนฺเต, ปุพฺเพ ทินฺนธนโต ปุน อุปฑฺฒุปฑฺฒํ อทำสุ ฯ นิฏฺฐิเต ปริเวเณ, วิหารมหำ กโรนฺตา พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส สตฺตาหำ มหาทานำ ทตฺวา วีสติยา ภิกฺขุสหสฺสานำ จีวรานิ สชฺชยึสุ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้นในวันหนึ่ง อ. พระศาสดา ทรงตรวจดูอยู่ซึ่งโลก * ในสมัยอันขจัดเฉพาะซึ่งมืด ทรงเห็นแล้วซึ่งความถึงพร้อมแห่งอุปนิสัยแห่งบุตรของเศรษฐีชื่อว่าภัททิยะ ผู้จุติจากเทวโลกแล้ว จึงบังเกิดแล้วในสกุลของเศรษฐีในพระนครชื่อว่าภัททิยะ ทรงกระทำแล้วซึ่งกิจด้วยภัตรในเรือนแห่งเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ เป็นผู้มีพระพักตร์เฉพาะต่อประตูอันตั้งอยู่แล้วในทิศอุดร ได้เป็นแล้ว ฯ อ. พระศาสดา ทรงรับแล้วซึ่งภิกษาในเรือนของนางวิสาขา เสด็จออกแล้วโดยประตูอันตั้งอยู่แล้วในทิศทักษิณ ย่อมประทับอยู่ในวิหารชื่อว่าเชตวัน ทรงรับแล้วซึ่งภิกษาในเรือนของเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ เสด็จออกแล้วโดยประตูอันตั้งอยู่แล้วในทิศปราจีน ย่อมประทับอยู่ในวิหารชื่อว่าบุพพาราม แม้โดยปกติ ฯ อ. ชน ท. เห็นแล้วซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เสด็จไปอยู่หมายซึ่งประตูอันตั้งอยู่แล้วในทิศอุดรนั่นเทียว ย่อมรู้ว่า อ. พระศาสดาจักทรงหลีกไปสู่ที่จาริก ดังนี้ ฯ แม้ อ. นางวิสาขาฟังแล้วว่า อ. พระศาสดาเป็นผู้มีพระพักตร์เฉพาะต่อประตูอันตั้งอยู่แล้วในทิศอุดร เป็น เสด็จไปแล้ว ดังนี้เทียว ในวันนั้น ไปแล้วโดยเร็ว ถวายบังคมแล้ว ทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. พระองค์ เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเสด็จไปสู่ที่จาริก ย่อมเป็นหรือ ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดาตรัสแล้วว่า ดูก่อนวิสาขา เออ อ. เรา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันไปสู่ที่จาริก ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. นางวิสาขาทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. หม่อมฉันสละแล้วซึ่งทรัพย์อันมีประมาณเท่านี้ ยังบุคคลย่อมให้สร้างซึ่งวิหารเพื่อพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. พระองค์ ขอจงเสด็จกลับ ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดาตรัสแล้วว่า ดูก่อนวิสาขา อ. การไป

---

* โลกมี ๓ คือ ๑. สังขารโลก ๒. สัตวโลก ๓. โอกาสโลก. ในที่นี้หมายถึงสัตวโลก

แห่งเรานี้ เป็นการไปอันไม่กลับ ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. นางวิสาขานั้นคิดแล้วว่า อ. พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทรงเห็นซึ่งใคร ๆ ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยเหตุแน่แท้ ดังนี้ ทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้น อ. พระองค์ยังภิกษุรูปหนึ่ง ผู้รู้ซึ่งกรรมอันหม่อมฉันทำแล้วหรือไม่ทำแล้วให้กลับแล้วขอจงเสด็จไป ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนวิสาขา อ. เธอจงรับซึ่งบาตรของ - อ. เธอย่อมชอบใจซึ่งภิกษุใด - ภิกษุนั้น ดังนี้ ฯ อ. นางวิสาขานั้น ย่อมประพฤติรักซึ่งพระเถระชื่อว่าอานนท์แม้ก็จริง ถึงอย่างนั้น อ. นางวิสาขานั้น คิดแล้วว่า อ. พระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ เป็นผู้มีฤทธิ์ย่อมเป็น อ. การงานของเรา จักสำเร็จพลันเพราะอาศัยซึ่งพระเถระนั่น ดังนี้ รับแล้วซึ่งบาตรของพระเถระ ฯ

แปลโดยอรรถ

๒. ครั้นภายหลังวันหนึ่ง เขาป่าวร้องการฟังธรรมในวิหาร ฯ กุฎุมพีเหล่านั้นแม้ทั้งหมด ฟังว่า พระบรมศาสดาจะทรงแสดงธรรม คิดว่า พวกเราจักฟังธรรม จึงได้ไปยังวิหารกับภรรยา ฯ ในขณะที่พวกเขาเข้าไปท่ามกลางวิหาร ฝนตั้งเค้าแล้ว ฯ สามเณรเป็นต้น ผู้เป็นชีต้นหรือเป็นญาติของชนเหล่าใดมีอยู่ ชนเหล่านั้นก็เข้าไปยังบริเวณของสามเณรเป็นต้นเหล่านั้น ฯ ส่วนกุฎุมพีเหล่านั้น ไม่อาจจะเข้าไปในบริเวณไหน ๆ ได้ เพราะชนทั้งหลายเห็นปานนั้นไม่มี จึงได้ยืนอยู่ในท่ามกลางวิหารนั่นเอง ฯ ครั้งนั้น หัวหน้ากุฎุมพีกล่าวกะกุฎุมพีเหล่านั้นว่า ท่านทั้งหลายเห็นประการอันแปลกของพวกเราไหม ธรรมดากุลบุตรทั้งหลายควรที่จะละอายใจด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ ฯ กุฎุมพีเหล่านั้นถามว่า นายท่าน พวกเราจะทำอะไร ฯ หัวหน้ากุฎุมพีกล่าวว่า เพราะความไม่มีสถานที่แห่งบุคคลผู้คุ้นเคย พวกเราจึงถึงประการอันแปลกนี้ พวกเราทั้งหมดจงรวบรวมทรัพย์แล้วสร้างบริเวณเถิด ฯ พวกเขารับว่า ดีครับนายท่าน ฯ หัวหน้าได้ให้ทรัพย์พันหนึ่ง ที่เหลือคนละ ๕๐๐

สตรีคนละ ๒๕๐ ฯ พวกเขารวบรวมทรัพย์นั้นแล้ว เริ่มสร้างชื่อบริเวณใหญ่ ซึ่งมีเรือนยอด ๑ พันเป็นบริวารเพื่อต้องการเป็นที่ประทับของพระศาสดา ฯ เมื่อทรัพย์ไม่พอเพราะการก่อสร้างเป็นงานใหญ่ คนเหล่านั้นได้ให้ทรัพย์อีกคนละกึ่ง ๆ จากทรัพย์ที่ให้ในครั้งก่อน ฯ เมื่อบริเวณสำเร็จแล้ว พวกเขาเมื่อทำการฉลองวิหาร ได้ถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอด ๗ วัน ตระเตรียมจีวรสำหรับภิกษุ ๒ หมื่นรูป ฯ

พระราชรัตนมุนี ปญฺญาสิริ วัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. เวชฺโช ทิสฺวา “กึ ภนฺเต นตฺถุกมฺมํ กตนฺติ ปุจฺฉิ ฯ “อาม อุปาสกาติ ฯ “กีทิสํ ภนฺเตติ ฯ “รุชเตว อุปาสกาติ ฯ “นิสีทิตฺวา โว ภนฺเต กตํ, นิปชฺชิตฺวาติ ฯ เถโร ตุณฺหี อโหสิ, ปุนปฺปุนํ ปุจฺฉิโตปิ, น กิญฺจิ กเถสิ ฯ อถ นํ เวชฺโช “ภนฺเต ตุมฺเห สปฺปายํ น กโรถ, อชฺช ปฏฺฐาย 'อสุเกน เม เตลํ ปกฺกนฺติ มา วทิตฺถ, อหํปิ 'มยา โว เตลํ ปกฺกนฺติ น วกฺขามีติ อาห ฯ โส เวชฺเชน ปจฺจกฺขาโต, วิหารํ คนฺตฺวา “เวชฺเชนาปิ ปจฺจกฺขาโตสิ, อิริยาปถํ มา วิสฺสชฺชิ สมณาติ,

“ปฏิกฺขิตฺโต ติกิจฺฉาย เวชฺเชนาสิ วิวชฺชิโต
นิยโต มจฺจุราชสฺส, กึ ปาลิต ปมชฺชสีติ

อิมาย คาถาย อตฺตานํ โอวทิตฺวา สมณธมฺมํ อกาสิ ฯ อถสฺส มชฺฌิมยาเม อติกฺกนฺตมตฺเต, อปฺปฺพฺพํ อจริมํ อกฺขีนิ เจว กิเลสา จ ปภิชฺชึสุ ฯ โส สุกฺขวิปสฺสโก อรหา หุตฺวา คพฺภํ ปวิสิตฺวา นิสีทิ ฯ ภิกฺขู ภิกฺขาจารเวลาย คนฺตฺวา “ภิกฺขาจารกาโล ภนฺเตติ อาหํสุ ฯ “กาโล อาวุโสติ ฯ “อาม ภนฺเตติ ฯ “เตนหิ คจฺฉถาติ ฯ “ตุมฺเห ปน ภนฺเตติ ฯ “อกฺขีนิ เม อาวุโส ปริหีนานีติ ฯ เต ตสฺส อกฺขีนิ โอโลเกตฺวา อสฺสุปุณฺณเนตฺตา หุตฺวา “ภนฺเต มา จินฺตยิตฺถ, มยํ โว ปฏิชคฺคิสฺสามาติ เถรํ อสฺสาเสตฺวา กตฺตพฺพยุตฺตกํ วตฺตปฏิวตฺตํ กตฺวา คามํ ปวิสึสุ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. เถโรปิ อิตเร สฏฺฐิภิกฺขู นิรนฺตรํ โอวทติ ฯ เต ตสฺโสวาเท ฐตฺวา อุปกฺกฏฺฐาย ปวารณาย, สพฺเพว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณึสุ, วุตฺถวสฺสา จ ปน สตฺถารํ ทฏฺฐุกามา หุตฺวา เถรํ อาหํสุ "ภนฺเต สตฺถารํ ทฏฺฐุกามมฺหาติ ฯ เถโร เตสํ วจนํ สุตฺวา จินฺเตสิ "อหํ ทุพฺพโล, อนฺตรามคฺเค จ อมนุสฺสปริคฺคหิตา อฏวี อตฺถิ, มยิ เอเตหิ สทฺธึ คจฺฉนฺเต, สพฺเพ กิลมิสฺสนฺติ, ภิกฺขํปิ ลภิตุ์ น สกฺขิสฺสนฺติ, อิเม ปุเรตรเมว เปเสสฺสามีติ ฯ อถ เน อาห "อาวุโส ตุมฺเห ปุรโต คจฺฉถาติ ฯ "ตุมฺเห ปน ภนฺเตติ ฯ "อหํ ทุพฺพโล, อนฺตรามคฺเค จ อมนุสฺสปริคฺคหิตา อฏวี อตฺถิ, มยิ ตุมฺเหหิ สทฺธึ คจฺฉนฺเต, สพฺเพ กิลมิสฺสถ, ตุมฺเห ปุรโต คจฺฉถาติ ฯ "มา ภนฺเต เอวํ กริตฺถ, มยํ ตุมฺเหหิ สทฺธึเยว คมิสฺสามาติ ฯ "มา โว อาวุโส เอวํ รุจฺจิตฺถ, เอวํ สนฺเต มยฺหํ อผาสุกํ ภวิสฺสติ, มยฺหํ กนิฏฺโฐ ตุมฺเห ทิสฺวา ปุจฺฉิสฺสติ, อถสฺส มม จกฺขูนํ ปริหีนภาวํ อาโรเจยฺยาถ, โส มยฺหํ สนฺติกํ กญฺจิเทว ปหิณิสฺสติ, เตน สทฺธึ อาคจฺฉิสฺสามิ, ตุมฺเห มม วจเนน ทสพลญฺจ อสีติมหาเถเร จ วนฺทถาติ เต อุยฺโยเชสิ ฯ เต เถรํ ขมาเปตฺวา อนฺโตคามํ ปวิสึสุ ฯ มนุสฺสา เต นิสีทาเปตฺวา ภิกฺขํ ทตฺวา "กึ ภนฺเต อยฺยานํ คมนากาโร ปญฺญายตีติ ฯ "อาม อุปาสกา, สตฺถารํ ทฏฺฐุกามมฺหาติ ฯ เต ปุนปฺปุนํ ยาจิตฺวา เตสํ คมนฉนฺทเมว ญตฺวา อนุคนฺตฺวา ปริเทวิตฺวา นิวตฺตึสุ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. หมอเห็นแล้ว ถามแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. กรรมคือการนัตถุ์ (การเป่าน้ำมันทางจมูก) อันท่านทำแล้วหรือ ดังนี้ ฯ อ. พระเถระกล่าวแล้วว่า ดูก่อนอุบาสก เออ อ. กรรมคือการนัตถุ์ อันเราทำแล้ว ดังนี้ ฯ อ. หมอนั้นถามแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. คู่แห่งนัยน์ตา เป็นเช่นไร ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. พระเถระกล่าวแล้วว่า ดูก่อนอุบาสก อ. คู่แห่งนัยน์ตา ปวดอยู่นั่นเทียว* ดังนี้ ฯ อ. หมอนั้น ถามแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. กรรมคือการนัตถุ์ อันท่านนั่งแล้วทำแล้วหรือ หรือว่า อ. กรรมคือการนัตถุ์ อันท่านนอนแล้วทำแล้ว ดังนี้ ฯ อ. พระเถระเป็นผู้นิ่ง ได้เป็นแล้ว แม้ผู้อันหมอนั้นถามแล้วบ่อย ๆ ไม่กล่าวแล้ว ซึ่งคำอะไร ๆ ฯ ครั้งนั้น อ. หมอกล่าวแล้วกะพระเถระนั้นว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. ท่านย่อมไม่กระทำซึ่งความสบาย อ. ท่านอย่ากล่าวแล้วว่า อ. น้ำมันอันหมอโน้นหุงแล้วแก่เรา[๒] ดังนี้ แม้ อ. กระผมจักไม่กล่าวว่า อ. น้ำมัน อันกระผมหุงแล้วแก่ท่าน ดังนี้ จำเดิมแต่วันนี้ ดังนี้ ฯ อ. พระเถระนั้น ผู้อันหมอบอกคืนแล้ว ไปแล้วสู่วิหาร คิดแล้วว่า อ. ท่านเป็นผู้แม้อันหมอบอกคืนแล้ว ย่อมเป็น ดูก่อนสมณะ อ. ท่านอย่าสละแล้ว ซึ่งอิริยาบถ ดังนี้ สอนแล้วซึ่งตนด้วยคาถานี้ว่า

อ. ท่าน เป็นผู้อันอันหมอ ปฏิเสธแล้ว เป็นผู้อันหมอ
เว้นแล้วจากอันเยียวยา (การรักษา) ย่อมเป็น อ. ท่าน
เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อมัจจุผู้พระราชา ย่อมเป็น ดูก่อนปาลิตะ
อ. ท่านย่อมประมาท เพราะเหตุไร ดังนี้

ได้กระทำแล้ว ซึ่งสมณธรรม ฯ

---

* แปลว่า อ. ลม เสียดแทงอยู่นั่นเทียว ก็ได้

[๒] แปลว่า อ. น้ำมันอันหมอโน้นให้สุกแล้วเพื่อเรา ก็ได้

ครั้งนั้น ครั้นเมื่อยามอันมีในท่ามกลาง เป็นกาลสักว่าก้าวล่วงแล้ว มีอยู่ อ. นัยน์ตา ท. ด้วยนั่นเทียว อ. กิเลส ท. ด้วย ของพระเถระนั้นแตกทั่วแล้ว ไม่ก่อน ไม่หลัง ฯ อ. พระเถระนั้น เป็นพระอรหันต์ ผู้เห็นแจ้งอย่างแห้งแล้ง เป็น เข้าไปแล้วสู่ห้องนั่งแล้ว ฯ อ. ภิกษุ ท. ไปแล้วในเวลาอันเป็นที่เที่ยวไป เพื่อภิกษา กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. กาลนี้ เป็นกาลอันเป็นที่เที่ยวไป เพื่อภิกษา ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. พระเถระถามแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. อ. กาลนี้ เป็นกาล ย่อมเป็นหรือ ดังนี้ฯ อ. ภิกษุ ท. กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอรับ อ. กาลนี้ เป็นกาล ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. พระเถระกล่าวแล้วว่า ถ้าอย่างนั้น อ. ท่าน ท. จงไปเถิด ดังนี้ ฯ อ. ภิกษุ ท. ถามแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ อ. ท่านเล่า ดังนี้ฯ อ. พระเถระกล่าวแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. อ. นัยน์ตา ท. ของผม เสื่อมรอบแล้ว ดังนี้ฯ อ. ภิกษุ ท. เหล่านั้น แลดูแล้ว ซึ่งนัยน์ตา ท. ของพระเถระนั้น เป็นผู้มีดวงตาอันเต็มแล้วด้วยน้ำตา เป็น ยังพระเถระให้หายใจออกแล้ว (ให้โล่งใจ) ด้วยคำว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. ท่าน อย่าคิดแล้ว อ. กระผม ท. จักปฏิบัติซึ่งท่าน ดังนี้ กระทำแล้วซึ่งวัตร และวัตรตอบ อันสมควรแล้วแก่ความเป็นวัตรอันตนพึงทำ เข้าไปแล้วสู่บ้าน ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. แม้พระเถระย่อมสั่งสอนภิกษุ ๖๐ รูปนอกนี้มิได้ขาด ฯ พวกเธอตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน ครั้นใกล้ดิถีปวารณา ทุกรูปเทียวบรรลุพระอรหัต พร้อมกับปฏิสัมภิทา ก็แลเธอทั้งหลายผู้ออกพรรษาแล้ว เป็นผู้ประสงค์จะเฝ้าพระบรมศาสดา จึงเรียนพระเถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมทั้งหลาย เป็นผู้ประสงค์จะเฝ้าพระบรมศาสดา ฯ พระเถระฟังคำของภิกษุเหล่านั้นแล้ว คิดว่า เราเป็นผู้ทุพพลภาพ และในระหว่างทาง ดงที่ถูกอมนุษย์ยึดครอง ก็มี เมื่อเราไปกับภิกษุเหล่านี้ เธอทั้งหมดจักลำบาก จักไม่อาจเพื่อจะได้ภิกษา อีกด้วย เราจักส่งภิกษุเหล่านี้ไปก่อนกว่าทีเดียว ฯ ลำดับนั้น พระเถระกล่าวกะ

ภิกษุเหล่านั้นว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายล่วงหน้าไปก่อนเถิด ฯ ภิกษุเหล่านั้นถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ท่านเล่า ฯ พระเถระตอบว่า ผมเป็นผู้ทุพพลภาพ และในระหว่างทาง ดงที่ถูกอมนุษย์ยึดครองก็มี เมื่อผมไปกับท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหมดจะลำบาก ขอท่านทั้งหลายจงล่วงหน้าไปก่อนเถิด ฯ ภิกษุเหล่านั้นกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านอย่าทำอย่างนี้เลย ปวงกระผมจะไปพร้อมกับท่านนั่นแหละ ฯ พระเถระกล่าวว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายอย่าชอบใจอย่างนี้เลย เมื่อเป็นอย่างนี้ ความไม่ผาสุกจักมีแก่ผม น้องชายของผมเห็นท่านทั้งหลายจะถาม (ถึงผม) เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านทั้งหลายพึงบอกความเสียจักษุทั้งสองของผมแก่เขา เขาจะส่งใครสักคนมายังสำนักของผม ผมจะมากับคนนั้น ขอท่านทั้งหลายจงถวายบังคมพระทศพลและไหว้พระอสีติมหาเถระ ตามคำของผมเถิด ดังนี้แล้ว ส่งภิกษุเหล่านั้นไปแล้ว ฯ เธอทั้งหลายขอขมาพระเถระแล้ว เข้าไปภายในบ้าน ฯ มนุษย์ทั้งหลายนิมนต์ให้ภิกษุเหล่านั้นนั่งแล้วถวายภิกษาแล้ว ถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อาการคือการไปแห่งพระผู้เป็นเจ้า ย่อมปรากฏ หรือ ฯ ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า ใช่แล้ว อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย ปวงอาตมภาพ เป็นผู้ประสงค์จะเฝ้าพระบรมศาสดา ฯ มนุษย์เหล่านั้นอ้อนวอนแล้วอ้อนวอนอีก ครั้นทราบฉันทะคือการไปให้ได้ของภิกษุเหล่านั้นแล้ว จึงตามไปส่ง ครั่นครวญกลับมา ฯ

พระราชรัตนมุนี ปณฺณาสิริ วัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตตฺรายํ อนุปุพฺพีกถา: "สาวตฺถิยํ มหาโกสลรญฺโญ ปุตฺโต ปเสนทิกุมาโร นาม, เวสาลิยํ ลิจฺฉวิกุมาโร มหาลิ นาม, กุสินารายํ มลฺลราชปุตฺโต พนฺธุโล นามาติ อิเม ตโย ทิสาปาโมกฺขสฺสาจริยสฺส สนฺติเก สิปฺปุคฺคหณตฺถํ ตกฺกสิลํ คนฺตฺวา พหินคเร สาลายํ สมาคตา อญฺญมญฺญสฺส อาคตการณญฺจ กุลญฺจ นามญฺจ ปุจฺฉิตฺวา สหายกา หุตฺวา เอกโต ว อาจริยํ อุปสงฺกมิตฺวา น จิรสฺเสว อุคฺคหิตสิปฺปา อาจริยํ อาปุจฺฉิตฺวา เอกโต ว นิกฺขมิตฺวา สกสกฏฺฐานานิ อคมํสุ ฯ เตสุ ปเสนทิกุมาโร ปิตุ สิปฺปึ ทสฺเสตฺวา ปสนฺเนน ปิตรา รชฺเช อภิสิตฺโต ฯ มหาลิกุมาโร ลิจฺฉวีนํ สิปฺปึ ทสฺเสนฺโต มหนฺเตน อุสฺสาเหน ทสฺเสสิ ฯ ตสฺส อกฺขีนิ ภิชฺชิตฺวา อคมํสุ ฯ ลิจฺฉวิราชาโน "อโห วต อมฺหากํ อาจริโย อกฺขิวินาสํ ปตฺโต, น ตํ ปริจฺจชิสฺสาม อุปฏฺฐหิสฺสาม นนฺติ ตสฺส สตสหสฺสฏฺฐานกํ เอกํ ทฺวารํ อทํสุ ฯ โส ตํ นิสฺสาย ปญฺจสเต ลิจฺฉวิราชปุตฺเต สิปฺปึ สิกฺขาเปนฺโต วสิ ฯ พนฺธุลกุมาโร สฏฺฐี เวฬุ คเหตฺวา มชฺเฌ อยสลากํ ปกฺขิปิตฺวา สฏฺฐิกลาเป อุสฺสาเปตฺวา ฐปีเต, มลฺลราชกุเลหิ "อิเม กปฺเปตูติ วุตฺเต, อสีติหตฺถํ อากาสํ อุลฺลงฺฆิตฺวา อสินา กปฺเปนฺโต อคมาสิ ฯ โส โอสานกลาเป อยสลากาย "กิรีติ สทฺทํ สุตฺวา "กิเมตนฺติ ปุจฺฉิตฺวา สพฺพกลาเปสุ อยสลากานํ ฐปิตภาวํ สุตฺวา อสึ ฉฑฺเฑตฺวา โรทมาโน "มยฺหํ เอตฺตเกสุ ญาติสุหชฺเชสุ เอโกปิ สสิเนโห หุตฺวา อิมํ การณํ นาจิกฺขิ; สเจ หิ อหํ ชาเนยฺยํ, อยสลากาย สทฺทํ อนุฏฺฐาเปนฺโต ว ฉินฺเทยฺยนฺติ วตฺวา ฯเปฯ ตตฺเถว วาสํ กปฺเปสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อานนฺทตฺเถโรปิ กปฺปสตสหสฺสปูริตปารมี อภินีหารสมฺปนฺโน มหาปุญฺโญ อตฺตโน การณวสิกตาย กุลสฺส ปสาทํ รกฺขนฺโต อฏฺ ฐาสิ ฯ ตํ เอกกเมว นิสีทาเปตฺวา ปริวิสึสุ ฯ ราชา ภิกฺขูนํ คตกาเล อาคนฺตฺวา ขาทนียโภชนียานิ ตเถว ชิตานิ ทิสฺวา "กึ อยฺยา นาคมึสูติ ปุจฺฉิตฺวา "อานนฺทตฺเถโร เอกโก ว อาคโต เทวาติ สุตฺวา "อทฺธา เอตฺตกมฺเม เฉทนมกึสูติ ภิกฺขูนํ กุทฺโธ สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา "ภนฺเต มยา ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ ภิกฺขา ปฏิยตฺตา, อานนฺทตฺเถโร กิร เอกโก ว อาคโต, ปฏิยตฺตภิกฺขา ตเถว ชิตา, ปญฺจสตา ภิกฺขู มม เคเห สญฺญึ น กรึสุ; กินฺนุ โข การณนฺติ อาห ฯ สตฺถา ภิกฺขูนํ โทสํ อวตฺวา "มหาราช มม สาวกานํ ตุมฺเหหิ สทฺธึ วิสฺสาโส นตฺถิ, เตน น คตา ภวิสฺสนฺตีติ วตฺวา กุลานํ อนุปคมนการณญฺจ อุปคมนการณญฺจ ปกาเสนฺโต ภิกฺขู อามนฺเตตฺวา อิมํ สุตฺตมาห ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าวโดยลำดับ ในเรื่องนั้น นี้ : อ.พระกุมาร ท. สาม เหล่านี้ คือ อ.พระโอรส ของพระราชาพระนามว่ามหาโกศล ในพระนครชื่อว่าสาวัตถี พระนามว่าปเสนทิกุมาร อ.พระกุมาร ของเจ้าลิจฉวี ในพระนครชื่อว่าเวสาลี พระนามว่ามหาลิ อ.พระโอรสของเจ้ามัลละ ในพระนครชื่อว่ากุสินารา พระนามว่าพันธุละ เสด็จไปแล้ว สู่พระนครชื่อว่าตักกสิลา เพื่ออันเรียนซึ่งศิลปะ ในสำนัก ของอาจารย์ผู้ทิศาปาโมกข์ เสด็จมาพร้อมกันแล้ว ที่ศาลาในภายนอกแห่งพระนคร ตรัสถามแล้วซึ่งเหตุแห่งตนมาแล้วด้วย ซึ่งตระกูลด้วย ซึ่งพระนามด้วย ของกันและกัน เป็นพระสหายกัน เป็น เสด็จเข้าไปหาแล้ว ซึ่งอาจารย์ โดยความเป็นอันเดียวกันเทียวผู้มีศิลปะอันเรียนแล้วต่อกาลไม่นานนั่นเทียว ทรงอำลาแล้ว ซึ่งอาจารย์ เสด็จออกไปแล้ว โดยความเป็นอันเดียวกันเทียว ได้เสด็จไปแล้ว สู่ที่ของตน ๆ ฯ อ. - ในพระกุมาร ท. สาม เหล่านั้นหนา - พระกุมารพระนามว่าปเสนทิ ทรงแสดงแล้ว ซึ่งศิลปะแก่พระบิดา อันพระบิดา ผู้ทรงเลื่อมใสแล้ว อภิเษกแล้ว ในความเป็นแห่งพระราชา ฯ อ.พระกุมารพระนามว่า มหาลิ เมื่อทรงแสดง ซึ่งศิลปะ แก่เจ้าลิจฉวี ท. ทรงแสดงแล้ว ด้วยความอุตสาหะใหญ่ ฯ อ.พระเนตร ท. ของพระกุมารพระนามว่ามหาลินั้น ได้แตกไปแล้ว ฯ อ.เจ้าลิจฉวี ท. ทรงปรึกษากันแล้วว่า โอ หนอ อ.อาจารย์ ของเรา ท. ถึงแล้ว ซึ่งความพินาศแห่งนัยน์ตา อ.เรา ท. จักไม่สละรอบ ซึ่งอาจารย์นั้น จักบำรุง ซึ่งอาจารย์นั้น ดังนี้ ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งประตู แห่งหนึ่ง อันเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งแสนแห่งทรัพย์ แก่พระกุมาร พระนามว่ามหาลินั้น ฯ อ.พระกุมารพระนามว่ามหาลินั้น ทรงอาศัยแล้ว ซึ่งประตูนั้น ทรงยังพระโอรสของเจ้าลิจฉวี ท. ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ ให้ศึกษาอยู่ ซึ่งศิลปะประทับอยู่แล้ว ฯ อ.พระกุมารพระนามว่าพันธุละ ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า

อ.พระกุมารพระนามว่าพันธุละ จงฟัน ซึ่งมัดหกสิบ ท. เหล่านี้ ดังนี้ อันตระกูลแห่งเจ้ามัลละ ท. ตรัสแล้ว ทรงกระโดดขึ้นแล้ว สู่อากาศ อันมีศอกแปดสิบเป็นประมาณ ทรงฟันอยู่ ซึ่งมัด หกสิบ ท. อันอันตระกูลแห่งเจ้ามัลละ ท. ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งไม้ไผ่ ท. หกสิบ ทรงใส่เข้าแล้ว ซึ่งซี่ อันเป็นวิการแห่งเหล็กในท่ามกลาง ทรงยังบุคคลให้ยกขึ้นแล้ว ทรงตั้งไว้แล้ว ด้วยดาบ ได้เสด็จไปแล้ว ฯ อ.พระกุมารพระนามว่าพันธุละนั้น ทรงสดับแล้ว ซึ่งเสียงว่า กิริ ดังนี้ ของซี่อันเป็นวิการแห่งเหล็ก ในมัดอันเป็นที่สุดลง ตรัสถามแล้วว่า อ.สัททชาตนั่น อะไร ดังนี้ ทรงสดับแล้ว ซึ่งความที่แห่งซี่อันเป็นวิการแห่งเหล็ก ท. เป็นของอันอันตระกูลแห่งเจ้ามัลละ ท. ทรงตั้งไว้แล้ว ในมัดทั้งปวง ท. ทรงทิ้งแล้ว ซึ่งดาบ กันแสงอยู่ ตรัสแล้วว่า อ. - ในบุคคลผู้มีใจดี ท. ผู้มีประมาณเท่านี้หนา - บุคคลแม้คนเดียว เป็นผู้เป็นไป กับด้วยความรัก เป็น ไม่บอกแล้ว ซึ่งเหตุนี้ แก่เรา ก็ ถ้าว่า อ.เรา พึงรู้ไซร้ อ.เรา พึงตัด ไม่ยังเสียง ของซี่อันเป็นวิการแห่งเหล็ก ให้ตั้งขึ้นอยู่เทียว ดังนี้ ฯลฯ ทรงสำเร็จแล้ว ซึ่งการประทับอยู่ในพระนครชื่อว่าสาวัตถีนั้นนั่นเทียว ฯ

แปลโดยอรรถ

๒. แม้พระอานนท์เถระ ผู้มีบารมีอันบำเพ็ญแล้วตั้งแสนกัปป์ สมบูรณ์ด้วยอภินิหาร มีบุญมาก เมื่อจะรักษาความเลื่อมใสของตระกูล จึงได้ยับยั้งอยู่ เพราะความที่ตนเป็นไปในอำนาจแห่งเหตุ ฯ เหล่าราชบุรุษ นิมนต์ท่านรูปเดียวเท่านั้นให้นั่งแล้วจึงอังคาส ฯ พระราชาเสด็จมาในเวลาที่เหล่าภิกษุไปแล้ว ทอดพระเนตรเห็นของเคี้ยวและของฉันทั้งหลาย ตั้งอยู่อย่างนั้นแหละ จึงตรัสถามว่า พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายมิได้มาหรือ ทรงสดับว่า พระอานนท์เถระมารูปเดียวเท่านั้น พระเจ้าข้า ทรงพิโรธพระภิกษุทั้งหลายว่า พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายได้ทำการตัดขาดจากเราเพียงเท่านี้เป็นแน่ ดังนี้แล้วจึงเสด็จไปยังสำนัก

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อเถกทิวสํ ราชา อุปริปาสาเท ฐิโต อนฺตรวีถึ โอโลกยมาโน "อนาถปิณฺฑิกสฺส จูฬอนาถปิณฺฑิกสฺส วิสาขาย สุปฺปวาสายาติ เอเตสํ เคเห ภตฺตกิจฺจตฺถาย คจฺฉนฺเต อเนกสหสฺเส ภิกฺขู ทิสฺวา "กหํ อยฺยา คจฺฉนฺตีติ ปุจฺฉิตฺวา, "เทว อนาถปิณฺฑิกสฺส เคเห นิจฺจภตฺตสลากภตฺตคิลานภตฺตาทีนํ อตฺถาย เทวสิกํ เทฺว ภิกฺขุสหสฺสานิ คจฺฉนฺติ, จูฬอนาถปิณฺฑิกสฺส เคหํ ปญฺจสตา ภิกฺขู นิจฺจํ คจฺฉนฺติ, ตถา วิสาขาย, ตถา สุปฺปวาสายาติ วุตฺเต, สยัปิ ภิกฺขุสงฺฆํ อุปฏฺฐหิตฺวากาโม วิหารํ คนฺตฺวา ภิกฺขุสหสฺเสน สทฺธึ สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา สตฺตาหํ สหตฺถา ทานํ ทตฺวา สตฺตเม ทิวเส สตฺถารํ วนฺทิตฺวา "ภนฺเต ปญฺจหิ เม ภิกฺขุสเตหิ สทฺธึ นิพทฺธํ ภิกฺขํ คณฺหาติ อาห ฯ "มหาราช พุทฺธา นาม เอกฏฺฐาเน นิพทฺธํ ภิกฺขํ น คณฺหนฺติ, พหู พุทฺธานํ อาคมนํ ปจฺจาสึสนฺตีติ ฯ "เตนหิ เอกํ ภิกฺขุ นิพทฺธํ เปเสถาติ ฯ สตฺถา อานนฺทตฺเถรสฺส ภารมกาสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ราชา "ภิกฺขุสงฺเฆ อาคเต, ปตฺตํ คเหตฺวา อิเม นาม ปริวิสนฺตูติ อวิจาเรตฺวา สตฺตาหํ สยเมว ปริวิสิตฺวา อฏฺฐเม ทิวเส วิกฺขิตฺโต ปปญฺจํ อกาสิ ฯ ราชกุเล จ นาม อนาณตฺตา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา ภิกฺขู นิสีทาเปตฺวา ปริวิสิตุํ น ลภนฺติ ฯ ภิกฺขู "น มยํ อิธ ชาตุ สกฺขิสฺสามาติ พหู ปกฺกมึสุ ฯ ราชา ทุติยทิวเสปิ ปมชฺชิ ฯ ทุติยทิวเสปิ พหู ปกฺกมึสุ ฯ ตติยทิวเสปิ ปมชฺชิ ฯ ตทา อานนฺทตฺเถรํ เอกกเมว ฐเปตฺวา อวเสสา ปกฺกมึสุ ฯ

ปุญฺญวนฺตา นาม การณวสิกา โหนฺติ กุลานํ ปสาทํ รกฺขนฺติ ฯ ตถาคตสฺส จ "สารีปุตฺตตฺเถโร มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโรติ เทฺว อคฺคสาวกา, "เขมา อุปฺปลวณฺณาติ เทฺว อคฺคสาวิกา, อุปาสเกสุ "จิตฺโต คหปติ หตฺถโก อาฬวโกติ เทฺว อคฺคสาวกา, อุปาสิกาสุ "เวฬุกณฺฏกี นนฺทมาตา ขุชฺชุตฺตราติ เทฺว อคฺคสาวิกา; อิติ อิเม อฏฺฐ ชเน อาทึ กตฺวา ฐานนฺตรปฺปตฺตา สพฺเพปิ สาวกา เอกเทเสน ทสนฺนํ ปารมีนํ ปูริตตฺตา มหาปุญฺญา อภินีหารสมฺปนฺนา ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้นภายหลัง ณ วันหนึ่ง อ.พระราชา ประทับยืนอยู่แล้ว ในเบื้องบนแห่งปราสาท ทรงแลดูอยู่ ซึ่งระหว่างแห่งถนน ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ผู้มีพันมิใช่หนึ่ง ผู้ไปอยู่ เพื่อประโยชน์แก่กิจด้วยภัต ในเรือน ของชน ท. เหล่านี่ คือ ของมหาเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ ของเศรษฐีชื่อว่าจูฬอนาถบิณฑิกะ ของมหาอุบาสิกาชื่อว่าวิสาขา ของอุบาสิกาชื่อว่าสุปปวาสา ตรัสถามแล้วว่า อ.พระผู้เป็นเจ้า ท. ย่อมไป ในที่ไหน ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ อ.พันแห่งภิกษุ ท. สอง ย่อมไป ในเรือน ของมหาเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ ทุก ๆ วัน เพื่อประโยชน์แก่ภัต ท. มีนิตยภัต สลากภัต และคิลานภัตเป็นต้น อ.ภิกษุ ท. มีร้อยห้าเป็นประมาณ ย่อมไป สู่เรือน ของเศรษฐีชื่อว่าจูฬอนาถบิณฑิกะ ตลอดกาลเป็นนิตย์ อ.เหมือนอย่างนั้น คือว่า อ.ภิกษุ ท. มีร้อยห้าเป็นประมาณ ย่อมไป สู่เรือน ของมหาอุบาสิกาชื่อว่าวิสาขา ตลอดกาลเป็นนิตย์ อ.เหมือนอย่างนั้น คือว่า อ.ภิกษุ ท. มีร้อยห้าเป็นประมาณ ย่อมไปสู่เรือน ของอุบาสิกาชื่อว่าสุปปวาสา ตลอดกาลเป็นนิตย์ ดังนี้ อันราชบุรุษ กราบทูลแล้ว เป็นผู้ใคร่เพื่ออันบำรุง ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ แม้เอง เป็น เสด็จไปแล้ว สู่วิหาร ทรงนิมนต์แล้ว ซึ่งพระศาสดา กับ ด้วยพันแห่งภิกษุ ทรงถวายแล้ว ซึ่งทาน ด้วยพระหัตถ์ ของพระองค์ ตลอดวันเจ็ด ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา ในวันที่ ๗ กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระองค์ กับด้วยร้อยแห่งภิกษุ ท. ห้า ขอจงทรงรับ ซึ่งภิกษา ของหม่อมฉัน เนืองนิตย์ ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร ชื่อ อ.พระพุทธเจ้า ท. ย่อมไม่ทรงรับ ซึ่งภิกษา ในที่แห่งเดียว เนืองนิตย์ อ.ชน ท. มาก ย่อมหวังเฉพาะ ซึ่งการเสด็จมา ของพระพุทธเจ้า ท. ดังนี้ ฯ อ.พระราชา กราบทูลแล้วว่า

ถ้าอย่างนั้น อ.พระองค์ ขอจงส่งไป ซึ่งภิกษุ รูปหนึ่ง เนืองนิตย์ ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ได้ทรงกระทำแล้ว ให้เป็นภาระ ของพระเถระชื่อว่าอานนท์ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระราชาไม่ทรงจัดไว้ว่า "เมื่อภิกษุสงฆ์มาแล้ว ชื่อว่าชนเหล่านี้ รับบาตรแล้ว จงอังคาส" ทรงอังคาส ด้วยพระองค์เองเท่านั้น ตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๘ ทรงลืมไป จึงได้ทรงกระทำให้เนิ่นช้าแล้ว ฯ ก็อันธรรมดาในราชตระกูล ชนทั้งหลาย ที่พระราชามิได้ทรงสั่งไว้ ย่อมไม่ได้เพื่อปูอาสนะทั้งหลาย นิมนต์เหล่าภิกษุให้นั่งแล้วอังคาส ฯ ภิกษุทั้งหลาย คิดว่า พวกเราไม่สามารถเพื่อยับยั้งอยู่ได้ในที่นี้ จำนวนมากหลีกไป ฯ พระราชา ทรงลืมแล้ว แม้ในวันที่ ๒ ฯ แม้ในวันที่ ๒ ภิกษุเป็นอันมาก ก็พากันหลีกไป ฯ ถึงในวันที่ ๓ พระราชาก็ทรงลืม ฯ ในกาลนั้น ยกเว้นพระอานนทเถระองค์เดียวเท่านั้น เหล่าภิกษุที่เหลือ พากันหลีกไปแล้ว ฯ

ธรรมดาภิกษุทั้งหลายผู้มีบุญ ย่อมเป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งเหตุ จึงรักษาความเลื่อมใสแห่งตระกูล ทั้งหลายไว้ได้ ฯ ก็ สาวกของพระตถาคต แม้ทั้งหมด ผู้ได้รับฐานันดร ตั้งต้นแต่ชนทั้ง ๘ เหล่านี้ คือพระอัครสาวก ๒ องค์ คือ พระสารีบุตรเถระ พระมหาโมคคัลลานเถระ พระอัครสาวิกา ๒ องค์ คือ พระเถรีชื่อว่าเขมา พระเถรีชื่อว่าอุบลวรรณา บรรดาอุบาสกทั้งหลาย อุบาสกผู้เป็นอัครสาวก ๒ คน คือ จิตตคฤหบดี หัตถกอุบาสก ชาวเมืองอาฬวี บรรดาอุบาสิกาทั้งหลาย อุบาสิกาผู้เป็นอัครสาวิกา ๒ คน คือ มารดาของนันทมาณพ ชื่อเวฬุกัณฏกี อุบาสิกาชื่อว่าขุชชุตรา เป็นผู้มีบุญมาก สมบูรณ์ด้วยอภินิหาร เพราะความเป็นผู้ได้บำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ โดยเอกเทศ ฯ

พระราชรัตนมุนี ปณฺณาสิริ วัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. เสฏฺฐิโน ปเนกา ธีตา อตฺถิ, ปณฺณรสโสฬสวสฺสุทฺเทสิกา อภิรูปา ปาสาทิกา ฯ ตํ รกฺขิตุํ เอกเมว เปสนการิกํ ทาสึ ทตฺวา สตฺตภูมิกสฺส ปาสาทสฺส อุปริตเล สิริคพฺเภ วสาเปสิ ฯ เสฏฺฐิธีตา ตสฺมึ ขเณ ตํ ทาสึ อนฺตราปณึ เปเสสิ ฯ อถ นํ เสฏฺฐิชายา ทิสฺวา "กุหึ คจฺฉสีติ ปุจฺฉิตฺวา, "อยฺเย ธีตาย เปสเนนาติ วุตฺเต, "อิโต ตาว เอหิ, ติฏฺฐตุ เปสนํ, ปุตฺตสฺส เม ปีฐกํ อตฺถริตฺวา ปาเท โธวิตฺวา เตลํ มกฺขิตฺวา สยนํ อตฺถริตฺวา เทหิ, ปจฺฉา เปสนํ กริสฺสสีติ อาห ฯ สา ตถา อกาสิ ฯ อถ นํ จิเรนาคตํ เสฏฺฐิธีตา สนฺตชฺเชสิ ฯ อถ นํ สา อาห "อยฺเย มา เม กุชฺฌิ, เสฏฺฐิปุตฺโต โฆสโก อาคโต, ตสฺส อิทญฺจิทญฺจ กตฺวา ตตฺถ คนฺตฺวา อาคตามฺหีติ ฯ เสฏฺฐิธีตาย "เสฏฺฐิปุตฺโต โฆสโกติ นามํ สุตฺวา ว เปมํ ฉวิอาทีนิ ฉินฺทิตฺวา อฏฺฐิมิญฺชํ อาหจฺจ ฐิตํ ฯ โกตฺหลิกกาลสฺมึ หิ สา ตสฺส ปชาปตี หุตฺวา นาฬิโกทนํ ปจฺเจกพุทฺธสฺส อทาสิ ฯ ตสฺสานุภาเวนาคนฺตฺวา อิมสฺมึ เสฏฺฐิกุเล นิพฺพตฺตา ฯ อิติ นํ โส ปุพฺพสิเนโห อวตฺถริตฺวา คณฺหิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถ นं (เสฏฺฐิธีตา) ปุจฺฉิ “กุหึ โส อมฺมาติ ฯ “อยฺเย สยเน นิปนฺโน นิทฺทายตีติ ฯ “อตฺถิ ปนสฺส หตฺเถ กิญฺจีติ ฯ “ทุสฺสนฺเต ปณฺณं อตฺถิ อมฺมาติ ฯ สา “กึ ปณฺณं นุ โข เอตนฺติ, ตสฺมึ นิทฺทายนฺเต, มาตาปีตูนं อญฺญาวิหิตตาย อปสฺสนฺตานं, โอตริตฺวา สนฺติกं คนฺตฺวา ตं ปณฺณं โมเจตฺวา อาทาย อตฺตโน คพฺภं ปวิสิตฺวา ทฺวารं ปีธาย วาตปานं วิวริตฺวา อกฺขรสมเย กุสลตาย ปณฺณं วาเจตฺวา “อโห พาโล อตฺตโน มรณปณฺณं ทุสฺสนฺเต พนฺธิตฺวา วิจรติ; สเจ มยา น ทิฏฺโ อสฺส, นตฺถิ ตสฺส ชีวิตนฺติ ตं ปณฺณं ผาเลตฺวา เสฏฺฐิสฺส วจเนน อปรं ปณฺณं ลิขิ “อยं มม ปุตฺโต โฆสโก นาม, คามสตโต ปณฺณาการं อาหราเปตฺวา อิมสฺส ชนปทเสฏฺฐิโน ธีตรา สทฺธึ มงฺคลं กตฺวา อตฺตโน วสนคามสฺส มชฺเฌ ทฺวิภูมิกं เคหं กาเรตวา ปาการปริกฺเขเปน เจว ปุริสคุตฺติยา จ สุสंวิหิตารกฺขं กโรตุ, มยฺหญฺจ ‘อิทญฺจิทญฺจ มยา กตนฺติ สาสนं เปเสตุ; เอวं กเต, อหं มาตุลสฺส กตฺตพฺพยุตฺตกं ปจฺฉา ชานิสฺสามีติ, ลิขิตฺวา จ ปน สंหริตฺวา โอตริตฺวา ทุสฺสนฺเตเยวสฺส พนฺธิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ก็ อ.ธิดาคนหนึ่งของเศรษฐี มีอยู่ อ.ธิดานั้น เป็นผู้อันบุคคลพึงแสดงขึ้นว่า ผู้มีกาลฝนสิบห้าหรือสิบหก เป็นผู้มีรูปงาม เป็นผู้นำมาซึ่งความเลื่อมใส ย่อมเป็น ฯ อ. เศรษฐี ให้แล้ว ซึ่งนางทาสี ผู้กระทำซึ่งการรับใช้คนหนึ่งนั่นเทียว เพื่ออันรักษาซึ่งธิดานั้น ยังธิดานั้นให้อยู่แล้วในห้องอันเป็นสิริที่พื้นในเบื้องบนแห่งปราสาท อันประกอบแล้วด้วยชั้น ๗ ฯ อ.ธิดาของเศรษฐีส่งไปแล้ว ซึ่งนางทาสีนั้น สู่ระหว่างแห่งร้านตลาด ในขณะนั้น ฯ ครั้งนั้น อ.ชายาของเศรษฐี เห็นแล้ว ซึ่งนางทาสีนั้น ถามแล้วว่า อ.เธอ จะไป ณ ที่ไหน ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่แม่เจ้า อ.ดิฉัน ย่อมไป ด้วยการส่งไปแห่งธิดา ดังนี้ อันนางทาสีนั้นกล่าวแล้ว กล่าวแล้วว่า อ.เธอ จงมาข้างนี้ก่อน อ.การรับใช้จงพักไว้ อ.เธอ ตั้งแล้วซึ่งตั่ง ล้างแล้วซึ่งเท้า ท. ทาแล้ว ซึ่งน้ำมัน ปูแล้ว ซึ่งที่เป็นที่นอน จงให้ แก่บุตรของฉัน อ.เธอ จักกระทำซึ่งการรับใช้ในภายหลัง ดังนี้ ฯ อ.นางทาสีนั้น ได้กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น ฯ ครั้งนั้น อ.ธิดาของเศรษฐีคุกคามแล้ว ซึ่งนางทาสีนั้น ผู้มาแล้วโดยกาลนาน ฯ ครั้งนั้น อ.นางทาสีนั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่แม่เจ้า อ.ท่าน อย่าโกรธแล้วต่อดิฉัน อ.บุตรของเศรษฐี ชื่อว่าโฆสกะมาแล้ว อ.ดิฉัน เป็นผู้กระทำ ซึ่งกิจนี้ด้วย นี้ด้วย เพื่อบุตรของเศรษฐีนั้น แล้วจึงไปในที่นั้นแล้วจึงมาแล้ว ย่อมเป็น ดังนี้ กะธิดาของเศรษฐีนั้น ฯ อ.ความรัก ตัดแล้วซึ่งอวัยวะ ท. มีผิว เป็นต้น ตั้งอยู่แล้วจรดซึ่งเยื่อในกระดูก แก่ธิดาของเศรษฐีเพราะฟังซึ่งชื่อว่า อ.บุตรของเศรษฐีชื่อว่า โฆสกะ ดังนี้เทียว ฯ จริงอยู่ อ.ธิดาของเศรษฐีนั้น เป็นปชาบดีของนายโฆสกะนั้นเป็น ในกาลแห่งนายโฆสกะนั้นเป็นบุรุษชื่อว่าโกตุหลิก ได้ถวายแล้ว

ซึ่งข้าวสุกจากข้าวสารทะนานหนึ่ง แก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ฯ อ.ธิดาของเศรษฐีนั้น มาแล้วด้วยอานุภาพแห่งผลของทานนั้น บังเกิดแล้วในสกุลของเศรษฐีนี้ ฯ อ.ความรักในกาลก่อนนั้น ท่วมทับแล้วซึ่งธิดาของเศรษฐีนั้นยึดเหนี่ยวไว้แล้ว ด้วยประการฉะนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ครั้งนั้น ธิดาเศรษฐีถามนางทาสีนั้นว่า เขาอยู่ที่ไหน แม่ ฯ นางทาสีตอบว่า เขา กำลังนอนหลับอยู่บนที่นอน แม่เจ้า ฯ นางถามว่า ก็ในมือของเขามีอะไรอยู่บ้างไหม ฯ นางทาสีตอบว่า ที่ชายผ้ามีหนังสืออยู่ แม่เจ้า ฯ นางคิดว่า นั่นจะเป็นหนังสืออะไรหนอแล เมื่อนายโฆสกะนั้นกำลังหลับอยู่ เมื่อบิดาและมารดาไม่เห็นเพราะความเป็นผู้ส่งใจไปที่อื่น จึงลงไปยังสำนัก (ของเขา) แก้หนังสือนั้นออกถือเอาเข้าไปยังห้องของตนปิดประตู เปิดหน้าต่าง อ่านหนังสือเพราะความเป็นผู้ฉลาดในอักษรสมัย คิดว่า โธ่เอ๋ย คนโง่ผูกหนังสือสั่งฆ่าตัวเองไว้ที่ชายผ้าแล้วเที่ยวไป ถ้าเราไม่พึงเห็นหนังสือนี้ไซร้ ชีวิตของเขาก็จะหาไม่ ดังนี้แล้ว ฉีกหนังสือนั้น (ทิ้ง) เขียนหนังสืออีกฉบับตามคำของเศรษฐีว่า ลูกชายของข้าพเจ้าคนนี้ชื่อว่า โฆสกะ ลุงจงให้นำเครื่องบรรณาการจากหมู่บ้าน ๑๐๐ หมู่ ทำการมงคลกับธิดาของเศรษฐีในชนบทนี้ ให้ปลูกเรือน ๒ ชั้น ในท่ามกลางหมู่บ้านอันเป็นที่อยู่แห่งตน ทำการรักษาอย่างดีทั้งด้วยเครื่องล้อม คือกำแพง และการคุ้มครองด้วยบุรุษ และจงส่งข่าว (แจ้ง) ข้าพเจ้า (ด้วย) ว่า การนี้และการนี้ ฉันทำเสร็จแล้ว เมื่อลุงทำอย่างนี้แล้ว ข้าพเจ้าจักรู้กิจที่ควรทำแก่ลุงในภายหลัง ก็แลครั้นเขียนแล้ว พับแล้ว จึงลงไปผูกไว้ที่ชายผ้าของนายโฆสกะนั้นตามเดิม ฯ

พระราชรัตนมุนี ปณฺฑาสิริ วัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตํ สุตฺวา เสฏฺฐิโน “ยํ กาเรมิ, ตํ น โหติ; ยํ น กาเรมิ, ตเทว โหตีติ มหนฺตํ โทมนสฺสํ อุปฺปชฺชิ ฯ ปุตฺตโสเกน สทฺธึ โส โสโก เอกโต ว หุตฺวา กุจฺฉิฆาหํ อุปฺปาเทตฺวา อติสารํ ชเนสิ ฯ เสฏฺฐิธีตาปิ “สเจ โกจิ เสฏฺฐิโน สนฺติกา อาคจฺฉติ, ตุมฺเห มม อกเถตฺวา เสฏฺฐิปุตฺตสฺส ปฐมตรํ มา กถยิตฺถาติ ชเน อาณาเปสิ ฯ เสฏฺฐีปิ โข “นทานิ ตํ ทุฏฺฐปุตฺตํ มม สาปเตยฺยสฺส สามิกํ กริสฺสามีติ จินฺเตตฺวา เอกํ อายุตฺตกํ อาห “มาตุล ปุตฺตํ เม ทฏฺฐุกาโมมฺหิ, เอกํ ปาทมูลิกํ เปเสตฺวา มม ปุตฺตํ ปกฺโกสาเปหีติ ฯ โส “สาธูติ ปฏิฺ ทตฺวา เอกํ ปุริสํ เปเสสิ ฯ เสฏฺฐิธีตาปิ ตสฺสาคนฺตฺวา ทฺวาเร ชิตภาวํ สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “กึ ตาตาติ ปุจฺฉิ ฯ “เสฏฺฐี คิลาโน ปุตฺตํ ปสฺสิตุํ ปกฺโกสาเปติ อยฺเยติ ฯ “ตาต เสฏฺฐี พลวา ทุพฺพโลติ ฯ “พลวา ตาว อาหารํ ภฺุชติเยว อยฺเยติ ฯ สา เสฏฺฐิปุตฺตํ อชานาเปตฺวา ว ตสฺส นิวาสฺจ ปริพฺพยฺจ ทาเปตฺวา “มยา เปสิตกาเล คมิสฺสสิ, อจฺฉ ตาวาติ อาห ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถ เสฏฺฐิโน โรโค พลวา ชาโต, เอกํ ภาชนํ ปวิสติ, เอกํ นิกฺขมติ ฯ ปุน เสฏฺฐี อายุตฺตกํ ปุจฺฉิ “กึ มาตุล น เต มม ปุตฺตสฺส สนฺติกํ ปหิตนฺติ ฯ “ปหิตํ สามิ, คตปุริโส ปน น เอตีติ ฯ “เตนหิ ปุน อปรํ เปเสหีติ ฯ โส เปเสสิ ฯ เสฏฺฐิธีตา ตติยวาเร อาคตํปิ ตํ ปวตฺตึ ปุจฺฉิ ฯ

โส “พาฬฺหคิลาโน อยฺเย เสฏฺฐี อาหารํ ปจฺฉินฺทิตฺวา มจฺจุปรายโน ชาโต; เอกํ ภาชนํ นิกฺขมติ, เอกํ ปวิสตีติ อาห ฯ เสฏฺฐิธีตา จินฺเตสิ “อิทานิ คนฺตุํ กาโลติ เสฏฺฐิปุตฺตสฺส “ปีตา กิร เต คิลาโนติ อาโรเจตฺวา, “กึ วทสิ ภทฺเทติ วุตฺเต; “อผาสุกมสฺส สามีติ อาห ฯ “อิทานิ กึ กาตพฺพนฺติ ฯ “สามิ คามสตโต อุฏฺฐานกํ ปณฺณาการํ อาทาย คนฺตฺวา ปสฺสิสฺสาม นนฺติ อาห ฯ โส “สาธูติ ปณฺณาการํ อาหราเปตฺวา สกเฏหิ อาทาย ปกฺกามิ ฯ อถ นํ สา “ปีตา เต ทุพฺพโล, เอตฺตกํ ปณฺณาการํ คเหตฺวา คจฺฉนฺตานํ ปปญฺโจ ภวิสฺสติ, เอตํ นิวตฺเตหีติ วตฺวา ตํ สพฺพํ อตฺตโน กุลเคหํ เปเสตฺวา ปุน อาห “สามิ ตฺวํ อตฺตโน ปีตุ ปาทปสฺเส ติฏฺเฐยฺยาสิ, อหํ อุสฺสีสกปสฺเส ฐสฺสามีติ, เคหํ ปวิสมานาเยว “เคหสฺส ปุรโต จ ปจฺฉโต จ อารกฺขํ คณฺหถาติ อตฺตโน ปุริเส อาณาเปสิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. ความโทมนัสใหญ่ ว่า อ.เรา ยังบุคคล ย่อมให้กระทำ ซึ่งกรรมใด อ. กรรมนั้น ย่อมไม่มี อ. เรา ยังบุคคล ย่อมไม่ให้กระทำ ซึ่งกรรมใด อ.กรรมนั้น นั่นเทียว ย่อมมี ดังนี้ เกิดขึ้นแล้ว แก่เศรษฐี เพราะฟัง ซึ่งคำนั้น ฯ อ. ความโศก นั้น เป็นโดยความเป็นอันเดียวกันกับด้วยความโศกเพราะบุตร เทียว ยังความเร่า ร้อนในท้อง ให้เกิดขึ้นแล้ว ยังโรคมีอันแล่นไปยิ่งแห่งโลหิตเป็นสมุฏฐาน ให้เกิดแล้ว ฯ แม้ อ. ธิดาของเศรษฐี สั่งบังคับแล้ว ซึ่งชน ท. ว่า ถ้าว่า อ. ใคร ๆ ย่อมมา จากสำนักของเศรษฐีไซร้ อ. ท่าน ท. ไม่บอกแล้ว แก่เรา อย่าบอกแล้ว แก่บุตรของเศรษฐี ก่อนกว่า ดังนี้ ฯ แม้ อ. เศรษฐีแล คิดแล้วว่า อ. เรา จักไม่ กระทำ ซึ่งบุตรผู้อันโทษประทุษร้ายแล้วนั้น ให้เป็นเจ้าของ แห่งสมบัติ ของเรา ในกาลนี้ ดังนี้ กล่าวแล้ว ว่า แนะลุง อ.เรา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเห็น ซึ่งบุตร ของเรา ย่อมเป็น อ. ท่าน ส่งไปแล้ว ซึ่งบุรุษผู้กระทำซึ่งการรับใช้ในที่ใกล้ แห่งเท้า คนหนึ่ง ยังบุรุษนั้น จงให้ร้องเรียก ซึ่งบุตร ของเรา ดังนี้ กะบุคคลผู้ เก็บส่วย คนหนึ่ง ฯ อ. บุคคลผู้เก็บส่วยนั้น รับพร้อมแล้วว่า อ. ดีละ ดังนี้ ให้แล้ว ซึ่งหนังสือ ส่งไปแล้ว ซึ่งบุรุษ คนหนึ่ง ฯ แม้ อ. ธิดาของเศรษฐี ฟังแล้ว ซึ่งความที่แห่งบุรุษนั้น เป็นผู้มาแล้ว ยืนอยู่แล้ว ใกล้ประตู ยังบุคคลให้ร้องเรียก แล้ว ซึ่งบุรุษนั้น ถามแล้ว ว่า แนะพ่อ อ.เหตุ อะไร ดังนี้ ฯ อ. บุรุษนั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่แม่เจ้า อ. เศรษฐี เป็นไข้ เป็น ยังข้าพเจ้า ย่อมให้ร้องเรียก เพื่ออันเห็น ซึ่งบุตร ดังนี้ ฯ อ. ธิดาของเศรษฐี ถามแล้วว่า แนะพ่อ อ. เศรษฐี เป็นผู้มีกำลัง ย่อมเป็น หรือ หรือว่า เป็นผู้มีกำลังอันโทษประทุษร้ายแล้ว ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. บุรุษนั้น กล่าวแล้ว ว่า ข้าแต่แม่เจ้า อ. เศรษฐี เป็นผู้มีกำลัง ย่อมเป็นก่อน ย่อมบริโภค ซึ่งอาหาร นั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ. ธิดาของเศรษฐีนั้น ไม่ยังบุตรของเศรษฐีให้รู้แล้วเทียว ยังบุคคลให้ให้แล้ว ซึ่งที่พักด้วย ซึ่งเสบียง ด้วย แก่บุรุษนั้น กล่าวแล้ว ว่า อ. ท่าน จักไป ในกาลแห่งท่านอันเราส่งไปแล้ว อ. ท่าน จงพักอยู่ ก่อน ดังนี้ ฯ

แปลโดยอรรถ

๒. ครั้งนั้น โรคของเศรษฐี หนักแล้ว ภาชนะหนึ่งเข้า ภาชนะหนึ่งออก ฯ เศรษฐีถามนายเสมียนอีกว่า ลุง ท่านยังไม่ได้ส่งหนังสือไปยังสำนักบุตรของฉันหรือ ฯ นายเสมียนตอบว่า ส่งไปแล้วนาย แต่คนที่ไปยังไม่มา ฯ เศรษฐีกล่าวว่า ถ้ากระนั้นท่านจงส่งคนอื่นไปอีก ฯ นายเสมียนนั้นส่งไปแล้ว ฯ ลูกสาวเศรษฐี ถามเรื่องราวนั้น แม้กะบุรุษผู้มาในวาระที่ ๓ ฯ บุรุษผู้นั้นบอกว่า ข้าแต่แม่เจ้าเศรษฐีป่วยหนัก ตัดอาหารเสียแล้ว มีความตายเป็นเบื้องหน้า ภาชนะหนึ่งออก ภาชนะหนึ่งเข้า ฯ ลูกสาวเศรษฐีคิดว่า บัดนี้ เป็นเวลาที่เขาควรไปได้ จึงบอกแก่ลูกชายเศรษฐีว่า ทราบว่า คุณพ่อของท่านป่วย เมื่อลูกชายเศรษฐีกล่าวว่า พูดอะไรหล่อน จึงพูดว่า นาย คุณพ่อของท่านนั้นไม่สบาย ฯ ลูกชายเศรษฐีถามว่า บัดนี้ ฉันควรทำอย่างไร ฯ ลูกสาวเศรษฐีกล่าวว่า นาย พวกเราจักขนเครื่องบรรณาการที่เกิดจากบ้านส่วย ๑๐๐ บ้านไปเยี่ยมท่าน ฯ ลูกชายเศรษฐีนั้นรับว่า จ้ะ แล้วให้คนนำเครื่องบรรณาการมา เอาเกวียนบรรทุกหลีกไปแล้ว ฯ ทีนั้น ลูกสาวเศรษฐีนั้น พูดกะลูกชายเศรษฐีนั้นว่า คุณพ่อของท่านป่วยหนัก เมื่อพวกเรา ขนเอาเครื่องบรรณาการมีประมาณเท่านี้ไป จักเป็นการเนิ่นช้า ขอท่านจงให้ขนเครื่องบรรณาการนี้กลับ เถิด ดังนี้แล้ว จึงส่งเครื่องบรรณาการนั้นทั้งหมดไปสู่เรือนแห่งตระกูลของตนแล้ว พูดอีกว่า นายท่านพึงยืนข้างเท้าของคุณพ่อของท่าน ดิฉันจักยืนข้างเหนือศีรษะ เมื่อเข้าไปสู่เรือนนั่นเอง นางก็สั่งบังคับพวกคนของตนว่า พวกเจ้าจงถือเอาการอารักขาทั้งข้างหน้าเรือน ทั้งข้างหลังเรือน ฯ

พระราชรัตนมุนี ปณฺณาสิริ วัดพระปฐมเจดีย์ จ. นครปฐม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. วณฺณิตฺถี ตํ กถํ สุตฺวา “ปุตฺตา นาม มาตาปีตูนํ วจนํ อติกฺกมิตุํ น สกฺโกนฺติ, อิทานิ อญฺญํ วิชายินึ อิตฺถึ อาเนตฺวา มํ ทาสีโภเคน ภุญฺชิสฺสติ, ยนฺนูนาหํ สยเมวกํ กุมาริกํ อาเนยฺยนฺติ จินฺเตตฺวา เอกํ กุลํ คนฺตฺวา ตสฺสตฺถาย กุมาริกํ วาเรตฺวา “กินฺนาเมตํ อมฺม วเทสีติ เตหิ ปฏิกฺขิตฺตา “อหํ วณฺณา, อปุตฺตกํ กุลํ วินสฺสติ, ตุมฺหากํ ธีตา ปุตฺตํ ปฏิลภิตฺวา กุฏุมฺพสฺส สามินี ภวิสฺสติ, เทถ ตํ มยฺหํ สามิกสฺสาติ ยาจิตฺวา สมฺปฏิจฺฉาเปตฺวา อาเนตฺวา สามิกสฺส ฆเร อกาสิ ฯ อถสฺสา เอตทโหสิ “สจายํ ปุตฺตํ วา ธีตรํ วา ลภิสฺสติ, อยเมว กุฏุมฺพสฺส สามินี ภวิสฺสติ, ยถา ทารกํ น ลภติ; ตเถว นํ กาตุํ วฏฺฏตีติ ฯ อถ นํ อาห “ยทา เต กุจฺฉิยํ คพฺโภ ปติฏฺฐาติ; ตทา เม อาโรเจยฺยาสีติ ฯ สา “สาธูติ ปฏิสุตฺวา, คพฺเภ ปติฏฺฐิเต, ตสฺสา อาโรเจสิ ฯ ตสฺสา ปน สาเยว นิจฺจํ ยาคุภตฺตํ เทติ ฯ อถสฺสา อาหาเรเนว สทฺธึ คพฺภปาตนเภสชฺชํ อทาสิ ฯ คพฺโภ ปติ ฯ ทุติยมฺปิ คพฺเภ ปติฏฺฐิเต, ตสฺสา อาโรเจสิ ฯ อิตราปิ ทุติยมฺปิ ตเถว ปาเตสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถ นं ปฏิวิสฺสกิตฺถิโย ปุจฺฉึสุ “กจฺจิ เต สปตฺตี อนฺตรายं กโรตีติ ฯ สา ตมตฺถं อาโรเจตฺวา, “อนฺธพาเล กสฺมา เอวมกาสิ ? อยं ตว อิสฺสริยภเยน คพฺภปาตนเภสชฺชं โยเชตฺวา เทติ, เตน เต คพฺโภ ปตติ, มา ปุน เอวมกาสีติ วุตฺตา, ตติยวาเร น กเถสิ ฯ อถสฺสา อิตรา อุทรं ทิสฺวา “กสฺมา มยฺหं คพฺภสฺส ปติฏฺฐิตภาวं น กเถสีติ วตฺวา, “ตฺวं มं อาเนตฺวา เทฺว วาเร คพฺภं ปาเตสิ, กิมตฺถं ตุยฺหं กเถมีติ วุตฺเต, “นฏฺฐาทานิมฺหีติ จินฺเตตฺวา, ตสฺสา ปมาทं โอโลเกนฺตี, ปริณเต คพฺเภ, โอกาสं ลภิตฺวา เภสชฺชं โยเชตฺวา อทาสิ ฯ คพฺโภ ปริณตตฺตา ปติตุं อสกฺโกนฺโต ติริยं นิปชฺชิ ฯ ติพฺพา ขรา เวทนา อุปฺปชฺชิ ฯ ชีวิตสํสยं ปาปุณิ ฯ สา “นาสิตมฺหิ ตยา, ตฺวเมว มं อาเนตฺวา ตโย ทารเก นาเสสิ; อิทานิ สยัปิ นสฺสามิ, อิโตทานิ จุตา ยกฺขินี หุตฺวา ตว ทารเก ขาทิตุं สมตฺถา หุตฺวา นิพฺพตฺเตยฺยนฺติ ปตฺถนं ฐเปตฺวา กาลं กตฺวา ตสฺมึเยว เคเห มชฺชารี หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ อิตรัปิ สามิโก คเหตฺวา “ตยา เม กุลุปจฺเฉโท กโตติ กปฺปรชนฺนุกาทีหิ สุโปฬิตं โปเถสิ ฯ สา เตเนวาพาเธน กาลं กตฺวา ตตฺเถว กุกฺกุฏี หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. หญิงหมัน ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวนั้น คิดแล้วว่า ชื่ออ. บุตร ท. ย่อมไม่อาจเพื่ออันก้าวล่วง ซึ่งคำของมารดาและบิดา ท. ในกาลนี้ อ.แม่ผัว นำมาแล้ว ซึ่งหญิง ผู้มีปกติคลอดอื่น จักใช้สอย ซึ่งเรา ด้วยการใช้สอย เพียงดังทาสี ไฉนหนอ อ. เรา พึงนำมา ซึ่งนางกุมาริกา คนหนึ่ง เองนั่นเทียว ดังนี้ ไปแล้วสู่ตระกูล หนึ่ง ขอแล้ว ซึ่งนางกุมาริกา เพื่อประโยชน์แก่สามีนั้น ผู้อันชน ท. เหล่านั้น ห้ามแล้วว่า แนะแม่ อ.เจ้า ย่อมกล่าว ซึ่งคำนั่น ชื่ออะไร ดังนี้ อ้อนวอนแล้วว่า อ.เรา เป็นหญิงหมัน ย่อมเป็น อ. ตระกูล อันไม่มีบุตร ย่อมพินาศ อ.ธิดา ของท่าน ท. ได้เฉพาะแล้ว ซึ่งบุตร เป็นเจ้าของแห่งขุมทรัพย์ จักเป็น อ. ท่าน ท. จงให้ ซึ่งธิดานั้น แก่สามี ของดิฉัน ดังนี้ ยังชน ท. เหล่านั้น ให้รับพร้อมเฉพาะแล้ว นำมาแล้ว ได้กระทำแล้ว ในเรือน ของสามี ฯ ครั้งนั้น อ. ความคิดนั่นว่า ถ้าว่า อ. หญิงนี้ จักได้ ซึ่งบุตรหรือ หรือว่า ซึ่งธิดาไซร้ อ. หญิงนี้ นั่นเทียว เป็นเจ้าของ แห่งขุมทรัพย์ จักเป็น อ. หญิงนี้ ย่อมไม่ได้ ซึ่งทารก โดยประการใด อ. อันอันเรากระทำ ซึ่งหญิงนั้น โดยประการนั้นนั่นเทียว ย่อมควร ดังนี้ ได้มีแล้ว แก่หญิงหมันนั้น ฯ ครั้งนั้น อ.หญิงหมันนั้น กล่าวแล้วว่า อ. สัตว์ผู้เกิดแล้วในครรภ์ ย่อมตั้งอยู่เฉพาะ ในท้องของเธอ ในกาลใด อ.เธอ พึงบอก แก่เรา ในกาลนั้น ดังนี้ กะหญิงนั้น ฯ อ. หญิงนั้น ฟังตอบแล้วว่า อ. ดีละ ดังนี้ ครั้นเมื่อสัตว์ผู้เกิดแล้วในครรภ์ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว บอกแล้ว แก่หญิงหมันนั้น ฯ ก็ อ. หญิงหมันนั้นนั่นเทียว ย่อมให้ ซึ่งข้าวยาคู และภัตร แก่หญิงนั้น เนืองนิจ ฯ ครั้งนั้น อ. หญิงหมันนั้น ได้ให้แล้ว ซึ่งยาอันเป็นเครื่องยังสัตว์ผู้เกิดแล้วในครรภ์ให้ตกไป กับด้วยอาหารนั่นเทียว แก่หญิงนั้น ฯ อ. สัตว์ผู้เกิดแล้วในครรภ์ ตกไปแล้ว ฯ ครั้นเมื่อสัตว์ผู้เกิดแล้ว ในครรภ์ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว แม้ในครั้งที่ ๒ อ. หญิงนั้น บอกแล้ว แก่หญิงหมันนั้น ฯ อ. หญิงหมันแม้นอกนี้ยังสัตว์ผู้เกิดแล้วในครรภ์ให้ตกไปแล้ว อย่างนั้นนั่นเทียว แม้ในครั้งที่ ๒ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ครั้งนั้น เหล่าหญิงผู้คุ้นเคย ถามนางกุมาริกานั้นว่า หญิงผู้ร่วมสามีทำอันตรายแก่เธอแลหรือ ฯ นางบอกเนื้อความนั้นแล้ว ถูกหญิงเหล่านั้นพูดว่า แม่คนโง่ เพราะเหตุไร เธอจึงได้ทำอย่างนี้ หญิงร่วมสามีนี้ ปรุงยาสำหรับทำสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ให้ตกไป แล้วให้แก่เธอ เพราะกลัวความที่เธอเป็นใหญ่ เพราะเหตุนั้น สัตว์ผู้เกิดในครรภ์ของเธอจึงตกไป เธออย่าได้ทำอย่างนี้อีกนะ ในครั้งที่ ๓ จึงไม่บอกแล้ว ฯ

ต่อมา หญิงผู้ร่วมสามีนอกนี้ เห็นท้องของนางแล้วกล่าวว่า เพราะเหตุไร เธอจึงไม่บอกความที่เธอตั้งครรภ์แก่ฉัน เมื่อนางกุมาริกานั้นบอกว่า เธอนำฉันมาแล้ว ทำสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ให้ตกไปถึง ๒ ครั้ง ฉันจะบอกเธอทำไมดังนี้แล้ว จึงคิดว่า บัดนี้เราพินาศแล้ว คอยดูความเผลอเลอของนาง เมื่อสัตว์ผู้เกิดในครรภ์แก่แล้ว (เป็นทารกแล้ว) ได้โอกาสจึงได้ปรุงยาให้ ฯ สัตว์ผู้เกิดในครรภ์ไม่อาจตกไป (ออก) เพราะเป็นผู้แก่แล้ว (เป็นทารกแล้ว) จึงนอนขวาง ฯ เวทนาอย่างแรงกล้าเกิดขึ้นแล้ว ฯ นางถึงความสงสัยในชีวิต ฯ

นางกุมาริกานั้น ตั้งความปรารถนาว่า ฉันเป็นผู้ถูกเธอให้พินาศแล้ว เธอเองนำฉันมาแล้วให้ทารกพินาศ ๓ คน ขณะนี้แม้ตัวฉันเองก็จักพินาศ ฉันจุติจากอัตภาพนี้ในบัดนี้ พึงเกิดเป็นนางยักษิณี เป็นผู้สามารถเคี้ยวกินทารกของเธอ ดังนี้แล้ว ทำกาละเกิดเป็นนางแมวในเรือนนั้นเอง ฯ สามีจับหญิงหมันแม้นอกนี้แล้วพูดว่า เธอทำการตัดตระกูลของฉัน ดังนี้แล้วโบยให้บอบช้ำด้วยอาวุธมีศอกและเข่าเป็นต้น ฯ หญิงหมันนั้นตายเพราะความเจ็บนั้นแล แล้วได้เกิดเป็นแม่ไก่ในเรือนนั้นนั่นเอง ฯ

พระราชรัตนมุนี ปญฺญาสิริ วัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตสฺมึ ขเณ มฏฺฐกุณฺฑลี อนฺโตเคหาภิมุโข นิปนฺโน โหติฯ สตฺถา อตฺตโน อปสฺสนภาวํ ญตฺวา, เอกํ รสฺมึ วิสฺสชฺเชสิฯ มาณโว “กึ โอภาโส นาเมโสติ ปริวตฺติตฺวา นิปฺปนฺโน ว สตฺถารํ ทิสฺวา “อนฺธพาลปิตรํ นิสฺสาย เอวรูปึ พุทฺธํ อุปสงฺกมิตฺวา กายเวยฺยาวฏิกํ วา กาตุํ ทานํ วา ทาตุํ ธมฺมํ วา โสตุํ นาลตฺถํ, อิทานิ เม หตฺถาปิ อวิเธยฺยา, อญฺญํ กตฺตพฺพํ นตฺถีติ มนเมว ปสาเทสิฯ สตฺถา “อลํ เอตฺตเกน อิมสฺสาติ ปกฺกามิฯ โส ตถาคเต จกฺขุปถํ วิชหนฺเตเยว, ปสนฺนมโน กาลํ กตฺวา สุตฺตปฺปพุทฺโธ วิย เทวโลเก ตึสโยชนิเก กนกวิมาเน นิพฺพตฺติฯ พฺราหฺมโณปิสฺส สรีรํ ฌาเปตฺวา อาฬาหเน โรทนปรายโน อโหสิ, เทวสิกํ อาฬาหนํ คนฺตฺวา โรทติ “กหํ เอกปุตฺตก, กหํ เอกปุตฺตกาติฯ

เทวปุตฺโตปิ อตฺตโน สมฺปตฺตึ โอโลเกตฺวา “เกน กมฺเมน ลทฺธาติ อุปธาเรนฺโต “สตฺถริ มโนปสาเทนาติ ญตฺวา “อยํ พฺราหฺมโณ มม อผาสุกกาเล เภสชฺชํ อกาเรตฺวา อิทานิ อาฬาหนํ คนฺตฺวา โรทติ; วิปฺปการปฺปตฺตเมตํ กาตุํ วฏฺฏตีติ มฏฺฐกุณฺฑลิวณฺเณนาคนฺตฺวา อาฬาหนสฺสาวิทูเร พาหา ปคฺคยฺห โรทนฺโต อฏฺฐาสิฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พฺราหฺมโณปิ เคหํ คนฺตฺวา พฺราหฺมณึ อามนฺเตตฺวา "ภทฺเท อหํ สมณํ โคตมํ นิมนฺเตตฺวา ปณฺหํ ปุจฺฉิสฺสามิ; สกฺการํ กโรหีติ วตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา สตฺถารํ เนว อภิวาเทตฺวา น ปฏิสนฺถารํ กตฺวา เอกมนฺตํ ฐิโต "โภ โคตม อธิวาเสหิ เม อชฺชตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ อาห ฯ สตฺถา อธิวาเสสิ ฯ โส สตฺถุ อธิวาสนํ วิทิตฺวา เวเคนาคนฺตฺวา สกนิเวสเน ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปสิ ฯ สตฺถา ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต ตสฺส เคหํ คนฺตฺวา ปญฺญตฺตาสเน นิสีทิ ฯ พฺราหฺมโณ สกฺกจฺจํ ปริวิสิ ฯ มหาชโน สนฺนิปติ ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิเกน กิร ตถาคเต นิมนฺติเต, เทฺว ชนกายา สนฺนิปตนฺติ: มิจฺฉาทิฏฺฐิกา "อชฺช สมณํ โคตมํ ปณฺหํ ปุจฺฉาย วิเหฐิยมานํ ปสฺสิสฺสามาติ สนฺนิปตนฺติ ฯ อถ พฺราหฺมโณ กตภตฺตกิจฺจํ ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา นีจาสเน นิสินฺโน, ปณฺหํ ปุจฺฉิ "โภ โคตม ตุมฺหากํ ทานํ อทตฺวา ปูชํ อกตฺวา ธมฺมํ อสฺสุตฺวา อุโปสถวาสํ อวสิตฺวา เกวลํ มโนปสาทมตฺเตเนว สคฺเค นิพฺพตฺตา นาม โหนฺตีติ ฯ "พฺราหฺมณ กสฺมา มํ ปุจฺฉสิ, นนุ เต ปุตฺเตน มฏฺฐกุณฺฑลินา มยิ มนํ ปสาเทตฺวา อตฺตโน สคฺเค นิพฺพตฺตภาโว กถิโตติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. ในขณะนั้น อ.มาณพชื่อว่า มัฏฐกุณฑลี เป็นผู้มีหน้าเฉพาะต่อภายในแห่งเรือน เป็นผู้นอนแล้ว ย่อมเป็น ฯ อ.พระศาสดาทรงทราบแล้วซึ่งความเป็นคือการไม่เห็นซึ่งพระองค์ ทรงเปล่งแล้วซึ่งพระรัศมีสิ้นวาระหนึ่ง ฯ อ.มาณพคิดแล้วว่า ชื่อ อ.แสงสว่างนั่น อะไร ดังนี้ นอนยังกายให้เป็นไปรอบแล้วเทียว เห็นแล้วซึ่งพระศาสดา คิดแล้วว่า อ.เราอาศัยแล้วซึ่งบิดาผู้อันธพาลไม่ได้ได้แล้วเพื่ออันเข้าไปเฝ้าซึ่งพระพุทธเจ้า ผู้มีอย่างนี้เป็นรูปแล้ว ทำซึ่งกรรมอันประกอบแล้วด้วยความขวนขวายด้วยกายหรือ หรือว่าเพื่ออันถวายซึ่งทาน หรือว่าเพื่ออันฟังซึ่งธรรม ในกาลนี้ แม้ อ.มือ ท. ของเราไม่เป็นอวัยวะควรแก่ความตั้งไว้ต่าง ย่อมเป็น อ.กรรมอันเป็นกุศลอันเราพึงทำอื่น ย่อมไม่มี ดังนี้ ยังใจนั่นเทียวให้เลื่อมใสแล้ว ฯ อ.พระศาสดาทรงพระดำริแล้วว่า อ.พอละด้วยการยังใจให้เลื่อมใสมีประมาณเท่านี้ ของมาณพนี้ ดังนี้ เสด็จหลีกไปแล้ว ฯ ครั้นเมื่อพระตถาคตทรงละอยู่ซึ่งคลองแห่งจักษุนั่นเทียว อ.มาณพนั้นเป็นผู้มีใจเลื่อมใสแล้ว เป็น ทำแล้วซึ่งกาละ เกิดแล้วในวิมานอันสำเร็จด้วยทองอันประกอบแล้วด้วยโยชน์สามสิบในเทวโลก ราวกะ อ.บุคคลผู้หลับแล้วตื่น ฯ แม้ อ.พราหมณ์ยังสรีระของมาณพนั้นให้ไหม้แล้ว เป็นผู้มีการร้องไห้เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ได้เป็นแล้วในที่เป็นที่นำมาเผา (ที่เผาศพ) อ.พราหมณ์นั้นไปแล้วสู่ที่เป็นที่นำมาเผา สิ้นกาลอันเป็นไปแล้วในวัน ย่อมร้องไห้ว่า ดูก่อนบุตรน้อยคนเดียว อ.เจ้าไปแล้ว ณ ที่ไหน ดูก่อนบุตรน้อยคนเดียว อ.เจ้าไปแล้ว ณ ที่ไหน ดังนี้ ฯ

แม้ อ.เทวบุตรตรวจดูแล้วซึ่งสมบัติของตน ใคร่ครวญอยู่ว่า อ.สมบัตินี้อันเราได้แล้วเพราะกรรมอะไร ดังนี้ รู้แล้วว่า อ.สมบัตินี้อันเราได้แล้วเพราะการยังใจให้เลื่อมใสในพระศาสดา ดังนี้ คิดแล้วว่า อ.พราหมณ์นี้ไม่ยังหมอให้ทำแล้วซึ่งยาในกาลอันไม่ผาสุกแห่งเรา ไปแล้วสู่ที่เป็นที่นำมาเผา ร้องไห้อยู่

ในกาลนี้ อ.อันอันเราทำซึ่งพราหมณ์นั้น ให้เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งประการอันแปลกย่อมควร ดังนี้ มาแล้วด้วยเพศเพียงดังเพศแห่งมาณพชื่อว่า มัฏฐกุณฑลี ได้ยืนประคองซึ่งแขน ท. ร้องไห้อยู่แล้ว ในที่อันไม่ไกลแห่งที่เป็นที่นำมาเผา ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. แม้พราหมณ์ไปยังเรือน เรียกนางพราหมณีมาแล้ว กล่าวว่า นางผู้เจริญ ฉัน จะนิมนต์พระสมณโคดมมาถามปัญหา เธอจงทำเครื่องสักการะแล้วไปยังวิหาร ไม่อภิวาทสมเด็จพระบรมศาสดาเลย ไม่ทำปฏิสันถารยืน ณ ที่สุดข้างหนึ่งทูลว่า พระโคดมผู้เจริญ ขอพระองค์พร้อมกับภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตของข้าพระองค์เพื่อเสวยในวันนี้เถิด ฯ สมเด็จพระบรมศาสดาทรงรับนิมนต์แล้ว ฯ เขาทราบการรับนิมนต์ของสมเด็จพระบรมศาสดาแล้วมาโดยเร็วให้ตกแต่งของควรเคี้ยว ของควรฉันในนิเวศน์ของตน ฯ สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงแวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จไปยังเรือนของพราหมณ์นั้น ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้แล้ว ฯ พราหมณ์อังคาสโดยเคารพ ฯ มหาชนประชุมกันแล้ว ฯ

ได้ยินว่า เมื่อคนมิจฉาทิฐินิมนต์พระตถาคตเจ้า มวลชน ๒ ฝ่ายย่อมประชุมกัน พวกที่เป็นมิจฉาทิฐิย่อมประชุมกันด้วยหวังว่า วันนี้ พวกเราจะดูพระสมณโคดมถูกบีบคั้นด้วยการถามปัญหา ฯ ครั้งนั้น พราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระตถาคตเจ้า ผู้ทรงทำภัตกิจเสร็จแล้ว นั่ง ณ อาสนะต่ำ ทูลถามปัญหาว่า พระโคดมผู้เจริญ ชื่อว่าผู้ไม่ถวายทานแก่พระองค์ ไม่ทำการบูชา ไม่ฟังธรรม ไม่อยู่จำอุโบสถแล้วเกิดในสวรรค์ด้วยกุศลกรรมเพียงการทำใจให้เลื่อมใสอย่างเดียวเท่านั้น มีอยู่หรือ ฯ สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสว่า ดูก่อนพราหมณ์ เพราะเหตุไร ท่านจึงถามเรา บุตรของท่านที่ชื่อว่า มัฏฐกุณฑลี บอกความที่ตนทำใจให้เลื่อมใสในเราแล้วเกิดในสวรรค์แก่ท่านแล้ว มิใช่หรือ ฯ

พระราชรัตนมุนี ปณฺณาสิริ วัดพระปฐมเจดีย์ จ. นครปฐม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อเถกทิวสํ มาคนฺทิยา อตฺตโน ปาสาทตลโต นิกฺขมิตฺวา จงฺกมมานา ตาสํ วสนฏฺฐานํ คนฺตฺวา คพฺเภสุ ฉิทฺทํ ทิสฺวา “อิทํ กินฺติ ปุจฺฉิตฺวา, ตาหิ ตสฺสา สตฺถริ พนฺธามาตํ อชานนฺตีหิ “สตฺถา อิมํ นครํ อาคโต, มยํ เอตฺถ ฐตฺวา สตฺถารํ วนฺทาม เจว ปูเชม จาติ วุตฺเต, “อาคโต นาม อิมํ นครํ สมโณ โคตโม, อิทานิสฺส กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามิ, อิมาปิ ตสฺส อุปฏฺฐายิกา, อิมาสํปิ กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา คนฺตฺวา รญฺโญ อาโรเจสิ “มหาราช สามาวตีมิสฺสกานํ ปญฺจสตานํ อิตฺถีนํ พหิทฺธา ปตฺถนา อตฺถิ, กติปาเหเนว เต ชีวิตํ น ภวิสฺสตีติ ฯ ราชา “น ตา เอวรูปึ กริสฺสนฺตีติ น สทฺทหิ, ปุน วุตฺเตปิ, น สทฺทหิเยว ฯ อถ นํ, เอวํ ติกฺขตฺตุํ วุตฺเตปิ, อสทฺทหนฺตํ “สเจ เม น สทฺทหสิ, ตาสํ วสนฏฺฐานํ คนฺตฺวา อุปธาเรหิ มหาราชาติ อาห ฯ ราชา คนฺตฺวา คพฺเภสุ ฉิทฺทํ ทิสฺวา “อิทํ กินฺติ ปุจฺฉิตฺวา, ตสฺมึ อตฺเถ อาโรจิเต, ตาสํ อกุชฺฌิตฺวา กิญฺจิ อวตฺวา ว ฉิทฺทานิ ปิทหาเปตฺวา สพฺพคพฺเภสุ ขุทฺทจฺฉิทฺทกวาตปานานิ กาเรสิ ฯ ขุทฺทจฺฉิทฺทกวาตปานานิ กิร ตสฺมึ กาเล อุปฺปนฺนานิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. มาคนฺทิยา ตาสํ กิญฺจิ กาตุ๎ อสกฺกุณิตฺวา “สมณสฺส โคตมสฺเสว กตฺตพฺพํ กริสฺสามีติ นาครานํ ลญฺจ๋ ทตฺวา “สมณ๋ โคตม๋ อนฺโตนครํ ปวิสิตฺวา จรนฺตํ ทาสกมฺมกรโปริเสหิ สทฺธึ๋ อกฺโกสิตฺวา ปริภาสิตฺวา ปลาเปถาติ ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิกา ตีสุ รตเนสุ อปฺปสนฺนา อนฺโตนครํ ปวิฏฺฐ๋ สตฺถารํ อนุพนฺธิตฺวา ทสหิ อกฺโกสวตฺถูหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ ฯ ตํ สุตฺวา อายสฺมา อานนฺโท สตฺถารํ เอตทโวจ “ภนฺเต อิเม นาครา อมฺเห อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ, อิโต อญฺญตฺถ คจฺฉามาติ ฯ “กุหึ๋ อานนฺทาติ ฯ “อญฺญ๋ นครํ ภนฺเตติ ฯ “ตตฺถ มนุสฺเสสุ อกฺโกสนฺเตสุ, ปุน กตฺถ คมิสฺสาม อานนฺทาติ ฯ “ตโตปี อญฺญ๋ นครํ ภนฺเตติ ฯ “ตตฺถ มนุสฺเสสุ อกฺโกสนฺเตสุ, กุหึ๋ คมิสฺสามาติ ฯ “ตโต อญฺญ๋ นครํ ภนฺเตติ ฯ “อานนฺท น เอวํ กาตุ๎ วฏฺฏติ, ยตฺถ อธิกรณ๋ อุปฺปนฺนํ, ตตฺเถว ตสฺมึ๋ วูปสนฺเต, อญฺญตฺถ คนฺตุ๎ วฏฺฏติ, เก ปน เต อานนฺท อกฺโกสนฺตีติ ฯ “ภนฺเต ทาสกมฺมกเร อุปาทาย สพฺเพ อกฺโกสนฺตีติ ฯ “อหํ อานนฺท สงฺคามํ โอติณฺณหตฺถิสทิโส, สงฺคามํ โอติณฺณหตฺถิโน หิ จตูหิ ทิสาหิ อาคเต สเร สหิตุ๎ ภาโร, ตเถว พหูหิ ทุสฺสีเลหิ กถิตกถานํ สหนํ นาม มยฺหํ ภาโรติ วตฺวา อตฺตานํ อารพฺภ ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา นาควคฺเค ติสฺโส คาถา อภาสิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้นภายหลัง ฌ วันหนึ่ง อ. พระนางมาคันทิยา เสด็จออกแล้วจากพื้นแห่งปราสาทของพระองค์ ทรงเดินไปมาอยู่ เสด็จไปแล้วสู่ที่เป็นที่อยู่แห่งหญิง ท. เหล่านั้น ทรงเห็นแล้วซึ่งช่องในห้อง ท. ตรัสถามแล้วว่า อ. ช่องนี้ อะไร ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า อ. พระศาสดาเสด็จมาแล้วสู่พระนครนี้ อ. หม่อมฉัน ท. ยืนแล้วในที่นี้ ย่อมถวายบังคมด้วยนั่นเทียว ย่อมบูชาด้วยซึ่งพระศาสดา ดังนี้ อันหญิง ท. เหล่านั้น ผู้ไม่รู้อยู่ ซึ่งความอาฆาตอันเป็นเครื่องผูกในพระศาสดาแห่งพระนางมาคันทิยานั้น ทูลแล้ว ทรงดำริแล้วว่า อ. พระสมณะ ผู้โคดม ชื่อว่าเสด็จมาแล้วสู่พระนครนี้ อ. เราจักรู้ ซึ่งกรรมอันอันเราพึงทำ แก่พระสมณะ ผู้โคดมนั้น ในกาลนี้ อ. หญิง ท. แม้เหล่านี้ เป็นอุปัฏฐายิกา ของพระสมณะผู้โคดมนั้น ย่อมเป็น อ. เรา จักรู้ซึ่งกรรม อันอันเราพึงทำ แก่หญิง ท. แม้เหล่านี้ ดังนี้ เสด็จไปแล้ว กราบทูลแล้ว แก่พระราชาว่า ข้าแต่มหาราชเจ้า อ. ความปรารถนาในภายนอก มีอยู่แก่หญิง ท. มีร้อยห้าเป็นประมาณ ผู้เจือด้วยพระนางสามาวดี อ. พระชนมชีพ ของพระองค์ จักไม่มีโดยวันเล็กน้อยนั่นเทียว ดังนี้ ฯ

อ. พระราชา ไม่ทรงเชื่อแล้ว ด้วยทรงดำริว่า อ. หญิง ท. เหล่านั้น จักไม่กระทำซึ่งกรรมอันมีอย่างนี้เป็นรูป ครั้นเมื่อพระดำรัสนั้น อันพระนางมาคันทิยา แม้กราบทูลแล้วอีก อ. พระราชาไม่ทรงเชื่อแล้วนั่นเทียว ฯ

ครั้งนั้น อ. พระนางมาคันทิยา กราบทูลแล้วว่า ถ้าว่า อ. พระองค์ย่อมไม่ทรงเชื่อต่อหม่อมฉันไซร้ ข้าแต่มหาราชเจ้า อ. พระองค์เสด็จไปแล้วสู่ที่อันเป็นที่อยู่แห่งหญิง ท. เหล่านั้น ขอจงทรงใคร่ครวญ ดังนี้ กะพระราชานั้น ผู้-ครั้นเมื่อพระดำรัส อันตน แม้กราบทูลแล้ว สิ้นสามครั้ง อย่างนี้

ไม่ทรงเชื่ออยู่ ฯ อ. พระราชา เสด็จไปแล้ว ทรงเห็นแล้ว ซึ่งช่องในห้อง ท. ตรัสถามแล้วว่า อ. ช่องนี้ อะไร ดังนี้ ครั้นเมื่อเนื้อความนั้น อันหญิง ท. เหล่านั้นกราบทูลแล้ว ไม่กริ้วแล้วต่อหญิง ท. เหล่านั้น ไม่ตรัสแล้วซึ่งพระดำรัสอะไรๆ เทียว ยังบุคคลให้ปิดแล้วซึ่งช่อง ท. ยังบุคคลให้ทำแล้ว ซึ่งช่อง อันเป็นที่ดื่มกินซึ่งลมอันมีช่องอันเล็ก ท. ในห้องทั้งปวง ท. ฯ ได้ยินว่า อ. ช่องอันเป็นที่ดื่มกินซึ่งลมอันมีช่องอันเล็ก ท. เกิดขึ้นแล้ว ในกาลนั้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระนางมาคันทิยา ไม่อาจทำอะไรๆ แก่หญิงเหล่านั้นได้ ทรงดำริว่า เราจักทำกรรมที่ควรทำแก่พระสมณโคดมเอง จึงประทานสินจ้างแก่ชาวเมืองแล้วตรัสว่า พวกเจ้าพร้อมด้วยเหล่าบุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร จงด่า จงบริภาษ พระสมณโคดม ผู้เสด็จเข้าไปยังภายในพระนครเที่ยวไปอยู่ให้หนีไป ฯ เหล่าชนผู้เป็นมิจฉาทิฐิ ไม่เลื่อมใสในพระรัตนตรัย พากันติดตามพระศาสดาผู้เสด็จเข้าไปยังภายในพระนคร ย่อมด่า ย่อมบริภาษ ด้วยอักโกสวัตถุ ๑๐ ประการ ฯ ท่านพระอานนท์เถระฟังคำด่าและบริภาษนั้นแล้วได้กราบทูลพระบรมศาสดาดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชาวเมืองเหล่านี้ด่า (และ) บริภาษพวกเรานัก พวกเราไปเมืองอื่นจากเมืองนี้กันเถิด ฯ พระบรมศาสดาตรัสถามว่า จะไปเมืองไหนกัน อานนท์ ฯ พระอานนท์เถระกราบทูลว่า ไปยังเมืองอื่น พระพุทธเจ้าข้า ฯ พระบรมศาสดา ตรัสถามว่า เมื่อคนในเมืองนั้นด่าเราจักไปที่ไหนอีก อานนท์ ฯ พระอานนท์เถระกราบทูลว่า ไปยังเมืองอื่นแม้จากเมืองนั้น พระพุทธเจ้าข้า ฯ พระบรมศาสดาตรัสถามว่า เมื่อคนในเมืองนั้นก็ด่า เราจักไปที่ไหนกันเล่า ฯ พระอานนท์เถระทูลว่า จักไปเมืองอื่นจากเมืองนั้น พระพุทธเจ้าข้า ฯ พระบรมศาสดาตรัสว่า อานนท์ การทำอย่างนี้ย่อมไม่ควร เรื่องเกิดขึ้นในที่ใด เมื่อเรื่องนั้นสงบในที่นั้นแล้ว จะไปในที่อื่น ก็ควร อานนท์ ก็คนเหล่านั้นเหล่าไหนเล่า ย่อมด่า ฯ พระอานนท์เถระทูลว่า ทุกคน

กระทั่งทาสและกรรมกร ต่างพากันด่า พระพุทธเจ้าข้า ฯ พระบรมศาสดาตรัสว่า อานนท์ เราเป็นเช่นเดียวกับช้างที่เข้าสู่สงคราม ก็การอดทนลูกศรที่มาจากสี่ทิศ เป็นภาระของช้างที่เข้าสู่สงคราม ฉันใด ขึ้นชื่อว่าการอดทนต่อถ้อยคำที่คนทุศีล เป็นอันมากพูดกัน ย่อมเป็นภาระของเรา ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อทรงแสดงธรรม ปรารภพระองค์จึงได้ตรัส ๓ พระคาถา ในนาควรรค ฯ

พระราชรัตนมุนี ปญฺญาสิริ วัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๕๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สาวตฺถิยํ กิร มหาสุวณฺโณ นาม กุฏุมฺพิโก อโหสิ อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโภโค อปุตฺตโก ฯ โส เอกทิวสํ นหานติตฺถํ คนฺตฺวา นหาตฺวา อาคจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค สมฺปนฺนสาขํ เอกํ วนปฺปตึ ทิสฺวา, "อยํ มเหสกฺขาย เทวตาย ปริคฺคหิโต ภวิสฺสตีติ ตสฺส เหฏฺฐาภาคํ โสธาเปตฺวา ปาการปริกฺเขปึ การาเปตฺวา วาลุกํ โอกิราเปตฺวา ธชปตากํ อุสฺสาเปตฺวา วนปฺปตึ อลงฺกริตฺวา "ปุตฺตํ วา ธีตรํ วา ลภิตฺวา ตุมฺหากํ มหาสกฺการํ กริสฺสามีติ ปตฺถนํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ

อถสฺส ภริยาย กุจฺฉิยํ คพฺโภ ปติฏฺฐาสิ ฯ โส ตสฺสา คพฺภปริหารํ อทาสิ ฯ สา ทสมาสจฺจเยน ปุตฺตํ วิชายิ ฯ เสฏฺฐี อตฺตนา ปาลิตํ วนปฺปตึ นิสฺสาย ลทฺธตฺตา ตสฺส "ปาโลติ นามํ อกาสิ ฯ อปรภาเค อณฺฑํ ปุตฺตํ ลภิ ฯ ตสฺส "จุลฺลปาโลติ นามํ กตฺวา, อิตรสฺส "มหาปาโลติ นามํ กริ ฯ เต วยปฺปตฺเต ฆรพนฺธเนน พนฺธึสุ ฯ อปรภาเค มาตาปิตโร กาลมกํสุ ฯ สพฺพํ โภคํ ทฺวินฺนเมว วิวเรสุ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา “สาธุ สาธูติ อภินนฺทิตฺวา เสสมคฺเคสุปิ ปฏิปาฏิยา ปณฺหํ ปุจฺฉิ ฯ คนฺถิกตฺเถโร เอกํปิ กเถตุํ นาสกฺขิ ฯ ขีณาสโว ปน ปุจฺฉิตปุจฺฉิตํ กเถสิ ฯ สตฺถา จตูสุปิ ฐาเนสุ ตสฺส สาธุการํ อทาสิ ฯ ตํ สุตฺวา ภุมฺมเทเว อาทึ กตฺวา ยาว พฺรหฺมโลกา สพฺพา เทวตา เจว นาคสุปณฺณา จ สาธุการํ อทํสุ ฯ ตํ สาธุการํ สุตฺวา ตสฺส อนฺเตวาสิกา เจว สทฺธิวิหาริโน จ สตฺถารํ อุชฺฌายึสุ “กึ นาเมตํ สตฺถารา กตํ: กิญฺจิ อชานนฺตสฺส มหลฺลกตฺเถรสฺส จตูสุ ฐาเนสุ สาธุการํ อทาสิ, อมฺหากํ ปนาจริยสฺส สพฺพ-ปริยตฺติธรสฺส ปณฺฑนฺนํ ภิกฺขุสตานํ ปาโมกฺขสฺส ปสํสามตฺตมฺปิ น กรีติ ฯ อถ เน สตฺถา “กินฺนาเมตํ ภิกฺขเว กเถถาติ ปุจฺฉิตฺวา, ตสฺมึ อตฺเถ อาโรจิเต, “ภิกฺขเว ตุมฺหากํ อาจริโย มม สาสเน ภติยา คาโว รกฺขนสทิโส, มยฺหํ ปน ปุตฺโต ยถารุจิยา ปณฺฑโครเส ปริภุญฺชนกสามิสทิโสติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ได้ยินว่า อ.เศรษฐี ชื่อว่า มหาสุวรรณ เป็นผู้มีขุมทรัพย์เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้มีทรัพย์มาก เป็นผู้มีโภคะมาก เป็นผู้มีบุตรหามิได้ ได้มีแล้ว ในเมือง ชื่อว่าสาวัตถี ฯ ในวันหนึ่ง อ.เศรษฐี นั้น ไปแล้วสู่ท่าเป็นที่อาบ อาบแล้ว มาอยู่ เห็นแล้ว ซึ่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่า ต้นหนึ่ง มีกิ่งอันถึงพร้อมแล้ว ในระหว่าง แห่งหนทาง คิดแล้วว่า อ.ต้นไม้นี้ จักเป็นต้นไม้อันเทวดา ผู้มีศักดิ์ใหญ่ถือเอา รอบแล้ว จักเป็น ดังนี้ ยังบุคคลให้ชำระแล้ว ซึ่งส่วนภายใต้แห่งต้นไม้อันเป็น เจ้าแห่งป่านั้น ยังบุคคลให้กระทำแล้ว ซึ่งเครื่องล้อมคือกำแพง ยังบุคคล ให้เกลี่ยแล้ว ซึ่งทราย ยังบุคคลให้ยกขึ้นแล้ว ซึ่งธงชัยและธงแผ่นผ้า กระทำให้พอแล้ว ซึ่งต้นไม้อันเป็นเจ้าแห่งป่า กระทำแล้ว ซึ่งความปรารถนาว่า อ.เรา ได้แล้วซึ่งบุตรหรือ หรือว่าซึ่งธิดา จักกระทำ ซึ่งสักการะใหญ่ แก่ท่าน ท. ดังนี้ หลีกไปแล้ว ฯ

ครั้งนั้น อ.สัตว์ผู้เกิดแล้วในครรภ์ ตั้งเฉพาะแล้ว ในท้องของภรรยา ของเศรษฐีนั้น ฯ อ.เศรษฐีนั้น ได้ให้แล้วซึ่งเครื่องบริหารซึ่งครรภ์แก่ภรรยานั้น ฯ อ.ภรรยานั้น คลอดแล้ว ซึ่งบุตร โดยกาลเป็นที่ล่วงไปแห่งเดือนสิบ ฯ อ.เศรษฐี ได้กระทำแล้ว ซึ่งคำว่า อ.ปาละ ดังนี้ ให้เป็นชื่อของบุตรนั้น เพราะความที่แห่งบุตรนั้นเป็นผู้อันตนอาศัยแล้วซึ่งต้นไม้อันเป็นเจ้า แห่งป่า อันอันตนรักษาแล้วได้แล้ว ฯ ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก อ.เศรษฐีนั้น ได้แล้ว ซึ่งบุตรอื่น ฯ อ.เศรษฐีนั้น กระทำแล้วซึ่งคำว่า อ.จุลลปาละ ดังนี้ ให้เป็น ชื่อของบุตรนั้น กระทำแล้วซึ่งคำว่า อ.มหาปาละ ดังนี้ ให้เป็นชื่อของบุตร นอกนี้ ฯ อ.มารดาและบิดา ท. ผูกแล้วซึ่งบุตร ท.เหล่านั้น ผู้ถึงแล้วซึ่งวัย ด้วยเครื่องผูกคือเรือน ฯ ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก อ.มารดาและบิดา ท. ได้กระทำแล้วซึ่งกาละ ฯ อ.ญาติ ท. แบ่งแล้วซึ่งโภคะทั้งปวง แก่บุตร ท. สอง นั่นเทียว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดาทรงชมเชยว่า สาธุ สาธุ แล้วตรัสถามปัญหาแม้ในมรรคที่เหลือตามลำดับ ฯ พระเถระผู้นักคัมภีร์ไม่ได้อาจแก้ปัญหาแม้ข้อหนึ่ง ฯ ส่วนพระขีณาสพแก้ปัญหาที่ตรัสถามแล้วๆ (ได้) ฯ พระบรมศาสดาได้ประทานสาธุการแก่พระขีณาสพนั้นในฐานะทั้ง ๔ ฯ เทวดาตั้งแต่ภุมเทวดาเป็นต้นจนถึงพรหมโลก และนาคและครุฑทั้งปวง ฟังสาธุการนั้นแล้วได้ให้สาธุการ (ด้วย) ฯ พวกอันเตวาสิกและสัทธิวิหาริกของพระเถระนักคัมภีร์นั้นฟังสาธุการนั้นแล้วยกโทษพระบรมศาสดาว่า พระศาสดาทรงทำกรรมนั่นชื่ออะไร พระองค์ได้ประทานสาธุการในฐานะ ๔ สถานแก่พระเถระผู้เฒ่าที่ไม่รู้อะไร แต่ไม่ทรงทำแม้เพียงการสรรเสริญแก่อาจารย์ของพวกเราผู้ทรงปริยัติทั้งปวงเป็นประธานแห่งภิกษุห้าร้อยรูป ฯ ครั้งนั้น พระบรมศาสดาตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอกำลังเจรจาคำนั่นชื่ออะไร เมื่อภิกษุเหล่านั้น กราบทูลเรื่องนั้นแล้ว จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อาจารย์ของพวกเธอเป็นเช่นกับผู้รักษาโคเพื่อค่าจ้างในศาสนาของเรา ส่วนว่า บุตรของเราเป็นเช่นกับเจ้าของ (โค) ผู้บริโภคเบญจโครสตามความชอบใจ แล้วได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ ฯ

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สาวตฺถิยํ หิ ฉตฺตปาณิ นาม อุปาสโก ติปิฏกธโร อนาคามี ฯ โส ปาโต ว อุโปสถิโก หุตฺวา สตฺถุ อุปฏฺฐานํ อคมาสิ ฯ อนาคามิอริยสาวกานํ หิ สมาทานวเสน อุโปสถกมฺมํ นาม นตฺถิ ฯ มคฺเคเนว เตสํ พฺรหฺมจริยญฺจ เอกภตฺติกญฺจ อาคตํ ฯ เตเนวาห "ฆฏิกาโร โข มหาราช กุมฺภกาโร เอกภตฺติโก พฺรหฺมจารี สีลวา กลฺยาณธมฺโมติ ฯ เอวํ อนาคามิโน ปกติยา ว เอกภตฺติกา จ พฺรหฺมจาริโน จ โหนฺติ ฯ โสปิ ตเถว อุโปสถิโก หุตฺวา สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ธมฺมกถํ สุณนฺโต นิสีทิ ฯ ตสฺมึ สมเย ราชา ปเสนทิโกสโล สตฺถุ อุปฏฺฐานํ อคมาสิ ฯ อุปาสโก ตํ อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา "อุฏฺฐาตพฺพํ นุ โข, โนติ จินฺเตตฺวา "อหํ อคฺคราชสฺส สนฺติเก นิสินฺโน, ตสฺส เม ปเทสราชานํ ทิสฺวา อุฏฺฐาตุํ น ยุตฺตํ; ราชา โข ปน เม อนุฏฺฐหนฺตสฺส กุชฺฌิสฺสติ, เอตสฺมึ กุชฺฌนฺเตปิ, เนว อุฏฺฐหิสฺสามิ; ราชานํ ทิสฺวา อุฏฺฐหนฺเตน หิ ราชา ครุกโต โหติ, โน สตฺถา; เนว อุฏฺฐหิสฺสามีติ น อุฏฺฐหิ ฯ ปณฺฑิตปุริสา จ นาม ครุตรานํ สนฺติเก นิสีทิตฺวา อนุฏฺฐหนฺตํ ทิสฺวา น กุชฺฌนฺติ ฯ ราชา ปน ตํ อนุฏฺฐหนฺตํ ทิสฺวา กุปิตมานโส สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา กุปิตภาวํ ญตฺวา "มหาราช อยํ ฉตฺตปาณิ อุปาสโก ปณฺฑิโต ทิฏฺฐธมฺโม ติปิฏกธโร อตฺถานตฺถกุสโลติ อุปาสกสฺส คุณกถํ กเถสิ ฯ รญฺโญ ตสฺส คุณกถํ สุณนฺตสฺเสว จิตฺตํ มุทุกํ ชาตํ ฯ

อเถกทิวสํ ราชา อุปริปาสาเท ฐิโต ฉตฺตปาณิอุปาสกํ กตภตฺตกิจฺจํ ฉตฺตมาทาย อุปาหนํ อารุยฺห ราชงฺคเณน คจฺฉนฺตํ ทิสฺวา ปกฺโกสาเปสิ ฯ โส ฉตฺตุปาหนา อปเนตฺวา ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ อถ นํ ราชา อาห "โภ อุปาสก กินฺเต ฉตฺตุปาหนํ อปนีตนฺติ ฯ "ราชา ปกฺโกสตีติ สุตฺวา อาคโตมฺหีติ ฯ "อชฺช อมฺหากํ ราชภาโว ตุมฺเหหิ ฌาโต ภวิสฺสตีติ ฯ "สทาปี มยํ ตุมฺหากํ ราชภาวํ ชานามาติ ฯ "เอวํ, กสฺมา ปุริมทิวเส สตฺถุ สนฺติเก นิสินฺโน มํ ทิสฺวา น อุฏฺฐหีติ ฯ "มหาราช อคฺคราชสฺส สนฺติเก นิสินฺโน ปเทสราชานํ ทิสฺวา อุฏฺฐหนฺโต สตฺถริ อคารโว ภเวยฺย; ตสฺมา น อุฏฺฐหินฺติ ฯ "โหตุ โภ, ติฏฺฐเตตํ, ตุมฺเห กิร ทิฏฺฐธมฺมิกสมฺปรายิกานํ อตฺถานตฺถานํ กุสลา ติปิฏกธรา อมฺหากํ อนฺเตปุเร ธมฺมํ วาเจถาติ ฯ "น สกฺกา เทวาติ ฯ "กึการณาติ ฯ "ราชเคหํ นาม มหาสาวชฺชํ, ทุยฺยุตฺตสุยุตฺตกานิ ครุกาเนตฺถ เทวาติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ดังจะกล่าวโดยพิสดาร อ. อุบาสกชื่อว่าฉัตตปาณิ เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งปิฎกสาม เป็นพระอนาคามี ย่อมเป็นในพระนครชื่อว่าสาวัตถี ฯ อ. อุบาสกนั้น เป็นผู้รักษาซึ่งอุโบสถ เป็น ได้ไปแล้วสู่ที่เป็นที่บำรุงของพระศาสดาในเวลาเช้าเทียว ฯ ก็ ชื่อ อ. อุโบสถกรรม ด้วยสามารถแห่งการสมาทาน ย่อมไม่มีแก่อริยสาวกผู้อนาคามี ท. ฯ อ. พรหมจรรย์ด้วย อ. ความเป็นผู้มีภัตรหนเดียวด้วย มาแล้ว แก่อริยสาวกผู้อนาคามี ท. เหล่านั้น โดยมรรคนั่นเทียว ฯ เพราะเหตุนั้นนั่นเทียว อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร อ. บุคคลผู้กระทำซึ่งหม้อ ชื่อว่า ฆฏิการะแล เป็นผู้มีภัตรหนเดียว เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ เป็นผู้มีศีล เป็นผู้มีธรรมอันงาม ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. พระอนาคามี ท. เป็นผู้มีภัตรหนเดียวด้วย เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติด้วย ย่อมเป็น โดยปกติเทียว ด้วยประการฉะนี้ ฯ อ. อุบาสก ชื่อว่าฉัตต-ปาณิแม้นั้น เป็นผู้รักษาซึ่งอุโบสถ โดยประการนั้นนั่นเทียว เป็น เข้าไปเฝ้าแล้วซึ่งพระศาสดา ถวายบังคมแล้ว นั่งฟังอยู่แล้วซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม ฯ ในสมัยนั้น อ. พระราชาพระนามว่า ปเสนทิโกศล ได้เสด็จไปแล้วสู่ที่เป็นที่บำรุงของพระศาสดา ฯ อ. อุบาสก เห็นแล้ว ซึ่งพระราชานั้นผู้เสด็จมาอยู่ คิดแล้วว่า อันเราพึงลุกขึ้นหรือหนอแล หรือว่า อันเราพึงลุกขึ้น หามิได้ ดังนี้ ไม่ลุกขึ้นแล้วด้วยอันคิดว่า อ. เรา นั่งแล้วในสำนักของพระราชาผู้เลิศ อ. อัน ๆ เรานั้นเห็น ซึ่งพระราชาผู้เป็นใหญ่ในประเทศ แล้วจึงลุกขึ้น ไม่ควรแล้ว อนึ่ง อ. พระราชาแล จักกริ้วต่อเราผู้ไม่ลุกขึ้นอยู่ ครั้นเมื่อพระราชานั่นแม้กริ้วอยู่ อ. เรา จักไม่ลุกขึ้นนั่นเทียว ด้วยว่า อ. พระราชา เป็นผู้อันเราผู้เห็นซึ่งพระราชาแล้วจึงลุกขึ้นอยู่ กระทำให้หนักแล้ว ย่อมเป็น อ. พระศาสดา เป็นผู้อันเราผู้เห็นซึ่งพระราชาแล้วจึงลุกขึ้นอยู่ กระทำให้หนักแล้ว ย่อมเป็น

หามิได้ อ. เรา จักไม่ลุกขึ้นนั่นเทียว ดังนี้ ฯ ก็ชื่อ อ. บุรุษผู้เป็นบัณฑิต ท. เห็นแล้วซึ่งบุคคลผู้นั่ง ในสำนักของบุคคล ท. ผู้หนักกว่าแล้วจึงไม่ลุกขึ้นอยู่ ย่อมไม่โกรธ ฯ ก็ อ. พระราชาเห็นแล้ว ซึ่งอุบาสกนั้นผู้ไม่ลุกขึ้นอยู่ เป็นผู้มีใจกำเริบแล้ว เป็น ถวายบังคมแล้วซึ่งพระศาสดา ประทับนั่งแล้ว ณ ที่สุดข้างหนึ่ง ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดา ทรงทราบ (ว่า) พระราชาทรงกริ้ว จึงตรัสคุณกถาของอุบาสกว่า มหาบพิตร ฉัตตปาณิอุบาสกนี้เป็นบัณฑิต เห็นธรรม ทรงพระไตรปิฎกฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ ฯ เมื่อพระราชาทรงสดับคุณกถาของอุบาสกนั้นเทียว พระทัยก็อ่อนลงแล้ว ฯ

ครั้นภายหลัง วันหนึ่ง พระราชาประทับอยู่เบื้องบนปราสาท ทอดพระเนตรเห็นฉัตตปาณิอุบาสก ผู้รับประทานอาหารแล้ว กั้นร่ม สวมรองเท้าเดินไปทางพระลานหลวง ทรงรับสั่งให้เรียกมา ฯ อุบาสกนั้น เก็บร่มและรองเท้าแล้วเข้าไปเฝ้าพระราชา ถวายบังคมแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่อันสมควรส่วนหนึ่ง ฯ ครั้งนั้น พระราชาตรัสถามเขาว่า อุบาสกผู้เจริญ เพราะเหตุไร เธอจึงเก็บร่มและรองเท้าเสียเล่า ฯ เขากราบทูลว่า ข้าพระองค์เป็นผู้ได้ฟังคำว่า พระราชาตรัสเรียกหา จึงมาแล้ว ฯ พระราชาตรัสว่า พวกเธอ (เพิ่ง) จักรู้ความที่เราเป็นพระราชาในวันนี้หรือ ฯ เขากราบทูลว่า พวกข้าพระองค์ทราบความที่พระองค์เป็นพระราชา แม้ในกาลทุกเมื่อ ฯ พระราชาตรัสถามว่า เมื่อเป็นอย่างนี้ เพราะเหตุไรในวันก่อน เธอนั่งในสำนักของพระบรมศาสดา เห็นเราแล้วจึงไม่ลุกขึ้น ฯ เขากราบทูลว่า ขอเดชะมหาราชเจ้า ข้าพระองค์นั่งอยู่ในสำนักของพระราชาผู้เลิศ เห็นพระราชาผู้เป็นใหญ่ในประเทศแล้วเมื่อลุกขึ้น (แสดงความเคารพ) จะพึงเป็นผู้ไม่มีความเคารพในพระบรมศาสดา เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงไม่ลุกขึ้น ฯ พระราชาตรัสว่า ช่างเถิดพ่อมหาจำเริญ เรื่องนี้จงหยุดไว้ (แค่นี้) ทราบว่า เธอเป็นผู้ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และมิใช่

ประโยชน์ ทั้งที่เป็นไปใน ทิฏฐธรรมและสัมปรายภพ ทรงพระไตรปิฎก ขอจงบอกธรรมแก่พวกเราภายในบุรีเถิด ฯ เขาทูลว่า ข้าพระองค์ไม่อาจ พระพุทธเจ้าข้า ฯ ตรัสถามว่า เพราะเหตุไร ฯ เขากราบทูลว่า ธรรมดาวังหลวง มีโทษมาก ในวังหลวงนี้ กิจที่ประกอบผิดและชอบ เป็นเรื่องที่หนัก พระพุทธเจ้าข้า ฯ

พระราชรัตนมุนี ปญฺญาสิริ วัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๕๕

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา ภิกฺขูนํ โทสํ อวตฺวา "มหาราช มม สาวกานํ ตุมฺเหหิ สทฺธึ วิสฺสาโส นตฺถิ, เตน น คตา ภวิสฺสนฺตีติ วตฺวา กุลานํ อนุปคมนการณญฺจ อุปคมนการณญฺจ ปกาเสนฺโต ภิกฺขู อามนฺเตตฺวา อิมํ สุตฺตมาห

"นวหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคตํ กุลํ อนุปคนฺตฺวา จ อลํ อุปคนฺตุ๋ อุปคนฺตฺวา จ อลํ อุปนิสีทิตุ๋ ฯ กตเมหิ นวหิ มนาเปน ปจฺจุฏฺเฐนฺติ, มนาเปน อภิวาเทนฺติ, มนาเปน อาสนํ เทนฺติ, สนฺตมสฺส น ปริคุยฺหนฺติ, พหุกมฺหิ พหุกํ เทนฺติ, ปณีตมฺหิ ปณีตํ เทนฺติ, สกฺกจฺจํ เทนฺติ โน อสกฺกจฺจํ, อุปนิสีทนฺติ ธมฺมสฺสวนาย, ภาสนฺตสฺส รญฺชิยนฺติ ฯ อิเมหิ โข ภิกฺขเว นวหิ องฺเคหิ สมนฺนาคตํ กุลํ อนุปคนฺตฺวา จ อลํ อุปคนฺตุ๋ อุปคนฺตฺวา จ อลํ อุปนิสีทิตุนฺติ ฯ

"อิติ โข มหาราช มม สาวกา ตุมฺหากํ สนฺติกา วิสฺสาสํ อลภนฺตา น คตา ภวิสฺสนฺติ: โปราณกปณฺฑิตา หิ อวิสฺสาสนียฏฺฐาเน สกฺกจฺจํ อุปฏฺฐิยมานาปิ มรณนฺติกํ เวทนํ ปตฺวา วิสฺสาสิกฏฺฐานเมว คมึสูติ, "กทา ภนฺเตติ รญฺญา ปุฏฺโ อตีตํ อาหริ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ราชา “ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ มยา วิสฺสาสํ กาตุํ วฏฺฏติ, กถนฺนุโข กริสฺสามีติ, “สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ญาติธีตรํ เคเห กาตุํ วฏฺฏติ, เอวํ สนฺเต, ทหรา จ สามเณรา จ ‘สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ญาติ ราชาติ มม สนฺติกํ วิสฺสฏฺฐา นิพทฺธํ อาคมิสฺสนฺตีติ จินฺเตตฺวา “เอกํ เม ธีตรํ เทนฺตูติ สากฺยานํ สนฺติกํ สาสนํ เปเสสิ, “กตรสกฺกสฺส ธีตาติ ปุจฺฉิตฺวา อาคจฺเฉยฺยาถาติ วตฺวา ทูเต อาณาเปสิ ฯ ทูตา คนฺตฺวา สากิเย ทาริกํ ยาจึสุ ฯ เต สนฺนิปติตฺวา “ปกฺขนฺตริโย ราชา; สเจ น ทสฺสาม, วินาเสสฺสติ โน; น โข ปน อมฺเหหิ กุเลน สทิโส; กินฺนุ โข กาตพฺพนฺติ จินฺตยึสุ ฯ มหานาโม “มม ทาสิยา กุจฺฉิสฺมึ ชาตา วาสภขตฺติยา นาม ธีตา รูปโสภคฺคปฺปตฺตา อตฺถิ, ตํ ทสฺสามาติ วตฺวา ทูเต อาห “สาธุ รญฺโญ ทาริกํ ทสฺสามาติ ฯ “กสฺส ธีตาติ ฯ “สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส จูฬปิตุ ปุตฺตสฺส มหานามสกฺกสฺส ธีตา วาสภขตฺติยา นามาติ ฯ เต คนฺตฺวา รญฺโญ อาโรจยึสุ ฯ ราชา “ยทิ เอวํ สาธุ, สีฆํ อาเนถ; ขตฺติยา จ นาม พหุมายา ทาสีธีตรํปิ ปหิเณยฺยุ, ปิตรา สทฺธึ เอกภาชเน ภุญฺชนฺตึ อาเนยฺยาถาติ เปเสสิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา ไม่ตรัสแล้ว ซึ่งโทษ ของภิกษุ ท. ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร อ. ความคุ้นเคย กับด้วยพระองค์ แห่งสาวก ท. ของอาตมภาพ ย่อมไม่มี เพราะเหตุนั้น อ. สาวก ท. ของอาตมภาพ จักเป็นผู้ไม่ไปแล้ว จักเป็น ดังนี้ เมื่อทรงประกาศ ซึ่งเหตุแห่งการไม่เข้าไป สู่ตระกูล ท. ด้วย ซึ่งเหตุ แห่งการเข้าไป สู่ตระกูล ท. ด้วย ตรัสเรียกมาแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ตรัสแล้ว ซึ่งพระสูตรนี้ ว่า

ดูก่อนภิกษุ ท. อ. ตระกูล อันมาตามพร้อมแล้ว ด้วยองค์ ท. เก้า อันภิกษุ ไม่เข้าไปแล้ว ควรเพื่ออันเข้าไปด้วย ครั้นเข้าไปแล้ว ควรเพื่ออันเข้าไป นั่งใกล้ด้วย ฯ อ. ตระกูล อันมาตามพร้อมแล้ว ด้วยองค์ ท. เก้า เหล่าไหน อันภิกษุ ไม่เข้าไปแล้ว ควรเพื่ออันเข้าไปด้วย ครั้นเข้า ไปแล้ว ควรเพื่ออันเข้าไป นั่งใกล้ด้วย ฯ (อ. ตระกูล อันมาตามพร้อมแล้ว ด้วยองค์ ท. เก้า เหล่านี้ อันภิกษุ ไม่เข้าไปแล้ว ควรเพื่ออันเข้าไปด้วย ครั้นเข้าไปแล้ว ควรเพื่ออันเข้าไป นั่งใกล้ด้วย คือ) อ. ชน ท. ย่อมต้อนรับ ด้วยอาการอันยังใจให้เอิบอาบ ย่อมกราบไหว้ ด้วยอาการอันยังใจให้เอิบอาบ ย่อมถวายซึ่งอาสนะ ด้วยอาการ อันยังใจให้เอิบอาบ ย่อมไม่ซ่อน ซึ่งวัตถุ อันมีอยู่ ต่อภิกษุนั้น ครั้นเมื่อวัตถุ อันมาก มีอยู่ ย่อมถวาย ซึ่งวัตถุอันมาก ครั้นเมื่อวัตถุ อันประณีต มีอยู่ ย่อมถวาย ซึ่งวัตถุ อันประณีต ย่อมถวาย โดยเคารพ ย่อมไม่ถวาย โดยไม่เคารพ ย่อมเข้าไป นั่งใกล้ เพื่ออันฟังซึ่งธรรม เมื่อภิกษุ กล่าวอยู่ (ซึ่งธรรม) ย่อมยินดี ฯ ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย อ. ตระกูล อันมาตามพร้อมแล้ว ด้วยองค์ ท. เก้า เหล่านี้แล อันภิกษุ ไม่เข้าไปแล้ว ควรเพื่ออันเข้าไปด้วย ครั้นเข้าไปแล้ว ควรเพื่ออันเข้าไป นั่งใกล้ด้วย ดังนี้ ฯ

อ. พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า ดูก่อนมหาบพิตร อ. สาวก ท. ของอาตมภาพ ไม่ได้อยู่ ซึ่งความคุ้นเคย จากสำนัก ของพระองค์ จักเป็นผู้ไม่ไปแล้ว จักเป็นด้วยประการฉะนี้แล จริงอยู่ อ. บัณฑิตผู้มีในกาลก่อน ท. แม้ผู้อันพระราชาทรงบำรุงอยู่โดยเคารพ ในที่อันมิใช่เป็นที่ตั้งแห่งความคุ้นเคย ถึงแล้วซึ่งเวทนาอันมีความตายเป็นที่สุด ไปแล้ว สู่ที่อันมีความคุ้นเคยนั่นเทียว ดังนี้ ผู้อันพระราชาทูลถามแล้ว ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. บัณฑิตผู้มีในกาลก่อน ท. ไปแล้ว สู่ที่แห่งบุคคลผู้มีความคุ้นเคยนั่นเทียว ในกาลไร ดังนี้ ทรงนำมาแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้ว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระราชาทรงดำริว่า เราควรที่จะทำความคุ้นเคยกับภิกษุสงฆ์ เราจักทำอย่างไรหนอแล ดังนี้ จึงทรงดำริว่า เราควรทำพระธิดาแห่งพระญาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ในพระราชมณเฑียร เมื่อเป็นอย่างนั้น เหล่าภิกษุหนุ่มและสามเณรทั้งหลาย ก็จักเป็นผู้คุ้นเคยแล้ว พากันมาสู่สำนักของเราเป็นนิตย์ ด้วยคิดกันว่า พระราชาทรงเป็นพระญาติ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้แล้วจึงส่งพระราชสาส์นไปยังราชสำนักของเจ้าศากยะทั้งหลายว่า ขอเจ้าศากยะทั้งหลาย จงประทานพระธิดาองค์หนึ่ง แก่หม่อมฉัน แล้วทรงรับสั่งบังคับทูตทั้งหลายว่า พวกท่าน พึงถามว่า เป็นพระธิดาของเจ้าศากยะองค์ไหนแล้ว (กลับ) มา ดังนี้ ฯ พวกทูตไปแล้ว ทูลขอ เจ้าหญิง กะเจ้าศากยะทั้งหลาย ฯ เจ้าศากยะเหล่านั้น ประชุมกันแล้ว ทรงดำริกันว่า พระราชาเป็นฝักฝ่ายอื่น ถ้าว่าพวกเรา จักไม่ให้ ท้าวเธอก็จักทำพวกเราให้ฉิบหาย (พินาศ) แต่โดยตระกูล ท้าวเธอ ไม่เสมอกับพวกเราเลย พวกเราควรทำอย่างไรกันดี ฯ เจ้ามหานามะ ตรัสว่า ธิดาของหม่อมฉัน ชื่อว่าวาสภขัตติยา ผู้เกิด ในท้องของนางทาสี ถึงความเป็นธิดาผู้มีรูปโฉมงดงามยิ่งนัก มีอยู่ พวกเราจักให้นางนั้น ดังนี้แล้วจึงรับสั่งกะพวกทูตว่า ดีล่ะ พวกเรา จักถวายเจ้าหญิง

แด่พระราชา ฯ พวกทูต ทูลถามว่า เจ้าหญิง เป็นพระธิดาของใคร ฯ เจ้าศากยะทั้งหลาย ตรัสว่า เป็นพระธิดาของเจ้ามหานามศากยราช ผู้เป็นพระโอรสของพระเจ้าอาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชื่อว่าวาสภขัตติยา ฯ ทูตเหล่านั้นจึงไปกราบทูลแด่พระราชา (ของตน) ฯ พระราชา ตรัสว่า ถ้าอย่างนั้นก็ดีล่ะ พวกท่านจงรีบนำมาเถิด ก็ธรรมดาว่าพวกกษัตริย์มีเล่ห์กลมาก พึงส่งแม้ลูกสาวของนางทาสีมา (ก็ได้) พวกท่านพึงนำพระธิดาผู้เสวยอยู่ในภาชนะเดียวกันกับพระบิดามาเถิด ดังนี้แล้ว จึงส่งทูตทั้งหลายไป ฯ

ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๕๖

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตำ ทิวสญฺจ โคปาลกสฺส เธนุมงฺคลำ โหติ ฯ โคปาลกสฺส เคเห นิพทฺธำ เอโก ปจฺเจกพุทฺโธ ภุญฺชติ ฯ โส ตำ ภิเชตฺวา มงฺคลมกาสิ ฯ พหุ ปายาโส ปฏิยตฺโต โหติ ฯ โคปาลโก เต อาคเต ทิสฺวา “กุโต อาคตตฺถาติ ปุจฺฉิตฺวา สพฺพำ ปวตฺตึ สุตฺวา มุทุชาติโก กุลปุตฺโต เตสุ อนุกมฺปำ กตฺวา ปหูเตน สปฺปินา ปายาสำ ทาเปสิ ฯ ภริยา “สามิ ตยิ ชีวนฺเต, อหำ ชีวามิ นาม, ทีฆรตฺตำ อูโนทโรสิ, ยาวทตฺถำ ภุญฺชาติ วตฺวา สปฺปินา สทฺธึ ตทภิมุขญฺเญว กตฺวา อตฺตนา มนฺทสปฺปึ โถกเมว ภุญฺชิ ฯ อิตโร พหุำ ภุญฺชิตฺวา สตฺตภฺุทิวเส ฉาตตาย อาหารตณฺหำ ฉินฺทิตุำ นาสกฺขิ ฯ โคปาลโก เตสำ ปายาสำ ทาเปตฺวา สยำ ภุญฺชิตุำ อารภิ ฯ โกตฺุหลิโก ตำ โอโลเกนฺโต นิสีทิตฺวา เหฏฺาปีเฐ นิปนฺนาย สุนขิยา โคปาลเกน วฏฺเฏตฺวา ทียมานำ ปายาสปิณฺฑำ ทิสฺวา “ปุญฺญวตายำ สุนขี นิพทฺธำ เอวรูปำ โภชนำ ลภตีติ จินฺเตสิ ฯ โส รตฺติภาเค ตำ ปายาสำ ชีราเปตุำ อสกฺโกนฺโต กาลำ กตฺวา ตสฺสา สุนขิยา กุจฺฉิสฺมึ นิพฺพตฺติ ฯ อถสฺส ภริยา สรีรกิจฺจำ กตฺวา ตสฺมึเยว เคเห ภตึ กตฺวา ตณฺฑุลนาฬึ ลภิตฺวา ปจิตฺวา ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปตฺเต ปติฏฺาเปตฺวา “ภนฺเต ทาสสฺส โว ปาปุณาตูติ วตฺวา จินฺเตสิ “มยา อิเธว วสิตุำ วฏฺฏติ, นิพทฺธำ อยฺโย อิธาคจฺฉติ, เทยฺยธมฺโม โหตุ วา มา วา, เทวสิกำ วนฺทนฺตี เวยฺยาวจฺจำ กโรนฺตี จิตฺตำ ปสาเทนฺตี พหุำ ปุญฺญำ ปสวิสฺสามีติ สา ตตฺเถว ภตึ กโรนฺตี วสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สาปิ โข สุนขี ฉฏฺเฉ วา สตฺตเม วา มาเส เอกเมว กุกฺกุรํ วิชายิ ฯ โคปาลโก ตสฺส เอกเชนฺนยา ขีรํ ทาเปสิ ฯ โส นจิรสฺเสว วฑฺฒิ ฯ อถสฺส ปจฺเจกพุทฺโธ ภุญฺชนฺโต นิพทฺธํ เอกํ ภตฺตปิณฺฑํ เทติ ฯ โส ภตฺตปิณฺฑํ นิสฺสาย ปจฺเจกพุทฺเธ สิเนหมกาสิ ฯ โคปาลโก นิพทฺธํ เทฺว วาเร ปจฺเจกพุทฺธสฺส อุปฏฺฐานํ ยาติ ฯ โส คจฺฉนฺโตปิ อนฺตรามคฺเค วาลมิคฏฺฐาเน ทณฺเฑน คจฺเฉ จ ภูมิญฺจ ปหริตฺวา “สุสูติ ติกฺขตฺตุ สทฺทํ กตฺวา วาลมิเค ปลาเปสิ ฯ โส เอกทิวสํ ปจฺเจกพุทฺธํ อาห “ภนฺเต ยทา เม โอกาโส น ภวิสฺสติ, ตทา อิมํ สุนขํ เปเสสฺสามิ; อิมสฺส ปหิตสญฺญาเณน อาคจฺเฉยฺยาถาติ ฯ ตโต ปฏฺฐาย อโนกาสทิวเส “คจฺฉ ตาต อยฺยํ อาเนหีติ สุนขํ เปเสสิ ฯ โส เอกวจเนเนว ปกฺขนฺทิตฺวา สามิกสฺส คจฺฉภูมิโปฉนฏฺฐาเน ติกฺขตฺตุ ภุสฺสิตฺวา เตน สทฺเทน วาลมิคานํ ปลายนภาวํ ญตฺวา ปาโตว สรีรปฺปฏิชคฺคนํ กตฺวา ปณฺณสาลํ ปวิสิตฺวา นิสินฺนสฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส วสนฏฺฐานํ คนฺตฺวา ปณฺณสาลาทฺวาเร ติกฺขตฺตุ ภุสฺสิตฺวา อตฺตโน อาคตภาวํ ชานาเปตฺวา เอกมนฺเต นิปชฺชติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑-๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ก็ ในวันนั้น อ. มงคลเพื่อแม่โคนม ของนายโคบาล ย่อมมี ฯ อ. พระปัจเจกพุทธเจ้า องค์หนึ่ง ย่อมฉัน ในเรือน ของนายโคบาล เนืองนิตย์ ฯ อ. นายโคบาลนั้น ยังพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น ให้ฉันแล้ว ได้กระทำแล้ว ซึ่งมงคล ฯ อ. ข้าวปายาส มาก เป็นของอันนายโคบาลนั้นตระเตรียมแล้ว ย่อมเป็น ฯ อ. นายโคบาล เห็นแล้ว ซึ่งชน ท. เหล่านั้น ผู้มาแล้ว ถามแล้วว่า อ. ท่าน ท. เป็นผู้มาแล้ว แต่ที่ไหน ย่อมเป็น ดังนี้ ฟังแล้ว ซึ่งเรื่อง อันเป็นไปทั่วทั้งปวง เป็นกุลบุตร ผู้มีชาติแห่งบุคคลผู้อ่อนโยน เป็น กระทำแล้ว ซึ่งความเอ็นดู ในชน ท. เหล่านั้น ยังบุคคลให้ให้แล้วซึ่งข้าวปายาส ด้วยเนยใส อันเพียงพอ ฯ อ. ภริยา กล่าวแล้วว่า ข้าแต่นาย ครั้นเมื่อท่าน เป็นอยู่อยู่ อ. ดิฉัน ชื่อว่าย่อมเป็นอยู่ อ. ท่าน เป็นผู้มีท้องอันพร่อง ย่อมเป็น สิ้นราตรีอันยาวนาน อ. ท่าน จงบริโภค เพียงไรแต่ความต้องการ ดังนี้ กระทำแล้ว ซึ่งข้าวปายาสให้เป็นของมีหน้าเฉพาะต่อสามีนั้น กับ ด้วยเนยใสนั่นเทียว บริโภคแล้ว ซึ่งเนยใสอันเหลว หน่อยหนึ่งนั่นเทียว ด้วยตน ฯ อ. สามีนอกนี้ บริโภคแล้ว ซึ่งข้าวปายาส อันมาก ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันตัด ซึ่งความอยากในอาหาร เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้หิวแล้ว สิ้นวันเจ็ดและวันแปด ท. ฯ อ. นายโคบาล ยังบุคคล ให้ให้แล้ว ซึ่งข้าวปายาส แก่ชน ท. เหล่านั้น เริ่มแล้ว เพื่ออันบริโภคเอง ฯ อ. นายโกตุหลิก นั่งแลดูอยู่แล้ว ซึ่งนายโคบาลนั้น เห็นแล้ว ซึ่งก้อนแห่งข้าวปายาส อันอันนายโคบาลปั้นแล้วจึงให้อยู่ แก่นางสุนัขตัวนอนแล้ว ในภายใต้แห่งตั่ง คิดแล้วว่า อ. นางสุนัขนี้ มีบุญ ย่อมได้ ซึ่งโภชนะอันมีอย่างนี้เป็นรูป เนืองนิตย์ ดังนี้ ฯ อ. นายโกตุหลิกนั้น ไม่อาจอยู่เพื่ออันยังข้าวปายาสนั้น ให้ย่อย ในกาลอันเป็นส่วนแห่งราตรี กระทำแล้ว

ซึ่งกาละ บังเกิดแล้ว ในท้อง ของนางสุนัขนั้น ฯ ครั้งนั้น อ. ภรรยา ของนายโกตุหลิกนั้น กระทำแล้ว ซึ่งกิจแห่งสรีระ กระทำแล้ว ซึ่งการรับจ้าง ในเรือนนั้นนั่นเทียว ได้แล้ว ซึ่งทะนานแห่งข้าวสาร หุงแล้ว ยังโภชนะ ให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในบาตร ของพระปัจเจกพุทธเจ้า กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. ส่วนบุญนี้ จงถึง แก่ทาส ของท่าน ท. ดังนี้ คิดแล้วว่า อ. อันอันเราอยู่ในที่นี้นั้นเทียว ย่อมควร อ. พระผู้เป็นเจ้า ย่อมมา ในที่นี้ เนืองนิตย์ อ. ไทยธรรม จงมีหรือ หรือว่า อ. ไทยธรรม จงอย่ามี อ. เรา ไหว้อยู่ กระทำอยู่ ซึ่งความขวนขวาย ยังจิต ให้เลื่อมใสอยู่ สิ้นกาลอันเป็นไปในวัน จักประสบซึ่งบุญอันมาก ดังนี้ อ. ภรรยานั้นกระทำอยู่ ซึ่งการรับจ้าง อยู่แล้ว ในเรือนนั้นนั่นเทียว ฯ

แปลโดยอรรถ

๒. ในเดือนที่ ๖ หรือที่ ๗ นางสุนัขแม้นั้นแล ตกลูกออกมาตัวเดียวเท่านั้น ฯ นายโคบาลให้ให้น้ำนมของแม่โคนมตัวหนึ่งแก่ลูกสุนัขนั้น ฯ ไม่นานนัก ลูกสุนัขนั้นก็เติบใหญ่ ฯ ครั้งนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าเมื่อจะฉันย่อมให้ก้อนข้าวก้อนหนึ่งแก่ลูกสุนัขนั้นเป็นนิตย์ ฯ เพราะอาศัยก้อนข้าวสุนัขนั้น ได้ทำความรักในพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว ฯ นายโคบาลย่อมไปยังที่บำรุงของพระปัจเจกพุทธเจ้า (วันหนึ่ง) ๒ ครั้งเป็นนิตย์ ฯ นายโคบาลนั้นแม้เมื่อเดินไป ตีที่พุ่มไม้และพื้นดิน ด้วยท่อนไม้ในที่ซึ่งมีเนื้อร้าย ในระหว่างทาง ส่งเสียงว่า สุ ๓ ครั้ง (ไล่) เนื้อร้ายให้หนีไป ฯ ในวันหนึ่ง นายโคบาลนั้นเรียนกะพระปัจเจกพุทธเจ้าว่า ท่านผู้เจริญ กาลใด ผมไม่มีโอกาส (ว่าง) กาลนั้น กระผมจักส่งสุนัขตัวนี้มา ขอพระคุณท่านพึงมาด้วยสัญญาณแห่งสุนัขนี้ที่กระผมส่งมาแล้ว ฯ ตั้งแต่นั้นมา ในวันที่ไม่มีโอกาส เขาส่งสุนัขไปว่า พ่อจงไป จงนำพระผู้เป็นเจ้ามา ฯ ด้วยคำคำเดียวเท่านั้น สุนัขนั้นวิ่งไปเห่า ๓ ครั้ง ในที่ที่นายตีพุ่มไม้และพื้นดิน รู้ว่าเหล่าเนื้อร้ายหนีไปด้วย

เสียงนั้นแล้ว ไปถึงที่อยู่ของพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้กระทำ สรีรปฏิบัติแต่เช้าตรู่ เข้าไปยังบรรณศาลานั่งอยู่แล้ว เห่าที่ประตูบรรณศาลา ๓ ครั้ง ให้ท่านรู้ว่าตนมาแล้ว หมอบอยู่ที่ส่วนข้างหนึ่ง ฯ

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๖

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถาปรภาเค เวฏฺฐทีปกตาปโส กาลํ กตฺวา มเหสกฺโข เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ ตโต อฑฺฒมาเส สมฺปตฺเต อคฺคึ อทิสฺวา อิตโร “สหายโก เม กาลกโตติ อญฺญาสิ ฯ อิตโรปิ นิพฺพตฺตกฺขเณเยว อตฺตโน เทวสิรึ โอโลเกตฺวา กมฺมํ อุปธาเรนฺโต เนกฺขมฺมโต ปฏฺฐาย อตฺตนา กตกิริยํ ทิสฺวา “อิทานาหํ คนฺตฺวา มม สหายกํ ปสฺสิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา ตสฺมึ ขเณ ตํ อตฺตภาวํ วิชหิตฺวา มคฺคมูฬฺหปุริโส วิย ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ อถ นํ โส อาห “กุโต อาคโตสีติ ฯ “มคฺคมูฬฺหปุริโส อหํ ภนฺเต ทูรโตว อาคโตมฺหิ, กึ ปน ภนฺเต อยฺโย อิมสฺมึ ฐาเน เอกโก ว วสติ, อญฺโญปิ โกจิ อตฺถีติ อาห ฯ “อตฺถิ เม เอโก สหายโกติ ฯ “กุหึ โสติ ฯ “เอตสฺมึ ปพฺพเต วสติ, อุโปสถทิวเส ปน อคฺคึ น ชาเลสิ, นูน มโต ภวิสฺสตีติ ฯ “เอวํ ภนฺเตติ ฯ “เอวมาวุโสติ ฯ “อหํ โส ภนฺเตติ ฯ “กุหึ นิพฺพตฺโตสีติ ฯ “เทวโลเก มเหสกฺโข เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺโตสฺมิ ภนฺเต, ‘อยฺยํ ปสฺสิสฺสามีติ ปุน อาคโตมฺหิ, อปิ นุ โข อยฺยานํ อิมสฺมึ ฐาเน วสนฺตานํ โกจิ อุปทฺทโว อตฺถีติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. (ตาปโส) “อาม อาวุโส, หตฺถึ นิสฺสาย กิลมามีติ ฯ “กึ ปน โว ภนฺเต หตฺถึ กโรนฺตีติ ฯ “สมฺมชฺชนฏฺฐาเน ลณฺฑำ ปาเตนฺติ, ปาเทหิ ปหริตฺวา ปัสุ์ อุทฺธรนฺติ; สฺวาหำ ลณฺฑำ ฉฑฺเฑนฺโต ปัสุ์ สมำ กโรนฺโต กิลมามีติ ฯ “กึ ปน เตสำ อนาคมนำ อิจฺฉถาติ ฯ “อามาวุโสติ ฯ “เตนหิ เตสำ อนาคมนำ กริสฺสามีติ ตาปสสฺส หตฺถิกนฺตวีณญฺเจว หตฺถิกนฺตมนฺตญฺจ อทาสิ; ททนฺโต จ ปน วีณาย ติสฺโส ตนฺติโย ทสฺเสตฺวา ตโย มนฺเต อุคฺคณฺหาเปตฺวา “อิมำ ตนฺตึ ปหริตฺวา อิมสฺมึ มนฺเต วุตฺเต, นิวตฺติตฺวา โอโลเกตฺวำปิ อสกฺโกนฺตา หตฺถี ปลายนฺติ; อิมำ ตนฺตึ ปหริตฺวา อิมสฺมึ มนฺเต วุตฺเต, นิวตฺติตฺวา ปจฺฉโต โอโลเกนฺตา ปลายนฺติ; อิมำ ตนฺตึ ปหริตฺวา อิมสฺมึ มนฺเต วุตฺเต, หตฺถี ยูถปติ ปิฏฺฐึ อุปนาเมนฺโต อาคจฺฉตีติ อาจิกฺขิตฺวา, “ยำ โว รุจฺจติ, ตำ กเรยฺยาถาติ วตฺวา ตาปสำ วนฺทิตฺวา ปกฺกามิ ฯ ตาปโส ปลายนมนฺตำ วตฺวา ปลายนตนฺตึ ปหริตฺวา หตฺถี ปลาเปตฺวา วสิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก อ. ดาบสชื่อว่าเวฏฐทีปกะ กระทำแล้ว ซึ่งกาละ เป็นเทวดาผู้พระราชา ผู้มีศักดิ์ใหญ่ เป็น บังเกิดแล้ว ฯ ลำดับนั้น ครั้นเมื่อเดือนด้วยทั้งกึ่ง ถึงพร้อมแล้ว อ. ดาบสนอกนี้ ไม่เห็นแล้ว ซึ่งไฟ ได้รู้แล้วว่า อ. สหายของเรา เป็นผู้มีกาละอันกระทำแล้ว ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. เทวดาผู้พระราชา แม้นอกนี้ แลดูแล้ว ซึ่งสิริแห่งเทพ ของตน ในขณะแห่งตนบังเกิดแล้ว นั่นเทียว ใคร่ครวญอยู่ ซึ่งกรรม เห็นแล้ว ซึ่งกิริยา อันตนกระทำแล้ว จำเดิมแต่การออกบวช ดำริแล้วว่า อ. เรา ไปแล้ว จักเห็น (จักเยี่ยม) ซึ่งสหาย ของเรา ในกาลนี้ ดังนี้ ละแล้ว ซึ่งอัตภาพนั้น ในขณะนั้น เป็นราวกะว่า บุรุษผู้หลงแล้วในหนทาง เป็น ไปแล้ว สู่สำนัก ของดาบสนั้น ไหว้แล้ว ได้ยืนอยู่แล้ว ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง ฯ ครั้งนั้น อ. ดาบสนั้น กล่าวแล้ว ว่า อ. ท่าน เป็นผู้มาแล้ว แต่ที่ไหน ย่อมเป็น ดังนี้ กะเทวดา ผู้พระราชานั้น ฯ อ. เทวดาผู้พระราชานั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. กระผม เป็นบุรุษผู้หลงแล้วในหนทาง เป็น เป็นผู้มาแล้ว แต่ที่ไกลเทียว ย่อมเป็น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ อ. พระผู้เป็นเจ้า ผู้ผู้เดียวเทียว ย่อมอยู่ ในที่นี้ หรือ อ.ใคร ๆ แม้อื่น มีอยู่หรือ ดังนี้ ฯ อ. ดาบส กล่าวแล้ว ว่า อ. สหาย คนหนึ่ง ของเรา มีอยู่ ดังนี้ ฯ อ. เทวดาผู้พระราชา ถามแล้ว ว่า อ. สหายนั้น ย่อมอยู่ ณ ที่ไหน ดังนี้ ฯ อ. ดาบส กล่าวแล้ว ว่า อ. สหายนั้น ย่อมอยู่ บนภูเขา นั่น แต่ว่า อ. สหายนั้น ยังไฟไม่ให้โพลงแล้ว ในวันแห่งอุโบสถ อ. สหายนั้น เป็นผู้ตายแล้ว จักเป็น แน่ ดังนี้ ฯ อ. เทวดาผู้พระราชา กล่าวแล้ว ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. อย่างนั้น หรือ ดังนี้ ฯ อ. ดาบส กล่าวแล้ว ว่า ดูก่อนท่าน ผู้มีอายุ อ. อย่างนั้น ดังนี้ ฯ อ. เทวดาผู้พระราชา กล่าวแล้ว ว่า ข้าแต่ท่าน ผู้เจริญ อ. สหายนั้น คือ อ. กระผม (อ.ข้าพเจ้า เป็นสหายนั้น ย่อมเป็น) ดังนี้ ฯ

อ. ดาบส ถามแล้ว ว่า อ. ท่าน เป็นผู้บังเกิดแล้ว ณ ที่ไหน ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. เทวดาผู้พระราชา กล่าวแล้ว ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. กระผม เป็นเทวดาผู้พระราชา ผู้มีศักดิ์ใหญ่ เป็น เป็นผู้บังเกิดแล้ว ในเทวโลก ย่อมเป็น อ. กระผม เป็นผู้มาแล้ว อีก ด้วยความคิด ว่า อ. เรา จักเห็น (จักเยี่ยม) ซึ่งพระผู้เป็นเจ้า ดังนี้ ย่อมเป็น อ. อุปัทวะอะไร ๆ มีอยู่ แก่พระผู้เป็นเจ้า ท. ผู้อยู่อยู่ ในที่นี้ บ้างหรือหนอแล ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. (ดาบส) กล่าวว่า เออ อาวุโส อาตมภาพลำบาก เพราะอาศัยช้าง ฯ บุรุษนั้นถามว่า ท่านผู้เจริญ ก็ช้างทำอะไรแก่ท่านเล่า ฯ ดาบสกล่าวว่า พวกมันถ่ายคูถลงในที่กวาด ใช้เท้าคุ้ยฝุ่นขึ้น อาตมภาพนั้น คอยขนคูถช้างทิ้ง คอยเกลี่ยฝุ่นให้เสมอ ย่อมลำบาก ฯ บุรุษนั้นถามว่า พระผู้เป็นเจ้าปรารถนาจะไม่ให้ช้างเหล่านั้นมาไหม ฯ ดาบสกล่าวว่า เออ อาวุโส ฯ บุรุษนั้นกล่าวว่า ถ้ากระนั้น กระผมจักทำไม่ให้ช้างเหล่านั้นมา ได้ถวายพิณสำหรับให้ช้างใคร่ และสอนมนต์สำหรับให้ช้างใคร่ แก่ดาบส ก็แลเขาเมื่อจะให้ ได้แสดงสายพิณ ๓ สาย ให้ดาบสเรียนมนต์ ๓ บท แล้วบอกว่า เมื่อท่านดีดสายพิณสายนี้ ร่ายมนต์บทนี้แล้ว โขลงช้างไม่อาจแม้เพื่อจะหันกลับมองดู พลางหนีไป เมื่อท่านดีดสายพิณสายนี้ ร่ายมนต์บทนี้แล้ว โขลงช้างจะเหลียวกลับมองดูเบื้องหลังพลางหนีไป เมื่อท่านดีดสายพิณสายนี้ ร่ายมนต์บทนี้แล้ว ช้างจ่าโขลง จะน้อมหลังเข้ามาหา ดังนี้แล้วกล่าวว่า ท่านชอบใจสิ่งใด ก็พึงทำสิ่งนั้นเถิด ไหว้ดาบสแล้ว ก็หลีกไป ฯ ดาบส ร่ายมนต์สำหรับไล่ช้าง ดีดสายพิณสำหรับไล่ช้าง ให้โขลงช้างหนีไปแล้วอยู่ ฯ